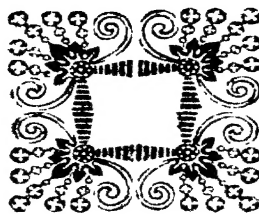
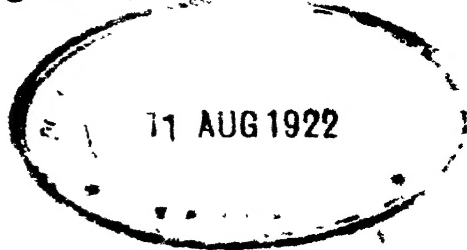

శ్రీ రత్న

న ర సి ం హ కారి కా వృ త్తి

(భావప్రకాశికాఖ్యాంధ్రవ్యాఖ్యానహితము)

1308
10,038

శ్రీ రత్న

చోడవరము

వైదికగ్రంథనిలయము

౧౯౨౨

శ్రీ రస్తు

న ర సిం హ కారి కా వృత్తి

సృసింహపండిరవిరచితము

శ్రీరాద పేంకటర మణదైవజ్ఞశర్మ విరచితమగు

భా వ ప్ర కా శి క

లను ఆంధ్రవ్యాఖ్యతో ఒప్పుచున్నది

మొదటిసారి

రాయపరము

శ్రీ మేరీముద్రాక్షరశాలయందు మల్లపి స త్తిరెడ్డిగారిచేముద్రింపబడి

చోడవరమునందలి నైదికగ్రంథనిలయము వారిచే

ప్రకటింపబడినది

౧౯౨౨

సర్వస్వామ్యసంకలితము

మెల దు

ముందు రాబోవు గ్రంథములు

వ్రత రత్నావళి

ప్రథమసంపుటము

11-AUG 1927

ఇందు వినాయకవ్రతము, సరస్వతీవ్రతము, వరలక్ష్మీవ్రతము, కేదారేశ్వరవ్రతము, శివరాత్రివ్రతము, మధవద్వాదశీవ్రతము, అనంతపద్మనాభ వ్రతము, సత్యనారాయణవ్రతము, ఋషిపంచమీవ్రతము, లక్ష్మీరత్నవ్రతము, ఉన్నవి. ఇదివరలో ప్రకటింపబడిన బజారుపుస్తకములవలె గాక ప్రయోగము సమర్థతయిగాను, శాస్త్రీయముగానుకీ వ్రాయబడినది. ఇందు తాత్పర్యమున్న అష్టాధిర సహస్రనామములున్న పుస్తకమిది. బుడిపించుట లక్షకర్త వ్రతపూర్వాంగములగు స్త్రీప్రాసాద్యవ్రతము మొదలుగుది కూడ చేర్చబడినవి. అచ్చుబోసున్నది.

చెల. ౧—౦—౦

యాజుషస్తాతా నుక్రమణిక

సప్తరము నాదికావ్యములు వ్యాఖ్యానములు పరిశోధించి నిర్ణయముగా వ్రాయబడినది. పంచ దశకర్మలకు సంబంధించిన అనేక మూల విషయములందుపాించువారుబడినవి. అచ్చుబోసున్నది.

చెల ౧—౦—౦

యాజుషాద్వికమంత్రము

సప్తరము, అన్నసూక్తము, అధిత్రయముకలవు. ఆద్వికమునకు సంబంధించినధర్మశాస్త్రవిషయములు తేటతెలుగునవ్రాయబడినవి. మాసిక్రాద్ధవిధానము, హిరణ్యకాధవిధానము, తీర్థక్రాద్ధవిధానము, ఇందు కలవు. అచ్చుబోసున్నది.

చెల ౧—౦—౦

(8)

ప్రతి తీర్థాటకమున గ్రంథములు

బొప్పనభట్టియము

ఇయ్యదిస్మార్తగ్రంథములలో అత్యుత్తమమైనగ్రంథము. అపూర్వములగు విషయములు ఇందు ప్రమాణముగా నిరూపింపబడినవి సరసింహకారికావృత్తి ఇది సహకారిగానుండును.

సరసింహకారికావృత్తి

గౌతమీపుష్కరత్రతకము.

వలయువారు —

శ్రీపాద పేంకటరమణులై వర్ణశర్మగారు

వైదిక గ్రంథ నిలయము

చోడవరము

రామచంద్రపురము పోట్ల

గోదావరితీర్థము

అని వ్రాయవలెను.

విషయ సూచిక

మంగళాచారము	౧	విఘ్నవివాహ కాలము	౨౫
అధికార్థము		మంగళాచారార్థము	౨౫
హవిర్బలములు	౨	బ్రాహ్మదేవిహవిర్బలము	౨౬
సోమయర్బలములు		సప్తదిశపూర్వముగల మణిము	౨౮
పాకయర్బలములు		వివాహోపనయనము	౩౦
పంచదశకర్మము	౩	యోగ్యతా న్యాయము	
ఉత్తరాయణాదినిర్ణయము		వివాహసంగతి	౩౦
వివాహదులభసాధారణకాలము	౪	కన్యాదానము	౩౧
ప్రారంభసమాప్తిద్వినయము	౫	గృహ్యార్థము	౩౨
స్థండికగణకాలము	౬	మనుష్యగణము	
జైహిమనాన్నియందుకర్తవ్యకర్మము		సముపసాధము	౩౩
తాకికాన్నియందుకర్తవ్యకర్మము	౭	వగవధూనకర్మము	
అనువసీతునకు శాస్త్రాధికారినిర్ణయము	౮	వధూగ్రహణము	
పరివర్తనము		యగ్యదాశాపేదము	
పాత్రాసాదనము	౯	మంగళానాత్రయోగము	౩౪
ప్రవామలకుప్రక్షానికము	౧౦	అక్షతానాపము	
ఇథాదులప్రమాణము		ప్రహర్షము	౩౫
పవిత్రసంస్కారము	౧౧	కంకణంధము	
ప్రోక్షణపాత్రాధిసంస్కారము		ప్రధానహోమాదులు	౩౬
పునరాహవర్ధిగము	౧౨	దుదక్షిణవధూగ్నియము	
సుక్తుసంస్కారము		ప్రధానహోమము	౩౭
పరిధిశమ్యానిర్ణయము	౧౩	పాణిప్రణామము	
అగ్నిపరిశేషము		సప్తపది	
అహారనిర్ణయము	౧౪	లాజహోమము	౩౮
ప్రసక్తుతోచేయగలహోమములు		యోక్త్యావిమానము	౩౯
ప్రసవముతోజేయగలహోమములు		విచ్చిన్నాన్నిపునస్సంధానము	
అజ్యభాగలకు అపవర్గశ్చిగ్గయము	౧౫	అగ్నేయధానిపాకము	౪౦
అనూయాజమిచ్చిషేదము	౧౬	గ్నిస్థానమంజరము	౪౧
అపదయందగ్నిహోత్రకర్త	౧౭	జైహిమనము	౪౨
వివాహమాసములు	౧౮	జైహిమనము	౪౩

ప్రతిపక్షాల్లిపాకాంధకాలము	౪౫	ప్రవాసమంగళవైశ్యదేవము	౮౦
ప్రతిపక్షాల్లిపాకాంధము	౪౬	వైశ్యదేవావశ్యకము	౮౧
అన్యాయంధదీయస్థాల్లిపాకకాలము	౪౮	బలులనుగ్రయముగూపినిదేయకూడదు	౮౨
అన్యాయంధదీయస్థాల్లిపాకదేవతానిగ్రయము		బ్రహ్మయజ్ఞకాలము	౮౩
అన్యాయంధదీయస్థాల్లిపాకము	౪౯	బ్రహ్మయజ్ఞపిథి	
హృదయసంగ్రాహికశ్మలయందు	౫౦	స్వాధ్యాయస్వరూపము	౮౫
దేవతానిగ్రయము		దేవగ్రహిత్వము	౮౬
ముఖాక్షరనిర్ణయము	౫౧	నిర్విపత్త్యతగ్రహము	౮౮
శుక్లమోక్షముగ్రహము	౫౨	ఉపనయనకాలము	౮౯
మనుపర్వముగ్రహమునిషేధము	౫౫	ఉపనయనప్రాయస్థితము	౯౦
ఉపాకర్మయందుదేవతానిగ్రయము		అనుపనీతప్రాయస్థితము	౯౧
ఉపాకర్మకాలము	౫౭	పాపీశ్రమోదతేహోమము	౯౨
ఉపాకర్మము	౫౮	ఉపనయనము	
చతుర్విధోపాకర్మస్వరూపనిరూపణము	౬౦	అభ్యుదయత్రాగము	౯౩
వేదప్రతిములు	౬౨	యజ్ఞోపవీతధారణకాలము	౯౪
వేదప్రతిజ్ఞములు	౬౪	కర్మాభిజ్ఞము	
అనుపనీతుకుస్త్రీగృహహోమము	౬౫	క్షైరక్షయందుకుమారినా	౯౫
దేవతానిగ్రహము		మోక్షానాపరాధము	
అనుపనీతునిర్వాహకకాలము		హస్తాసాదనము	౯౬
అగ్నేస్వయంప్రస్థులిగేప్రవాహస్థితి	౬౬	ఉపనయనముమహూర్తము	౯౭
గంధర్వగ్రహము	౬౭	గాయత్ర్యుపదేశము	
శేషహోమము		అన్నికాగ్రము	౯౮
సమావేశము	౬౮	లిప్తాచరణాధికము	౯౯
రచనలకాంతి	౬౯	సూక్ష్మశక్తి	
గర్భాభాసము		స్నానకము	౧౦౦
రక్షోదర్శనాదులయందు	౭౨	గౌరవాన్నితము	౧౦౪
ప్రథమదివసస్థితియందు		మధుపర్వచూడ	
వైశ్యదేవకాలము		నీమంతికాలము	౧౦౬
వైశ్యదేవగ్రహము	౭౪	నీమంతిము	
వైశ్యదేవస్థాల్లిపాకము	౭౫	పుంసుపనము	౧౦౭
వైశ్యదేవము	౭౬	చాతకగ్రహము	౧౦౮
బలిహరణప్రకారము	౭౭	నామకరణము	౧౦౯
పంచయజ్ఞములు	౭౮	అన్నప్రాశము	౧౧౦

తణకాచేధ		శ్రాద్ధభోక్తృవిగ్రహము	
చాలము		పిండప్రదానము	౧౫౩
గోదానము	౧౧౭	అష్టకాశాద్ధము	౧౫౪
గృహనిర్మాణము		ప్రత్యాదికాదులయందు	} ౧౫౮
గృహప్రవేశము	౧౧౩	ఇర్హితలములేదు	
సద్విశిష్టము		శ్రాద్ధమునందుప్రధానముగనుగూఁపించు	౧౫౯
సద్వల	౧౧౪	దర్శయందుమాతామహాశాదవిచారము	
ఆగ్రయము	౧౧౬	దర్శయందుసంక్రాంత్యాదిశ్రా	} ౧౬౨
ఈశానలి	౧౧౭	దర్శయము	
పిండవిగ్రహము	౧౧౮	దర్శనాదికన్యాయము	౧౬౪
మాసిశ్రాద్ధాధికారులు	౧౨౩	ఏకదినమందిమాతాపితృ	} ౧౬౫
మాసిశ్రాద్ధకాలము		ప్రత్యాదికన్యాయము	
దర్శనార్హశత	౧౨౪	కృతీపాతవైష్ణవ్యాదులయందు	} ౧౬౭
త్రాహ్యములయొక్కము	౧౨౫	దశాశ్రమి	
త్రాహ్యములవైష్ణవదేవాదినిర్యయము	౧౨౬	కర్మమునకుసంక్రాంతి	} ౧౬౮
పవిత్రతనము	౧౨౭	కర్మమునకుసంక్రాంతి	
ఇర్హితలము		అనుశ్రాద్ధము	
మాసిశ్రాద్ధము	౧౨౮	ప్రమాదప్రత్యాదికశ్రాద్ధము	౧౬౯
అగ్నికరణము	౧౨౯	అనుశ్రాద్ధములనందయము	౧౭౦
మాసిశ్రాద్ధమునందన్నితలము	౧౩౦	ఏకాదశిశ్రాద్ధము	} ౧౭౧
ప్రత్యాదికాదులయందు	} ౧౩౧	ప్రత్యాదికాదిశ్రాద్ధము	
తలములేదు		శ్రాద్ధవిధులు	౧౭౨
అగ్నికరణములయందు	} ౧౩౨	నాందీశ్రాద్ధము	} ౧౭౩
దుఃఖములేదు		బీజాదుగ్నాందీశ్రాద్ధము	
అపస్తంబులుపిండవిగ్రహము	} ౧౩౩	నాందీశ్రాద్ధబ్రాహ్మణసంఖ్య	౧౭౪
క్షత్రముగాఅగ్నిక		నాందీశ్రాద్ధము	౧౭౫
రణముచేయకూడదు		నాందీశ్రాద్ధము	౧౭౬
నానాగ్నికరణము	౧౩౪	నాందీశ్రాద్ధము	౧౭౭
పరివేషణప్రకారము	౧౩౫	పక్షాంతినాందీశ్రాద్ధము	౧౭౮
అన్నత్యాగప్రకారము		ఉపనయనము	౧౭౯
అగ్నిశ్రవణపతనము	౧౩౬	అపత్యకరణియష్టాచారకర్మము	౧౮౦
భోజనానంతరకర్మము	౧౩౭	గ్రంథకర్తృప్రార్థనా	౧౮౧

శ్రీమద్
ఆంధ్రకావ్యసహిత

న ర సిం హ కారి కా వృ త్తి

అను

ఆపస్తంబ సూత్రార్థసారసంగ్రహము

మంగళాచరణము

వందేకుండశ శాంకశంఖ ధవళం పద్మాక్షసూత్రాన్వితం |
విద్యాపుస్తక సంయుతంచ వరదం వాగీశ్వరం వాక్పదం |
విశ్వేశంశశిమండలాంతరగతం శ్వేతార విందానసం |
వేదాద్యాగమ రాశిరూప మమలంసద్వాః వక్త్రంహరిం: ౧ ||
ప్రణమ్య జగతామీశం సర్వమంగళ కారణం
సర్వజ్ఞం సర్వదాధ్యేయం సర్వశాంతికరం హరిం ౨ ||
సమాలక్ష్మీనృసింహభ్యాంస్థితాభ్యాం మన్మథోంబుజే
అహలూబల నివాసిభ్యాం మనోవాక్కాయకర్మభి: ౩ ||

ఆచార్యవర్యంభగవంతమాపస్తంబప్రణమ్యాపిచభాష్యకారాన్
నృసింహనామ్నాక్రియతేభిరామాశ్రీకారికావృత్తిరసంశయేషా 3 ||

గర్భీకృతార్థానిచహేతుగర్భితాన్యన్యపదేశార్థయుతానిసంత్యధ
సంధిగ్ధసంకోచితగూఢముక్తిమంత్రాణిసంశోధ్యవిచిత్రచోచ్యతే ౪ ||

ఆపస్తంబేనయ తోప్రిక్తం గృహ్యస్యస్మార్తకర్మణి
తస్యప్రయోగ వృత్త్యాఖ్యం కరిష్యేసారసంగ్రహం ౬ ||

అథశబ్దార్థము.

ఆదౌశ్రౌతాని కర్మాణి సర్వాణ్యుక్తాతతః పరం

స్మార్తకర్మాణి వాయ్మిమిత్యధశబ్దం ప్రయుక్తవాన్ ౭ ||

ఆపస్తంబుడు మొదట శ్రౌతకర్మలు చెప్పెను; గూఢ సామ్యకర్మలు చెప్పునపుడు
అథకర్మాణ్యచారాద్యాని గృహ్యంతే' అనుచో అథశబ్దమును ప్రయోగించినాడు

న ర సిం హ కా రి కా వ్యు త్తి

హవిర్యజ్ఞములు

అగ్ని హోత్రము దగ్ధపూర్ణమాసా వాగ్రయజ్ఞంతథా

చాతుర్వ్యస్యానిచ తతోనిరూఢ పశుబంధకః ౮॥

సోత్రామణిః పిండిపితృయజ్ఞ సంస్థాభిధానకాః

ఏతేన వ్రహవిర్యజ్ఞ ఆధానానంత రేతాః ౯॥

అగ్ని హోత్రము, దగ్ధపూర్ణమాసములు, అగ్రయము, చాతుర్వ్యములు, నిరూఢ పశుబంధము, సోత్రామణి, పిండిపితృయజ్ఞము, అని హవిర్యజ్ఞములు ఏడు. ఇవి ఆధానానంతరమున చేయవలెను.

సోమయజ్ఞములు

అగ్ని ఘోమ స్తోమ్యగ్నిఘోమ ఉక్త్యక్షయోదశే

నాజపేయూతిరా త్రోప్తోర్యమా యజ్ఞశ్చసోమకాః ౧౦॥

అగ్నిఘోమము, అత్యగ్నిఘోమము, ఉక్తియు, యోదశి, నాజపేయము, అతిరాత్రము అప్తోర్యమము, అని సోమయజ్ఞములు ఏడు—

ఏతాసన్యాచహూన్యజ్ఞ సంబంధాం శ్చయనాదికాన్

సర్వాసుక్త్యైశ్చ కర్మాణ్యచారాద్యాని ప్రభృత్యతః ౧౧॥

వివాహోదీని కర్మాణి తాన్యుద్యంతే ఖలానిచ॥

వివాహానంతరే చాయ మనుష్ఠాన క్రమస్స్మృతః ౧౨॥

పూర్వోక్తంబులు అనునవి కయజ్ఞములను యజ్ఞ సంబంధములగు చయనాదులను చెప్పిన పిండిప వివాహములగు సమస్త కర్మములను చెప్పబడుచున్నవి. వివాహానంతరము చేయుటకు కర్మక్రమము చెప్పబడుచున్నది.

పాకయజ్ఞములు

బౌపాసనం వైశ్వదేవం సాయం ప్రాతశ్చసంతతం

ఫాలీపాకోహ్యదక్షిణ్యః కార్యః పర్వణి పర్వణి ౧౩॥

మాసి శ్రాద్ధం మాసిమాసి కృష్ణపక్షే పరాహ్లాకే

మాఘేకృష్ణేష్టకా శ్రాద్ధహస్తమ్యాంసవ మేహ్నిచ ౧౪॥

మాసి శ్రాద్ధాష్టకాశ్రాద్ధే కార్యేపితరీచ్ఛృతే

ప్రశ్నేవర్షే సర్వ బలిశ్శాసన్యాం కార్యవహి ౧౫॥

నకృత్పర్వణ్యుదగమనే తీర్థశాన బలివ్యతే
న పైతేపాకయజ్ఞస్సుస్మార్తసంస్థా ఇతిస్మృతాః ౧౬॥

దౌహసవైశ్వదేవము ప్రతిపదమున సాయుప్రాతః కాలములయందు చేయవలెను. ప్రతిపదమునందు దక్షిణాభాషము అగు స్థాలీపాకమును చేయవలెను. ప్రతిమాసకృత్పర్వపరాష్ణికాలమునమాసిక్రాద్ధమును, మాఘకృత్పర్వమున అప్రమినాడుగాని నవమిసాడుగాని అప్తకాక్రాద్ధమునుచేయవలెను. మాసిక్రాద్ధాప్తకాక్రాద్ధములు జీవత్పితరుడు చేయకూడదు. ప్రతిసంవత్సరమున క్రావణమాసమున సర్వబలియు, ఉత్తరాయణమున నాకపర్వమున నీశాగబలియు, కర్తవ్యములు. ఈశానబలియొక పర్యాయమే చేయవలెను. దౌహసవము, వైశ్వదేవము, స్థాలీపాకము, మాసిక్రాద్ధము, అప్తకాక్రాద్ధము సర్వబలి, ఈశానబలి, అను నీయేడు, పాకయజ్ఞములు అనియు స్మార్తసంస్థలు అనియు చెప్పబడుచున్నవి.

పంచదశకర్మము

గర్భాధానంపుంసువసం నీమంత్యోన్మయనం తతః

జాతనామాన్మచౌలాని మాంజీవత చతుష్టయం ౧౭॥

గోదానస్నానముద్వాహఇతిపంచదశస్మృతాః

గర్భాధానము, పుంసవనము, నీమంతము, జాతకర్మనామకరణము, అన్నప్రాశనము చౌలము, ఉపనయనము, వేదప్రతినీకుప్తయము, గోదానము, స్నానము, వివాహము అని సార్వకర్మములు పదునైదు—

ఉత్తరాయణాని నిర్ణయము

అథోదగయన నామషడ్గాసా మకరాదయః ౧౮॥

దక్షిణాయనమిత్యోహుః షడ్గాసాః కర్కటాదయః

పూర్వపక్షశుక్లపక్ష స్వహః పుణ్యాహనామతు ౧౯॥

ప్రాతస్సంగవమధ్యాహ్నపరాహ్ణాస్సాయమిత్యమీ

పంచకాలాభవంత్యహిలేష్యాద్యాత్త్రయ ఉత్తిమాః ౨౦

మకరసంక్రమణ ప్రభృతి ఆఋమాసములు ఉత్తరాయణమనియు, కర్కటకసంక్రమణ ప్రభృతి ఆఋమాసములు దక్షిణాయణమనియు, వ్యవహరింపబడుచున్నవి. పూర్వపక్షమనగా శుక్లపక్షమనియు, అహః అనపుణ్యాహమనియు అర్థము. ప్రాతః కాలము, సంగవకాలము, మధ్యాహ్నకాలము, అపరాహ్ణ కాలము, సాయంకాలము

అనివగటియందైదు కాలములు గలవు. అయిదుకాలములయందును ప్రాశస్త్యంగవశుధ్యా
హస్తకాలములు ఉత్తమములు—

వివాహోదులకు సాధారణకాలము

ఉదగ్గతేర్కేత్రివిధాశ్చ కాలా భవంతిత్రోత్తమమధ్యహీనాః

ఉపాయనేఖప్రథమేవివాహేకాలానిషిద్ధోత్తమమధ్యమాను : ౨౧॥

ఉత్తరాయణమానందు ఉత్తమ, మధ్యమ అధమములను మూడుకాలములు కలవు.
ఉపనయనము, ప్రథమవివాహము, మొదలగు కర్మలకు, ఉత్తమమధ్యమా ధమ కాల
ములు ఉన్నవి.

నిషిద్ధశైశిరామాసౌ పరిహాప్యోత్తమంచహి

నైదాఘమిత్యథోద్వాహః కర్తవ్యః కుసుమాక్షరే ౨౨॥

ముఖ్యోధజ్యేష్ఠమాసేతు మధ్యమోధోపనాయనే

మాఘపూర్ణిమములు ఆషాఢము వివాహమునకు నిషిద్ధములు. కుసుమాకరంబులగుచై
త్రైకాఖిములు ఉత్తమములు. జ్యేష్ఠమామధ్యమము

వసంతే బ్రాహ్మణము పనయితేలిహి సూత్రతః ౨౩॥

ముఖ్యోవసంతోను కర్తవ్యస్సధ్యమా జ్యేష్ఠశైశిరా

వసంతే బ్రాహ్మణ మాపనయితే॥ ఆషాఢ-మా-౧-౧౮ అను సూత్రమువలన వసంతర్తు
పుబ్రాహ్మణులకుఉపనయనమునకు ఉత్తమము. జ్యేష్ఠ మాఘపూర్ణిమములు మిధ్యమములు

పౌషాదిమేర్కేమకరంగతేతథామాఢాంతిమేర్కేసతికర్మటంగతే

మాసౌచతేసత్యపిచోత్తరాయణేనింద్యోవివాహాలాపనయాదికర్మసు

పౌషకుల్ల ప్రతిపత్తనాడు మకరసంక్రమణమైనను ఆషాఢకృష్ణమావాష్యనాడు ద
క్షిణాయన ప్రవేశమైనను పౌషాషాఢములు వివాహోపనయనాది కర్మలయందు నిం
ద్యములు

శుక్లః పక్షోముఖ్యఆపార్ణమాస్యాజ్యోతిర్విద్భిశ్చీచీదితః కృష్ణపక్షః

మధ్యేష్ఠమ్యాశ్చోభయోర్ముఖ్యః కర్ధ్వంచాధోహానిత్రీణ్యముఖ్యానినా

న్యాః ౨౪॥

వివాహోదులయందు పూర్ణిమవఱకు శుక్లమును, పిదప అష్టమివఱకు కృష్ణపక్షమును
ముఖ్యములుఅని జ్యోతిర్విడులు చెప్పుచున్నాడు. ఒహాకృష్ణమీ ప్రభృతి మూడు
దినములు మధ్యమములు. అటుపిమ్మట నింద్యములు.

ఈ క్లాంత్యకృష్ణాదిమపంచవాసరాశ్చేష్ఠాద్వయోర్గుధ్యమపంచమధ్యమా

శుక్లాదికృష్ణాంతిమవందవాసరాశ్యభేదసర్వేశ్వరుభవంతినిందితాః ౨౩॥
 కుక్ష ఏకాదశమొదలు కృష్ణపంచమివరకు సర్వశుభములకు ఉత్తము. బహుళ
 స్తీ ప్రభృతి బహుళదశమివరకుకము కుక్షవస్తీ ప్రభృతి కుక్షదశమివరకులకు వాధ్య
 మము. కృష్ణవీకాదశీ ప్రభృతి కుక్షపంచమివరకు అధమము—

సీమంతోద్వాహాఖ్యమాంజనుకాలోముఖ్యః ప్రాతస్సంగమోము

ధ్యమోహ్నః

ఉర్ధ్వంకాలోమంగళేష్యేవనేప్తస్సర్వారాత్రిజ్యోతిషోక్తాహిహే ౨౪॥

సీమంతము, వివాహము, ఉపనయనము మొదలుగు శుభకర్మలయందు ప్రాత స్సంగ
 వనుధ్యాన్నాకాలములు ఉత్తములు. అపరాహ్ణ సాయంకాలములు నింద్యములు. రా
 త్రిఅంతయు వివాహమునకు యోగ్యమని జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందు చెప్పబడినది.

గోదానచౌలాప్రవనాయనాదిమోద్వాహాఖ్యమాంజనము త్రాయణే

శుక్లేచపక్షేశుభవాసరేతిధౌకార్యాణిపౌర్వాహ్నికకాలఉత్తమే ౨౫॥

గోదానము-చౌలము-ఉపనయనము-రథమువివాహము, స్నానకము ఉత్తరాయణము
 నందు శుక్లపక్షమున శుభధివాసరయందు పూర్వాహ్నికాలమున చేయవలెను.

శ్రౌతస్మారాగ్న్యర్థముద్వాహకర్మగర్భాధానాదీనిసర్వర్తుషుస్యః

నిమిత్తావేత్యోగేనైమిత్తికానీత్యస్మార్థస్తాదాహృతస్సప్తమేవం ౨౬॥

శ్రౌతస్మారాగ్న్యలనిమిత్తము అగు వివాహము, గర్భాధానము మొదలగుకర్మలని
 మిత్యావేత్యంబులగుటం చేసి నిర్వర్తవులయందు చేయవచ్చును. ఇట్లు “నిమిత్తావేత్యో
 గేనైమిత్తికాని” (ఆప-గృ-నూ- అనునూత్రమున కర్థము స్పష్టముగా జెప్పబడినది —

శుభకర్మాణి కార్యాణి సదాయజ్ఞోపవీతినా ౩౦

ప్రదక్షిణం యథాస్యాత్తుతథా కుర్యాత్సర్వకర్మవితే

యజ్ఞోపవీతియై కర్మచేత్తదుగునతడు ప్రదక్షిణముగా సర్వశుభకర్మలను చేయవలెను

ప్రారంభసమాప్తి దిక్షిర్ణయము

స్వస్యవాగ్మేరు దక్షాగ్నిగ్వాఢిశ్శుప్తక్రమ్యతేక్రియా ౩౧॥

తస్యాందిశ్య పవర్తస్యాత్సర్వేశ్వ శుభకర్మను

తనకుగాని, అగ్నికిగాని, బ్రాహ్మికులనందు గాని, ఉత్తరదిక్కునందుగాని, ప్రారం
 భించి, ఆదిక్కులయందేక్రియను పరిసమాప్తి చేయవలెను.—

మాసిశ్రాద్ధంపిత్రియంతస్సౌనవ్యంస్యాత్ప్రచీనావీతినాకృష్ణపక్షే

మాఘమాసేవాప్తకాకృష్ణపక్షేకర్తవ్యాతద్దక్షిణాదికస్మాప్తః
 పృథ్వికగ్మయగు మాసి క్రాధము అష్టకాక్రాధము, ప్రాచీనాపీతియైదక్షిణాదికగ్మనందు
 భారంభించి దక్షిణాదికస్మాప్తిగా అప్రదక్షిణముగా జేయవలెను.

స్థంధిలకరణకాలము

జాతచోలాది హూమేషు సంకల్పానంతరంద్విజైః 33॥

ప్రాదేశపరిమాణంతు కార్యంస్థంధిల కల్పచం

జాతకర్మ, చోలము మొదలగు కగ్మలయందు ఆయాహోమసంకల్పానంతరము ప్రా
 దేశప్రమాణంబగు స్థంధిలమున చేయవలెను.

త్రిసస్త్రిసస్తత్రరేఖాః ప్రాగగ్రాశ్చేదగ్రగ్రాహః 34

తృణేననమిధావాపి లిఖిత్వాద్భిరపౌత్యుచ

తాకికారణిజాతం వాశ్రోత్రియాద్వాహృతం గృహత్ 35

అగ్నిం తత్రప్రతిసాప్య కార్యం ప్రజ్వలనాదికం

ఆస్థంధిలమున తృణముచేగాని, సమిధచేగాని ప్రాగగ్రములుగా మూడు రేఖలను
 ఉత్తరాగ్రములుగా మూడురేఖలను, లిఖించి, ఉదకముచే నుత్తానహస్తైః ప్రోక్షించి
 తాకికాగ్నిని గాని మంధితాగ్నినిగాని శ్రోత్రియగృహసేత్యాగ్నినిగాని ఆస్థంధిలమునందు
 బ్రతిష్ఠించి ప్రజ్వల నాదికమున చేయవలెను.

ఔపాసనాగ్నియందు కర్తవ్యకర్మలు

స్యః పుంసువన సీమంతపార్యణాదీనిరూప్యసి 36

ధార్యాగ్నౌతానికాగ్యానేత్యగ్నిమిధేతిహోక్తవాన్

అగ్నినిర్ణయ ఏవాత్ర వర్ణ్యతే సర్వకర్మసు 37

పుంసువనాదికర్మ ధార్యాగ్నియందు చేయవలెనని తెలియుటకై అగ్నిమిధ్యా
 అని ఆయాకర్మములయందు చెప్పియున్నాడు. అందువలన సర్వకర్మలయందును అగ్ని
 నిర్ణయము తెలుపబడుచున్నది.

స్మారాగ్నౌపాకయజ్ఞగ్రయణసువనసీమంతవాస్తుప్రవేశకర్మాణ్య

ధాన్యాలం యత్సప్తశతిగృహపతిం కర్మణ శ్శాంతికాదేః

మాతాప్రిత్రోస్స్వప్రిత్రోఃప్రతిశరదిసపిండిక్రియాయాంధపత్న్యా

కార్యాణి స్వస్వప్రిత్రోస్సహజ విషయఔపాసనేతాకికేవా 38

పాకయజ్ఞములు, అగ్రయణనము, పుంసువనము, సీమంతము, వాస్తుకర్మదుష్టర్మ జననర జో

జగ్గనాదికాంతులు, మాతాపితరుల ఆర్థికములు మాతాపితృమాతృవముల ప్రత్యా
ర్థికములు, భార్యస పిండికణము, బొహసనాగ్నియందు చేయవలెను. తనసోదరుల
యొక్కయు, తండ్రిసోదరులయొక్కయు, ప్రత్యార్థికములు, బొహసనాగ్నియందైనను
తాకికాగ్నియందైనను చేయవచ్చును.

ప్రతిపద్యక్తధర్మశ్శాస్త్రస్వాసన నానిలే

అపరాధానిండ పితృయజ్ఞ శ్రోతాతిదేశతః ౩౯

పాద్యమితోగూడిన అపరాధాస్యవాదు అపరాధకాలఃకుండిపిత్తయజ్ఞము శ్రా
తాతి దేశములన బొహసనాగ్నియందే చేయవలెను.

తాకికాగ్నియందుకర్తవ్యకర్మిం

జాతకర్మాది కార్యాణి వినాహంతాని యానిచ

కావ్యవ్రతోద్యావనానికార్యాగ్య శ్నోచ తాకికే ౪౦

జాతకర్మ మొదలువివాహంతయులగు కర్మింను, కావ్యవ్రతోద్యావనములనుతాకికాగ్ని
యందుచేయవలెను.

సభార్యస్య వినాహస్య తాకికాగ్ని ద్విధీయతే

ద్విభార్యా గోస్త్రిన్చ సంవర్గంకుర్యాత్సూత్రాంతరేరితాత్ ౪౧

పత్నీయుక్తుఃకు నానికి ద్విధీయ వివాహము తాకికాగ్నియందు చేయవలెను. నూ
త్రాంతరముందు చేప్పబడుటలన ద్విభార్యాగ్ని సంవర్గము చేయవలెను.

సర్వాధానీచాహితాగ్నిగృతాహేదర్శానావాహోమవర్జంకుర్యాత్

శ్రాద్ధంహోమాదు త్తరంకార్యమేవేత్యాహ శ్రోతేధూర్తభా

ష్యానునారే ౪౨

సర్వాధానియగు ఆహితాగ్ని, ప్రత్యార్థికమందును, దగ్ధయందును, హోమముచే
యవలసిలేదు. అగ్నొకరణము గాక మిగిలిన శ్రాద్ధమును చేయవలసిన ధూర్తభావ్య
మునందు వ్రాయబడియున్నది.

యజ్ఞేస్సార్ధం వై శ్వదేవస్తుకార్యవేత్త్యక్తో తాకికాగ్నాచతేన

ప్రాప్తేశ్రాద్ధేచాహితాగ్నిఃప్రవాసే కుర్యాత్సర్వంహోమవర్జంయథోక్తం

సర్వాధానియగు ఆహితాగ్ని పంచమహాజ్ఞములు, వైశ్వదేవము, తాకికాగ్నియం
దుచేయవలెను. ప్రవాస మందున్న ఆహితాగ్ని ప్రత్యార్థిక శ్రాద్ధమును అగ్నొకరణమి
తముగా చేయవలెను.

బ్రహ్మణ్యతామగ్నిమతాంప్రవాసేగృహేషుచాగ్నానసతివిద్యమానే
 హూమోనవహ్నేః ప్రతినిధ్యభావాన్మృతేహ్నికర్తవ్యఇహోగ్నిమద్భిః
 బ్రహ్మనేతలగు అహితాన్ములు ప్రవాసమందున్నప్పుడు గృహమునందిగ్నియున్నన అ
 గ్ని ప్రతినిధ్యభావము వలన ప్రత్యాద్రిక శ్రాద్ధమునందు అగ్నాకరణమును చేయకూడదు
 జౌహవసనచనే వాన్యవస్థితోవికల్ప ఉక్తోత్రన తుల్యకల్పః

సర్వాహితాగ్నిర్విధురోపితాకికేవహ్నిచతుర్వీతహినైశ్వదేవకంఠగి
 జౌహవసనాగ్నియదైవను, లేకపననాగ్నియదైవను చేయవలయునని వికల్పము
 చెప్పబడినది తుల్యకల్పము చెప్పబడలేదు. సర్వాహితాగ్నియు విధుకుడును లోకా
 గ్నియందు వైశ్వదేవమును చేయవలెను.

అనుపనీతుసకు శ్రాద్ధాధికారశర్ణయము

స్యాల్లాకికేగ్నావిధురానుపేతైః పితృసహగ్నాకరణంచకార్యం
 హూమంవినాభర్తృమృతేహ్నిసత్త్వైశ్రాద్ధంచకర్తవ్యమిహాపిప్రత్యోః

విధుకుడు, అనుపనీతుడు, కలది ప్రత్యాద్రిక శ్రాద్ధమునందు అగ్నాకరణమును లోక
 కాగ్నియందు చేయవలెను. శ్రాద్ధకర్తయగు పత్నిభర్తశ్రాద్ధమును, పితృశ్రాద్ధమును
 అగ్నాకరణంహితముగా జేయవలెను.

శ్రాద్ధాధికారి భవతీత్యను పేతోపి పుత్రకః

ఉక్తఃసుదగ్ధనాచార్యైగ్గును గౌతమశాననాత్ ౪౭

మనుగౌతమ కాపనమువలన అనుపనీతుడగు పుత్రుడు శ్రాద్ధాధికారి యని సుదగ్ధనా
 చార్యుడు తనభావ్యులందు వ్రాసియున్నాడు.

ప్రయోదశాగ్నాకరణమంత్రాశాన్యాంశ్చ వాచయేత్

తేనైవచాగ్నాకరణం కారయేల్లాకికానలే ౪౮

ఏతావానగ్నిమిధ్యేతి సూత్రస్యార్థ ఉదాహృతః

పదమూడు అగ్నాకరణ మంత్రములను, ఇతరమంత్రములను, చెప్పుచు అనుపనీతుడు
 లోకాగ్నియందు అగ్నాకరణమును చేయవలయును. ఇట్లు అగ్నిమిధ్యా యను
 శ్రాద్ధము చెప్పబడినది.

పరి సరణము

ప్రజ్వల్యాగ్నిమి మంధ్యాత్వాలంకృత్యైవపరిస్తకేత్ ౪౯

ప్రజ్వలనముజేసిధ్యానములయినపిమ్మటఅలంకరించిపరి స్తరణము
లుచేయవలెను.

ప్రాశస్త్యిత్యగాస్తీర్ణకుశోదగగ్రాస్తస్మాల్మయోశ్చోపరిదక్షిణాస్సృష్టః
తదగ్రయోరుత్తర తోహ్యధస్తాత్పరి స్తరేయుః కృమశఃపురోభాగ్నిః

ప్రాశస్త్యిరు దిక్కులయందు వేయబడు పరి స్తరణములు ఉత్తరాగ్రములుగాను ద
క్షిణోత్తరదిశలయందు వేయబడు పరి స్తరణములు ప్రాగగ్రములుగాను ఉండవలెను.
దక్షిణపరిస్తరణము ప్రాశస్త్యినుపరి స్తరణములపైనియు ఉత్తరపరి స్తరణము ప్రాశస్త్యి
ను పరి స్తరణముల క్రిందునను వేయవలెను.

పాత్రాపాదనము

ప్రాగ్దక్షిణా ప్రత్యగుదక్క) కుణ పరి స్పృతేగ్నా సతిదక్షిణస్యాం
బ్రహ్మరనాథం తతఉత్తరస్యాంపాత్ర బ్రయోగాథామి హను
పూర్వాయత్ గిరి

ప్రాగాది క్రిమముగా నాలుగుదిశలయందు పరి స్తరణములు వేసినపిమ్మట అగ్నికీ
దక్షిణభాగంబున బ్రహ్మరనము కొఱుకున్న అగ్నికినుత్తరభాగంబున పాత్రప్రయోగము
కొఱుకున్నదగ్భలను వేయవలెను.

పాత్రప్రయోగాచరణంపవిత్రయోస్సంస్కారఇత్యాద్యపాత్రసేచనాత్
తచ్ఛాఖిలందగ్భకపూర్ణమాసవత్సాక్షించక ర్తవ్యమితిహచో క్తనాన్
పాత్రప్రయోగము, పవిత్రసంస్కారము, ప్రోక్షణీసంస్కారము, దగ్భపూర్ణమాస
ములయందువలె మంత్రరహితముగాజేయవలెను. అనిఅచార్యుడు చెప్పియున్నాడు.

దై వేపిత్యేచోత్తరేణాగ్ని మేవదర్భాంశంస్తీర్వైవతేషుప్రయుంజ్యాత్
పాత్రాణ్యేవానుక్ర మేణై కపంక్తప్రాగగ్రాణ్యాసాదయేచ్ఛోతవద్ధి॥

దై వకర్మలయందు, పితృకర్మలయందు, అగ్నికినుత్తరభాగంబున దగ్భలను వేసి, ఆద
గ్భలయందు ఏకపక్షిగాను ప్రాగగ్రములుగాను దర్వాదిపాత్రములను శ్రౌతమునందు
వలె అనుపూర్వముగా నాపాదించవలెను.

కల్యాణేష్యేనౌదగంతానితేషాంనై వత్రేధాసాదనంపం క్తిషుస్యాత్
దర్వాణ్యదిప్రోక్షణీ పూర్ణపాత్రేద్వంద్వంస్యంపీద్భుస్రు వోచా
నుపుర్వాయత్ గిర

పాత్రేధ్యత్వాదక్షిణోదక్కరాభ్యామాజ్యస్థాలీమృణ్మయీతత్రకార్యా! వివాహేది కుభకర్మలయందే ఉత్తగసమాప్తిగా పాత్రాసాదవము చేయవలెను. దర్వాదిపాత్రములు మూడుపట్టలయందాసాదించునాడదు. దర్వాదిజ్యస్థాలలను, ప్రోక్షణపూర్ణ పాత్రములను, ఇద్దలనువలయును, వామదక్షిణ హస్తములచే రోదేసిరెండేసి పాత్రములను గ్రహించి క్రమముగా అభోదిలములుగా ఉంపవలెను. మృణ్మయపాత్రను బిజ్యస్థాలిగా నుంపవలెను.

స్రువాదులకు వృక్షనిర్ణయము.

స్రుకపాలాశీఖాదిరశ్వస్రువస్సాన్వైత్వింశి త్యాశ్వధ్యుభేప్రోక్షపూణ్ణేపాత్రేపాలాశ్యశ్వశమ్యాఃపరిధ్యానూరేధ్యాస్సన్యాఖాదిరావాస్రువాద్యాః నోచేత్పర్థాన్యేవవాయజ్ఞియానిపిత్ర్యేకర్మణ్యేకమేకప్రయుంజ్యాత్ ౧౬

మోదుగ-చంద్రకట్టలచే స్రుమును, వైకంతి (పల్లవెల) కట్టచే స్రువమును, రావికట్టచే ప్రోక్షణ పూర్ణ పాత్రములను చేయింపవలెను. శమ్యలు, పరిధులు, ఆహారసమిధులు, ఇద్దము, పాలాశపృథ్వీచంబంధమైనవిగా ఎరుంగునది-స్రువము మొదలగు పాత్రలనన్నిటిని చంద్రకట్టచేతనే చేయింపవచ్చును. అట్లుగానే యజ్ఞియావృక్షపర్ణములనే స్రువాదులనుగా గ్రహింపవచ్చును. పిశ్చుకర్మలయందొక్కొక్క పాత్రనే ఉంచవలెను

ఇద్దాదులప్రమాణము

పాలాశః ఖాదిరోవా స్వాదిద్యః పంచనిశస్త్వైః

ఇతిబోధాయనః స్రాహాఘోరాస్రాదేశసంమితౌ ౧౭॥

మోదుగుసమిధులుగాని చంద్రసమిధులుగాని ఇద్దమున దుపయోగింపవచ్చును. పదునైదుసమిధులు ఇద్దముఅగును. అనిబోధాయనమహర్షి చెప్పియున్నాడు. ఆహారసమిధులు (పాదేశ లాడితెడు) ప్రమాణముగలవిగానుండవలెను.

ద్విప్రాదేశోభవేదిద్యస్త్రైఃప్రాదేశస్తమధ్యమః

స్థవిష్టాదక్షిణార్థస్సాన్వైత్తిరనామిక ఇష్యతే ౧౮॥

త్రిర్నధ్యమశ్చైత్తరార్థః పరిధీనాం ప్రమాణం

ఇద్దము ప్రాదేశద్వయ ప్రమాణముగాను, మధ్యమపరిధి ప్రాదేశ త్రయప్రమాణముగాను, దక్షిణపరిధి అనామికాన్వైత్తివితతిత్రయ ప్రమాణముగాను, ఉత్తరపరిధిమధ్య మాంగుష్ఠవితతిత్రయ ప్రమాణముగాను ఉండవలెను.

సంఖ్యావిశేషతిథాప్రాక్తా నైకవింశతిథాక్యచిత్ ౧౯॥

ఇద్దఱు, పరిధులు, అపూరనమిధులు, కలిసి ఇరువదియందవలెను. ఇరువదియొకటి యొండగూడదు.

ఏకాదశ్యవాస్రవ్రావేతి కేచిత్ప్రామాన్యజ్యేష్ఠామౌషుచాలం
ఏకంపాత్రంచేత్కథంద్యంద్యసిద్ధిః ప్రాప్తాపాత్రాసాదనే ప్రాప్తకాలేఽం
సమస్తాజ్య హోమములయందును ఒక స్రుక్కుగాని ఒక్కస్రువముగాని ప్రయో
గించినచాలునని కొందరు చెప్పుచున్నారు. అట్లుఅయినచో వాత్రాసాదనకాలమునందు
ద్యంద్యసిద్ధి ఎట్లువచ్చును—

కింఞ్చైద్రాధూరాజ్యభాగప్రధానా

స్సప్త్యోమాస్సప్త్యజ్యేష్ఠామాస్సప్త్యివార్హాః

ఇత్యేవౌక్తం యాజ్ఞైశ్చైవప్రవృద్ధైః

పారంపర్యాచారతోనుక్తనూత్రాత్ ౬౧

ఇంతియకాక వింద్రాధూరము, ఆజ్యభాగములు, ప్రధానహోమములు, స్రుక్కు
చేతను, ఇరిహోమములన్నియు స్రువముచేతను చేయవలెనని సూత్రానుక్రమేనను
పారంపర్యాచారసిద్ధిగాని శిష్టలు వృద్ధులు అను యాజ్ఞికులు చెప్పుచున్నారు—

తస్మాదేతాస్రక్కుప్రాసాదనా హళా

ప్రాప్తద్యంద్యవాప్తయేహోమసిద్ధ్యై

పూర్వోక్తకారములన ద్యంద్యసిద్ధికొఱకును హోమసిద్ధికొఱకును స్రుక్కుస్రువముల
కొండింటిని వాత్రాసాదన కాలమునందుండుకరీరదు.

ద్వేదక్వావాచ్ఛాస్రవౌవేతి కేచి

త్ప్రాహుస్థానీ పాకీకర్మానిషుస్తైః ॥౬౨॥

స్థానీపాకాదిచరుహోమప్రధానకర్మలయందు కెందుస్రుక్కులుగాని కెందుస్రువములు
గాని ఆపాదించిన చాలునని మఱికొందఱు చెప్పుచున్నారు.

ఆజ్యగ్రహణసామర్థ్యంనదర్వాససంభవత్యథ

హవిధాకారణసామర్థ్యంస్రువస్యతునిసిద్ధ్యతి ౬౩॥

ఆజ్యమును గ్రహించుటకు స్రుక్కునకును హవిస్సును భరించుటకు స్రువమునకును
సామర్థ్యములేదు.

తస్మాద్గర్వాశ్చక్త్యభావాద్గోహేతు

మాజ్యంహవ్యంధర్తుమేవస్రవస్య
వైర్యాభావాద్వైస్రచాద్వాస్రవోవా

నాహళాకింత్రుస్రుక్సువోసాదనీయా ౬౪॥

అకారణమువలన, అజ్యమును గ్రహించుటకు దర్వికీకృతకపోటుజేసియు, హవి
స్సును ధరించుటకు స్రువమునకు వైస్థైర్యాభావమువలనను, రెండుద్రుక్కులుగాని, రెం
డుద్రువములుగాని అసాదించుటకుఅహళాములుగావు. కాట్టిస్రక్సునములను రెండింటి
ని అసాదించవలెను.

పవిత్రసంస్కారము

సాగ్రౌఘ్ణల్యాయామసామ్యావగర్భా

దర్భాద్వాప్రాదేశమాత్రోపవిత్రే

కావ్యంవాంతర్ధాయభిత్వోదకైస్త్రీ

స్సంమృజ్యప్రివోక్షణాభ్యేచిధాయ ౬౫॥

సాగ్రములు, సమానస్థూలదైర్ఘ్యములు, అగర్భములు, అపరెండుదర్భలను పవిత్ర
ములనుగా జేసి, తృణమునుగాని, ఉమిధనుగాని, అంశర్ధానము (కప్ప) గాజేసిప్రాజే
శప్రమాణములనుగా భేదించి, ఉదకోపప్పునమునజేసి, ఉదకములచే ముమ్మారు ఆ
పవిత్రములను తుడిచి, ప్రోక్షణపాత్రమునందుంచవలెను.

ప్రోక్షణపాత్రాదిసంస్కారము

యత్రాస్తేసాప్రోక్షణీతత్రతస్యామానీయాపశోచీదగ్రే పవిత్రే

హస్తాత్రానాంగుష్ఠవిస్సంసికాభ్యాంనానాధృత్వా ప్రాక్తిరుత్వా

యతాభ్యాం ౬౬

పాత్రాణ్యత్రానానికృత్వేధ్యబంధంవిస్రవ్యత్రిః ప్రోక్ష్యతత్పర్షపాత్రంఆ
దామైవాధావరేణాగ్నిమిత్యాద్యూర్ధ్వంకుర్యాత్తద్యభానుత్రముక్తం

పాత్రాసాదనకాలమునందు ఎచ్చటప్రోక్షణపాత్రము ఉంచబడినదో అచ్చటనుండ
గనేప్రోక్షణ పాత్రమునందు ఉదకమునుంచి, ఉపతలము (అరచేయిపయికి ఉండు
లాగున) లగుఅంగుష్ఠానామికలచే పవిత్రములను వేలుగాగ్రహించి ప్రోక్షణపాత్రో
దకమును తూర్పుగా ముమ్మారు ఉత్సనము జేసి (ప్రాచీస్త్రీగుత్పూయ) దర్వాదిపా
త్రములను ఉపరివిలములనుగా జేసి, ఇచ్ఛబంధమును విప్పి, ప్రోక్షణపాత్రస్థాదకముచే
దర్వాదిపాత్రములను ముమ్మారు ప్రోక్షించి, పూర్ణపాత్రమును గ్రహించి అపరే

జాగ్నింపనిత్రాంతర్ని శేః ఆపగ్నమూ ౧-౨౦॥ అను మాత్రోక్త ప్రకారముగా పూర్ణపాత్రాజ్యస్థానసంస్కారమును చేయవలెను. ప్రాతఃకాలాత్సంస్కారము అగ్ని పశ్చిమభాగంబున చేయఁబడదు.

పునరాహారశబ్దార్థము

ప్రాచీమారభ్యప్రతీచీంచనీత్వాభూయః ప్రాచీంప్రాప్యతూత్వా మతా భ్యాః ఏతత్కేచి ద్వైపత్యంవనంతిశిష్టానేచ్ఛంశ్యత్రపశ్చాత్తనమా ప్తి॥

పునరాహారశబ్దార్థతాత్పర్యంసముదీరితం

తతః పదిత్రేప్రహృత్యాగ్నేతతః పరం॥

తూర్పుమండి పశ్చిమముగా త్రోసి, తిరిగి, పడమటమండి తూర్పుగా త్రోయుట పునరాహార మనబడును. ఈపునరాహారమును పశ్చిమముపై (పశ్చిమమున ద్వారం బించి తూర్పుగా త్రోసి తిరిగి పశ్చిమముగా త్రోయుట) గాగొండలు చెప్పుచున్నా రు. పశ్చిమముపై శిష్టపమ్మతముగాదు. ఇట్లు పునరాహారశబ్దార్థతాత్పర్యముచెప్పబడి నది. అనంతరము పదిత్రములను అగ్నియందుంచవలెను.

స్రుకన్తివసంస్కారము

దర్యాపణ్ణేనాంజలినాస్రుకన్తివాభ్యాంస్రువేణవా

యేషుకర్మసువై యేనజుహోతితదిహాచరేత్ ౨౦

ఏకర్మయందువేసిచే హోమముజేయుదురో వానికే సంస్కారము జేయవలెను

స్రువందర్భైస్సహదాయదక్షిణేనకరేణచ

సృచంవామేన యుగపత్కర్మాధేగ్నేప్రతాప్యచ ౨౧

దర్భైస్సంమృజ్యహిపురః ప్రతితప్యహ్యపౌత్యచ

నిధాయేత్యేతదంతంహికర్మసూత్రోదితంత్య్రిదం ౨౨

స్రువమున, దర్భలను, దక్షిణహస్తముచే గ్రహించి, వామహస్తముచే స్రువగునుపట్టుకొని, అగ్నియందువక్కమాచేకాచి, దర్భలచేతుడిచి, తిరిగికాచి, ఉదకమునుత్రో కించి, క్రిందనుంచవలెను. అనంతవరకు గలకర్మనూత్రమునందు చెప్పబడియున్నది.

స్రువమగ్నేరంతరతథిత్యావ్యవ్యేవదంతిహి

తచ్ఛ్చోతపక్షస్తత్రైవకర్తవ్యానాన్యకర్మణి ౨౩

అతోతిదేశాభావాచ్చవికల్పాభావతోపిచ

సంతోష శోక్తనుంత్యములు. ఉపదేశప్రధానములనియు జయాదులు సర్వప్రధానములనియు చెప్పబడుచున్నవి.

తైత్తిరీయాఖ్యశాఖాయాంపాఠోరాష్ట్రీభృతాంయథా
తద్దై ప్రాచ్యార్యవేదాశ్రవ్యాఆపస్తంబానుసారిభిః ౮౬.

“ఋతామట్” ఇత్యాది రాష్ట్రీభృతులు తైత్తిరీయ శాఖయందెల్లు పఠింపబడినవో అట్లే ఆపస్తంబానుసారులు చెప్పి హోమముజేయవలెను.

కేషుచిత్కర్మసువ్యస్తా ఏతేవవాపి కేషుచిత్
వేదాశ్రవ్యా ఇతిశంసంతి కేచిత్పండితమానిసః ౮౭
తన్యమూలం సపశ్యామోయస్మింత్సూత్రేవిధీయతే
తత్కర్మతత్రకర్తవ్యం తత్తత్సూత్రానుసారిభిః ౮౮

కొన్నికర్మలయందీరాష్ట్రీభృతులు విడిచిసిచెప్పవలెననియు, కొన్నికర్మలయందుఁ దీయఁదే చెప్పవలెననియు, పండితంపమవ్యులగు కొందఱుచెప్పుచున్నారు. కొన్నికర్మలయందు వ్యస్తములుగాను, కొన్నికర్మలయందు సమస్తములుగాను, చెప్పవలెనని ఏ నూత్రమునందు నిధింపబడినదో అట్టిమూలనూత్రముకనవలెదు. కించ, తత్తత్సూత్రాని సాదులుతత్తత్సూత్రోక్తకర్మముగా కర్మజుచేయవలెను, గాని ఇతరనూత్రానుసారముగా జేయగూడదు.

ఆజ్యభాగములకు అపవర్గదీక్షిణాణ్యము

ఆజ్యభాగోదక్షిణాపవర్గంకుర్వంతియాజ్ఞాకాః

తస్యోదగపవర్గోక్షిరప్రాగృహ్యశ్వలాయనే ౮౯

ఆజ్యభాగము దక్షిణసమాప్తిగా యాజ్ఞకులు చేయుచున్నారు, ఆశ్వలాయశగ్ధవ్యా నూత్రమునందు ఆయాజ్యభాగము ఉత్తరసమాప్తి చెప్పబడినది.

ప్రత్యజ్ఞుఖిస్యాసీనస్యపురుషస్యాక్షిణీయథా

దక్షిణంచాక్ష్యత్తరంస్యాదుత్తరంచాక్షిదక్షిణం ౯౦

భవత్యేవంహితత్తస్మాదుదక్సంస్థైవలభ్యతే

స్రువేణాజ్యంగృహీత్వైవస్రుచింసంపూర్యహావయేత్ ౯౧

పశ్చిమాభిముఖముగా నాసీనుడగు పురుషుని కుడికన్ను ఉత్తరదిక్కునను ఎడమకన్ను దక్షిణదిక్కునను, ఉండును. కనుక ఉత్తరసమాప్తి నిర్ధించుచున్నది. సుగ్రవముచే నాజ్యమును గ్రహించి సుగ్రున్నందు పూరించిహోమము జేయవలెను.

ఇది అశ్వలాయనవిషయము. ఆపస్తంబులు దక్షిణసూక్తిగానే చేయవలెను. తదర్థము అస్మత్పరిణామనభట్టియముమాడవలెను.

అజ్యచరు హోమములయందు అంగ ప్రధాననిర్ణయము

సూత్రోక్తేష్వఖిలాజ్యహోమచరుహోమేషు ప్రధానంతతో

శ్యన్నిస్విప్తకృతంతిధైతదుభయంవ్యక్తంవిచ్యోచ్యతే

- యాస్త్యాజ్యహుతయః క్రియాన్వభిహితాస్తాస్తుప్రధానాన్స్మృతా
స్తాతరభ్యజయాదయోవివిహృతాస్తాస్తాః ప్రధానంస్మృతం ౯౨

సూత్రోక్తంబులగు సమస్తాజ్య హోమములయందును, చరుహోమములయందును, ప్రధానమనియు, అగ్నిస్విప్తకృతనియు, చెప్పబడియున్నవి. ఆరెండింటిని నేను స్ఫుటముగా వివేచన చేసి చెప్పుచున్నాను. కర్మలయందు చెప్పబడిన అజ్యాహుతులు, జయారులు ప్రధానములని చెప్పబడుచున్నవి.

యాసావిష్కృతీమితిహృతహోత్రాజ్యహోమేషుసా

కర్ణాన్యైవయదన్యకర్మాణిత్యాజ్యస్విప్తకృతాచ్చంతిమే

స్థాలీపాకివిధిచ్ఛోధిధనదాన్యైరేవతానామభి

ర్మైశ్చోర్ముగ్నిరభోయజ్ఞిరునితోహోమః ప్రధానంస్మృతం

“సావిప్తకృతీమిన్యైవజుహోతి” అప-గృ-సూ “అనిఅజ్యహోమముల
యందు చెప్పబడిన స్విప్తకృతహోమము “యదన్యకర్మా” యశుమంత్రముచే జయాద్యం
తమందు చేయవలెను. స్థాలీపాకివిధులయందు అగ్నిధనదానామముచేతను, మంత్ర
ములచేతను, ఋక్-సూ-చేతను. యజుర్ములచేతను, చేయబడుహోమము ప్రధానమనిచెప్ప
బడుచున్నది.

అగ్నిస్విప్తకృతంతరేణవచనాదగ్నాదయోదేవతా

అగ్నిస్విప్తకృద్దివితీయఇతిసూత్రార్థాత్తతస్విప్తకృత్

జ్ఞాతాజ్ఞాతకృతాద్యభూపహనునాజ్ఞాతానివిష్వంతకం

ప్రాయశ్చిత్తముదాహృతంహిచరుహోమేష్యాజ్యహోమేషుచ

“అగ్నిన్ స్విప్తకృతంచాంతరేణ” అప-గృ-౨-౨౧॥ అనుసూత్రమువలన అగ్ని
నిదేవతలును “అగ్నిస్విప్తకృద్దివితీయః” అప-గృ-౨-౨ అను సూత్రార్థమువలన అగ్ని
స్విప్తకృత్తును సిద్ధించుచున్నవి. అజ్యహోమ చరుహోమములయందు జ్ఞానాజ్ఞానకృ
తదోషాపహంబును అనాజ్ఞాతాది విష్వంతకమును, అగు పాయశ్చిత్తము చెప్పబడినది

స్థానీపాకాపాసనాదిష్వశేష
హోమేష్వగ్నిస్విష్టకృష్ణప్రధానం
నిత్యాచన్యోన్యశ్రయోచాపాయశ్శా
జ్ఞాత్వాకలకల్యోనదామంగళేషు ౯౩

స్థానీపాకము; జ్ఞానసము మొదలగు అశేషహోమములందు అగ్నియూ, స్విష్ట
కృష్ణులూ ప్రధానములు నిత్యములు; అన్యోన్యశ్రయములు; అననాయకములు, ఈ కెండింట
ని బాగుగ దలసి శుభకర్మలయందు చేయవలెను.

అనూయాజసమిన్ని షే ధిశు

శ్రౌతన్యాయబలేనచేదిహసమిత్యున్యోనమంగీకృతం
శ్రౌతేష్విష్టకృష్ణదూర్భావమేవసమిదాధానం ఖిలూక్తంస్విహా
స్మాత్రేష్విష్టకృష్ణదూర్భావమేవపరిషేకంప్రోక్తవాంశ్చున్యోన్యకృ
త్తస్మాన్మాత్రసమిత్యదాచిహవచేతాభావతస్సర్వదా ౯౪

స్మార్తకర్మలయందు శ్రౌతన్యాయముచే అమానూజసమిని నంగీకరించుటకు నలను
పడదు. శ్రౌతమునందు స్విష్టకృష్ణనంతరము అనూయాజసమిదాధానము, దానినిర్వాహ
పరిషేచనము, చెప్పబడినది. స్మార్తకర్మలయందు స్విష్టకృష్ణనంతరము పరిషేచనము
చెప్పబడియున్నది. ఆకాశమువలనకు, ఈ దత్తాధానములనను, స్మార్తకర్మలయందు,
అనూయాజసమిదాధానములేదు.

యేషుస్థానీపాకకర్తన్వసీహ నిత్యేష్వనోదాహృతాస్సన్
ర్జమాద్యాః, శేషామంతేష్విష్టకృష్ణాన్యోన్యకృష్ణ మగ్రే
ణోక్తస్త్వగోదత్తరాధాత్ ౯౫

ఏస్థానీపాకములయందు జయదులు చెప్పబడియున్నవో, అస్థానీపాకములందు
జయద్వవంతరము చూస్తే రాధమునండి వాః సుగ్రహిణిచి “ యదగ్నికర్మణః, య
ను మంత్రముచే స్విష్టకృష్ణానము కేయవశేను.

ప్రధానహవిషస్విష్టకృష్ణశాచికదాచన

సంవర్గసుయథాసస్యాత్తత్కర్తార్యచ్చుగీగ్మసు ౯౬

చరహోమములయందు ప్రధానాహుతులకు, స్విష్టకృష్ణదాహుతికి, సంకలనము
కాకుండునటుల హోమము కేయవలెను.

స్వాత్పూర్వవత్తత్పరిషేచనంతదాకార్యంప్రణీతాస్వపలయేత్తతః

ఆపస్సముద్భిష్యచతుర్దిశంశిరశ్చోద్వాసయే ద్రాహ్మణమాత్త దక్షిణం॥

స్విప్తకృపంతరిమ పూర్వపరిషేచనమువలె నేకతైరపరిషేచనమునుజేసి, పూర్ణాపా
క్రమానందు మఱల నుచి యునుంచి ఆశీర్వాదము నాలుగుదిక్కుల యందును, తపశిరస్సు
నందును, చల్లఱంతరము బ్రాహ్మణునగు దక్షిణునిచ్చి, ఉద్వాసచేయవలెను.

ఆపదయందు అగ్ని హూత్రకవిధి.

ఈశానస్సబలివార్యణోష్ఠకా స్విధ్యవర్జస్యతచర్యసంభవే

సంక లేనతిహిక గృపిద్ధయేహ్యగ్ని హూత్రకవిధిర్విధీయతే॥౧౦౦

ఈశానబలి, సర్వబలి, ప్రతిపత్తానీహికము, అప్తకాశ్రాధము, పీనియందుఇద్దము,
దర్బణు, ఘృతము, చరుచు, సంభవముగాక ఆపద సంభవించియెవల కగ్మభృంశము
కావించునట్లు తక్కుగృపిద్ధికొఱచు అగ్నిహోత్రకవిధి చేపుటచున్నది.

అగ్ని హోత్రవిషయమువాగుకాతందులాదిధివయోఘృతాదికం

ద్రవ్య మేకమిహ కాలాగ తేహ్యగ్ని హోత్రకవిధౌత దేవతం॥౧౦౧॥

అనగాఈకా బ్రాహ్మణ శీకరదుగుగోడులదిధిక్షీగఘృతాది ద్రవ్యములయందు సంభవము
గు ద్రవ్యములే అగ్నిహోత్రకమయమగునపుడు అగ్నిహోత్రము చేసినతిగా అగ్ని
హోత్రక విధియందుగూడ పూర్వోక్తిద్రవ్యములలో నొక దానిచే హోమముజేయ
వచ్చును.

కేదిదేషుచరుణైవకార్యమిత్యాహురాపదనుపాగతేనతి

ద్విర్బుహోత్యఫరేమార్ ప్రిభ త్యమున్నప్రవృచాచమనలేహనేన్మృతే

ఆపద రానప్పుడు ఈకర్మలయందు చుహోమమునే చేయవలయునునని కొందఱు
చెప్పుచున్నారు. “ద్విర్బుహోతిద్విర్బుహర్వీ, ఆపి-గృ- ౨- ౧౧॥ ఇత్యాది శ్రౌత
ధర్మములు యీఅగ్ని హోత్రకవిధియందు సిగ్గించుచున్నవి.

ఆమేనవాస్యాచ్చురుణాప్రధానత స్తత్స్విప్తకృత్రాప్రశవభక్షణేభ్యః
పర్యావృద్యంపరిపూర్వవ పేర్షః పశ్చాత్సేదర్భేష్యధనాదయిత్యా॥౧౦౩॥

ఆమును గాని, చరువును గాని, ప్రధానహోమ స్విప్తకృతోమప్రాశన భక్షణములకు
సరిపోవునట్లు ప్రక్కనుండు గ్రహించి ఆపరేణాగ్ని గా వాసాదిపఱచిన దర్బలయం
దుంచలెను.

ప్రధాన హోమాజహుమంత్ర భేదాస్తథాపిచేత్తాన్కమశోచసిత్వా
ఏకాహుతింతాంజహుయాత్ప్రధానంతల్లేపకంబహిషిచౌషధీభ్యః॥

నిమృష్యచస్విప్రకృతంచ శేషాద్భుత్వాప్రకవ్యేనపునశ్చలేపం
 ఆదాయతద్దక్షిణతశ్చభూమ్యాంపితృభ్యవవాత్రనిమృష్యచాఫ॥౧౦౫॥
 యజ్ఞోపవీత్యంభరేపస్పృశేచ్ఛాంగుశ్చాగృహీత్వాస్యచలేపమేతత్
 శుభ్యర్థమౌచవ్యపునర్గృహీత్వా ప్రాశ్నాశ్చిభరాచవ్యతథోదగాస్యః॥
 ఆవృణోతోన్మిష్యచసంస్వేకేషంతంభక్షయిత్యానితరాంచలేహ్యః
 ఆచమ్యదత్తైర్భురుదత్తైస్సంచంతాంప్రత్యుళయేచ్ఛేషవిధిస్సమాప్తః

అహమంశ్రేణేమలుగల ప్రధాన హోమమంశ్రములను కొనుమునా జపించి, సర్వప్రధానాహమంశ్రస్థానమందు ఒక ఆహుతినికేసి, ద్వీతీయమును సుదేశించి దర్శనయందునిచూడకానముజేసిఆనంతరముఅంతవరులచేద్దిప్రకృష్టమముజేసిహోమనా వీరియై తిరిగి లేపమును గ్రహించి, పితృదేవతల సుదేశించి అగ్నికి దక్షిణభాగమున ఆలేపమునుంచువలెను, ఆనంతరము యజ్ఞోపవీతియైఉచికోపస్పర్శనముజేసి, అంగుళిచే లేపమునుగ్రహించి శుభ్యర్థమైఆచమనముజేయవలెను, తిరిగిలేపమును గ్రహించి పాళి శనజేసి, ఆచమనము జేసి, ఉత్తరాభిముఖుడై తిరిగినచ్చి సర్వశేషమును భజించి, దర్శని బాగుగ నాస్వాదించి, ఆచమనము జేయవలెను. అనంతరము దర్శని బాగుగ పృథ్విశనము జేయవలెను. ఇట్లు, అగ్నిహోత్రక :ధిసమాప్తము చేయబడినది. అగ్ని హోత్రక విధియందు పరస్పరవిధిసంసారకోపస్తరణాదులు లేనిని బొప్పనభట్టియ వ్యాఖ్యానమునందు వాయబడి యున్నది.

వివాహ మాసములు

ఆచార్యస్సవ్యుతమౌవివాహస్యేతిచోక్తవాన్

తస్మాథోవివిశ్చేత్ప్రహం నూత్రాధావేదినః॥౧౦౮॥

“సర్వ ఋశివోవివాహస్యః, ఆప—గృ (సవ్యముతుఫలయందు వివాహము జేయ వచ్చును.) అను ఆచార్యుచనమునకు అర్థము బహువిధములు గలదని నూత్రార్థవేదులు చెప్పుచున్నారు.

సామ్యాయనేస్యాప్రథమౌవివాహఃకార్యస్సమావర్తనపూర్వకోపి తత్సానమాహుఃఖిలుచోదగక్లేవివాహపూర్వేహనికార్యమే॥

స్నాతకపూర్వకముగ ప్రధమ వివాహముత్తరాయణమున జేయవలెను. ఆస్నా తకము వివాహపూర్వదినంబున జేయలేగినది.

సూత్రస్మృతిజ్యోతిషశాస్త్రసంమతంకార్యంసమావర్తనముత్తరాయణే

తస్మాత్సమావర్తకసపూర్వకోద్వహఃకార్యఃఖలూక్తోసతుదక్షిణాదుతే॥

స్నాతకముత్తరాయణమునందు జేయఁగలదని గృహ్య సూత్రములయందు ధర్మ శాస్త్రములయందు జ్యోతిష శాస్త్రములందు చెప్పబడియున్నది ఆకారణము వలన స్నాతక పూర్వోపసరము : వాహము దక్షిణాదుననునందు జేయఁగలదు.

విభుర వివాహకాలము

పత్నీవిహీనస్యవివాహకర్మర్యేషుమాసేషువిధేయమేవ

అసగ్నికోనాశ్రమికోనతిష్ఠేత్తేదివంవేతిచసార్యకాలం ॥౧౧౧॥

ద్విజాను అగ్ని లేనివాడై నాలుగు ఆశ్రమముల యందు నేనియొకనొక ఆశ్రమము లేనివాడై ఒకకోని అయినను ఉండవలయు గనుక కశత్రవియోగమును బొందినయతడు సర్వమాసములయందును ద్వితీయవివాహముజేసికొనవచ్చును.

మృతభాగ్యస్య దోద్వాహఃకార్యఃసర్వభూషణసత్కృతః

సకాలనియమోమౌనాభివర్జ్యోపిసగురు క్తవాన్॥౧౧౨॥

కశత్రవియోగము బొందిన యతడు సర్వముతువులయందు ద్వితీయవివాహము జేసి కొనవచ్చుననియు కానియనము లేదనియు పాపయాజ్ఞలవర్జ్యులచేపూర్వముగా

దాహయిత్యాగ్ని హోమాప్రేణస్త్రియంవృత్తివతీంపతిః

ఆహారేస్విధిస్తారాసగ్నింశ్చైవవిలంబయత్ ॥౧౧౩॥

మృతిబొందిన భాగ్యును అగ్ని చేదహించి కాలహరణము జేయక యథావిధిగా వివాహమునుజేసికొని అగులను సంపాదించుకొనలెను.

భార్యాయైపూర్వమాన్విత్యైదత్వాగ్నినంత్యకర్మణి

పునదావక్రియాంకుర్యాత్పునరాధానమేవచ ॥౧౧౪॥

ముందుగామౌళించిన భాగ్యును అగులచే దహించి తిరిగి వివాహము జేసికొని పునరాధానముచేయవలెను.

తథైవానాశ్రమేవాసగ్మత్కృత్ముపపాతకే

తస్మాత్సంసింహనాదూర్ధ్వంవిభురోద్వాహఃకరితః ॥౧౧౫॥

ఏతశ్శ్రమము లేకుండనుండుట నుడి పాపముని ఉపపాతకముల యందు చెప్పబడి యున్నది. ఆకారణమువలన సంసింహనంతకము విధురుడు వివాహము జేసికొనవచ్చును.

అనాశ్రమిసతిష్ఠేతదివమేకమపిద్విజః

ఆశ్రమాదాశ్రమంగచ్ఛేదస్యథావతితోభవేత్ ॥౧౧౬॥

ఏతశ్చినుమును లేనినాడై ద్విజాజ్ఞోరోజు అయినను ఉండరాదను ఒక ఆశ్చర్య మునునంది వీటియొక ఆశ్చర్యమును బలివేరింపవలెను. అట్లుగానియెడలపరితుడగును,

ఇత్యాదివాక్యైర్నృతభౌగ్యకస్యవివాహకరత్యానికారణైక్తః

ఆషాఢమాఘద్వికగోచరయు క్తమాసేష్వద్వాదశనుప్రశస్తేః

ఈశ్వరయోగము బొంది యితడు పన్నెండు మాసములయందు వివాహమునుజేసి కొని విచ్చినది ఘోషోక్తం ను ముగ్ధులొక్కరి వచనములు అధికామునిచ్చుచున్నది

అథాత్రైతిశివామాసావనిహాక్యేతీయర్థః

తదిదంప్రకాశమాద్వానావిషయంనాన్యథాగతిః ||౧౮||

“ ప్రకాశమాసోపరిహోష్య” అను—౧౮—౧౯ మాఘ ఫాల్గుణమాసములు వివాహమునందు నిండియుండు. అనుమాత్రము క్రథియోవాహా విషయమని తెల్పుచులెను. లేకున్న గతిలేదు.

పశ్యోవాహస్యపునరాధానస్యదన్వదా

సకాలనియమోత్రాధిమాసమూఢస్వయంవినా ||

అధిమాసము గరుకుక్రమూఢములు గాక ఇంక పక్షిమములుగాని బానియము ముగాని బ్రహ్మవాసమునకును పునరాధానమునకును లేవు.

భౌర్యాహీనస్యైవకార్యోవివాహశ్చారుడత్యాదన్వనానంధవేషి

తస్యద్వానాస్యైవనైమిత్తికత్యాత్మాన్తీపాకౌపాసనావత్రకార్యా

ద్వితీయవివాహము నైమిత్తిక మగుటచలన అరుంధతీ దగ్ధము కాకపోయినను చేయవచ్చును. ద్వితీయ వివాహమునందు స్థాలీపాకము జౌపాసనము చేయవలెను.

స్థాలీపాకాశ్శేషమాప్తేతదాసీంకతకవ్యశ్చైపాసనారంభఉక్తః

ఉద్వాహగారప్రవేశాఖ్యహూమేదీత్య్రోక్తాయంధతీదర్శనాంతా

స్థాలీపాకానంజరము జౌపాసనారంభము చేయవలెను. వివాహ స్పృహప్రవేశహోమమునందు దీక్షప్రారంభమై అరుంధతీదగ్ధనమువఱకు ఉండును. అనగా అరుంధతీ దర్శనముతో సమాప్తమగును.

మాఘమాసేఫాల్గునేమాస్యవిస్యాన్నావిర్భూతారుంధతీతత్రకారే

కాలేసాంగోద్వాహదీత్యసమాప్తిగ్యాచేచ్ఛాధిధానమేవాత్రకార్యం

మాఘఫాల్గుణమాసములయందు అరుంధతీ ఉదయించదు. ఆకాలమునందు సాంగవివాహదీక్ష సమాప్తియగును. యజ్ఞ అయిననో ఆసమయమునందే పునరాధానము

జేసి ఆరెండు హామలయందును శుభకార్యములు చేయగూడదు.

సర్వాణీత్యాదిసూత్రేషుప్రతీయేరన్నిదంవచః

అనుక్రమేణప్రత్యేకమధీసంబధ్యతేతితిః || ౧౨ ||

“అన్యథాన్యస్త్రీభ్యః ప్రతీయేన్, ఆప—గృ—౨—౧౫||అనుసూక్రము నందలి

“ప్రతీయేన్, ఆపమము “సర్వాణీపుణ్యోక్తాని సత్కతాణి,, ఆప—గృ—౨—౧౩, ఇత్యాది సూత్రక్రమమునందు బ్రత్యేకముగా సంబంధించుచున్నది.

హస్తస్సాన్వితేవతిమిత్రపిత్రేబ్రాహ్మీర్ష్యురక్షసౌస్విమ్యభిచోత్తరాశ్చ

తారాయోగ్యావాసరాస్సృజ్జనాథోలగ్నంజ్యోతిశ్శాస్త్రవిశ్విర్య
థోక్త || ౧౩ ||

హస్త, స్వాతి, శేతి, అమరాధ, ముఖ, రోహిణి, మూల, మృగశిర, ఉత్తిరాశ్రయము, శుభవాములు, పూర్వాష్టము, జ్యోతిశ్శాస్త్ర విదుక్తలగ్నము, శుభముల యందు యోగ్యములు.

గర్భాదానాద్యానుసర్వక్రియానుత్తిక్త్యైవోదాయలగ్నపర్యంతకాశ్చ

శస్త్రాఃపుణ్యోక్తానిసర్వాణిచేతిసత్కతాణీత్యవ్య సూత్రాద్ధిక్తః ||

గర్భాదానము మొదలుగ నమస్త శుభకర్మలయందు శుభకరింబులగు తిథివార సత్కతలగ్నములు బరిగ్రహింపవలెను. ఇట్లు “సర్వాణీ పుణ్యాని సత్కతాణి,, ఆప—గృ—౧౩ అనుసూత్రాధికమున చెప్పబడినది.

అధీతవేదో గురుణానుమంతితో గృహశ్రమాకాంత్యధవోత్త

రాయణే | దివాసమావర్త సకర్మస్మిత్స్వయం నాందీముఖ

శ్రాద్ధకర్మక్తలక్షణా | ౧౩ ||

అధీతవేదము, గుర్వుడు, జ్ఞాతుడు, గృహస్థాశ్రమాకాంత్యము నగు బ్రహ్మచారి ఉత్తరాయణమున, శుభదినమున, పూర్వాష్టమునందు, స్నాతకమును జేసికొని వాండీశ్రాద్ధమును చేయవలెను.

దాతుర్గృహేయస్యహేకస్యకాస్తితేనాదరాహూతవరఃప్రయాయాత్

సువాసినీవిప్రసుహృద్ధిరాద్యైస్సుగంధపుష్పాక్షతమంగళాద్యైః ||

విచిత్రవస్త్రాభరణాత్మజాంజనస్రక్రంచుకోపేతసువాసినీగణైః

తాంబూలనానావిధగంధభూషణస్రక్రంచుకోష్ఠీషధరైర్ద్విజోతమైః |

ఆహ్వాయధ్వనిభిస్తన్వనిందితకులస్త్రీగీతఘోషాదిభిః

కేశశ్రుశ్రునికృంతనాహతఃపిచిత్రాభిద్రస్తాన్వితైః

భేషంఖమ్బదంగ వేణుగణవీణానాదతాళాదిభి

న్మతేభాశ్వరథాన్వి, జైస్సహస్రభిఃకన్యాగృహంగవ్యతాం॥ ౧౩౫॥

మరుదు, కన్యాశుచే నాదరమంగా బొంబుడి విచిత్ర వస్త్రాని జాలంకృతలు, పుత్రపుత్రికాసంతానములు, అంజనాంబిశ శేత్రము, పద్మమాలాలంకృతములు, కంచక (రవికె) సంతోభితము అగు మనాసిరీ స్త్రీలతోడను, తలములమువేసుకొనవట్టి ముగ్ధవంశము ను బూసికొనినట్టియు, అంగరింగుకొన్నట్టియు, పుష్పమాలాంశోభితకరములుగఁగట్టి యుండుచుకను, (అంగరికా)లనతోడికొనినట్టియు, ఉన్నెనము, (తలపాగా)లనుధరించి నట్టియుప్రాప్యాలతోడను, మిశ్రులతోడను, ఆధ్వలతోడను, కూడికొనినవాడై వివాహమునకుతంజి వల్లవలెను. కేదోనవులు కులస్త్రీసంగీతవృత్తులు విన్నుచుట్టచుండ, ఔరాది కమునుజేయించుకొని, వినిత్రాస్తోభజాదిభితులగువారితోడను, భేషమృంగకంఠాదులతోడను, మిదిగబములు, గుర్రములు, రథములు, మొదలగు, వాహనములతోడను సూచినవాడై కన్యాగృహమునను జిగ్గవలెను.

మాంగ భ్యసితసూత్రాన్వితాన్వర్యాభరణదాహృతః

అవృతశ్చస్త్రీభగ్నిసూత్రంసగ్రతీవర్ణ్యతే॥ ౧౩౬॥

ఇట్లు ఆతథామంగళాని, అప—గృ—౨-౧౪॥ అనుమాత్రతాత్పర్యము చెప్పబడినది. ఇకను అవృతశ్చస్త్రీభగ్ని, అప—గృ—౨-౧౫॥ అనుమాత్రాధికము వర్ణించబడుచున్నది.

విప్రైశ్చన్మదై శ్శృతికాస్త్రోద్భిన్నువాసిసీభిః పతిపుత్రయుగ్మిః

సమంత్రకామంత్రకసత్త్రియాయాఃప్రోక్తాస్సమస్తాశ్చసమాచరంతి

వేదవేదాంగశేత్రము స్పర్థలు, అగు బ్రాహ్మణులచే చెప్పబడినట్టియు, పతిపుత్రవతులగు రమణులచేజెప్పబడినట్టియు, సమంత్రకామంత్రకంబులు అగు మంగళాచార ప్రాప్తకర్మలనన్నిటిని చేయవలెను.

మంగళాచారకర్మలు

సర్వోపస్కరసంయుతాభ్యుదయికాంతప్రదానాదికం

కల్యాణోత్సవమంటవేషుఘటికాపాత్రాదిసంస్థాపనం

అన్యోన్యాభిముఖోద్గమాగమనమాయూతాన్వివాహోద్ధిః

ఫాలేభాసికధారణంహిపదయోప్రత్యుభసంభాజనే ॥ ౧౩౭॥

కన్యాదానవిధౌతిరస్మరిణికా వస్త్రాదినంధావకం। జ్యోతిశ్శాస్త్ర
విదుక్తశోభన ముహూర్తకాయావదాకాలికం। కల్యాణాప్తక
చూడాకాదివతనం తస్మిన్మహాలేఖచతా। వన్యోన్యంగుడజీర
కంచశిరసోః ప్రత్యేషణందంపతీ ॥౧౩౯॥

మంగళాచార కర్మలు తెచ్చుచున్నాడు. సన్న్యసన్లునకు సహితముగా శంకరిచ్చుట, కల్యాణోత్సవ మంటపమువందు ఘటికాపాత్రాస్థాపనము వివాహో ఘటాలగు వరాదులకు ఎదురుగావెల్లుట, ఫాలమునందు భాషికధారణము, (భాజన)పల్లెము నందు పరిపాచప్రత్యేషణము జేయుట, కన్యాదాన సమయముందు తెగజేయుట, శుభముహూర్తక సమయమునఁజరిగింపు మంగళోద్వక్తములను చూడకము కఠిమిట శుభముహూర్తక సమయమున వహూమిలు పగప్పుము శింఖలుయును గుడిసహిత జీలకఱ్ఱనుకొనుచునుట, మొదలగు మంగళాచార కర్మలు చేయవలెను.

బ్రహ్మగిరి వివాహాలక్షణము

ఆధ్వేయకాఢిః ప్రసృజ్యంతేఽదివిస్త్రాదినన్యాధ్యై మభిషంత్రియేశ
ఇత్యంతిమాన్వాసుతయోవాహాయోమిక్తంహికన్యానిరణావశంసం॥
కర్తవ్యమాన్వాసురయోవాహాయోర్వాన్యేశకన్యాచరణంవిధీయతే॥

(అన్యగభిఃప్రసృజ్యంతే, అనన్యగభిఃప్రసృజ్యంతే (మృగశిర సత్కృతిమందు కన్యా పరకారకాన్దు పల్లిననులు దాతలచే బూజించబడుదురు.) అనునది మొదలు (తావాది తోవాన్యాభిషంత్రియేత) అనన్యగభిఃప్రసృజ్యంతే అను మాత్రమువఱకుగల కన్యానిరణాదికము ఆహూతుగ వివాహములయందు చెప్పబడినది. ఇతర వివాహముల యందు కన్యానిరణము క్షణంబువడలేదు.

ప్రతిగ్రహగర్భిజ్యబలాద్వివాహకౌబ్రాహ్మఖ్యైవౌఖలువోత్త
మోత్తమా॥ కాయావకౌషధ్యమకౌఠధేతేన్యద్రాబృహ్మణా
నాంసతతంహినిందితాః॥

ప్రతిగ్రహము, ఆర్ద్రజ్యేను, వీనివలనబ్రాహ్మజైవవివాహములు బ్రాహ్మణులకు ఉత్తమములు. ఆర్ద్రప్రాజాపత్య వివాహములు మధ్యమములు. ఇతర వివాహములు నింద్యములు.

రాజ్ఞాంతుగాంధర్వకరాక్షసౌవిశస్సౌదాసురస్సర్వవిగహితోం
తివః ॥౧౪౦॥ ఏప్రాహ్మజైవస్త్రవివాహానసురోవైశ్యస్యతూద్వా

హవిధిఃప్రళస్యతే॥

రాజులకు గాంధర్వ రాక్షస వివాహములు ఉత్తమములు. వైశ్యులకు ఆనురవి వాహము ముఖ్యము. బ్రాహ్మణాది స్వవర్ణములకు ప్రేమాచవివాహము నిర్లభ్యము. ఆర్ష వివాహము బ్రాహ్మణులకు ఆనురవివాహము వైశ్యులకు ప్రళస్తము. అని చెప్పి బదుచున్నది.

మృగేవరప్రేక్షణమాహాకన్యకాంమఘాసుగాఘోర్వమభేదివాహకం

న్యగఃసూక్ష్మత్రమందు కన్యావరణము కొరకు సంపాదెను. మఘాసూక్ష్మము నందు నరునిచేవ్వబడు శోచిధునద్యము పరిగ్రహించవలెను. ఉత్తరఫల్గునీనక్షత్రము నందు వివాహము జేయవలెను.

సుప్తాపిదత్తాదిసమస్తకన్యకా నింద్యాస్సన్యరాక్షాసురమూర్ఖివా

హయోఃఆర్షంవివాహంసభమంక్రయక్తవాన్కర్తృహంత్రాధ్యయ నానుసారత

ఆర్షాసుర వివాహములయందు సుప్తాపిదత్తాదికన్యకలు నిర్లభులగుచున్నారు. మంత్ర పాఠాదుసారము గావ్యా వివాహము నావస్తంబమహర్షి చెప్పియున్నాడు.

ఉత్తాధర్మాయేయఆర్షేవివాహేబ్రాహ్మప్రాజాపత్యచైవేషు నస్సన్యః
సర్వేవ్యభిష్యాహ కాశ్యేఘవక్ష్యమాణా ధర్మాఘ్నస్సాధారణాస్యః

ఆర్ష వివాహములయందు చెప్పబడిన ధర్మములు బ్రాహ్మ ప్రాజాపత్య చైవ వివాహములయందు లేవు. బ్రాహ్మిన్యప్త విధవివాహములయందు వక్ష్యమాణ ధర్మములు సర్వసాధారణమని తెలిసికొవలెను.

కన్యాదానంస్యాతినక్షత్రయత్తం ప్రాజాపత్యబ్రాహ్మదైవేషు
తతస్యతే నాస్యేషాంస్యాద్విధ్యభావాద్ద్విజానామాచార్యేణగ్రా
హ్యాయోవివాహః॥౧౮౬

స్యాతీనక్షత్రమునందు కన్యాదానము కుభప్రదము ఈకన్యాదానముప్రాజాపత్యబ్రాహ్మదైవవివాహములయందురూడ కలదు ఇతరవివాహములయందు విధిలేకపోవుటవలన లేదు. బ్రాహ్మణులకన్న వివాహము గ్రాహ్యమని ఆచార్యుడుచెప్పియున్నాడు.

గౌఢస్సపనీయాత్రవివాహమంటపేగృహేషుచైకాపితయోఃప్రయో
జనం తయావరం చాతిథి వత్సమర్హయేత్త్రమేణయోస్యావచితస్త
మన్యయా॥౧౮౭॥

వివాహమంటునునదొక గోవును, గృహమునందొకగోవును కట్టినలెనువివాహమంటు పమునందు కట్టబడిన గోవుచేపరునకును గృహమునందుకట్టబడిన గోవుచే ఎరాపచితునకును అతిథిపూజలె మధుస్కూపూజ చేయవలెను.

వరాయతుర్యాస్మధుపర్కకర్మగోయు క్తముద్వాహనికేతనేతు తతోపరస్యాపచితాయదద్యాద్వివాహాహోమోత్తరకాలవవ.॥౧౮౮॥

వివాహగృహమునందు ఎని నమ గోహిత మధుస్కూ పూజ జేయవలెను. వివాహ ప్రధాన హోమానంతరము ఎరాపచితునకు జేయవలెను.

గోరాలంధ స్థానమేతావదేతిద్భ్యాస్తార్థంయత్తద్యుగేస్మిన్నిషిద్ధం గోరాలంధ (గోవును నధించుట) స్థానమిదియే. కలియుగమునందు మధుస్కూ పూజయందు గోరాలంధము నిషేధించబడినది. గోరాలంధ బోధక పంచనములు యు గాంతర విషయములు.

సప్తపదికిపూర్వము వరమరణము

జత్తాకన్యాస వృషాదాత్పురాచేద్యేయాస్యస్మై నోనిషిద్ధాకదాచిత్ ॥ ఇశ్యేయో క్తంయాజ్ఞవల్క్యేనస వృషాదాదూర్ధ్వంవోషమాహు స్సవస్తా! తస్మాదూర్ధ్వంచేదసానాపునర్భు స్తస్యాఃపుత్రానా మపానర్భవాభ్యాః॥

సప్తపదికి పూర్వమునందు ఎరుకు మగణించినచో మఱియొకని కాకన్యకనిచ్చి వివాహముజేయుటనిషిద్ధముగాదని యాహ్నుక్యము చెప్పియున్నాడు సప్తపద్య వంతరమందు ఆకన్యకు పునర్వివాహము జేసిన దోషము ఎచ్చనని చెప్పుచున్నారు * సప్తపదికి తరువాత పునర్వివాహము జేసికొనినస్త్రీ పునర్భుపు అనియు తిత్పుత్రులు పానర్భువులు అనియు చెప్పబడిదురు.

అన్యై ర్దత్తా చే ద్వినా దాతు రాజ్ఞా మజ్ఞానాద్వా బంధనాద్వా బలాద్వా దేయా స్యస్మై కన్యకా నోనిషిద్ధా సాంగోద్వాహే సత్యసి ప్రాహు రార్యాః

అజ్ఞానమువలనగానిదాతను కట్టుటవలన గాని బలాత్కారముగా గాని దాత

* రంభాకపితౌది ఫలానివాచీవాచిభిః పంచభిఃకంఠాని స్వలంకృతాతాం క్రిమకోక్త వింద్యాకిన్సంస్కరణాద్భవిఫలంబుమార్యాః॥ అను శ్లోకము భక్త వ పుస్తకమునందు చూపట్టుచున్నది.

యనుమతి లేకుండా ఇతరులచే ఇవ్వబడిన స్త్రీకి వివాహము సాంగమైనను దాని అక
స్యకను మరియొకని కిచ్చి వివాహము జేసిన దోషము లేదని ఆర్యులు చెప్పుచున్నారు.

వివాహోన్మత్తకన్యకలు

కన్యా గుప్తా ద్యా శ్చతుర్దశ్య ఏతా వర్జ్యానక్షత్రాదినామ్యున్మత్త
సర్వఃసుప్తాద్యేతా స్సుప్త బృహి ర్లక్షణాని ద్రవ్యాన్యంతర్లక్షణా న్యేష
పంచ॥౧౫౨॥

నానాబీజా న్యత్ర వేద్యాన్ పాంసూన్ ష్టైత్రాల్లోష్ఠం గోశకృ
త్సన్మనాని ద్రవ్యాభావా ద్వృద్ధిదానిక్రమేణతాద్యంకార్యంపంచమం
భాగ్యవృద్ధిః॥౧౫౩॥

౧౫౨. మత్తకన్యక ౩ముషధ రశకధ గేవివశ దివికట ౭ముండ హమంహాషిక
౯సాంగాత ౧౦రాత ౧౧పాళి ౧౨విశ్ర ౧౩స్వనజ ౧౪పక్షకారి అశపదునలుగు
రు కన్యలును సత్కృతాభిధాన కన్యకలును వచ్చిభిదానకన్యకలు, వివాహోహణకారు.
నుద్ద, రుద్ధి, గిష్టాంగ, అను నీయగురు కన్యకలు గూడ వివాహోహణలు గాను.
నుప్రాణికన్యలు బాహ్యలక్షణములేను. నానాబీజములు, యజ్ఞవేదికాపతాకము, సస్య
సంపన్నక్షేత్రమృత్తిక, గోమయము, శ్మశానమృత్తిక, అను నీవిరు ద్రవ్యములు
వివాహ్యకన్యకలన తనకు గలుగు స్పృశితములు గెలసి కొనుటను అంతరక్షణము
లు. ద్రవ్యసంచక స్పృశనమువలన క్రిముగా బ్రజాన్పథి, యజ్ఞన్పథి, సస్యాభిగృధి,
పశున్పథి, ఎధూవిగాన్యకరిమరణము గలుగును. అందువలన శ్మశాన మృత్తికను స్పృశి
జేసిన కన్యక వివాహోహణకారు.

యోగ్యకన్యావరలక్షణము

బంధుశీలకులబుద్ధిలక్షణారోగ్యసంపదుపవన్నకన్యకా॥

వేదశాస్త్రసహితోక్తలక్షణోపేతవిప్రవర ఉచ్యతేవరః॥

శ్రేష్ఠబంధువులుగలది, ఆస్తిక్యాది నుశీల సంపన్నురాలు, సూక్ష్మలబ్ధిసాముద్రి
కశాస్త్రోక్త స్త్రీలక్షణలక్షితయు, ఆరోగ్య వంతురాలు, అగు కన్యక వివాహోహణ
యగును. బంధువులు గలిగినట్టియు, ఆస్తిక్యాదిగుణములు గలిగినట్టియు, సాముద్రిక
శాస్త్రోక్తప్రరుషలక్షణ లక్షితమగు, వేదవేదాంగ వేత్తయు, అగు వరదు వివాహమున
కహుడు.

యస్యాం మనశ్చక్షురువైతి తస్యా మృద్ధిం వదంత్యేవహీ కన్యకా

యాం! ఆర్తే వివాహే నుహృదాభిమంత్రణం నాన్యేషు కన్యావర
ణాం త్రిషున్యాత్ ||౧౫||

ఏకస్యాయందు మనస్సు శేత్రములు అసక్తి బొందునో ఆకన్యకను వివాహము
జేసికొనిన ధర్మములు వృద్ధి కలుగు నని కొందఱు ఆచార్యులు చెప్పుచున్నారు.
అది వివాహమునగు కన్యావరణము ఉన్నది. ఇతర వివాహములయందు లేదు.

యద్యద్ధాచరితం తదాచరణ ముద్వాహేహ్ని పూర్వేహ్ని వా.
పుణ్యాహ్నభ్యవయ క్రియాదికులదేవస్థాపనాద్వావరాత్
నిర్వహ్యేతిత మంగళాఖిలపదార్థైః స్పృశ్యభి స్సంయుతో
పాభ్యాగవ్య వరం ద్విజప్రవర మచ్ఛాగార మావేశయేత్ ||౧౬||

వృద్ధాచారసంపరా ప్రాప్తంబు అగు పుణ్యాహ్నాచార వారికి క్రాంత్యుపశేవతా
స్థాపనాది కర్మలను వివాహాదివరమున గాని, తిర్మావ్య దివంబున గాని, నిర్వహించు
కొని, మంగళపదార్థ సమీక్షుడై బిరుదువులతో ఎరున కడుగుగా బట్టి తీసికుని వచ్చి
విడిదియందు ప్రవేశ పెట్టవలెను.

వివాహసంకల్పము

ఉష్ణీష కంచుకనవాంబర కజ్జలనగ్రతాంగుళీయ మణికుండలభూషి
తస్సన్! ఆచార్యమిత్రసహిత శృభగేహ మేత్యసప్రాజ్ఞుభి స్సము
పవిష్ట ఉదారపీతే ||౧౭||

ధగ్నప్రజా సంపత్కళం స్త్రీయముద్వహ ఇత్యపి సంకల్ప్య చాస
మానాషాగోత్రజాం శ్రోత్రియా త్కులాత్ || ఏశపూరుష వి
ఖ్యాత జాతాం కన్యాం మనోహరాం అరోగిణీం భ్రాతృమతీం పి
త్రాదతాంప్రతిగ్రహేత్ ||౧౮||

తలపాగ, అంగరకా, సూతపస్త్రము, కాటుక, పువ్వుచూలికలు, రత్నాంగు
ళీయకము, మకరకుండలములు, మొదలగు వానిని ధరించిన వాడై ఆచార్య మిత్రులతో
గూడి వివాహ గృహమును బ్రవేశించి పీటమీద ప్రాజ్ఞులుగా నాసీనుడై ధగ్నప్రజా
సంపత్కళం స్త్రీయముద్వహే యని సంకల్పించి అసమానాషా గోత్ర జయు మనో
హరయు రోగిణీకానిదియు దశపూరుష విఖ్యాత శ్రోత్రియ వంశజాతయు భ్రాతృమ
తీయు, తండ్రిచే నివ్వబడినదియు, అగు కన్యను ప్రతిగ్రహించ వలెను.

కన్యాదానము

తిరస్కరిణికా కార్యా తాట్యా ప్రచ్ఛాద్య వాససా! స్థావయే
 బ్రాహ్మణం కన్యాం కంఠోలే తండులాన్వితే! అన్యస్మిన్వపి కం
 ఠోలే వరప్రస్థాబ్జగోభవేత్! కన్యాదానం కన్యేహమతి సంక
 ష్ట్యబుద్ధియాత్! ౧౩౩వృత్తి వరామైవవద్యాదాతాత్రకస్యకాం||౧౬౨

విమానరు|| విద్యభాగంబున తేవేసి శిష్యుని భాగంబున ప్రాజ్ఞునిగా
 కన్యను ప్రాశ్నాగలుచు కన్యాని ముఖముగా వదిలి పండుల పూజా కంఠోలము
 (చేతుల బట్ట) యందు కూర్చుండెట్టి వాత “హలంకృత కన్యాదానంకమ్మే,, యని
 సంకల్పించి పూజనంబులను నడుపుచు వర్ణనలు చెప్పవలెను.

వశిష్టగోత్రస్య పుత్రేనాకప్తం పౌత్రేంచకుత్రీం కపలాఖ్యదా
 యీం శ్రీశంకరగోత్రస్య ముకుందకప్తే పౌత్రాయ పుత్రాయ
 వరాయ తుంధ్రం||౧౬౩||

వశిష్టగోత్రజాను పుత్రునిచూచి మునిశవరాలు వసుశరాలు పుత్రక కను
 లకు శ్రీశంకరగోత్రజానుడవును ముకుందుని మునిశునిడవును పౌత్రుడవును పుత్రుడ
 వును అని నీకు ఇచ్చుచున్నా నని కన్యాదానమునందు ప్రకరి చెప్పవలెను.

ప్రజాసహస్యకన్యభ్యః ప్రతిపాదయా మీతిహి!

ససువణాకాక్షోఽపరిపూణాకర్వాతాం||

కన్యా ముదకపూర్వం తాం దద్యా ద్విష్ణుస్వహవిణే||౧౬౪||

మంత్రేణ సతి గృహ్యత వరస్వస్తీతి సంవదేత్!

ధర్మాధికామేషు నాతిచరిత వ్యేధాశరి||౧౬౫||

వక్తర్యథ వరో నాతిచరా మీతివదే తత్తః||౧౬౬||

పూర్వోక్తప్రకారముగా ప్రసరిము జెప్పి లక్ష్మీనారాయణస్వరూపుడ వగు నీకు
 ప్రజాసహస్య కన్యభ్యః ప్రతిపాదయామి అని ముగ్ధాక్షులపరిపూర్ణహస్త యగు క
 కన్యను ఉడకపూర్వకముగా నివ్వలెను. అనంతరము ఎరుడు మంత్రముచే క్రతిగ్రహిం
 చి“స్వస్తీ” యని పలుకవలెను. తర్వాత వాత“ధర్మాధికామేషు నాతిచరిత్యా”
 ధర్మాధికామములయందు దీనివిడువగూడదు, అని బలకగా “నాతిచరామి” అతిక్ర
 మించను, అని ఎరుడు క్రత్యుత్తరము చెప్పవలెను.

గృహ్యగ్నిప్రతిష్ఠ

ఉద్వాహార్థం పాకయజ్ఞా ద్యశేషస్సారాఖ్యానాం
 కర్మణాం హోమసిద్ధియై హోమామాశేషాణాంహ
 విశ్వస్సాధ్యత్రోతాగ్నినాం హేతుభూతం ప్రధానం ౧౧౬౭ |

లోకారణేభ్యోం మథితానలంవా సప్రశ్నోత్రియాగారత ఆహృతంవా
 అలంకృతాయా శుభవేదికాయా మగ్నిప్రతిష్ఠాపనమశ్రుతుర్వాత్ |

కవ్యాదానానంతరము వివాహము, బ్రాహ్మణాదిపాకయజ్ఞములు, వావిర్విష్ణుము
 లుత్రోతాగ్నులు మొదలగు కర్మల హోమసిద్ధికి హేతుభూత మైనదియు, ప్రధానమైనది
 యు, అగు అగ్నిని మధించి గాని, శ్రోత్రీయసహమునుండి తీసికొని వచ్చిగాని, అలంకృత
 వేదిక యందు ప్రతిష్ఠించుటైనను.

ఉద్వాహవహ్నిః పరిరక్షణేయః ప్రయత్నతో ధా వృకరిభ్రీస్స్యతో

ఇట్లు ప్రతిష్ఠించుటైన గృహ్యగ్నిని ప్రయత్నపూర్వకముగా పరిరక్షులు (నేప
 కులు) రక్షించుచుండెను.

మధుపర్కపూజ

ప్రత్యేత్య సప్రాజ్ఞుఖి ఆసనాహవాపీతోపవిష్టో హి వరోతి హృష్టః |
 విప్రైః సుసహృ త్సుతకళత్ర సమ్వృతేన స్రగ్వస్త్రగంధమణిభూష
 ణభూషితేన | భద్రాసనే సముపవిష్టకపేరదిగ్దుగ్ధాత్రా సమర్పిత
 మహామధుపర్కపూజాం ॥౧౭౦॥

గృహ్యోదితేనవిధినై వహి కూర్చుపాద్యా ద్యుక్తోపచారసహితాం
 ప్రతిగృహ్య చాధ గంధాత్మత స్రగువవీతసుగంధవాసాలంకార జాత
 మఖిలం ప్రతిగృహ్యతత్ర ॥౧౭౧॥

ఇట్లు గృహ్యగ్నిప్రతిష్ఠ చేసి వివాహగృహమునకు తిరిగివచ్చి, అతిసంతోషయు
 క్తుడగు వెరుడు ఆసనమునందు ప్రాజ్ఞుఖిముగా నాసీనుడయి బ్రాహ్మణులు, మిత్రు
 లు, పుత్రులు, కళత్రము మొదలగువారితో గూడికొన్నట్టియు, వస్త్రమణిగంధభూషణ
 భూషితుడైనట్టియు, భద్రాసనమునందు ఉత్తరాఖిముఖముగా, నాసీనుడైనట్టియు,
 దాతచే నివ్వబడినదియు, అర్చ్యపాద్యాద్యుపచార సహితమైనదియు, అగుమధుపర్కపూ
 జనుపగ్రహించి పిమ్మటదాతచే నివ్వబడినగంధము, అక్షతలు, పుష్పకూలికలు, యజ్ఞో

పవిత్రమునస్త్రిమ అలంకారములు మొదలగు పదార్థములను పరిగ్రహించవలెను.

సుముహూర్తము

యానజ్యోతి ర్ద్విత్యగ్నం వదేయుస్తావత్కల్యాణాప్తకంచూర్ణి కాంచ
లగ్నేప్రాప్తేనోన్యాయమాలోకసియంవాసేశీష్టోశ్చర్మరాజీరకేస్తః

అనంతరము దైవభక్తినియు మూర్త పర్యంతము మంగళార్థకములను చూ
ర్ణికిని పఠించి సుముహూర్తమును నున విధూపరులు పరస్పరము జూచుకొని శిరస్సు
లయందు పరస్పరము గుహసహితమును శీంకణము ఉంచుకొనలెను.

కన్యాంధృష్ట్యా భ్రాతృమంత్రంజపిత్యాతామీషే తాఘోర మంత్రే
ణచాధా ఆశీకార్యాభాష్యానై ర్వేదవిద్భిర్ముగ్ధిచ్ఛస్తే సామభిర్వా
యజుగ్భిః ౧౭౩

తర్వాతకన్యకను నరుడు చూచి: "అబ్రాతృఘ్నీం" అను మంత్రమును జపించి,
"తాఘోర చక్షుః" అను మంత్రముచే ఆకన్యకను చూపవలెను. అనంతరము, "వదవేత్త
లగు బ్రాహ్మణుల వలన మంగళశీరంబులు బుగ్గజాస్నానములచే శాశ్వతమునుపాం
దవలెను.

వరపథాసంకల్పము

దర్శేప్యాసీసాపరవధ్వాసంకల్పయతేతవాభ్యాంకర్మాణి కర్తవ్యాని
ప్రజాశోచితృపదయతవ్యాధిశ్చినయోర్నైమి త్రికర్మవిమయాశిం ౭౪

దర్శనయంతాసీనులగు విధూపరులు: "తవాభ్యాంకర్మాణి కర్తవ్యాని ప్రజాశో
చితృపదయశివ్యాః" కర్మలను మనము చేయవలెను. సంతాపము పుట్టించవలెను" అని సం
కల్పమును చేయవలెను.

వసూత్రామార్జనము

ధృత్వాంగుష్ఠానామికాభ్యాంచదర్శంతి స్యాంసంమృద్యభ్రువౌరంతరంహి
మంత్రేణైతత్త్రప్రతీచీనిరస్యేదంభస్సృష్ట్యా రాద్రాజేతిమంత్రాత్

అంగుష్ఠానామికలచే నరుడు దర్శనపట్టుకొని విధువుకనుబొమ్మలమధ్యను "ఇద
మహం" అనుచుంట్రిముచే తుడిచి, దర్శన పశ్చిమదిశయందు పడివేసి "రాద్రాక్షుః"
అనుసూక్రిమునందు చెప్పవలెనని ఉదకోపన్యాయము జేయవలెను.

యుగచ్ఛిద్రాభిషేచము

శోకేప్రాప్తేచేజ్జపేదు క్తమంత్రంయుగ్మన్విప్రానేకకార్యార్థయుక్తాన్

లిగవ్యపూతి|| ఎభ్యంజలేశో వదినంస్థితేస్సి ధారాంబునాస్యాత్క-
 విలాసివాక్యైః|| సింహేద్వ ధూస్తాన్వరస్త్రిచాసయేద్వధ్వాశ్చశీ
 స్త్వేన్యవచరస్త్రిచాగం ||౧౮౭|| తదాశ్చతాలోపణకాలక్షేపాయే
 తజ్జ్ఞతాగ్రాహనైవతే తయోః||

అక్షతాలోపణ సమయమున ఎభూచగులకు వేరుచేయగా క్షీణగులగుండులములుచే
 రుచీరుభాన (పల్లె ౧) గలయందు బోసికీసుకునిరావలెను. ఎరుడు సవీగములచేవెభూ
 హస్తమునందు ద్విగుపస్సుగలగు జేసి తన తండులమును రెండ సార్లుకుంచి తండునా
 గ్లుఱిగుంచవలెను. తర్వాత ఎగ్గాంజలేయందువధూహస్తమునందువలెనేఇతరులకుపస్సు
 తావదావాధిభూగములకీ, ఎగ్గాహస్తావధిభూంబుననుంచికడిలాగ్ స్తాగయంతు, ఇత్యా
 దివాక్యలచే సంభాగిగా మిడికమునుంచలెను. కడిలాదివాక్యజపానంతరము ఎగు
 పు తన దోసిలియందుతండులములను ముందుగా పరిశీలస్సునం దుంచగా దిర్వాత
 వగుడు స్వాంజలిప్రదక్షిలములను ఎభూ శీరణవించుంచవలెను. ఇట్లు మూడుప
 ర్యాకుమును చేయవలెను. అక్షతాలోపణ సమయమున ఎభూచగుల జన్మవత్ప్రాధి
 కేయము జగ్గుగాశ్చధిచతులను ఊహించి చెప్పవలెను అక్షతాలోపణ విధి ముచేత్ర.
 కటితమైన నొప్పునధట్టిమునున కిస్తునంచి చప్పుబడియున్నది.

బ్రహ్మగంధి

హేమ్నాహరిద్రాక్షతపూగపుష్పముగ్వస్తాగ్రయోద్భంధనమాచరం
 న్యైః||౧౮౮||

అక్షి తాలోపణానంతరము నువ్విను, హరిద్రాక్షితలు, పుష్పములు, వధూచదుల
 వస్త్రాగ్రములయందు కట్టవలెను.

కంకణబంధము

రత్నార్థం మంగళార్థంచకంకణందక్షిణేశే కేబధ్నియాచ్చ పరస్పాదౌ
 వధ్వానామక కేవ్యథ||౧౮౯||

రత్నముకొరకు కుభము కొరకు పరహస్తము వందు ముందుగాకంకణమును కట్టి
 అనంతరము ఎభూహస్తమును వందు కట్టవలెను.

వధ్వాసాణిందక్షిణందక్షిణేనహస్తేనస్వేనై వతూష్ణీంగ్రహీత్వా
 తాంపూమాత్వేతోనయత్ప్రిత్యైచాగ్ని మభ్యానియాధాపరేణాగ్ని మాస్తే
 ఎభూ దక్షిణహస్తమును తన దక్షిణహస్తముచే వదులు ముంగ్రహిణిముగాగ్ర

హించి, “త్రాపాత్యేతోనయతు, యను మంత్రముచే నన్ని సమీపమునకు దీనుకొని వెళ్లి అగ్నిః పశ్యమభాగంబున ఉండవలెను.

ప్రధాన హోమామామలయందుదక్షిణవహునిర్ణయము

వధ్యానహోగ్ని మభిగవ్యచతస్యశశ్చిమే వీతాదిహూపవిశ తోయగవ
ద్యహూవరా తత్రోత్తరోవరఃపరీకణోవివాహకర్పాదిమాప్తవిధకస్మ
సుచోత్తరోవరః॥౧౮౬॥ ప్రధాన హోమోమౌదుదృదాదిహోమః ప్ర
వేశతగ్నేయచరోశ్చ హోమః తచ్ఛేష హోమోమౌదయాభి
సంగమస్తీమంతకః పుంసువనాఖ్యహోమః॥౧౮౭॥ ఏతేషు హోమ
ష్వపిచోత్తరోవరశ్చానీనాగూర్యకరోతికర్మతత్ ఆరభ్యచాబ్రహ్మ
విసర్జనాంతతఃపుష్కదానేతథోత్తరోవరః॥౧౮౮॥

ఇట్లు విధానహితమై అగ్ని సమీపమునకువెళ్లి, అగ్నికిపశ్చాద్భాగమున టికా
దులయందొక్కవర్యాయము కూర్చుండవలెను “ఉత్తరోవరః” అనగా-
ఎలన వివాహోద్యత్త పిథకగృలయందు వరుడు ఉత్తరమున గూర్చుండినాడు. ప్రధా
నహోమము, యద్యుగాదిహోమము, ప్రవేశహోమము, అగ్నేయస్థాలీహోమము, వివాహ
శేషహోమము, హృదయసంస్కరహోమము, నీమంతము, పుంసువనహోమము అనునవి
నిమిదికర్మలయందు ఉత్తరమున వరుడాసీనుడై సంకల్ప ప్రభృతి బ్రహ్మవిగర్హణాంతము
చేయవలెను. ఫలప్రదానము (ప్రస్వస్థు) వందుఉత్తరమున వరుడు ఉండవలెను.

ఆహోమ హోమామాత్మకసర్వకర్మసుస్మారేషుపత్నీచ పతేశ్చదక్షిణే
కర్ణోత్తరస్యాందిశిచాపసస్థోమతాసురాగూర్వరోతిచాఖిలం॥౧౮౯॥

హోమరహితములు, హోమసహితములు, అగునమస్త స్మార్తకర్మలయందు తన
దక్షిణభాగంబున పత్నీనికూర్చుండజేసి తానుఉత్తరమున వాసీనుడై ప్రాణాయామప్ర
భృతి సమస్తముచేయవలెను.

కావ్యవ్రతోద్యాపనకర్మసుస్మార్తక్రొత్తేపిష్టేదిశిదక్షిణస్యాం

సశ్చేషుపర్వవ్యపిచాగురాంతకుర్యాన్నచోర్ధ్వంనియమోథకించ

కావ్యవ్రతోద్యాపనములయందు, సమస్త పర్వములయందు, కర్తాక్షిం భాగం
బున కూర్చుండి సంకల్పమున అపి జేసి తనపడికొక పత్నీని ఉంచుకొనవలెను.

హిరణ్యకేశివ్యతిక్రతానాంప్రధాన హోమాదిహూపహస్త్యంత్యం

కాఖావిభేదాత్తువసంతయోత్రతిష్ఠేద్యధూర్దక్షిణతోవరస్య॥౧౯౦॥

హిగణ్యశేకులుగాక మిగిలిన సమస్తకాశులవారు ప్రధాన హోమాది జఙ్ఘలములను దక్షిణవిధువుగానుండిచేయవలెను.

ఇత్యుక్తమాద్యైష్టహుభిస్సవృధై స్సూన్యాథతాత్పర్యవివేకవంభిః
సంకల్పమారభ్యసమాపనాంతంకర్తవ్యమేవసంకల్పియాను ౧౯౨

సూత్రార్థ తాత్పర్య వివేకము వినిపింపబడియు, వృద్ధులైనట్టియు, అరు పెక్కుమంది పెద్దలచే నీప్రకారముగా చెప్పబడినందున సంకల్ప ప్రభృతి సమాప్తి పర్యంతము వర్తింపజేయున నానీన దై కర్త సమస్త కర్మము చేయవలెను.

ప్రధాన హోమము

సంఖోషస్త్వస్త్వపరేణ పావకంస్త్వదక్షిణానీచవధూముషస్త్వశివో వ
రోయతాను స్త్వయానప్రోథ రూపధ్యానహంత్రైవవివాహహోమకం
కరిష్యతీత్యుక్తాంతోగ్నిమిధ్యైత్యాద్యాద్యభాగాంతిహోదిమగ్ధ్యాం
నుసంస్మృత్యైవవృద్ధయంచవధ్యా సిద్ధ్యస్త్వస్తామభిమత్రయేతి ౧౯౩

మరుడు అగ్నికి పశ్యితు భాగంబున నుఖానీన దై తనకు దక్షిణ భాగంబున నా
నీనయగుచువును స్మృకించుచు ప్రాణాయామము జేసి "అనయావోధయావధ్యాసహ
వివాహ ప్రధాన హోమం కరిష్యే" యని సంకల్పము జేసి అగ్నింధ నాశ్వాజ్యభా
గాంతమునందుకేచి "సోమః ప్రథమోవిపేదే, సోమోవచ్యంధర్యాను,, యనుముగ్ధ్యయ
ముచే నానీన రాలగు వధువు హృదయమును స్మృకించుచు వధువునభిమంత్రింపవలెను.

పాశ్చిగ్రహణము

మంజ్రోకన్యాదక్షిణోత్తా నపాణింసాంగుష్ఠంస్యక్పాణినాదక్షిణేన
గృహ్ణీయాత్త్రిపుంస్పృహఃపుత్రకామౌజ్ఞప్తవంత్యేకచాంగుష్ఠీస్త్రీని
ప్రజాగ్ధీ ౧౯౪

స్త్రీ పురుష సంతానకామడగు మరుడు శత కన్యకాభివ్ర (బోర్లి చుట్టడిన) దక్షిణ
హస్తముచే "గృహ్ణామితేనప్రజాస్త్రాయ" ఇత్యానాటగు మంత్రములచే నుచ్చరిం
చి మంత్రాంతమునందు, సాంగ వృత్తు, బోర్లి చుట్టడినదియు, అరు విధాదక్షిణహస్తము
గ్రహించవలెను. కేవల పుత్రకామడగు మరుడు బొటనక్రేలిని మాత్రమే గ్రహించవలెను.
కేవల స్త్రీ సంతానము కోరునతడు అంగ వృత్తుగాక మిగిలిన క్రేల్లను చట్టుకొనవలెను.

న వ్రవది

అథోత్తరేగాగ్నిమిమాంవధూంతుప్రాచీందిశంవాప్య భవాప్యదీచీం

ప్రకాశముయ్యత్రహినిక్షిణేనవదావద్యోగమిషేభిః ప్రాగ్ ౧౮౭ |
 మంత్రక్రమేణైవహిస్తమేపదేనపేసఫల్యశ్యవసూతౌతాంతః
 కేచిద్వహునప్తచదక్రమార్థాకుశ్య తిరాశేనహానిండుల్యాన్వితః ౧౮౮ |
 సువర్ణభూగీఢలపుష్పచన్ద్రైరిలంకితానాప్రమగోవ్యరోగ్ర

అనంతరము అగ్నిని త్రిభాగమున ప్రాక్షన్నమాత్రిగాగాని ఈ ప్రాక్షమాత్రిగాగాని
 ఐహూక్షిణిపాదముచే "ఏమిదీ" ఇత్యాదిమంత్ర ప్రశ్నోక్తియముగా జెల్పియ
 సప్తపాదమును త్రోక్కించి సప్తపాదము యు "పథేత్యధిగమము జపింపనలెను
 సప్తపదకరిమాధ్యమి తలపలము ముగి రొందుచు కొండలు చెల్లుచున్నారు. అక్షి
 మునందు సువర్ణభూగీఢల, పుష్ప, చంద్రాదులచే లంకరించబడిన అతిశయిగాది రాను
 లయందు పూర్వోక్తమయగా మంత్రము జపించునూ సప్తపదములను త్రోక్కించ
 వలెను.

ప్రదక్షిణం కేవలమగ్ని మాచరే ద్వహువకౌతాపుపవిశ్యపూర్వవగో
 మాన్వాప్రధానాహుతిపోషితంతతోశ్చాహుతీనాన్వేష్యపవిశ్య పూ
 ర్వవత్

అనంతరము వహువయం కేవలము అగ్నికి మతఃమే పదిక్షిణము జేసి, పూ
 ర్వమందు నదిజే దక్షిణ సమవుగా గూర్చుండి "సోమాయజి విదేవామి" ఇత్యాది
 పదునారు మంత్రములచే హోమముజేసిపిమ్మట అశ్వాహుతిపండు జేసి దక్షిణసమవుగా
 గూర్చుండివలెను.

లాజహోమామము

వగోహువస్త్రీహికన్యకాంజతాలాజాన్ద్విరోప్రైవతతోభిహారణం
 శృత్యాచ్యుచ్చాంజలివామపార్శ్వతోజహోమ్యుచ్చాహోజమదగ్ని
 జోవరః లాజాన్ద్విరోవాపవత్యధాపరేజహోమ్యుచ్చాహోవాదేవతీర్ధతః

దక్షిణ సమవుగా గూర్చుండి మరుగు కన్యకాంజలి యందు ఉపస్తరణజేసి, లాజల
 ను చెండు సానుంచి, అభిఘంటగా గవ్యకాంజలివామపార్శ్వముచే నొక్క పర్యాయ
 మహోమము జేయవలెను. పంచాక్షరీ ప్రసంగల జమదగ్ని శ్రీనకృష్ణ గోత్రజాలు
 లాజలను మూడు పర్యాయములుంచవలెను. లాజహోమము, దేవతీర్థము తో అవగాళిం
 గుశ్యగ్రములనుండి జేయవలెనని కొండలు చెల్లుచున్నారు.

ఇత్యుక్తంత్రోపదేశాతిదేశాభావాదేవకర్వాపిహోమోనాస్తిషన్

ధాతౌలాహనావహ్యైరకే చిత్రాహస్తద్భాంతరాచారిషః

అంతఃమునకు ఉపశాంతిశశనులు లేచివలసినవి, విహారమును, విశిష్ట చేయరాదను. ఎన్నిజాతీయ గు నభిసాధించుకొని జాతీయ వివేకము కలదియై చిత్తును వ్నాను. ఇవి కాఖాంతర విషయముగాని అక్షరముల సంకలనముగాదు.

ఏ కేశభ్రుశ్శూచుశేషప్రచంద్రతత్రనేష్టంవ్యభాహుసత్యానో

మోశేభ్రుశ్చేష్టంవ్యభాహుసత్యానో ద్యోత్యేకంకార్యబుత్తుక్తమేవ॥

గృహ్య మూర్త్యుమహా దేవ్యైర్వైభుః “ఏకే” యను శబ్దము వివేకము చూపుచో అది వివేకము పుష్టముల కలగము గాదు కాఖాంతర విషయముని బోధింపలేదు. ఏర్పడు “మో” గాను శబ్దము చెప్పబడినో అది విశిష్టము అనిబోధించలేదు. ఏర్పడెదయను నందు ఏదేశిక పక్షము ననుసరించి తీరవలయును.

యో నోపిమోకిమః

కేతకావ్యమూర్త్యుమహాదేవ్యైర్వైభుః నాంధ్రం * ఆత్మేవహస్తాక్షిణితోవనస్య

అక్షాత్తేర్భిన్నాముపనేత్యేవత్వంయోక్త్యంవిమృశ్యచేధునాప్రయాణం

చిత్తావహుమగాజయాదిప్రభుత్వార్థము నతిమితీకరితాంధ్రం కన్యకను ఉత్తర భాగమునకుదిసిదిని ఎప్పుడుగోచరమోక్షమును కల్పె

వివాహవహ్నింపరికిన్మృత్యోహ్యంబివచ్చురచలవ్యవంపతీ

ధ్రువభృత్యామనజాంసంధి నేష్టాహ్యంబివచ్చురచలవ్యవంపతీ

నేనకును శృంగారాని మందు తీసుకొని వెళ్లుచు ఏగా తిప్పకాచాభగంబాన గనుమొదిలగు వాహనములయందు సభివారుల సభిష్ఠింపజేసి మృత్యును కళిముఖులుగదీసికొని వెళ్లవలెను.

విచ్చిన్నాగ్నిపుంసృధాము

వివాహవహ్నిః పరిరక్షణీయః ప్రధానహోమాద్యభయావదాయుః

ధ్రుమాత్ప్రమాదాద్యవివాహిసాయంప్రతశ్చబౌపానసకాలపవ॥౨౦॥

శాంతింగితేనత్యనలప్రతిష్ఠాంకృత్యాచిదాపానసమేషముత్వా

అహోమకాలామవపానఉక్తః పత్యశ్చపక్ష్యాశ్చపదాదికించ

పరిధానహోమ పరిభృత్యావశ్యేనము బౌపానాగ్ని విచ్చిన్నము కాకుండా

* ఆత్మేవహస్తాక్షిణితం ఇతిపాతాంతరం.

రక్షింపఁజేతు. భ్రమవలనగాని బోమాదము వలనగాని రాయంపొరకః కాలహింసముల కందు విచ్చిన్నమైయుండల విచ్చిన్నపాపవాగ్ని పునస్సంధానముజేసి హోమకాలము పుంజుకొనుచుండఁతులలో జోగిఁజూపవనింది యుండులెను.

యదమానేప్రవనతిసత్యగ్నిస్థాపనాదికం

కారయిత్యాతదాకభ్యపత్నీతూపవసేదితి॥౨౦౭

అదిమొదలుగాని భిక్తప్రవాహమువల్లినపుడు అగ్ని విచ్చిన్నమైనచో విచ్చిన్నాగ్నిపునస్సంధానము జేయించి తదాకభ్యధర్త విచ్చుండకు పత్ని ఉపవసించియుండవలెను.

రోగోపవాసాతురనంకటాదిఘోష్యయాశ్చమన్వాహృతిభిస్సుప్తివాహుతిః
పూర్వాన్నమద్యాద్యదిసాయ మహ్నివాథోవిద్య మానాగ్నిరపిప్ర
మాదతిః॥౨౦౮॥ భమాచ్చతూరాశ్రమహూయమానోగ్నితాఽకీక
స్సూద్రతివద్యతేన ఆపవ్రాత్రాజ్ఞాహుయాదిహోతేవనస్పతించప్రతి
హోమమేకే॥౨౦౯॥ ఆద్వాదశాహాదితికేదిదాహుః పునశ్చిసంధిస్త
దతిక్రమేతు అతిక్రమేద్వాదశవాసరేపునస్సంధానముక్తంస్మృతికృ
ద్ధిరుత్తేనైః॥౨౧౦॥

సాయంపాతిః కాలముల యందు రోగము, ఉపవాసము, ఆపద మొదలగునతి
టస్థించినయెడల ఔహాసము చేయఁజేపొయినచో అయాశ్చయను మంత్రముచేతను
వాహృతులచేతను సుప్తవాహుతినిజేసి భుజించవలెను. మరియు ప్రమాదమువలనగానిభ్ర
మవలనగాని అగ్ని విచ్చిన్నము గాకపోయినను నాలుగురాత్రిములు ఔహాసము
జేయినచో ఆఅగ్ని లోకిఁమగను. సప్తరాత్రిముల ఎఱకు ఔహాసము జేయినచో
లోక మగుననియు, తిద్దోషి పరిహారాద్ధిమై వనస్పతి హోమము జేయవలయునని
యఁకొందఱు చెప్పుదున్నారు. ద్వాదశ రాత్రిములు ఔహాసము చేయినచో లోకమ
గునని కొందఱు సెప్పుదున్నారు. ద్వాదశ రాత్రితిక్రమామైన యెడల పునస్సంధాన
ముజేయవలయునని స్మృతికర్తలు చెప్పుదున్నారు.

అథాత్తరఃసూత్రమహోత్తరారధస్యత్తంభనీత్యారననప్రవేశాత్
ప్రయాణకార్యంయద్దృదాదిహోమకంధర్మంవిహాయేవమనీషేణోఖిలాః
ప్రధానహోమేనతితత్సమాప్తేగృహప్రవేశార్థంహవ్రయాణం
ఉక్తంవిసృజ్యఘృనికాశ్చత్రశకుర్వంతితత్కర్తుగునుజ్ఞయైవ॥౨౧౧

ఇకను "ఉత్తరాగ్రహస్థాంతంభసి" అప-గృ-గి-౨౧-ఇత్యాదిఃవచనజహనీమనీతిస్మితి,,
అప-గృ-౬-౯-ఇత్యంశ మాగోంక్షకులను నధూపయాగా కాగ్యము, య్య దాది
హోమమును, విడిచి పగ్గిస హోవానాకాము ఆసుని కులను విద్వా నులు అందఱు క
న్యాదాత యనుజ్ఞచే కన్యాస్థానము నంటి వివాహ ప్రకేశ హోమమును జేయు య
నారు.

ఉద్వాహంగారప్రవేశాభ్యుహోమోదతా స్థానాహ్నిక ర్తవ్యవ

తస్మిన్నానంత్యేవదీయో బ్రాహ్మణ్యోగక్తాం ధర్మదశ్చనా లామ్

దాతచేతన మ్భాతుడై ఐదును పగటియందు : వాహప్రవేశ హోమమునుజేయ
వచ్చును. వివాహప్రవేశహోమమునందు. వధూపరులకు దీక్షాప్రారంభమై అరుంధతీవ
గృహము నటకు ఉండును. అంతవ్యంతము వధూపరులు మాన్యుతుఁ యి యుండవలెను.

అగ్నేయస్థానీపాకము

దృష్టేనత్యాగ్నేయయాగస్యక్రీడానీపాకంకారయేత్సావరేణ

తస్యాగ్నోస్మిన్విష్ట కృచ్ఛ్వత్తయస్త్యేతేడక్తేదేవతేపార్వణే॥౨౧౪

అరుంధతీ దిగ్భవానంసాము అగ్నేయ స్థానీపాకాధికాణి యను ఐదువునరునిచే
నాగ్నేయస్థానీపాకమును జేయించవలెను. అగ్నియు, స్విష్టకృత్తను, అగ్నేయస్థానీపా
కమునందుదేవతలనుచేరియవలెను. బ్రతివఁదానీపాకమునందునూడ నెఱసేతు దేవతలుగా
చేరియవలెను.

జుహ్వముపస్తీత్యవరోష్ఠమధ్యాహ్నార్చార్థోంగుష్ఠమరుస్సమానం
హవిస్త్రిగ్భీరమవద్యతస్సోభిఘ్నాన్యసాన్యంత్యేభిఘ్నార్చహవ్యం॥౨౧౫
తతోగ్నిమధ్యేజుహుయాత్తదగ్నయేహ్యభూం సంయోగ ఇతీహ
మధ్యమః॥ మధ్యాహ్నపూర్వార్ధతపవవశ్చిమాక్రూమాదివద్యేజ్ఞ
మదగ్నిజోవరః॥౨౧౬ పూర్వావదానాద్భువనవోత్తరార్ధతస్సకృద్ది
శిస్విప్రకృతేకవర్తినః॥ జుహూతివత్సావయంఉత్తరార్ధతస్తతూర్వ
భాగాజ్జహుయుః పృథక్పృథక్॥౨౧౭॥

మ్రుశ్కునందు అభిమరించి చను పూర్వార్ధమనుండియు, చరువధ్యమనుండియు
అంగుష్ఠవర్వ (బొటనవ్రేలికిఁబుచ్చు)మాశ్రంబకహాన్ముతీప్రమోగా (అడ్డముగా) అనిదా
నముజేసి మ్రుశ్కునందు, హవిశ్చేరమునందు ఆభిఘ్నించి ఆహూగ్యయం సంయోగప్రదే
మునందు "అగ్నేయేస్వాహా" యను హోమము జేయవలెను. జమదగ్నిగోత్రజాడగునరు

ఈ చరుభూర్వాక్షమునుండియు, చరుమధ్యగునుండియు, చరుదక్షిణగు న్ననునండియు, హవిస్సు ననదాననుజేసి, హోమముజేయలెను. ప్రథమాపానము కంటే అధికముగా నాత్రరాక్షసులన హవిస్సు అనదాననుజేసి ఈకావ్యదిక నుండు. అన్నగోష్ఠివైకృతే స్వాహా" అని స్విప్తైకృత్యోమముజేయలెను. శ్రీసర్వప్రజాగలు చరుస్తానాప్తియు నుండియు, చరుభూర్వాక్షమునుండియు, హవిస్సునగోష్ఠి స్విప్తైకృత్యోమము జేయలెను.

చరుష్వశేషేష్వప్తైవైవమేషోపదాంధ్రోహింసస్వసూత్రాత్ |

ప్రధానతత్త్వప్త్యైవైవోప్రయత్నాన్సోమోష్ఠానర్జంజ ముయ్యాద్విధిజ్ఞః ||

సమస్తచరు ప్రధాన కర్మలయందల్లు అపానాధిగ్మము పృథుగ్రము నంగు చెప్పి బడినది. ప్రధానహోమములకు, స్విప్తైకృత్యోమమునకు, సందర్శకాకండివలుల అతిప్రయత్నముగా విధిజ్ఞానగునతడు హోమముజేయలెను.

బహిశస్సగుంజంజము

నలేపయోః ప్రస్తవచ్యుమాష్టింతృహిత రక్షాప్రహగ్యభాగ్నా
ఇత్యవ్యసూత్రస్యతుచాయమర్థస్సలేచర్యాచక్రీధింక్తి ౨౧౧ || న
లేపయోస్సస్మిన్స్వయోబ్రక్తియోనుపాత్రాఖిలాసాదిసబహిశోగ్రం
సదక్షిణేనైవక రేంద్రాభ్యావామేనసానేచచమధ్యభాగ్నం ౨౨౦
దర్వాభ్యవనక్త్యగ్రవధేతుస్యా మధ్యవమూలంబ్రహ్మహవివాద్విః |
మూలాంజనే ఓక్షిణహస్తమూర్ధ్వాంగుళం యథాస్యాత్తుధైవమ
ర్యాత్ ౨౨౧ |

కేడిర్తుదర్వాచచధాజ్యధాన్యాసమంజనంబహిశపతిచరంతి |

కార్యంతయో రేకమహత్రోజ్జ్వలం ద్విపాదాయతః కరాభ్యాం
దర్వాభ్యంప్రతిష్ఠాప్యతదిష్టదేవతాఉద్దిశ్యచాగ్రప్రహరేత్త్రినారం |
ఉద్భ్యాయదర్భంప్రహరేన్పిదశినోర్ధ్వంత్రిరాదిశ్యవిమత్ర్యవహ్నిం
భూమింపురోనామికయా హ్యుపన్మృశేన్పి హ్యోచాగ్నంసరిధిం
చమధ్యమం నామ్యాత్తతాతాప్రహరం సఫోత్తరాభ్యస్యాగ్రమం
గారగణేషుతేష్వపి ౨౨౨ | ఉపోహతేతస్పశీమత్ర్యజహ్వోగ్రు
వంపూర్ణపూంసిధాయః జహోతిహస్తావపదేనవిశ్వా నేవాంశ్చన
స్వాదిముఖాంప్రహసి ౨౨౩ | హుత్యహ్యవాజ్ఞాముఖావసప్తేత్

రంచసిద్ధంపరిషేచనంస్యాత్, పక్వాశ్చహివా మేష్వభిలేషుబహిః
స్సమజానంకార్యదుత్తరయాంతే॥ ౨౨౮॥

అశేషయోః ప్రస్తావనాద్భిజాత్యావృత్తిః ప్రమాది" అప.గృ.౨-౧౩-
అనువాక్రమన కథము చెప్పబడుచున్నది. హిశేషములకును దీర్ఘతోపరఫలములకును
చిహిత్రాసాదితదభ్యగ్రమునుపక్షిణాస్తమనోదను, నానుహస్తమనోదనుదగ్భవమధ్యభా
గభవ మట్లుకాని, మ్రుగ్భాగ దగ్భాగముతోడను మ్రు.మను మధ్యభాగములతోడను
తులనలేదు. ఇట్లునూనుపగ్భాయములు గాని, రెండూపగ్భాయములుగాని, కీయవలేదు. ద
గ్భమాలు.జనునగుపక్షిణిహస్తమ ధోర్ధ్వాంగ వ్రమగానుండునటులచేయలేదు. కొంద
లుమ్రుగ్భాగము, అగ్భాగములందును, బహిఃస్సమజనము జేయుచున్నారని, ఈరెం
డుపక్షములలోకొకపక్షము నివరించలేదు. ఇట్లునూనుపగ్భాయములుబహిఃస్సమం
జనముజేసిఅబహిఃస్సమందలియొకప్పుడును ఈ రెండుహస్తములతోడనుగ్రహించి, దీర్ఘతాం
దుంచి, ఇప్తవేనతానుద్దేశించి, దిర్ఘగ్రమనుమూనుపగ్భాయములుఅగ్నియందుజేయవలె
ను. తిర్వాతదగ్భవమకాది అగ్నియందుజేసి, శిశ్వాతో మూనుసాన్తునిర్రేకించి, అగ్నినిమం
త్రముజేసి, అనామకాగ్నిరే వైకోఘామినిస్పృశించి, మధ్యమపరిధిని అగ్నియందు
చేర్చి, పక్షిణోత్సావరఫలము పెక్కునూలు అగ్నియందు జేయుచూ, ఉత్తరపరిధిని అం
గారములయందు గ్రుచ్చి, పరఫల నిగంధించి, మ్రుగ్భాగందు ఘృతప్రాన్తాంబగమ్రువము
నుంచి అనుగుద్రాది విశ్వేషేషముజేసి చి శక్తప్రాసహోమమును జేయవలెను. అ
వంతాము అనాభాతాది ప్రాయశ్చిత్తహోమములజేసి, ఉత్తరపరిషేచనము జేయవలెను.
సమస్తచతురహోమములయందును బహిఃస్సమంజనము ఈవ్రతముగాజేయవలెననికె
పుచున్నారు.

బౌపాసము.

స్థాలీపాకానంతరే పూర్వాయామేకర్తవ్యశ్చైపాసనాఖ్యశ్చ హోమః॥
సాయుగప్రాశ్చేవతేవచైతేఅగ్నిశ్చాగ్నిస్సిప్వప్రకృత్యైవనిత్యం॥ ౨౨
ఉక్త స్థాలీపాకవద్దైచా స్థాలీపాకేవాపతేదేవతేద్యే॥
స్యాత్సోమపూర్వాహుతిః ప్రాశ్చరకేనూత్రాచారవైశ్యపక్షోనజాతు
బౌపాసనాజప్యభిలేషు హోమేష్వాగ్యంతయోస్యాత్పరిషేచనంహి,
అగ్నితీర్థేచతిండులైగ్యవైర్వాహుతీద్యేజహుమూత్పురకవృధక్ ॥
మధ్యేనలస్యాగ్నయవపశంభుదిశ్యేవాగ్నియేస్సిప్వకృతేద్వికాలయోః॥
అగ్నేత్యమిత్యగ్నిమిహోపతిష్ఠతేజపంత్వనాజ్ఞాతమిత్రయంబుధాః॥

స్మృత్యుక్తమృత్సంక్రితభస్మధారణంకర్తవ్యమిత్యుక్తమిదంమనీషిభిః
ప్రాతస్తునన్దంహీనమానముచ్యతేనేష్టాప్రసాక్రధమాహుతిః క్విచిత్

స్థాలీపాకానంతరము రాత్రి ప్రథమ యానుమువందు జౌహసనము ప్రారంభం
చపలెను. సాయంప్రాతరౌపాగనముల నుండు అగ్నియు, అగ్నిస్థివైకృత్యను దేవత
లు “స్థాలీపాకానంతరే వతం” అప-గృ ౭-౨౦। అనుటవలన స్థాలీపాక యేలేలు ఆ
యద్దత్ “సౌరీపూర్వాహుతిః ప్రాశరత్వేక ఆప-గృ-౭-౨౦। అనుమాత్రానుసారము
ప్రాతరౌపాగనమందు “సూర్యానుస్వాహ” యనికొండలు చెప్పుచున్నారు. అదిఅప
స్తంబసమృతముకాదు జౌహసనానినా స్తవఃములయందు ఆర్యంతిములయందు పరి
షేచనము జేయవలెను. అగ్నివిధ్యమందు “అగ్నేయేస్వాహ” యనియు, ఈశాన్య
దిక్కునందు “అగ్నేయేద్విద్వ్యతేస్వాహ” అనియు, నాయంప్రాతః కాలములయందు
తండులములతోగాని, యలలతోగాని, ఋషిశ్రీముతో అహుతిచ్చునము జేయవలెను.
అనంతరము “అగ్నేశ్వంవోఅంహః” యనుమంత్రములతోఅర్చ్యపస్థానము జేసి, అనా
జ్ఞాతశ్రయమంత్ర జపమును జేయవలెను. అంతఃము స్మృతులయందు చెప్పబడినదియు
ఋష్యులచే మంత్రితమైనదియు, అనుభవప్రకారంపలయమునని విద్వాంసులు చెప్పుచు
న్నారు. సాయంప్రాతరౌపాగనములకు భేదిములేదు. ప్రాతః కాలంబున సూర్యాహుతి
అపస్తంబ సమృతముగాదు.

జౌహసన కాలము

ప్రాతః ప్రాతర్హోమ కాలస్తుముఖ్యః కాలో గౌణస్సంగవాంతో ధసాయం॥
ముఖ్యః కాలోద్వాముహూతౌకథదూర్వంగౌణః కాలః ప్రాహురే
వంమునీంద్రాః। ౨౩౨ ప్రదోషాంతో హోమ కాలస్సంగవాంతః
ప్రాతరీత్రవ్యలాయనఅచారోభగవాన్సక్తవాన్కిల॥౨౩౩।

ప్రాతరౌపాగనమునకు ప్రాతఃకాలము (పంచభాగించబడిన దినసముయొక్క ప్ర
థమభాగము) ముఖ్యకాలము సంగవకాలము గౌణ పక్షము. సాయమాపాసనము
నకు సూర్యాస్తమయానంతరము రెండు మహూర్తములు ముఖ్యములు అటు ర
త్నాత గౌణము అని మునీంద్రులచెప్పుచున్నారు. సాయమాపాసనమునకు ప్ర
దోషాంతము వరకు సమయమనియు, ప్రాతరౌపాగనమునకు సంగవాంతము వరకు కాల
మనియు, ఆశ్వలాయనాచార్యుడు చెప్పియున్నారు.

హోమావశిష్టంచరుమాజ్యసంస్థితంతం బ్రాహ్మణం దక్షిణదిశ్యవ
స్థితంనంభోజయిత్యావృషభంవధూరుపాధ్యామాయతన్యాపచితా

యధీమతే॥౨౩౪॥

పితృః కులదాహృతమత్ర దద్యాత్తద్దక్షిణార్థంభవతి క్రియాంగంసా
ద్యత్రయత్రాపచితాభ్యుత్పన్నత్రాపుష్పాధ్యాయ ఇతితిత్థాత్॥౨౩౫॥

హోమావశిష్టచతుశ్చ ఘృతీప్లుతముదీపి దక్షిణదిక్కు-శంకున్నత్రాహ్మణాని భుజిం
పజేయవలెను. పిశ్యగృహమునుండి తీసుకురాబడిని పుష్పధమును క్రియాంగమగు దక్షిణగా
వరాభదితుడగు ఉపాధ్యాయుని కివ్వవలెను. ఎచ్చట వరాపచిత శబ్దము చెప్పుబడినను
ఆశబ్దమునకు ఉపాధ్యాయుడని అర్థము.

స్థాలీపాకప్రకరణమహాఖండికాంతావతైనా మాగ్నేయేవ్రభృతి
కధితంకార్యమాగ్నేయసంజ్ఞం స్థాలీపాకాధిధమృషభదానాంతిమ
త్రైవసాయంప్రాతశ్చైవాసనవిధిమపిప్రోక్తవానాశ్మశుద్ధ్యై॥౨౩౬॥

“అదైనామాగ్నేయేన స్థాలీపాకేయాశయశ్చి, ఆప-గృ-౭-౧॥అనునది మొదలు
ఖండిసమా ప్రివణసు స్థాలీపాకప్రకరణముని ద్వి. హంచ బహుమన్నది. వృషభ దక్షిణంబు
గు ఆగ్నేయ స్థాలీపాకమును, సాయం ప్రాతఃకాలముల యంబోపాసనమును, ఆశ్మశు
ద్ధికొఱును చేయవలయునని ఈప్రకరణమునందే ఆపస్తంబ మహర్షి చెప్పియున్నాడు.

తత్రైవంహ్యౌడేర్ధ్వమాదిమనుసృత్యాదక్షిణేత్యేక ఇ

త్యంశంపాద్వ్యంపూర్వకాలవిహితాన్వారంభణీయేనహి॥

* సాకంసాంగతయోపసాదితిమిమంతద్వ్యపూర్ణాభ్యమా

స్థాలీపాకవిధిప్రతిప్రతిపదంకర్తవ్యమాజీవితం ॥౨౩౭॥

ఆ స్థాలీపాకప్రకరణము నందే “ఏవమతేడార్ధ్వగ్ దక్షిణావజాము హపితా
భ్యాంపవ్యసు కాగ్న్యః, ఆప-గృ-౭-౧౭॥ ఇత్యాది“పూర్ణపాత్రస్తు దక్షిణేత్యేకే, ఆప-
గృ-౭-౧౮, ఇత్యంత గ్రంథముచే ప్రతి పత్థాలీపాక పూర్వకాల కర్తవ్యాన్వారంభ
ణీయ స్థాలీపాక సహితముగాను సాంగముగానుప్రతి పాదించబడినదియు, దర్బపూ
ర్ణమాపనామముగలదియు, అనుప్రతిపత్థాలీపాకమునుప్రతి ప్రతిపత్త(పాద్యమి)నందును
యావజ్జీవము జేయవలెను.

ప్రతిపత్తస్థాలీపాకారంభకాలము

అతడేర్ధ్వమిహాగ్నేయస్థాలీపాకాన్వారంహ్యతః॥

డేర్ధ్వమన్వారంభణీయచర్యోరార్ధ్వమతీరితం ॥౨౩౮॥

* సాగ్ధమితి హతాంతరం.

ప్రస్తావనాన్నేతదు క్తంభవత్యాచారాపేక్షాయస్యసాధికారః॥

ఎన్యోకి ప్రత్యాధిక ద్భూతాధ్యములను జేయవలసిన యావస్థ్యత లేదో అని ప్రవేశ
“ఉపాసితాభ్యాం” అప-గృ-౭-౧౭॥ అనుసూత్రార్థము నిశ్చయముగ నుదాహరింపబ
డినది. పూర్వోక్తప్రస్తావనయందు ఎవనికి అచారాపేక్షగలదో వానికి అధికారిమని చెప్ప
బడినదగుచున్నది.

అన్వారంభణీయస్థాలీపాక కాలము

స్థాలీపాకానంతరంచేద్దివా హేనఃపూర్ణేయామూతిచేత్పౌణ్యమాసీ
తస్యామన్వారంభణీయాఖ్యుష్కామం కుర్యాత్ప్రౌఠః పౌణ్యమా
స్యాంచుఢో క్త॥౨౧॥

ఏవాహుసమాప్తయైన వెంటనే పూర్ణిమ వచ్చినచో ఆపూర్ణిమా ప్రాతః కాలము
న అన్వారంభణీయస్థాలీపాకము జేయవలెను.

అన్వారంభణీయస్థాలీపాక దేవతానిర్ణయము

శ్రౌతేన్వారంభణీయాయామగ్నావిష్ణూసరస్వతీ।
సరస్వాత్యాచస్మి భగినాస్సార్థేప్యేతాశ్చదేవతాః॥౨౧॥
అగ్నిస్విష్టకృతంచాంత రేణేత్యస్మాచ్చనూత్రతః।
అవ్యోగ్నిస్విష్టకృచ్చాంతేన క్వేషుచరుకర్మసు॥ ౨౧॥
తస్మాదన్వారంభణీయచరాషడ్దేవతా ఇతి।
కారికాకృద్భిరత్రో క్తంగృహ్యవిధిః పురాతనైః ॥౨౧॥౩॥

శ్రౌతాన్వారంభణీయస్థాలీపాకమునందు “అగ్నాః షష్టాః సరస్వతీ, సరస్వాత్, అ
గ్నిభగినాః యని యే దేవతలుగలరో స్మార్తాన్వారంభణీయయందును ఆ దేవతలే॥ అగ్నం
స్విష్టకృతంచాంతరేణ, అప-గృ-౭-౨౧॥ అనుసూత్రమువలన సమస్తము ప్రధానకర్మ
ములయందు ముందుగా అగ్నియు నంతయునందు అగ్నిస్విష్టకృతను నిధించువారు
అందువలన అన్వారంభణీయస్థాలీపాకమునందు అటుగురుదేవతలైన శ్రావీమలు గృహ్యవేత్త
లు అనుకారికామరులు చెప్పియున్నారు.

అనాహితాగ్నేః ప్రథమేచరాచతస్యాపికాలః కిల పౌణ్యమాసాం॥

అనాహితాగ్నియగు వానికిని పూర్ణిమయందే ప్రాతః కాలమున అన్వారంభణీయ
స్థాలీపాకము విధించబడినది అనికపర్తిఃపూర్వము చెప్పుచున్నారు.

అన్వారంభణీయస్థాలీపాకము

ప్రాతర్వదంత్యేవకపద్ధిశిష్యాల్గిస్తథాగ్నాసహితశ్చవిష్ణుః॥ ౨౫౮॥

సరస్వతీచైవతథాసరస్వాన్ఆగ్నిభాగీస్విష్ణుకృదగ్నిశేతాః॥

క్రమేణహుత్వాధతతజయాదీననంతరంబ్రహ్మవిసర్జనంచ॥ ౨౫౯॥

అగ్న్యది స్విష్టకృద్విశ్వదాహుతులను క్రమముగాహోమముజేసి అనంతరముజ
యాదీబ్రహ్మవిసర్జనము జరిపి చేయవలెను.

ఆద్యే చరా దక్షిణతో వరో త్రా వదానధర్మా జ్ఞహుయాత్తు

ధీమాన్॥ క్రమేణ చాగ్న్యది చతస్ర ఆహుతీర్హుత్వా గ్నయే

వై భగినే వదాయ॥౨౬౦॥ శిష్టం హవిః ప్రత్యభిఘార్య ప

శ్చాద్ధోమ స్తత స్విష్టకృతే వదాయ॥ సంస్థాప్య దర్శించ జ

యాదికాంతే యదస్యతు స్విష్టకృతం చహుత్వా॥౨౬౧॥ సమం

జనం బర్హిష ఏవ శమ్యాః పరేహ్ని తశ్చక్షత్రిహోమఉక్తః॥

అన్వారంభణీయస్థాలీపాకమునందు దక్షిణఃపరుడుగా నుండువలెను. హవిస్సును అవదానధర్మముగా గ్రహించి అగ్న్యదిచతుర్హోమములను జేసి విదవ ఆహుతియగు అగ్ని భగినికి అవదానముజేసి ‘అంతేప్రత్యభిఘార’యనుచరమునలన చరుశేవమును ప్రత్యభిఘరించి తిర్వాత హోమముజేయవలెను. అనంతరము స్విష్టకృత్తునను అవదానము జేసివ దర్శనాకర్షించి జయాదీహోమాంతమునందు ‘యదస్యకర్మణః’ యనుమంత్రముచే స్విష్టకృద్ధోమము జేయవలెను. ప్రాయశ్చిత్తిహోమాది బ్రహ్మవిసర్జనాంతముందు బర్హిషసంజనము జేయవలెను. అన్వారంభణీయ యందు శమ్యలు వేయవలెను. పరదివము (పాడ్యుని) నప్రతిపత్నాలీపాకము జేయవలెను.

సతీషు బహీష్వ శనాహుతీషు ప్రాప్తాస్వ వత్తం త్వభిఘార్య

చాంతం॥౨౬౨॥ శిష్టం హవి స్విష్టకృదర్థ మేవాభిఘారయేత్పు

ర్యసు చక్రియాసు॥

అనేక చరుహోమములుగల కర్మలయందు అధిరు ఆహుతిఃఅవదానము జేసి అభిఘరించి శిష్టపాదస్సును స్విష్టకృదర్థమై అభిఘరించవలెను.

ఉక్త స్థాలీపాకధర్మ స్తుయావాం స్తావాం తస్యర్యః పాఠ్యణేతూ

— పదిప్టః॥౨౬౩॥ భేద శ్చే తద్దక్షిణావర్జ మత్ర కేచిత్పితః పూ

ర్ణపాత్రం త్వితిస్యాత్॥౨౬౪॥

అగ్నేయస్థానీపాకధర్మము లన్నియు ప్రతిపత్థానీపాకమునందు గ్రాహ్యములు ఈస్థానీపాకములయందు దక్షిణ నిచ్చుట, దక్షిణ నివ్వకపోవుట, యను భేదముగాక మతేభేదమును లేదు, ప్రతిపత్థానీపాకమునందు పూర్ణపాత్రమును దక్షిణగా నియ్యవలయునని కొంచులు చెప్పియున్నారు.

హిరణ్యకేశిప్రముఖాః పూర్ణ పాత్రం శుదక్షిణా |

ఇత్యాహు ర్దశపూర్ణాత్తు స్థానీపాకాభ్యుక్తగృహి || ౧౬౧ |

హిరణ్యకేశి మొదలగు వారు ప్రతిపత్థానీపాకములయందు బూర్ణ పాత్రమును దక్షిణగా నీయవలయునని చెప్పుచున్నారు.

తత్రాత్రఉర్ధ్వ మిత్యా ద్యాపూర్ణపాత్రంతందక్షిణా |

ఇత్యేకపక్ష ఇత్యేత త్సాత్రార్థ స్సను దాహృతః || ౧౬౨ |

“ఏవమత ఉర్ధ్వం” అప-గృ-౭-౧౮- ఇత్యాది పూర్ణపాత్రమపక్షిణే శ్యేకే”

అప-గృ-౭-౧౮- ఇత్యంతిమగు సూత్రార్థమిట్లు స్పష్టముగా చెప్పబడినది.

నిత్యప్రాయశ్చిత్తనైమిత్తికాని కామ్యా న్యప్యేతాని వై పార్వణేనావ్యాభ్యాతా న్యన్యాని కర్మాణి తాని సాధ్వచారా ద్యా నిగృహ్యంతఉక్తం || ౧౬౩ |

ఏ కర్మములు సాధ్వచారము నలర గ్రహించుచున్నవో అట్టివియైనవి ద్వికకావ్య ప్రాయశ్చిత్తాది సమ స్తకర్మలయందు అగ్నేయస్థానీపాకధర్మములు అతి శేషము చేయబడినవి.

హృదయసంస్కరాదికర్మలయందు దేవతానిర్ణయము.

హృత్సంస్కరా గ్రయణే శాన నర్ష మాసి శ్రాద్ధా వృకాద్యేషు పట్ను | కర్మస్వా చాశ్యేణ చైతేషు తస్ర త్రా ధీస్తా దేవతా శోచీపదిష్టాః || ౧౬౪ |

హృదయసంస్కరము, అగ్రయణము, ఈశానబలి, సర్పబలి, మాసిశ్రాద్ధము, అష్ట కాశ్రాద్ధము అను అఋకర్మలయందు ఆచార్యునిచేతనే దేవతలు చెప్పబడిరి.

స్థానీపాకే దేవతా వై శ్వదేవే విశ్వేదేవా ఇత్యనే నోపదిష్టాః | మంత్రామ్నాయానుక్రమేణైవ చాగ్నా యద్యారాదాంతాదే వతాస్త్రింశదుక్తాః || ౧౬౫ |

వై శ్వదేవస్థానీపాకమునందు “వై శ్వదేవే విశ్వేదేవాః” అప-గృ-౭-౧౭ || అను

నూత్రముచే మంత్రప్రశ్నము వందలి అహ్మయానుసారముగానే అగ్నియది కాద్రాం
తంబులగు ముప్పదిముగ్గురు దేవతలు చెప్పబడిరి.

సర్వోన్నతే దేవతా పౌర్ణమాసీ కర్మణ్య క్షాత్రావశే మాగణ
శీర్షే తత్రా వ్యన్వారంభణీయే చరా చక్రౌతోక్తా యా దేవ
తా స్తా ఇహస్యః॥౨౬౬॥

• శ్రావణ మాస్ శివ మాగణులందు జేయబడు సర్వబల్యశక్తములందు తత్త
న్వారంభణియే దేవతలు. స్మారాన్వారంభణీయస్థాలీపాకమునందు శ్రాతాన్వారం
భణీయదేవతలనే గ్రహించవలెను.

ధగ్మప్రశ్నోక్తే మహారాజసంక్షే చరా చక్రాలీపాకే దేవతాస్యా
త్సవః ఉక్షోత్సగ్రే వ్యత్రహూమే గణభ్యే ప్రాక్తా మంత్రా
స్తత్ర బోధాయనే॥౨౬౭॥

ధగ్మప్రశ్నమునందు చెప్పబడిన మహారాజవరువునందును, స్థాలీపాకమునందు
ను, మహారాజేదేవత స్మృత్యోన్వేషమునందు, గణభోమమునందు, బోధాయనునిచేమం
త్రములు చెప్పబడినవి.

ప్రాయశ్చిత్తేషు వ్రతోద్యాపనేషు కామ్యేషా గ్రన్థ ప్రసూ
తౌ చసత్యాం శాంతిష్వాపి త్యాదియజ్ఞేషు మంత్రా స్తే నై పౌ
క్తా దేవతా స్స్య స్మృతౌచ॥౨౬౮॥

ప్రాయశ్చిత్తములందు, కామ్యవ్రతోద్యా పనములందు, ఉగ్రవత్తత్రజననా
ది శాంతిలయందు, ఆదిత్యాది గ్రహయజ్ఞములందు, మంత్రములు, దేవతలు, బోధా
యనునిచే చెప్పబడిరి.

ముఖాహుతినిర్ణయము

స్థాలీపాకా స్సంతి యేతే చసర్వే కార్యా ఏవం పార్వతేనోపది
ప్రా॥ యాయా స్థాలీపాకహూమేషుచోపదిష్టాస్తాసాం దేవ
తానాంపురస్తాత్॥౨౬౯॥ స్థాలీపాకా చ్చానదాయా వదానధ
ర్మేణా దాయా గ్నయే గ్రేచ హూయూత్॥ అశ్రో క్తాభ్యో
- దేవతాభ్యశ్చహుత్వాతాసామంతేస్విష్టకృద్ధోమవవ॥౨౭౦॥ అ
గ్నిస్విష్టకృతంచాంతరేణేతి సూత్రస్యా భిప్రాయమేవం వదంతి॥

సమస్తస్థలీపాకములు పూర్వోక్త ప్రకారముగా చేయవలయునని వివాహస్థా
లీపాకముచే వ్యఖ్యానము చేయబడినది. (అవగా ఆగ్నేయస్థలీపాక భగ్గుములు స్రుతి
పథ్యాస్థలీపాకములయందు చెప్పబడినవి) స్థలీపాకదేవతాహోమములకంటే ముందుగా
నవదానధర్మముచే హోమమును గ్రహించి “అగ్నియేహోమః” యనిముఖాహుతి జేయ
వలెను. అనంతరము కర్మోక్త దేవతాహోమముల జేసి సర్వాహుక్యంతమందు స్విప్త
కృష్ణోమముజేయవలెను. అనిఅగ్నిగో స్విప్తకృతంచాంతరేణ” యనుసూత్రాభిప్రాయమవి
ద్యాంసులు చెప్పియున్నారు.

అగ్నిశాచి అగ్నిస్విప్తకృచ్చ ప్రధానా స్థలీపాకే పార్వణేః
ప్రధానాః ౨౭౧. ఏతా వన్యోన్యాయాశ్రయా చానపాయావన్నే
మాం చాద్యస్తయో ర్విప్రధానాః ఇథం సిద్ధ ప్రోక్త మగ్నిం
వికల్ప్య ముక్త్వా స్మాభిః క్వాపి సంపాదితో గ్నిః ౨౭౨. ఇత్యే
వాహు స్విప్తకృత్ప్రధానం నాంగంకింతద్ధోమశిష్టోపవృత్తిః. ఏ
నం బ్రూయు శ్శుష్కమీమాంసకా యేతేషాం స్రావ్యతాపలా
పో హిపతుః ౨౭౩.

పార్వణస్థలీపాకమునందును, అగ్నియ, అగ్నిస్విప్తకృత్తును, ప్రధానములు. ఈ
రెండును అన్యోన్యాయశ్రయముగలవి, ఒకదానిని విడిచి మరొకటి ఉండదు. ఇతరహో
మముల యావ్యంతములయందు చేయబడుచున్నవి. ఇట్లు సిద్ధించిన అగ్నిని విడచి మన
కు అగ్ని ఎట్లువచ్చినదనియు, స్విప్తకృష్ణోమా ప్రధానము అంగముగూడ కాదనియు, అ
య్యది హోమశేష ప్రయోజనమనియు, చెప్పుచున్న శుష్కమీమాంసక మతముప్ర
త్యక్ష ప్రలాపము. (యధార్థముగానది)

శుష్కమీమాంసలక్షణము

శ్రౌత స్మారక ప్రక్రియా నీక్షమాణా శ్చాస్త్రాధీతా శుష్కమీ
మాంసకాస్తే।

శ్రౌతస్మార్త ప్రియోగ జ్ఞానములేని కేవలశాస్త్రజేతలు శుష్కమీమాంసకు
లని చెప్పబడుదురు.

అచార్యేణై పౌదితంసూత్ర మేతత్కర్మానుష్ఠానక్రమం తద్వి
కల్ప్య ౨౭౪. కర్వంతి వ్యాఖ్యాన వాత్రాన్యథాహి వ్యాఖ్యా
తారః కేచిదుచ్ఛ్రంఖిణేన।

కర్మానుష్ఠానక్రమ బోధకంబును, ఆచార్య ప్రోక్షంబును, అనునీమాత్రమును విశ్రింబి కొండరు వ్యాఖ్యాతలు స్వేచ్ఛగా అభ్యాస వ్యాఖ్యానము జేయుచున్నారు అత్రైతదుక్తం భవతి క్రియాస్పదా హ్యనుష్ఠితా సంప్రతిగృహ్యవేదీభిః॥౨౭౧॥ ఏతావదా చార్యహృదాశయం మలిం సూత్రార్థతాత్పర్యమితి స్ఫుటంబ్వియతః।

• ఈవిషయమై ఇట్లు చెప్పబడుచున్నది ఇప్పుడు గృహ్యకేతనం సమస్తకాండం జేయుచున్నారు. ఆచార్యశ్రావ్యము ఇదియ. సూత్రార్థతాత్పర్యము ఇట్లు స్పష్టముగా చెప్పబడినది.

అగ్ని శాన్నిస్విప్తకృద్దేవతే చాగ్నేయస్థానీపాకపవాధతేద్యే॥ స్థానీపాకే పార్వణే తుప్రధానే సంగచ్ఛేతే దేవతే చాభతేద్యే॥ ఉచ్యతే చాద్యస్తయోస్తు ప్రధానే స్థానీపాకే ష్వేప సర్వేషు తస్మాత్॥౨౭౨॥ ఆదా వగ్నిః పార్వణీ నోపదిప్తస్థానీపాకేషూదితా దేవతాయాః। తాసామంతేస్విప్తకృద్దేవతానాం స్థానీపాకేషూ చ్యతే హి క్రమోయం॥౨౭౩॥ ఏవం సిద్ధే న్యస్యి స్రావం రాజ్యేనా చారాచా గ్రే గ్నయే హూమ మేకే తత్కర్తవ్యోవ్యవదేశాతిదేశాభానాదాజ్యేనైవ హూమోనయం కః॥౨౭౪॥ తస్మాదేవాగ్నిప్రధానే ప్రకృద్భ్యస్థానీపాకాన్నేన హోతవ్యమేవ॥౨౭౫॥

ఆగ్నేయస్థానీపాకమునందగ్నియు, అగ్నిస్విప్తకృత్తును ప్రధాన దేవతలు. ఆయిద్దరే పృథివితానీపాకమునందురూఢ ప్రధానులు. ఆకారణములన సమస్తస్థానీపాకముల యందు ఆద్యస్తములయందు పృధాన దేవతలుగా చెప్పుచుచున్నారు పావ్యానస్థానీపాకమునందు చెప్పబడిన దేవతాహోమత్పూర్వము అగ్నియు, తర్వాత తత్సత్కార్యోక్త పృధాన దేవతా హోమములును, అంతము నందు స్విప్తకృద్భోమమును చెయవలయునని కృమిముండగా కొండలు ముందుగా నాజ్యముచే “అగ్నయే స్వాహా” యని హోమము జేయవలయునని చెప్పుచున్నారు. అట్లు చేయవలయునని ఉపదేశాతిదేశములు లేకపోవుటవలన ఆజ్యహోమము జేయగూడదు. అందువలన అగ్నికే, పృధాన దేవతలకు, స్విప్తకృత్తునకు, స్థానీపాకచరువుచేతనే హోమము జేయవలెను.

ఏకం హవి శాన్ని ముఖాహుతి ప్రధానాహుతి స్విప్తకృదాహు

తీనాం! శ్రేఘా ప్రధానీకృత దేవతానాం సాధారణత్వాద్ధవిషో
వృథ క్త్వం॥౨౦౧॥

అగ్నిముఖాహుతి పరిధానాహుతి స్విప్తకృదాహుతులను హవిస్సు ఒక్కటే.
అగ్ని, పరిధాన దేవతలు, స్విప్తకృత్తు, సమానులగుటలని మాఁసున వేలువేలుగా చేయ
వక్కరిలేను.

కిర్తన్యా నుష్టాన యోగ్యాః పదార్థా గర్భిణీతా న్సతి యో
యత్ర తత్ర! యత్రా స్మృకం జాయతే సుతయ స్తద్భూయో
భూయః ప్రాయశ స్సంస్మరామః॥ ౨౦౨॥

కిర్మలయం దనుష్టానయోగ్యములగు పదార్థములు గూఢముగా నెచ్చబెచ్చట
సుండునో ఎచ్చబెచ్చట మాకుపండితములు కలుగుచుండునో అచ్చటచ్చట ఆయా
యాపదార్థములను తరుదుగా మేము స్మరించుచుండుము.

ముఖాహుతి స్సాన్వచ్ఛరుణా తదాదౌ కార్యా ప్రధానాహుత
యోపి మధ్యే॥ తదంతి మే స్విప్తకృదేవహీ తిప్రాహు ర్బృధా
గృహ్యవివో విధిజ్ఞాః॥౨౦౩॥

మందుగాముఖాహుతియు, మధ్యమ పరిధానాహుతులను అంతిమమందు స్విప్త
కృదాహుతిని, జేయవలెనని గృహ్యోదులగు పండితులు చెప్పుచున్నారు.

చరుప్రధానే వ్యఖిలేషు కర్మసు బ్రధానకత్వా చ్చరుణాముఖా
హుతిః॥ ఉత్సర్జనోపాకరణ వ్రతేషు ఘృతేన కార్యా గ్నిము ఖా
హుతి స్సాన్యతా॥౨౦౪॥

చరుప్రధానములగు సమస్తకిర్మలయందు చరుఘ్రచేతను, ఉత్సర్జనములు, ఉపా
కర్మచేదవృత్తములు, మొదలగు ఆశ్చర్యహావిష్కంబులగు కర్మలయందాజ్ఞయు చేతనముఖా
హుతిని జేయవలెను.

అగ్నిప్రధానోపధికర్మణిక్వచిన్ముఖాహుతిర్నా స్త్యధచాస్తి కేషుచిత్
!హవ్యేనచాగ్ని వ్యతిరిక్తదేవతా ప్రధానకర్మణ్యుదితాముఖాహుతిః॥

అగ్ని ప్రధానంబులగు ఓపధిహవిష్కకర్మలయందు ముఖాహుతి లేదు కొ
న్నికర్మలయందు ముఖాహుతిగలదు. అగ్నితరదేవతాప్రధానంబులగు కర్మలయందు హవి
స్సుచే ముఖాహుతిజేయవలెను.

అథా వికృత మాతిధ్యం మఘపర్కార్పణే విధౌ! తద్వ పా

హేమమూత్రం స్వాత్మశ్రేష్ఠాన్వో త్తరే నచ॥ ౨౯౬,

మధుసర్గ పూజయందు యథాసూత్రముగా సలిపి పూజ చేయవలెను. పాపహా మయినందు అగ్నింధరాది పూర్వశంక్రము, జయద్యుత్తరశంక్రములు లేవు.

మధుసర్గమునగోరాలంభనిషేధము

కతా యుగే నిషిద్ధశ్వాదోరాలం భస్య కర్మణః॥

శ్రీస్రప్తవైవ గౌ స్త్ర సస్వశాఖారమంస్సృతి॥౨౯౭,

కలియగమునందు గోరాలంభము (మధుసర్గమునందు గోవునువధించుట) ని షేధి చెందుటలైన గోశను విడువలయుననట సమస్తశాఖలకు సమ్యక్తము॥

అగ్నేయచరు మారభ్య యానన్ధిండసమాప్తి త

ఫాలీపాక ప్రకరణ మితిగృహ్యవిదాం మతం॥౨౯౮,

అగ్నేయస్థానీపాక ప్రభృతి శింషసమాప్తి ప్యంతముగల గ్రంథము ఫాలీపాక ప్రకరణము అని గృహ్యవిదులు నున్నవనట,

అభ్య పాశ్వణేనా హోన్యాని కర్మాని చేత్యశః॥

ఖండాంత మేషాం సూత్రాణా మయ మర్థ ఉదాహరణః॥

“పాశ్వణేనా హోన్యాని” ఆప-గృ-౭-౨౩- ఇత్యది శింషసమాప్తి ప్యంతము గల సూత్రములకు అర్థము చెప్పబడినది.

ఉపాకర్మయందుదేవతానిర్మయము

యః కోపి చోపాకరిణే సమాపనే ప్రజ్ఞాయతే తస్మి నిహస్ర

ధారం॥ జాష్యేకవాక్యాదప్యపి రేవచషణ్యోహ్యంగం వ్యవృత్తీయం

సదసస్మతి స్సాన్వితం॥౨౯౯

“ఉపాకరిణే సమాపనే చ ఋషిగ్యః ప్రజ్ఞాయతే” ఆప-గృ-౮-౧- ప్రజాప త్యాది కాండపులు ఉపాకర్మయందు ప్రధానదేవతలు అని దెలియవలెను. జా ధ్యేవ చననుగులవలన ఋషియన ఋషులుఅని అర్థము. సదసస్మతి అంగదేవత.

సర్వేషు హోమేష్వ పిచ ప్రధానం స్యా త్త్విష్టకృచ్చేత్యసి హో

మసంక్షే॥ ఇత్యుక్త మేవాగ్నిముఖే ప్రసంగా త్రాభ్యాంవినాక్వా

పి నహేమ కర్మ ౨౯౧

సమస్త హోమములయందు ప్రధానాహుతులయొ స్విష్టకృదాహుతియనియు రెండుహోమములుగలవు, అని అగ్నిముఖుడనట ప్రసంగమునలన చెప్పబడినది. ప్ర

ధాన స్వీకృతావలలు వివాగా హోమముండదు.

తస్మాత్ప్రధానం హినివషణయో త్రాన్యస్విష్టకృతాన్య తస్మాత్సప్తస్త్విత్తిః | ప్రతేషు చోపాకరణే సమావసే ప్యేవంహి కర్తవ్య మనుక్ర మేణః || ౨౯ || ౨ |

ఆకారణములైన సప్తలు ప్రధానదేవతలు అనియు, సదసస్పతి స్విష్ట కృత్యానియనునదియు, దెలియవలెను. ప్రతేషులయందు, ఉపాకర్మమునందు, ఉత్సర్జనములయందు, ఇట్లుక్రమముగా జేయవలెను.

కర్తవ్యే స్మి న్నేతరు కం భవత్యా చార్యాగ్ధీనో యో వటుస్తం ప్రతీదం | గర్భాజ్జాతాద్వాప్తమాజ్ఞోపనీతంతప్రాచీవశ్యాం ప్రోష్ణవద్యాం తువాపి || ౨౯ || ౩ | అధ్యాయోపాకర్మ కృత్వా త ఉద్ధేధ్వా మాగా మిన్యాం ప్రావృషి ప్రారభేత్ || ప్రాజాపత్యాభ్యవ్రతం హోమపూర్వం కార్యం వషణం తద్రవ్రతం చైక మేవ || ౨౯ || ౪ | పూర్ణేజ్జే స్యోస్సజ్జనాభ్యం చహోమం కార్యం వషణం తద్రవ్రతం వషణపూర్ణే ఏవంసామ్యాభ్యవ్రతా గ్నేయవై శ్వదేవాని స్యుస్త త్తదుత్సజ్జనాన్ || ౨౯ || ౫ |

బ్రహ్మచారి ఆచార్యాగ్ధీనై యుంతునో గర్భాప్తచవస్సంబువగాని జన్మాప్తమాంబువగాని ఉపనీతుడగు ఆబ్రహ్మచారిని గురించి కర్తవ్యంబగు ఉపాకర్మ విషయమై ఇట్లుచెప్పబడుచున్నది శ్రావణమాసమునగాని, భాద్రపదమాసమునగాని, ఉపాకర్మమచేసి, తదన్వంహితోత్సగశ్రావణమాసమున పాజాపత్యవ్రతము హోమపూర్వముగా ప్రారంభించి, ఒకసంవత్సరము వఱకు ఆవ్రతము నాచరించవలెను. వషణపూర్తి కాగానే ప్రాజాపత్య వ్రతోత్సజ్జన హోమముజేసి, సంవత్సరపూర్వతము ఆఉత్సజ్జనము నాచరించవలెను ఇట్లుపామ్యవ్రతాగ్నేయ వ్రతవై శ్వదేవవ్రతములు తత్తదుత్సజ్జనములు జేయవలెను.

ఏవం కర్తవ్యే సతి బ్రహ్మచర్య మష్టాబ్దం స్యాత్తోడశే జన్మనోధి | గోదానాభ్యం కర్మ కార్యం హిసాంగే వేదే ధీతే స్యాత్సమావతానాభ్యం || ౨౯ || ౬ |

ఇట్లు నాలుగు ద్రక్షములు నాలుగు త్సజ్జనములు చేసివట్టులైతే ఎనిమిదివత్సర

మలు బ్రహ్మచర్యము చేసినవాడగును. జన్మాదిపదునాఱువర్షము లప్పటికి నిండును. అప్పుడు గోవాసకర్యచేయవలెను. వేదము సాంగముగా జదివి, స్నాతకము చేసికోవలెను.

ఉపాకర్మకాలము

అధ్యాయోపాకర్మకర్తః ప్యయోగ్యో ప్రాప్తస్మాసౌ తౌ చదో
 • షేణ యుక్తౌ | చేచ్ఛాసాఢే మాసి కుర్వంతి సంత స్వాధ్యాయస్యాభావభీత్యా వటునాం || ౨౯౭ |

అధ్యాయోపాకర్మ చేయుట కర్షములగు శ్రావణ భాద్రపదమాసములు మూఢాదిపక్షములయిననో వటువులకు వేదాధ్యయనాభావమును నివారించుచే ఆపాకమాసమునందు ఉపాకర్మను విధింపవలెను చేయుచున్నార.

సింహస్థైర్యే - శ్రావణ మాస ముగ్ధ్య స్పృహనాం నిష్క్రియత్వభీ
 బహ్వృచానాం అధ్యయనాం విఫలత్వప్రసక్త్యా వాక్రిం
 స్యాన్త్యస్తే సామంతాం || ౨౯౮ ||

సింహంక్రమముగల శ్రావణమాసము స్వీకృత్యలవానికి ముఖ్యము. అట్టిశ్రావణమాసమునందు శ్రావణపక్షమున దుష్కర్మములు, ప్రతిపద్యుక్త పూర్ణిమలుండు యాజుష్కలు, పాక్షపక్షమున సామంతలు, ఉపాకర్మను చేసికోవలెను.

శంఖో భాగ్లో సచ ఆపా క్షమాసః పూర్వాభావే మూర్ఖమేవ
 ప్రశస్తం | నోచే త్తిస్య త్సర్వనా స్యాన్త్యకాలే కలికావ్యంవా
 గామివక్షేపి వాస్యత్ || ౨౯౯ ||

ఉపాకర్మకు భాద్రపదము గోరకాలము. ఆపాక్షమాసము అధమము. ముఖ్యముగు శ్రావణము మూఢాది దూషితము. విషవో భాద్రపదమునందు శ్రావణభాద్రపదములు దూషితములైననో ఆపాక్షమాసము ఉపాకర్మ చేయవలెను. మూడుమాసములు దూషితములైననో ఉత్సర్వన పూర్వకమునగాని ఆగామి సంవత్సరమునగాని ఉపాకర్మచేయవలెను.

చంద్ర గ్రాహక శౌచ రోగా ధిమాస కర్మిస్థాంక శ్రాంతి శుక్రే
 జ్య మూఢాః తత్కాలీనా దైవికా రాకా స్యురేతే దో
 — మా చృప్త మన్యత్ర శాస్త్రే || ౩౦౦ || అనుప్రబీజే నృపతౌ వినష్టే
 విలే మృతే రాష్ట్రేనమాకులేచ | ఉత్సర్జనోపాకరణే సకార్యే

౧౫ ప్రేతశాంకే గురుశుక్రమాధే॥౩౦౦॥

చంద్రహామ, ఆశాచను, శోగను, అశిమాను, శక్తిక సంక్రమణము గురుశుక్రమాధములు, మొదలగు దోషములు, వై వికరాజకంబులు నిత్యానికంబులగుయా పదలు, సంభవించిననుడు, అనాన్యప్రేత దుష్టతము సంభవించినపుడు, స్వదేశంలా మరణించినపుడు, బ్రాహ్మణుడు మృతిబొందినను, ౧ వ్యతియ ఉపప్లవతోగూడినను, ఉత్సవైకోపాకగ్గులు జేయవలెను.

దోషాభావే సూతనానాం వటూనాం అధ్యాయోపాకగ్గుకలికా వ్య మేవ, ఇత్రా ధ్యాయోత్సర్జనే ప్యేవమేవ కళకావ్యం చేతి రితం యోగై కై ర్హి॥౩౦౧॥

పూర్వోక్త చంద్రహామ దోషములులేనపుడు సూతనానులకు అధ్యాయోపాకగ్గు జేయవలెను. పూర్వోక్తదోషములు లేనపుడే ఉత్సవము చేయవలయుననియా ఛై కలు చెప్పుచున్నారు.

ఉపాకగ్గు.

శిష్యై స్సహోపాకరణం చకార్యం నసంతి శిష్యా యదిచే త్స్వయంహి॥ నదీతటాకాది శుచిప్రదేశే శిష్యై స్సహోపాకర్ష వగాహ్య చాధ॥౩౦౩॥ ఉత్సవకానో పాకరణాభ్య కర్మణోః కృ త్వా మునీ ద్దర్శనమనూ ప్రయత్నైతః సర్వోపచారై శ్చ నవ ప్రజాపతిప్రభృత్ స్త్రీషీ స్త్రహి భక్తితో న్ననోత్॥౩౦౪॥

శిష్యునిహితుడై ఉపాకగ్గుజేయవలెను. శిష్యునితో తా కేయవలెను. శిష్యునిహితుడై నదీతటాకాది శుచి ప్రదేశములయందు స్నానముజేసి దూపుచుండులు, ప్ర జాపతి మొదలగు వందలను భక్తితో సర్వోపచారములతోను బూజింపవలెను.

క్రమేణ సంతర్కృత్య నివృత్తిన క్షీ స్పృజాపతిం కాండఋషిం త్వి హాపి॥ ప్రజాపతిః కాండఋషిశ్చ సోమో హ్యగ్నిశ్చ విశ్వా హ్యుపనిషద శ్చతీస్రః॥౩౦౫॥ బ్రహ్మ స్వయంభూస్సననమృతి శ్చోపాకగ్గు సూక్తా హినపషకాయస్సుః॥

అవంతరము నివృత్తియే క్రమముగా ప్రజాపతిం కాండఋషిం తర్కయమి॥ సోమం కాండఋషిం॥ అగ్నింకాండఋషిం॥ విశ్వాన్తే వాహ్మంఉత్తరీన్ స్తర్కయమి॥ సోగ్ హి తీర్థేతా ఉపనిషత్తర్కయమి॥ యాదోక్షిర్దేవమి॥ వాయుతీర్థేతామి॥ బ్రూహస్ప

స్వశుం భువంతర్వయామి సదసస్వతిం తర్వయామి" అనియుపి తర్వణముజేయవలెను. ఉపాకర్మలయందు ఈన ఘటాలు ప్రధానముగా చెప్పబడిరి.

పారాయణస్య ప్రశంకాండయో శోచీపాకర్మణాం చాపి సభూప నానాం॥30౬॥ హేమామేషు చమీ నుదితా స్క్రిహం చ్చతు ర్ధ్యంతేన చోక్వా జహుయాచ్చ సద్విమా ఏతేషు కన్మస్వతి త ర్వణంతే యజ్ఞోపవీత్య గ్నిముఖాది కృత్వా॥30౭॥ ముఖా హుతే యార్ధ్వ వృషీ సప్తిధానా మ్మత్వా తత స్స్విస్త్వకృతంసద స్వతిం ద్విశ్చయ మతుక్త మతః పరంచానాజ్ఞానహేమామా దిక మేవ నాస్యత్॥30౮॥ కిమ యథోపాకరణే సమాపనే పున్య క్తో విధిహోమసపవ్యయోచ్చ!

పారాయణోపాకర్మ, త్రోపాకర్మ, కాంగోపాకర్మ, తక్షద్యక్షన హోమ మలయందు పూర్వోక్తనవఘటాల వదైకించి చతుర్ధ్యంతముచే ప్రజాపతయేతా చమో యేన్వాహ" అని నవాహ్వాహంబు జేయవలెను. ఉపాకర్మ నిత్తు సర్వములయందుత ర్వణాంతమువందు యజ్ఞోపవీత్యైర్ అగ్నింధనాగ ముఖ మున్వాయంమనదు. "ప్రజా పతయేతా చమోయేన్వాహ, సోమ యకంపి కాయేన్వాహ, అగ్నయేకాండపక యేన్వాహ, విశ్వేభ్యోజీవభ్యో కా పమికభ్యో సాన్వహ, సాగహింహి జేతా భ్య ఉనినచ్చస్సాన్వహ, యజ్ఞోజీభ్యో జేతాభ్య ఉనినచ్చస్సాన్వహ, వాతుజీ భ్యో జేతాభ్య ఉపమచ్చస్సాన్వహ, బ్రహ్మణేస్వయం భుజేన్వాహ, సదసస్వతి యేన్వాహ, అనిచహోమంజేసి ఆ యజ్ఞాలది ప్రాయశ్చిత్తిహోమములజేయవలెను. ఇంతకంటే మఱియొక హోమములేదు. ఉపాకర్మోక్త హోమపూజా విధానము ఉత్స ర్జనములయందును గ్రహించవలెను.

కాండప్రతం వాయు ముపక్రమేత తత్కాండనామి రధాత్ర సాహితీ॥30౯॥ తా యాజ్ఞకీ గ్వారుణీకీ స్సశుంభూః ప్రధా న మూర్ధ్వం సదసస్వతీష్టకృత్ ఏతావ దాచాగ్యమసిం సతూ పథానం సనూక్త జయూద మచ్చి॥310॥ చతుర్వథోపాకరణేషు సర్వం సమాన మేవంహి సమాపనేషు జయూద్య పథానిక మూక్త హేమామా స్కుర్వంతి కేచిత్థలు యాజ్ఞకాను॥31౧॥

కాండప్రతములందు తత్కాండమునయు, సాగహింజేతాయాజ్ఞకీజేత

యశో కేశవతాత్రయము, స్వయంభువు, అనుబాదు ప్రధానదేవతలు, స్వీర్వక
 ఘోషనీయుడు పదసప్తతి ఇంతమాత్రమే ఆచార్యమగము. ఉపస్థానము, సూక్తము, జ
 యాగము, శాస్త్రము. చతుర్విధోపాకర్మము (ఉభయమోపాకర్మ, పారాయణోపాకర్మ,
 కాండోపాకర్మ, బ్రహ్మోపాకర్మ, అనిశ్చ పాకర్మము నాలుగు) యందు, తత్తదుత్పన్నము
 లనుబంధి, పూర్వోక్త విధానమునే గ్రహించుటలేదు. జయములు, ఉపస్థానము, సూ
 క్తము, పోషణములు. వీరినికొందఱు యుక్తిపాలు చేయుచున్నారు.

సాత్యసంహితాధ్యయనపాతపరంపరాహి

లోనే కైత్రే ద్విజవందై రధునాహ్యశీతా

కాండప్రహార్యయనపాతపరంపరా త్రి

విశ్వస్యతే న్య నభవ్య ఏ గాద్రదాయకం

ప్రస్తుత కాండము పారస్వ బోధ్యయన సాంప్రదాయానుసారముగా వేదములు
 చదువుదున్నది. కాండప్రహార్యయనపాతపరంపరా విచ్ఛిన్నమైపోయినది. ఆసాం
 ప్రదాయ మిప్పుడెక్కడున్నది.

గూనా నాపస్త్యుని భిక్షేదినామా

ధీరా కాండోక్తై చ నాన్వసన్

ప్రహార్య సామ్య అగ్నియైర్వ

దేవా కాండః కాండమానం విబుధైః పరితే

ప్రహార్యకాండము, సామ్యకాండము, అగ్నియకాండము, వైశ్వదేవకాం
 డము, అనియలక్ష్యకము నగు నాలుగు కాండములుగలవు. కాండప్రహార్యము మాత్ర
 ము ఇప్పుడు తెలియుటలేదు.

పాతర్మ్యసూక్త నిరూపణము

అభ్యయపారాయణకాండకానాం

నతస్య చోపాకరణిని యాని

సోత్సజనా నీయా పృథక్ష్వ వత్సే

చత్వారి తానిహ సమాహణో త్రుతిరగ

అభ్యయ, పారాయణ, కాండ, బ్రహ్మోపాకర్మలకు తత్తదుత్పన్నములను సుజే
 షముగా చెప్పుచున్నాను.

యశ్చిష్టేభ్యో వేదమభ్యేష్యమాణో

భ్యాసం కుర్వ న్వాన్వహంవేదమేవ
 నత్రాపణ్యాం పౌర్ణమాస్యాం సశిష్యో
 హూమం కృత్వోపస్రమే ద్వేదమూలం॥ ౩౧౧
 ఇషేత్వేత్వాది చతురోనునాకా సేవ సేవరాన్,
 శిష్యా సభ్యాసయే దగ్ర భృతయజ్ఞోపవీతః॥ ౩౧౨
 మాసా యంచా భ్యాసనం పౌర్ణమాస్యాం రోహణ్యాం
 ఘోత్సర్జనంతే భ్యసేత్తు వేదం శుక్లేకృష్ణపక్షేంగపాతో
 ప్యాభ్యాయోపాసర్గ నానూ హు రేతత్॥ ౩౧౩

శిష్యులకు వేదము చెప్పవలచినట్టియు, లేక ప్రతిదివసంబున వేదాభ్యాసము శేషుడల
 చున్నట్టియు, అరునాడకు త్రాసుపూణికామి నాడునశిష్యుడై హోమముజేసి చేది
 మాలమును ప్రారంభించునెను. ఈఉపాకర్మముందు “ఇషేత్వా” ఇత్వాదివతులనుపా
 కములు శిష్యులకు జెప్పవలెను. గాని అంతకంటే అధికముగాజెప్పునాడుదు. అనంతర
 ము విదుహుసములనాకు వేదముచెప్పవలెను. ఉత్సృశాంతమందైనను అభ్యసించునలెను
 శుక్లపక్షమునందు వేదమును కృష్ణపక్షముందు వేదాంగములనుజనువలయును. దీని కి
 అభ్యాసయోపాకర్మయని పేరు.

యో బ్రహ్మయాజ్ఞ గ్రీయమాణనిశః
 పారాయణం వా సత్తతం కరిష్యన్.
 హోమం చ కృత్వా గభసే యథార్థం।
 పారాయణోపాకరణం రేదేతత్॥ ౩౧౪।

బ్రహ్మయాజ్ఞ మనుగాని, నిశ్చపారాయణమునుగాని, జేయవలచిన యాతడు హో
 మముజేసి, వేదిమును ప్రారంభింప నదిపారాయణోపాకర్మయని చెప్పబడుచున్నది.

హోమం కృత్వా కాండ మభ్యాసయే ద్యః
 ప్రాజాపత్యం సామ్య మిత్యాదికాంతా
 కాండశ్శిష్టః హ్యతే ప్రాయశః స్త
 త్కాండోపాకర్మేతి వృద్ధాః శతంతి॥ ౩౧౫

ప్రతికాండమునకు హోమముజేసి ప్రాజాపత్యాది కాండములెచ్చట చెప్పబడు
 చున్ననో ఎప్పుడు కాండ శ్శిష్టులు లేరుగా నొప్పుబడుచున్నతో చానికి కాండోపా

ర్యయని పేరు.

యస్య వ్రతస్య వ్రతదేవతాయా

నామ్నా తత శిచ్చిపనిషత్సృభృత్యః॥

బ్రహ్మ స్వయంభూ స్సదసస్పతిశ్చ

పూజ్య వ్రతోన్సిజ్జనయో శ్చహూషీ॥ ౩౨౦॥

పంచైతా వ్రతనామ్నా వ్యదిదేవతా స్సదసస్పతిం॥

సూక్తం జయాద్యాః ప్రాధాన్యం యస్యవై స్విష్టకృష్ణవేత్॥

(వ్రతదేవత, ఉపనిషత్తయము, (యాజ్ఞకీకత్యాది) స్వయంభువు, సుపస్పతి, సుదేవతలు వ్రతోన్సిజ్జనములయందు, హోమమునందు, బూజ్యాలు పూజోక్తదేవతా పంచకము ప్రధానము సదసస్పతిని స్విష్టకృష్ణానమునందు జేయవలెను. దీనికి వ్రతోవా ర్యయని పేరు.

ఉన్సిజ్జనోపాకరణేషు కుర్యు రేవం మసీషిణః॥

యజుర్వేదేతుచత్వాగః కాండాః కాండవతీన్యవీన్॥ ౩౨౧॥

తస్వయంత్య ర్పయంత్యే తానుపచారైస్తు సూరయః॥

వ్రతేషూత్పర్జనేష్వేవంహోమంకుర్వంతినంవ్రతి॥ ౩౨౩॥

గృహ్యవిధులు ఉపాకరణోన్సిజ్జనములయందు పూజోక్తప్రకాశముగా జేయవలె న్నారు. యజుర్వేదమునందు నాలుగు కాండములుగలవు. కాండపతులగు ఋషులు హోదశోపచారములచే బూజించి గృహము జేయవలెను. వేదవ్రతములయందు, ఉన్సిజ్జనములయందు, ఇప్పటివారు హోమమును చేయవలెన్నారు.

వేదవ్రతములు

ప్రజాపతేః కాండఋషేః పురస్తా

ప్రజాపతేనత్వదితీహ సూక్తం

ఆగ్నేయకే గ్నేనయసూక్త మానో

విశ్వేతి సూక్తం త్విహ వైశ్వదేవే॥ ౩౨౪॥

సాంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్యోపవహి

యాజ్ఞకీభ్యో వారుణీభ్యో బ్రహ్మణే చన్వయంభువే॥ ౩౨౫॥

సదసస్పతిమన్వ్రతోక్త దేవతామై తిరిః పరం॥

జగదయో ధస్విష్టకృ త్రస్రో పస్థాన ముచ్చతే || ౩౨౬ ||

అగ్నేవ్ర పతే త్యాదిచక్రస్ దేవతాః ప్రతి

తత్ర కాండముసిధ్యః ప్రాజాపత్యస్య మాచ శేత్ || ౩౨౭ ||

ఏవం సామ్యాగ్నేయవైశ్వదేవేష్య నష జేదిహ |

ఏతచ్ఛాఖాంతరాయాతం మాభూ దాచార్యసంహతం || ౩౨౮ ||

ప్రాజాపత్యప్రామునందు పూర్వోక్తప్రకారముగా స్నానముజేసి, సఃఖాలకు పూజాతర్పణములజేసి, అగ్నింధావద్యన్ని ముఖామ్యంశముందు, “అగ్నేవ్ర పతే కాండముసిధ్యః” యని ముందుగా హోమముజేసి, “ప్రాజాపతేనైవైతాత్” యను సూక్తముచే నాఱు ప్రధానామృతులజేసి, “సాగ్నిహితీభ్యోదేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్యో స్సాన్విహ, యజ్ఞోభ్యోదేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్యోస్సాన్విహ, వారుణీభ్యోదేవతాభ్యఉప నిషద్భ్యోస్సాన్విహ, ఆహ్యశ్యేయంభువేస్సాన్విహ” అనిఉపహోమములను నదిసన్న తి మంత్రముచే “నదసన్నతిహోమమను జేయవలెను. అగ్నేయప్రామునందు అన్నము ఖామ్యంశముందు “అగ్నేయే కాండముసిధ్యః” యని ముందుగా హోమముజేసి

జయ్యానింతిము స్విష్టకృద్ధోమమైన పిమ్మట “అగ్నేవ్ర పతే కాండముసిధ్యః ప్రాజా పత్యప్రాంతచక్రస్మి తన్వికేయంతిశ్శ్రాద్యతాం వాయోవశితే, అగ్నివ్రతవతే వ్రతానావ్రతవశే, అను మంత్రములచే అగ్నింధావతాచిత్తమోపస్థానము జేయవలె ను. అగ్నేయగ్రమునందు, అగ్నిముఖామ్యంశమునందు “అగ్నేయే కాండముసిధ్యః” యనిహోమముజేసి “అగ్నేవయా” యను సూక్తముచే నాఱు ప్రధాన హోమముల జేయవలెను. వైశ్వదేవ వ్రతమునందు “అరో శ్వేతిస్సాగ్నిమతు” అను సూక్తముచే ప్రధానామృతుల జేయవలెను. తక్కినదితయు ప్రాజాపత్య వ్రతమునందు వలెనే చేయవలెను. ఉపస్థానమునందు “అగ్నేవ్ర పతే—అగ్నేయవ్రతంచక్రస్మి” యని అగ్నేయవ్రతము నందును, “అగ్నేవ్ర పతే—వైశ్వదేవవ్రతం చంహ్యమి. యని వైశ్వదేవవ్రతమునందును, చెప్పవలెను. ఉపహోమములు, దేవోపస్థానము, సూక్తము, జయ్యాదులు, ఆపస్తంబ నిమగ్నములుగావు. శాఖాంతమునంది వచ్చిని. గావున శాఖాంశములు జేయవలెను.

సావ్యవ్రతేతు సోమాయ కాండముయ ఇతీంశం |

సోమేధేనుమిదంసూక్తం సాంహితీభ్యఃప్రభృత్యః || ౩౨౯ ||

— ముదంతిస్తా అవస్సంస్థా నమోనాచేతి శాంతికం |

జప్తాస్ చతస్ర స్సమిధ స్సాఖ్యా వ్రాతౌబౌదుంబరీ ధ్వటుః || ౩౩౦ ||

పృథ్వీసమిది శ్వేతై రుత్తిష్ఠన్నాదధాతిహి |
 యుంజతే కృష్ణఇత్యాద్యా నశద్వాదశ చోత్తరే || 33౧ ||
 వాగ్రాబ్రాహ్మణసాతానుపాకాదిపదవాచనం |
 యుంజతేసవితేశ్వేతౌ ద్వావా వాచయతి స్ఫుటం || 33౨ ||
 అశ్వే ప్రతపతే కాంక్షేత్యృగ్యసన్ధాన మాచరేత్ |
 శంసోవాత శ్వాంశిజపస్సమీల్యా హరివాససా || 33౩ ||
 శిర స్సంవేష్ట్యా స్తరుతే త్వగారంహి వశేశయేత్ |
 పరేద్య ర్భ్రాహ్మణానాం చభోజనం కారయేదితి || 33౪ ||

స్నానము జేసి, వర్షిలూబా తగ్గడాదులజేసి, అగ్నింధనాద్యగ్ని ముఖాను
 త్యంజించిను, “సోనాయకాంషర్షశేస్వాహా,, యని మందుగా హోమముజేసి, “సోమో
 ధేనం,, అను అనువాకముచే ఆహుత్రధానాభ్యాసముల జేసి, సాంహితీత్యాగ్రహ
 హోమమును నడపస్పతి హోమమును జేసి, వాదంతి (నీర్లకాగు) యందున్న ఉదక
 మును ఉపస్పృశము జేసి, “సమోవాదా,, అను శాంతినిజపించి, అన్యార్చితంబులగు నా
 లుగు బౌద్ధంబు (మేకి) సమధలగు “పృథ్వీసమిత్. అంతర్ముగ సమిత్, ద్యౌస్సమిత్ |
 ప్రాజాపత్యామేమిచి, అను నాలుగు మంత్రములచే నటుడు నిలిచి అగ్నియందు వ్రే
 ల్పులెను. తిర్వాతః యుంజతే కృష్ణః, ఇత్యాది పది మంత్రములను గానినన్నెండు మంత్ర
 ములను గాని చెప్పించవలెను. అథవా “యుంజతేసవితా,, ఇత్యాది మంత్రద్వయమును
 పఠునిచే చెప్పించిన పిమ్మట “అశ్వే ప్రత పతే కాంక్షేత్యృగ్య సౌవ్య వ్రతం చరిష్యామి,
 ఇత్యాది మంత్రములచే దేవతోపస్థానముజేసి, “శంసోవాతశి” యనుశాంతిని పఠించ
 వలెను. అనంతరము సంమీలనముజేసి నూతనవిస్త్రమును శిశుస్సంకుజాట్టి, సూర్యాస్తమ
 యానంతరము గృహమునకురావలెను. పాదినంబున బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టులెను.

వేదవ్రతోత్సర్జనములు

* ఉత్సర్జనం కార్య మథద్యౌరాద్యైస్సమిధఃక్షిపేత్ |
 వటోశ్చ కేశవపనం వ్రతేషూత్సర్జనేషు చ || 33౫ ||
 వదంతి కేచి త్సామ్యాఖ్యవ్రతపవే తరేశున || 33౬ |

ఇట్లు వేదవ్రతములను జేసి, తరుశ్చత్సర్జనములనుచేయవలెను. “ద్యౌరాదివాక్యములచే
 సమిధలగ్నియందు వ్రేల్పులెను. వేదవ్రతములయందు, తరుశ్చత్సర్జనములయందు, పటసం

* ఉత్సర్జనం త్వేనమేవేతి పారాంతరిం

శేషపదము జేయుచునలెను. సామ్యవ్రతమునందు శేషపదముజేయవలయుననియు, ప్రా
జాపత్యాది వ్రతములందు శేషపదముజేయనక్కరలేదనియు, గొండలు చెప్పుచున్నాడు.

అధ్యామోపాకర్మ చారభ్య తూపా

కర్మాణ్యు త్సర్గాణి చత్వారి తాని,

ప్రాజాపత్యాదీని కాండవ్రతాని

సంతే పేక్షా తాని చోదాహృతాని॥ ౩౩౭॥

అధ్యామోపాకర్మాన్యూపాకర్మ చతుష్టయము, తదుస్సర్వములు, ప్రాజాప
త్యాది వేదవ్రతములు, తదుస్సర్వములు. ఇట్లు సంగ్రహముగా జెప్పబడినవి.

అనుపనీతును స్త్రీయు హోమాదులు జేయగూడదు

స్త్రీయా నుపేక్షితచ సూత్రవాక్యా

ద్వ్యమసామాదాతు సంకలేషు

గృతేషు కర్మణ్యు

హోమో న కర్తవ్య ఇహైవ శాభ్యాం॥ ౩౩౮॥

ధ్రువ ప్రమాద రోగాద్యాదులందును స్త్రీయను, అనుపేక్షితును, "స్త్రీయా
నుపేక్షేన" అప-గృ.రా-౩॥ అను మూర్త్యవాక్యములవలన స్మార్తకర్మలయందు,
తాకికకర్మలయందువలనను జేయగూడదు.

అనుపనీతునకు గ్రాధాధికారము

ప్రాస్తాబ్ధవంచమ ఉపేసమోనుపేత

సస్స వ్యౌర్ధ్వతైహితిపిథి తుసపిండనాంతం

కుక్వీత కర్మ సకలం హిసమంత్రమేవ

పిత్రో గృతే గ్రజమృతేషిత్వసూక్ష్మాపిత్రో॥ ౩౩౯॥

విదుత్సర్వములు ఈమవచ్చినవాని అనుపనీతుడైనను ఉపసీతునితో సమానుడు
అట్టి అనుపనీతుడుగల్గినందున, అన్ని, పితృహోమములు, మాగానిహోమాతామ
హులు, ముఱిందినయెడల వారికి సపిండికరణాంతము అను ధౌర్ధ్వతైహికము సమం
త్రకముగా జేయవచ్చును.

ఏమాం సాంపిండ్యక్రియాస్వ ప్రహోమరీ

కుక్వీతా గ్నౌ తాకికే సోనుపేతః॥

భద్దు శ్వాధీధం హోనవర్జం మృతాశే||

కుర్యాత్-క్రీ (స్త్రీ) స్వశ్రోగ్నతాపే|| ౩౪౦||

(మాతాత్రాది సంబంధకర్తృణామనా అనుపరీతుశః తాన్ క్యాగ్నియందు శేషానాను శ్వాధీధీయా స్త్రీ భర్తృమృతాహనునందును, శిష్టసంపూర్ణ మృతాహనునందును అగ్నాకరిణిహిసముగా శ్రాద్ధ మజంగించు శామ.

యే కామ్యహోమా లవణేన మిశ్రితా

యశ్రో దితా స్తైత్ర నగార్వ్యశ్శ్రు

తౌరాదిసూపాదియుతం ప్రశస్తం

స్వాహైవ్యదేవే బలిశ్శ్రవే తం|| ౩౪౧||

యథోపదేశం కామ్యాని బలగు శ్చేచాస్యహి||

సూత్రస్య దామృత శ్వాధ వేతావాహో యథామ||

గృహ్యోక్తేతిరము లగు కామ్యశిష్టయందును, స్వాహైవ్య బలిశ్శ్రవయందును, లహ యేరి నూపాది మిశ్రితోత్పన్నమును హోమము చేయవచ్చును. ఇట్లు యథోపదేశం కామ్యాని బలయశ్చ" ఆప-గృ-౮-౪|| అను సూక్తియనకు యథానుతిగార్థము చెప్పబడిది.

అగ్నాస్వయంప్రజ్వలితే పామిశ్చైత్యమా

సతి స్వయం ప్రజ్వలితే సతే స్థిం చ్చాగ్ని పి చ స్పృశాడ్యో

ప్రయత్నాత్|| సమిద్ధ్వయం తస్యహమ పి చ గ్భాస్య భ్యా

దధాణ్యేవహి కేవలాగ్న్యో|| ౩౪౨||

(తౌహస్మాద్దేకగృహం అగ్ని అపరశ్చిత్తముగా స్వయముగా ప్రజ్వలించిన (మండిన) యదల "ఉద్గ్రీవ్యజాతేద" అనబడి ఋద్వయము చేగాని, "అపస్మాత్రైః శిర్షాగా" దిత్యేది యద్వయము చేగాని, శంకుపరీహను అగ్నియదు వ్రేల్చు శామ.

యస్మి న్మాసే య ద్దిన యే వివాహ స్తస్మి న్మాసే చై

సయో ర్యశ్చియం స్యాత్ భుజీమూతాం తావథ శ్చ

యినౌ చ స్యాత్థా వర్జ్యం వైధుం తి స్పృశేమ్య|| ౩౪౩||

ఫాలీహరః పావణేనై వ తుల్యః కిల్యో స్సాస్య దధి కేచి

ద్వదంతి, యస్మి న్భాగ్య గ్న స్వితో గార మేతి ధర్మాత్త
స్మిం స్ర వేద్యు శ్చ యుగిః! 3౪౫॥

ఏమానమునందుక వీ నమున ఏనశ్శేషమునందు వివాహమైనచో ఆగ్నిమహావత్సర
మున ఆమానమున దు అనశ్శేషమున గు నభూవరులు ఇచ్చెనునదాధముల భుజించి,
అగ్నిములై బ్రహ్మచర్యమున చేయవలెను. మఱి నాడు పార్వతీస్థానీపాకమునలే నే
స్థానీపాకమున చేయవలెను. వివాహానంతరము భార్యతోడను, అగ్నితోడను ఏదివమున
ఇంటికివచ్చుచో ఆరోజున వస్త్రస్తుతల భుజించి, బ్రహ్మచర్యముచేసి, పరదినమున స్థానీ
పాకము చేయవలెనని కొందఱు చెప్పుచున్నారు.

గంధర్వస్థాపనము

స్థానీపాకా చూర్ధ్వ మత్రా త్రిరాతి

మేత్రతా ధ ఙ్గా యనా దంపతీ చేత్,

స్థానీ గంధర్వ స్థాయో గృధ్య ఏవ

స్థానా బ్రాహ్మణో ద్వసే దాక్రిరాత్రాత్ ॥ 3౪౬॥

స్థానీపాకానంతరము పరదినము దుశశయ్యమీదనే సుగుండేయింట ఆమద్య
మధ్యను గంధర్వని ఉంచవలెను. మామగారులెఱుగు గంధర్వని అస్థానమునుండి
కదల్చరాదు.

దంపత్యో రత్రో భయో కేశశయ్యా!

భావే గంధర్వస్యా కృభామౌ త్రిసిద్ధః!

సూత్రాదుక్తం పక్ష మేనా వలంబ్య,

తతఃక్లోకః కారికాశ్చుద్భ దుక్తః! 3౪౭॥

త్రిరాత్రపగ్నముని దంపతు కు విశయ్య కేశశయ్యయెడల గంధర్వస్థానము
చేయవలెననియు, అంతరించునామమునగు చెప్పబడినట్లు మను ఆ లంఛించి కారి
కాకాయను గంధర్వస్థాపనము చేయవలెననియు క్లోకమును వివరియున్నారు.

కేషమోమము

ఉత్థాస్య దండం వరసం ద్విజాతయే,

దద్యా చ్చుశుర్ధ్వం నిశి పూర్వయామే,

గతే వివాహం గ్ని మి పాస్య వధ్యా,

నాం విదిధ్యా దధి హోమకేషం! 3౪౮॥

కాటగవగోజు రాత్రి ప్రభుయమును గతించగా గంధర్వస్వాసనముచేసి,
దండమనకు చుట్టిన శస్త్రమును బ్రాహ్మినిని ఇచ్చి, విధూసహితుడై అగ్నిని ఉపా
సించి, శేషహోమమును చేయాలెను.

హస్తేనా దాయా త్ర హేమూ వశిష్ఠం

ఫాలీ థా జ్యోతీష్ణికా వధ్వా నయేయుః!

ఆసీన స్స స్మత్రతో థా హు రేకే

సంపాతా జ్యం తద్దళాహే న్యథా స॥ ౩౪౯॥

వరుడు ఆజ్యస్థాలియందు హోమముచేయుగా మిగిలిన ఆజ్యమును హస్తముచే
గ్రహించి, ఆసీనుడై వధువుకొమ్మకుందు సమంశ్రకముగా ఉంచవలెను. సంపాతాజ్య
మును దశాహనునందు ఉంచులెనుగాని, మలీకార్థుడు ఉంచగూడదని కొందఱు తాచా
ద్యులు చెప్పుచున్నారు.

ఆజ్యశేషేణ హృదయదేశౌ యుగప దుస్మృజేత్!

ఋచాం గుప్తానామికాభ్యాం తత స్త్రిస్రఋచోజపేత్॥ ౩౫౦॥

వరుడు హృతావశిష్టమును అంగుస్తానామికలతో గ్రహించి, “సమంజంతో
విశ్వేదేవాః” అను ఋక్కుచే శివయొక్కయు, వధువుయొక్కయు, హృదయములను
ఒక్కమాటు స్పృశించి, ‘హోజాపతే’ ఇత్యాది మాడుఋక్కులను జపించవలెను.

తత స్త్వభీకాగమనం సఖానాం

నికృతనం స్యా ద్ధిరాణికార్చనం

నక్కుంచుకాంతహితహూర్వయుగ్గా

స్తస్య స్సజాతీయసువాసిసీభ్యః॥ ౩౫౧॥

అనంతగము అభీకాగమనము, (దొంగవేలిమి) గోళ్లనుతీసుకొనుట, లక్ష్మీపూ
జుచేసి, పుష్పమాలికలు, కంఠకములు (రవికెలు) గలిగినకూర్పు (చేట) యుగ్మము
లను సజాతీయ సువాసిసీస్త్రీలకు ఇయ్యవలెను.

సమావేశము

తత్రో ద్వాహోక్తత్రిరాత్రాంతదీక్షౌ

సంపూర్ణా వాంఛావతో దాకరవతోఽ॥

ప్రదుర్భావే యావనే సత్య యం స్యా

తాళ శ్లేషయా నైఘనస్య క్త ఏవ 3గీ॥

విహంతిరాత్రిదీక్ష సమాప్తి అయినప్పుడు మైదునేచ్చ గరిగినట్టి వధూవసు లకు యాచనము అంకురించినయెడల ఈసమయము నైఘనమునకు యొక్కము అని చెప్పబడినది.

ఆరోహణోరుం చానువాకం జపిత్యా

కుర్యాత్పత్నీచంగమం శుద్ధరాత్రౌ

పంచాంగశుద్ధికిగిన రాత్రియందు “ఆరోహణోరుం” అను అనువాకమును జపించి పత్నీతో సంభోగించవలెను.

రజస్వలాశాంతి

శస్త్రే నక్షత్రే రజో భూ త్తదూర్ధ్వం

దాష్టకే చే చ్ఛానికిర్యో త్తరత్రా 3గీ॥

మంచినక్షత్రములకుందు రజస్వల అయినయెడల స్నానానంతరముందును, దుష్ట నక్షత్రములయందు రజస్వల అయినయెడల కాంతిజేసినతర్వానను గర్భాధానము చేయ వలెను.

దృష్టే రజశీ దాష్టకే నతి కాంతిక్రియావిధిః

జ్యోతిర్విసిష్ట జ్యోతిష్కృష్టాశ్చ సాధ్యం విధీయతే

దుష్టక్షత్రములయందు రజస్వల విసయెడల కాంతిజేయ్యవలెనని, జ్యోతిః కళ్యణలనే చెప్పబడినది.

చండాళీ పతితాసమా ధ రజశీ శూద్రా దినాదిగ్రమా

చ్ఛుద్ధా పుష్పవతీ చ పంచమదినే హవ్యేషు కవ్యేషుచ

చే ద్దుష్టేషు నమౌదముభనలిలై స్సృష్టత్రితై రాషటై

సాన్నిం పాపనుదం సపంచకినలైః కార్యం సమృద్ధిరలైః

రజస్వలయైనస్త్రీ పుగ్గమనెనమున చంకాలస్త్రీ సమానురాలియు, ద్వితీయదిన మన పతిస్త్రీసమానురాలు అనియు, తృతీయదినమున రజశీ (చాళిది) సమానురాలు

అనియు, చతుర్థదినము శూద్రాస్త్రీసమానురాలు అనియు తెలిసికొనవలెను. హవ్యకవ్య ములకు విదవదినమున అర్హురాలు. గర్భాధ్యాములందు పంధమగజస్వల యగుస్త్రీకి,

ప్రవృత్తమంభాశ్చ లిలములతోడను, సమంతాశములగు ఓషములతోడను, పంచశ్యోకములను ములు గరిగినట్టియు, పదిత్రీ మృత్తిగరిగినట్టి ఉపవములతోడను, సమస్తసాధములను

పోగొట్టు ప్పాన ను చేయించవలెను.

గోమ మునాదితే చ

పరిస్థుతే గ్నా జహం రాస్స దూర్వాం
యగ్నాం పృతాత్తాం చ సమిష్టమాణామ్

గాయత్రీయా చా ప్రసహస్రసంఖ్యామ్ ౩౫౬॥

శనిప్రమాణా వధనా ఘహంతే

శుభాయ వై వ్యాహృతిభి స్త్రీలాంశ్చ

తత స్సురా న్యూమిసురా నిత్యంశ్చ

సంతప్తయే దన్నసువరాణామస్త్రీమ్ ౩౫౭॥

గృహమున కీకార్యభాగమున గోమాయలి ద్రవ దేశముందు అగ్నిసంతృప్తచేసి, అగ్నింగనాది ముఖాహుత్యమున నగుచేసి, అగ్నిముచే నడపబడినదియు, సమిష్టి మాణిగ దియు అం ఎనిది దిను. దూర్వా గుగ్గలులను గాయత్రీచే హోమము జేయవలెను. అగ్రవా నూనా దూర్వా గుగ్గములను వహోమము జేయవలెను. అనంతము దోమపన త్రికాతపసు, శేయాన్మూలము, వ్యాహృతులచే తి. హోమమును జేయవలెను. తర్వాత అన్నము, సుస్థము, విస్త్రము మొదలగువానిచే జేయిలను, బాహ్మణులను పూజించి, సంగోపింపబడునను,

అధివాసరధిష్ట్యేషు పుష్పం నిద్యేషు గృధ్యశే

గనునం వర్జయే త్త్రా పున శ్చస్తే తు దృనాత్ ౩౫౮॥

ద్రవ్య తిధి వాగ్ సత్కారములయందు పగమూలల వనో తిరిగి మంచినను శాదు నుదు జోషమును అంజులు దా తో భోగ చూడెను.

దోషానుత్తయే హోమం హృదూర్వాశలాక్షయై

కుశ్య సప్తేత్యశం గాయత్ర్యా చ పృశ్యేత్ ౩౫౯॥

స్వకారోభూతిలా ప్రద్యా ద్విప్రేధ్య శ్చ స్వశక్తిః

అనేన విధినా చై వ తస్మా ద్దోషా ఏ యతే ౩౬౦॥

ద్రవ్య తిధి వాగ్ సత్కారములయందు పగమూలల వనో తిరిగి మంచినను పోవుటకొలు అగ్నిము, మూలము, తిలు, అక్షులు అనువాదచే గాయత్రీతో నూనయనిమిది ఆహుతులు చేయవలెను. బాహ్మణులను సువరాము, భూతిగోవు, తిలు మొదలగువానముల యధాశక్తిగా ఇష్టమునను, పూర్వోక్తముల

ముగా కాంతిని జేసినయడల దుష్టతగిహరాదులయందు ఆయన రజోద్భవదోషము పోవును.

గర్భాధానము

శుక్రశానావ్యర్థక్షయైశ్చ హేతుశ్చైతత్కృత్వా జ్యోతి
పోతైశ్చ కాలే గర్భాధానం కార్యమన్యర్థవాతే సత్యాం
స్నాతానాం స్త్రీనాం ధన్వంతర్యుః॥ ౩౬౦॥

అన్య రజోద్భవానామ బుధున్మాసయగు భాగ్యవన్యశ్యుక్తకమనందు
జ్యోతిశ్చాస్మాక్తధనుమూర్తికమున పుత్రిప్రాప్తిక హేతుభూతియగు గర్భాధాన
మును చేయవలెను.

పుత్రేచ్ఛ స్వేషిష్టమాగ్రహైరాత్రా

విప్రా నాహూయాన్త్రా వశ్యామాప్యత్యస్త్రిః

స్వస్త్వా మహా తామ్రా

శ్చిన్ద్రోగో క్షుర తున్ద్రా శ్చానాః

శ్చిన్ద్రోగో క్షుర తున్ద్రా శ్చానాః

మన్యో వాభిస్తా నుభిమాత్రమే

నాందీశ్రాద్ధం శత్రురేచ్ఛైవ కాన్యం

౩౬౩॥

పుత్ర కాములగునపు రజోద్భవానాం మహానామజయ కమల (జేసి) దినము
లరాత్రియందు పూజ్యమైనది విలిపి, స్వస్త్రిశ్చావ్యసాదనముకేసి, భాగ్యం కమల
దక్షిణభాగమున కూర్చుండితెట్టించి, “స్వస్త్రినికన్యయతు” ఇత్యాది బుద్ధి
లచే అభిమంతించనలెను శత్రువులను దెబ్బతీయు ఈ రాత్రియే
గర్భాధానము చేయవలెను పునరున నాందీశ్రాద్ధము చేయవలెను.

కుక్కుర తద్రాత్రిపుత్ర మభానే

సత్పుత్ర మిచ్ఛ సుసమాహితస్సః

భిక్షోవగ్రస్తా దిహధ్యతే

జ్యోతిషేషే హి శామ పేమాత్ ॥ ౩౬౪॥

శత్రువులని శోధించిను స్వస్థులై తమగలవాడై మంచముమీది కయనించునున్న

భాగ్యతో రాత్రి స్మృతీయభాగమునకు భోగించునెను.

నిజోదన్యనాదులయందు ప్రథమదివసనిణాకాయము

తృతీయభాగాది పరేహ్ని రాత్రి

ద్విభాగపర్యంత మహాః పరేద్యుః॥

రజస్వలాయా మృతుసంగి మేషి

మృతౌ ప్రసూతావపి చాహు రార్యాః॥ 3౬౫॥

ఉక్తప్రకారా నృతుసంగమం యదా॥

యుగ్మాను పుత్రతాః ప్రభవంతి రాత్రిషు॥

స్త్రీయో వ్యయుగ్మాస్త్వితి ధన్యవేదినో॥

వదంతి తస్మా నృతుశోధనం నృతేతి॥ 3౬౬॥

పూర్వదివరాత్రి స్మృతీయభాగము లగాయను పాదివరాత్రి రెండుభాగముల పూర్ణిమ పరదివసుని వ్యవహరింపబడుచున్నది నిజోదన్యనాదుల, ఋతుసంగమము నందును, స్మృతియందును, బసవగుండును జరిగితగా వివసాణము చేయుచులే నని అర్థము చెప్పుచున్నారు. పూర్వోక్తప్రకారముగా యుగ్మాగానుల నందు ఋతు మతియగు భాగ్యతోసంభోగించియెడల పుత్రులును, బేసిగావున యాదు మహాలేఖలును కలుగుదురు అని ధన్యవేదులు చెప్పుచున్నారు. ఆకారణమువలన ఋతుశోధనము జ్ఞాపకమందుకొనలెను.

నైశ్చర్యప్రభృతీత్యాది యావత్పండసమూ ప్రితత్

నిస్సంశయత్వాత్సత్రాణాం స్పష్టత్వా న్ముపేక్ష్యేణం॥

‘పశుక్షిప్రభృతీ’ అప-గృ-౧౧ ఇత్యాది ఖండ-మూర్తి-అను గల సూక్తిములు సంశయము లేనిగుటవలనను స్పష్టము లగుటవలనను ఉపేక్షించబడినది.

వైశ్వదేవకాలము.

వైశ్వదేవస్య సగృహత్వా నిశ్యత్వా ద్వాష్టకధనే॥

వైశ్వదేవస్తు కర్తవ్య స్సగృహీనాక పూర్వకః॥ 3౬౮॥

వైశ్వదేవము సంప్రతిగుబలనను, నిశ్యము అగుటవలనను అష్టకుద్ధికొనుచు వైశ్వదేవగృహీనాకపూర్వకముగా చేయవలెను.

నోతద్యేతే యావద్వాగ్నేయవైశ్వ

దేవస్థాలీపాక హోమా మౌ చతావత్॥

నోత్పత్తి శ్చాపాసనస్యా ధ వైశ్వ

దేవస్యా పృశ్పత్తి శేవత్ర నోక్తా॥ ౩౬౯॥

ఎప్పటివఱకు ఆగ్నేయస్థాలీపాక, వైశ్వదేవస్థాలీపాకములు చేయవలసి అంత
పఱకు బౌపాసనము వైశ్వదేవము లేయరాడదు.

కర్తవ్యై త్రౌపాసనారంభ

గ్నేయస్థాలీపాక హోమా మౌ కృతేతి॥

ప్రారంభ స్వాగ్నే ద్వైత్వదేవస్య వైశ్వ

దేవ స్థాలీపాక హోమా మౌ సమాప్తే॥ ౩౭౦॥

ఆగ్నేయస్థాలీపాకము సమాప్తి అగుటతోడనే బౌపాసనము పారించవలసినది.
అట్లనే వైశ్వదేవస్థాలీపాకము సమాప్తివనబెంటునే వైశ్వదేవము ప్రారంభించవచ్చును.

వైశ్వ దేవమునగు దేవతార్థయము

యే దేవతే విధేయేతే స్థాలీపాకే స్నిహితే॥

బౌపాసనేతి తే ఏవ సాయం ప్రాస్తం దేవతే॥ ౩౭౧॥

ఆగ్నేయస్థాలీపాక దేవతలగు ఆగ్నియు, ఆగ్నిస్సిన్ధుప్రకృత్యగు, బౌపాసనమునకు
గూడ దేవతలనుగా తెలిసికొనవలెను.

యాః ప్రోక్తా స్యురైశ్వదేవస్థాలీపాకే విదేవతాః॥

సాయం ప్రాత రైశ్వదేవే ష్యక్తా చ్ఛా ఏవ దేవతాః॥

వైశ్వదేవస్థాలీపాక దేవతలనే వైశ్వదేవ దేవతలనుగా తెలిసికొనవలెను.

స్థాలీపాకే వైశ్వదేవే ప్రధానా

స్తత్రా గ్న్యద్యా కాద్రవక్యంతమంత్రాః॥

వేదోక్తా స్తా దేవతా వైశ్వదేవే

విశ్వేదేవాహితీ సూత్రాదితాధాత్॥ ౩౭౩॥

వైశ్వదేవస్థాలీపాకమునందు పౌపాసనములగు అగ్న్యదీది కాద్రవక్యంత మంత్ర
ములు వేదమందు చెప్పబడినవి. “వైశ్వదేవే విశ్వేదేవాః” ఆప-గృ-౨ ౨౭॥ అను
సూక్తిమువలన దేవతలు చెప్పబడినవి.

ఆగ్నేయాదయ షడ్ఘోమా బలిహరణాని చానగ్ని దేశ్యాన్యః॥

సర్వాణ్యసి ప్రధానాని సహి కించదసి శేషా చరణ మంగమితి
సూత్రార్థః॥ ౩౭౪॥

అగ్నియిది అణువణువులు అగ్నియందు క్రేవ్యబహు బలంబు అగ్ని ను
పరిధానిలు. శేషానామనుగల అంగము కించితుమిదేను. అని వైశ్వదేవీశ్వ
దేవాః॥ ఆప.గృ-౭-౨౭॥ అను మాత్రమునకర్తవ్యము.

సుదర్శనేనే త్థమదీరితార్థా త్వక్వేప్రధానా ఇతి నిశ్చితాస్మ్యః॥
ఏవంచ గార్గ్యో నరవోపి గృహ్యప్రదీపికాకృద్దురు రుక్తవాన్విః॥

సుదర్శనుచే ఈపరికారముగా చెప్పబడిన అర్థములన అందులు ప్రధానులు
అని నిశ్చయించబడుచున్నారు. గర్గవంశీకుడును, గృహ్యపరిధీపికాకారుడును, గురు
వును, అగు పరచరాజుగూడ ఈపరికారముగానే చెప్పియున్నాడు.

కర్తవ్య త్వత్కర్మణో వైశ్వదేవ
కర్మ ప్రారంభాధి కారార్థసిద్ధిప్రేరే
పత్తియుక్తః కర్మ సుప్త ద్వైశ్వదేవ
స్థాలీహికం కర్మ కుప్త విశ్రః॥ ౩౭౫॥

కర్మచేయవలసినదగుటలన వైశ్వదేవారంభాధికారము కొలుకు పత్తియుక్తడై
చిత్రము వైశ్వదేవస్థాలీహికమును చేయవలెను.

వైశ్వదేవప్రమాణము.

వివాహోపసరము వైశ్వదేవ మంత్రాణా ముపయోగకే॥
ద్వాదశాహ మధశ్శ్రీయ్యాది చరేచ్ఛ సభార్యకః॥ ౩౭౬॥
ఇత్యుక్త్యాధ ప్రశస్తేహన్యాగభ్యేతిసుదర్శనః
ప్రాహ రభ్యేతి వాక్యేన స్థాలీహికో వగమ్యతే॥ ౩౭౭॥

వివాహోపసరము వైశ్వదేవ మంత్రములనుచెప్పుకొనుటకై పత్తియుక్తడై పన్నెం
డుదివసులు అనశ్మయ్యాది బ్రహ్మచర్యమును జేయవలెననిచెప్పి పరిశుష్ట దినంబున ఆరం
భించి అని సుదర్శనాచార్యును త-భాగ్యముగా వాగిసియున్నాడు. “అరభ్య” యను
వాక్యములన స్థాలీహికము చేయవలెనని తోచుచున్నది.

అధార్యాః ప్రయతా వైశ్వదేవే న్నేత్యామ్యదీరితం॥

సూత్ర మేత త్సాయం ప్రాత రై వైశ్వదేవక్రియాపరం॥

అధార్యాః ప్రయతా వైశ్వదేవసంస్కారైరస్మయః॥ ఆప.శ-౨-౩-౧॥ అను

నూత్రము సామంత్రాతః కాలములందు వైశ్వదేవమును జేయవలెననిచెప్పుచున్నది
వైశ్వదేవస్థానీహకము.

అత్యై తదుక్తం భవతి ప్రసంగా

ద్వ్యాశ్యా త్సమావేశస కృత్త పాస్తాత్.

సాంగే వివాహే సతి వైశ్వదేవౌ

పయోగ మంత్రా ధ్యాయనం చకుర్వన్॥ ౩౦౦॥

సద్వాదశాహవ్రత ముత్ర చాధ

శ్చయ్యాది పక్షీసహతశ్చ రిత్వా

ప్రియోదశే హన్య పవాస కృత్వా

చృతుర్దశే స్నేహ్యప హిపౌర్ణ సూన్యాం॥ ౩౦౧॥

పశ్యా స్థానీహక మాహసనాగ్నా

పుద్వాశ్యా దగ్ధ ద్విషి స్థాప్య వక్షోః

జ్వాలా కార్యా ద్యాజ్యభాగావసానే

స్థానీహకా చ్ఛావదాయా వదాయ॥ ౩౦౨॥

హోతవా స్సుగ్ధంత్రాతక్రమేణ

హ్యకాద్రాస్తా శ్రీశవగ్న్వాదయశ్చ

సవ్యేనై వాత్రాపి పిత్ర్యాహుతి స్సన్య

న్నో శమ్యా సన్య స్విష్టకృద్ధోను వాత్ర॥ ౩౦౩॥

హుత్వా బహిష్కారా జనం హోమశేషం

* సమావేశవహంతే వివాహే సమావేశే అను సుదృఢ వాక్యములన సమా

వేశస జహంతమగు వివాహము సమావేశమైనట్లు వైశ్వదేవోపయోగమంత్రములకు

వదువుచూ, పన్నెండు రోజులు బ్రహ్మచర్యము అనశ్చయనము మొనరిగు ధర్మములు

గల వైశ్వదేవ నైశమును జేసి, పరమాడనిరోజునీ ఉపవాసముచేసి, పదునాలుగవ

రోజు అను పూర్ణిమనాడు (శుక్లపక్షమునాడు వైశ్వదేవనైశము ప్రారంభించినయెడల

పదునూడవరోజు శుద్ధకళిగా, పదునాలుగవరోజు పూర్ణిమయు, అగును.) బోహవ

వాగ్ని నాదు సత్సమాధిచేసి, ఉత్తరముగా దిసి, ద్విష్టమునందు ఉంచి, అగ్నింధ

* సుదృఢ వాక్యము లం చేరి

వాద్యాభ్యాభాగాంతమనందు స్థానీపాకమునుండి గ్రహించి, మంత్రపాతక్రమముగా అగ్నాద్విది క్షాద్రాంతములగు ముప్పది హోమములు చేయవలెను. వైశ్వదేవ స్థానీ పాకమానందు పితౄత్యశుతి సవ్యముగా చేయవలెను. పరిభులు చేయవలెను. స్విప్తకృ త్తోమాసంతఃము బిడ్డి స్సమంజసముచేసి; హోమ కేవలము సమాప్తి పొందించవలెను.

వై శ్వ దేవము.

కృత్యా గారా గన్న మాదాయ సిద్ధం
 పాత్రేష్వ స్థం పంచభా కల్పనీయం
 తత్పార్థక్యై వైష్వపాత్రేసి వాంశాన్॥ 3౮౪॥
 హూమార్థ మేకత్ర హవిష్య మనం
 పాత్రే ప్రకల్ప్య స్యహవిష్యజాతం
 తారాది ముద్గాది యుతం ద్వితీయే
 దేవాభ్యరార్థం చహవి స్తృతీయే॥ 3౮౫॥
 అగ్రాధా మన్నా దఖిలా చ్చతుర్థే
 తద్య స్మయ్యాయ చపంచమేహి
 సుదగ్ధసేనై వ ముదీరితం స్యా
 స్విత్తుః క్రతో యృతమఖిన్య కల్పన్యం॥ 3౮౬॥
 హోమో గ్రభాగా ద్భుయో ద్వితీయా
 ద్భూతా గ్రదేవక్రతవ స్తృతీయాత్,
 పితృభ్యరామైవ చతుర్థాభాగో
 మనుష్యయజ్ఞాయ హిపంచమాంశః॥ 3౮౭॥
 ఇత్థం విభాగం ప్రవదంతి శిష్టాః
 పక్షద్యయే ప్యేక మిహ వలంబ్య
 క్షీరాజ్యదధ్యాదిభి రక్త మన్నం
 హస్తేన బాదాయ తదగ్రభాగాత్॥ 3౮౮॥
 బౌసాననాగ్నో జహుయా త్న దాహతి
 రగ్నాద్విదికా స్విప్తకృ దస్తిపాతాత్॥

తస్మాత్తస్మాదేవా స్త్యుత సప్తమాప్తమా
భ్యా మాంగిరాచార్య మతే క్వచిత్ ॥ ౩౮౯ ॥

తస్మా దభూ త్స్విష్టకృతం హివత్సరం
సోమా త్వరం చో త్తరతో వ్యభస్మని

యోరాద్య పశామ్యం జహుయాచ్చ హూహయోః

• గృహమునుండి అన్నమును తీసుకుని వచ్చి, ఆ అన్నమును వినుభాగములనుగా జేసి, ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా విదుపాశ్రయించుగాని, ఒక పాత్రమునందుగాని, ఉంచవలెను. ప్రథమపాత్రమునందు హోమార్థమగు అన్నమును, ద్వితీయపాత్రమునందు తౌరమద్వ సహితము అగు అహవిష్యాన్నమును, తృతీయపాత్రమునందు దేవయజ్ఞార్థమగు అన్నమును చతుర్థపాత్రమునందు అగ్రదానార్థమగు అన్నమును, పంచమపాత్రమునందు మనుష్య యజ్ఞార్థమగు అన్నమును ఉంచవలెనని సుహృదాచార్యుడు తపభాష్యమందు వ్రాసి యున్నాడు. మఱికొందఱు ప్రథమభాగమునుండి హోమమును, ద్వితీయభాగమునుండి బలులను, తృతీయభాగమునుండి భూతయజ్ఞ దేవయజ్ఞాగ్రదానములను, నాలుగవభాగ మునుండి వినయజ్ఞమును, వినుభాగమునుండి మనుష్యయజ్ఞమును, చేయవలెనని చెప్పుచున్నారు. పూర్వోక్త పక్షయమునందు ఒకపక్షము నవలంబించి, పాలు, నెయ్యి, పెరుగు మొదలగువానిచే నభిభురించబడిన అన్నమును ప్రథమభాగమునుండి గ్రహించి, దోహసవాగ్నియందు అగ్నాల్నిది స్విష్టకృతంతిములగు అగ్నయేస్వాహా విశ్వేభ్యోదేవేభ్యస్వాహా, (ధ్రువ యథూమాయస్వాహా, ధ్రువక్షీరయేస్వాహా, అవ్య తక్షీరయేస్వాహా, అగ్నయే స్విష్టకృతేస్వాహా" అని) అఱుహోమములనుచేయవలెను. స్విష్టకృత్తుకలదు అనిపఠించుటనలన సోమాహూతిలేను. అంగీకమతమునందు ఎనిమిది హోమములుగలవు. ఎనిమిది హోమములు చేయవలెనని ఎచ్చటను చెప్పక పోవుటవలన స్విష్టకృత్తోమము అఱువది అని ఎరుగవలెను. హోమాసంతరము అన్నిటి ఉత్తరదిక్కున ఉన్నతస్థయందు తౌరమద్వ సహితమగు అహవిష్యమును హోమమును చేయవలెను. "హోమశాః" అనుపదముననుచుండు శ్లోకముగోచరమయము.

బలిహరణ ప్రకారము.

శేషంతు సంస్పృశ్య బలీం త్సమాచరేత్ ॥ ౩౯౦ ॥

దేవేదేశే న్య ద్బలీనాం ప్రమృజ్య

పౌత్య న్యస్యా సేవనం చాత్రనానా

అంగుశ్యగ్రాశి స్పృశంతీ హయద్య

ద్భుయం తద్విద్భుతమీమాత్రమాసం॥ 3౯౦॥

నానాప్రదేశార్థబలీం త్సుమస్య

వహ్నేః ప్రతీచా తుసమాచరంతి॥

అగ్నేః ప్రతీచ్యా మత సప్తమాప్తమా

భ్యాం దద్యత్సలీ ధర్మబలేః పుగస్తాత్॥ 3౯౧॥

అద్యస్య స్తతి స్తత్పురత స్తదూర్ధ్వం

ద్వాభ్యా వధగ్భ్యాభ్యుబలే రుదక్తః॥

గృహ్యభ్య ఇత్యాది ఘరోపవగళం

ప్రాశ్నంతీ మేతా శ్చతురో వ్ర దద్యాత్॥ 3౯౨॥

బలే రధర్మా త్పురతస్తు కామబలి స్తతిః ప్రాగ్విశి చాంగీతం

తత్ప్రాగ్యకేజ్య ధ దక్షిణేతు దద్యాత్సంధివై ప్రభృతిభ్య

ఇత్యం॥ 3౯౩॥ ప్రాశ్నంతీ కేవలవహ్నిసన్న్యస్త దక్షిణసన్న్యం

దిశి వ్రత్య రాద్రయోః ప్రసవ్య సన్న్యాస్య బలి ప్రదద్యాత్

దైవ కుర్యాత్సంప్రేమేచనంచ॥ 3౯౪॥

హోమావశ్య ప్రథమ ద్విరీయ భాగములనుకలిపి బలాలను చేయవలెను. బలము చేయు ప్రదేశములందు సూర్యము, అనోమము, నిర్వపణముచేసి, కేలుకేలుగా పరిషేచము చేయవలెను. బలము ఉంచునపుడు అంగభ్యగములు భూమిని స్పృశించులెను. బలిద్రమాణము లేగుపండు అంతకుండవలెను. అంతప్రసేదములందు చేయబడుబలము అగ్నికేవలవహ్నినవప్రేషణివారుచేయుచున్నారు. అగ్నికి వహ్నిభాగమున వీరు, వీరిని మంత్రములచే "ధర్మాయస్వాహ, అధర్మాయస్వాహ, యన బలము ఉంచులెను. "ధర్మబలికి తూర్పుగా" అభ్యగస్వాహ, ఓషధి సప్తతిభ్యస్వాహ, రక్షోదీపజనేభ్యస్వాహ, అమబలును చేయవలెను. అంతగము అగ్నిబలికి ఉత్తరభాగమున "గృహ్యభ్యస్వాహ, అపాకేభ్యస్వాహ, అవసాన పతిభ్యస్వాహ, సర్వభూతేభ్యస్వాహ, అను వాగములను ప్రాశ్నమాత్రిగా ఉచరింతును. అధర్మబలికి దూరు భాగమున కామబలిని, దానికీతూర్పున అంతరిక్షబలిని దానికి తూర్పుభాగమున "యదేజగతి" గనుమంత్రముచే బలిని, ఉంది ధర్మబలికి దక్షిణపు దిక్కున పృథివాగ్ని పదిబలముల ప్రాశ్నమాత్రిగాంచిన వ్యవసాకాము గామములును, పృథివాగ్ని బలము దక్షిణమున అపవ్యయముగా పితృబలిని, సవ్యముగా రాద్ర

అని ఉంది అపసవ్యముగా పిష్టబలికిని, సవ్యముగా తాద్రబలికిని తురిపేచనము చేయలేను.

పంచమశుభములు.

త్యోగ్రదానింశ్చధదేవగా త్తోహవా ప్రసవ్యేసచదక్షిణస్యాంః
అగ్నేశ్చ భూమ్యా పిష్టయాజ్ఞ ఉక్తస్సవ్యేనబోధగ్నిశిభూతయజ్ఞః॥
మనుష్యయాజ్ఞనునివీతే నన్యో బలః * ధ్యాన కాదయస్సవ్యః
సవ్యేనకార్యస్త్వితిదానతుల్యా ద్వాప్యఖ్యాతృక్తైశ్చిదుదీరితంహి
అనుషఠము అగ్రదానముచేసి, దేవయాజ్ఞను చేసిన తర్వాత అగ్నిక దక్షిణ దిక్కున అపసవ్యముగా పిష్టశుభ్రమును చేసి, అగ్నికి ఉత్తరభాగమున సవ్యముగా భూతయాజ్ఞమునుచేసి వివీరియై మనుష్యయాజ్ఞమును చేయవలెను. సవకాదుగా ఈమనుష్యయాజ్ఞమునకు శేనకలు అని తెలిసికొనవలెను. వామద్యయాజ్ఞము, దానతుల్యము అగల వలన సవ్యముగా చేయవలెనని యఖ్యాతిలు అగు కొందఱు చెప్పుచున్నారు.

అదౌ విష్య త్పించ దగ్ధే చాంతే

వృష్టిః ప్రోక్తా న్యేషు కార్యేషు ననః॥

ఫాలివాకే నైశ్చర్యేవ జయదౌ

ప్రత్యో హూను స్సవ్యవన్నానసవ్యాత్॥3౯౮॥

పంచశుభముల ఆశ్రయములయందు దుర్బల్యములు చెప్పువలెను. ఇదిగోగ్రలయందు చెప్పవలెను. ఫాలివాక నైశ్చర్యేవ జయదులయందు చేయవలెను ప్రతాపాతి సవ్యముగా చేయవలెను గాని అపసవ్యముగా చేయరాదు.

ఏవం సాయం చాపి రౌద్రాంత మేవే

త్యుక్త నోచేద్దోమనైహాసౌవా॥

అగ్రదానం హ చి యజ్ఞాంశ్చ కుర్యా

న్తక్త చ దప్యేకకాగోద్వయోన్న॥3౯౯॥

సాయంనైశ్చర్యేనము రుద్రబల్యంతము నతిమ చేయవలెనని కొందఱు చెప్పియున్నారు. మరొకొందఱు హోమమును, వైహోమనబలిని, చేయవలెననిచెప్పియున్నారు అగ్రదానము, పంచనవోహశ్చములు శాస్త్రీయందుగూడ చేయవచ్చును. సాయంప్రకారమై నైశ్చర్యేనములు అపసవ్య చేసి ఒక కామునందు చేయవలెను

* ధ్యాన్విరాదయస్సన్యంతి వాతాంతరిం

పాకాద్యా తిథ్యంత కృద్వైశ్వదేవ

స్నాయం ప్రాతః భాగ్యం జాపననాగ్నా

రత్నైశ్చ స్నాన్యస్మిన్మహా ప్రోషితోపి

తద్వ్యాచానైః కారయే స్థందిరేతు॥ ౪౦౦॥

పాకాదియ, తిథ్యంతము అనునైశ్వదేవమును ప్రతిదినమునందు సాయంత్రాతిః కాలములయందు జాపననాగ్నియందు చేయవలెను. యజమానుడు ప్రవాసమునందు స్నానము పత్తి అశ్శులచే గృహమునందు చేయించవచ్చును.

అచార్యేణైవై ప్రాతఃకర్మాఖ్య సూత్రా

దుత్తం “చార్యాః ప్రయతా వైశ్వదేవే”

ఇత్యారభ్య హ్యతిథివేద చాగ్రే

భోజయే దిత్వంతకం వైశ్వదేవం॥ ౪౦౧॥

“చార్యాః ప్రయతా వైశ్వదేవే” అప-౪-౨-౩ ౧॥ అనునది మొదలు “అతిథీనేవ చాగ్రేభోజయేత్” అప-౪-౨-౪-౧౦॥ అనునఃపాతము అచార్యునిచే వైశ్వదేవము చేప్పబడినది.

ప్రవాసమందు వైశ్వదేవము.

లోకాగ్నా చానాహితాగ్నివి ప్రవాసీ

కుప్వితా గ్రం పంచయజ్ఞా సహామ్యం॥

ఉష్ణే భస్మ న్యాహితాగ్ని స్త్వ నగ్నిః

కుర్వితా గ్నా లోకీకే వైశ్వదేవం॥ ౪౦౨॥

అనాహితాగ్నియ, ప్రవాసీయ, వైశ్వదేవమును, పంచమహాయజ్ఞములను, అగ్రతాపమును లోకాగ్నిలో చేయవలెను. హోహస్విముకానిది ఉష్ణభస్మహోమము చేయవలెను. విద్విహ్వాగ్నియగు అహితాగ్నివైశ్వదేవమును లోకాగ్నిలో చేయవలెను.

రోగో పవాసాది పరాన్న భోజనా

ద్యావత్సు సత్స్వస్యకనం ప్రయత్నతః॥

కర్తవ్య మేవాహని సాయ మన్యహం

స్యా వైశ్వదేవం త్వథ పంచచాధ్వరా॥ ౪౦౩॥

కుక్కుతనోచేద్య దివక్యమన్నం ఫలానిమూలా న్యస తం
దులాది! యథాధికారంజహుయాచ్చనహ్నా జలంజలే

వ సైవపిచాగ్నీభావే, రంర॥

కోగమ...తి పవాసము, పరాన్నభోజనము మొదలగు అపదలయందు ప్రయత్నతా
ర్యక్తముగా అన్నమునుండి సాయంప్రారంభకాలములయందు వైశ్వదేవమును సంరక్షణతో
యజ్ఞములను చేయవలెను. పక్వాన్నము సంభవము కాకపోలే ఫలమూలు దుంపలు తది
దులాదికము మొదలగు వస్తువులను యథాధికారముగా అగ్నియందు హోమము చేయవ
లెను అగ్నిశేకపోయిన యడల ఉదకమును గాని ఫలాది పదార్థములను గాని ఉదకము
నందు హోమము చేయవలెను.

ఇమమేవార్థమన్యత్రస్పష్టం శిష్టై రుదాహృతం

“పక్వాభావే ప్రవాసేచ తందులా నోషధీస్తువా! రంగి॥

పయోదధి స్మృతంవాపి కందమూల ఫలానివా!

యోజయేద్దేవయజ్ఞాదౌ జలంవా నక్తువాజలే! రంఽ॥

పురోక్తప్రకారముగా గ్రంథాంతరములయందు శిష్టలు స్పష్టముగా చెప్పియు
న్నారు. పక్వాన్నము సంభవము కాకపోయినపుడును, ప్రవాసమునందును, వియ్యము
ఓసధిలు, పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, కంద, దుంపలు, ఉదకము, నక్తు, పిండి మొదలగు
పదార్థములు వైశ్వదేవమునందు ఉపయోగించవచ్చును. అగ్ని శేకపోయినయడల ఉదక
మునందు హోమము చేయవచ్చును.

వై శ్వదేవావశ్యకేత

వై శ్వదేవావశ్యకత్వమాహ శాతాతపోమునిః!

కాతారపముని వైశ్వదేవము అవశ్యముగా చేయవలెనని చెప్పియున్నాడు.

“వై శ్వదేవ విహీనాయే అతిధ్యేన వివర్జితాః,

నర్వేతేవృషలాజ్ఞాయాః ప్రాప్తవేదా అపిద్విజాః! రం2॥

వైశ్వదేవహీనులు, అతిధ్యవర్జితులు అను ద్విజాలు సాంగవేదసంపన్ను లయినను
కూడులు అగుచున్నారు. అని ఎఱుంగవలెను.

• ఉక్తంచ భగవద్గీతాస్విమమేవార్థము త్తమం ॥రం౪॥

“ఇష్టానోభిగానహీనౌశ్చైవ యజ్ఞభావితాః

దైర్ద్రతానప్రదాయైభ్యోయో భుజైస్తేనవవనః॥ ౪౦౯॥

యజ్ఞశిష్టాశినస్సంతో ముచ్యంతే సర్వశ్చిత్తైః॥

భుంజతే తేత్వమంశాపాయే సచంత్యా తృకారణాత్॥ ౪౧౦॥

యజ్ఞభావతు లగు దేవతలు మీకు ఇప్తము లగు సమప్రభోగములను ఇచ్చుచున్నారు. దేవతలచే నివృద్ధిని ఆభోగమును దేవతలకు పెట్టక ఎవ్వరూ భుజించునో అరికు దొంగయగును. యజ్ఞశేషమును భుజింపుచారలు సర్వపాపములవలన విముక్తిని బొందుదురు. ఎవరు తమకై వంతుకొనుచున్నారో వారలు పాపమును భుజింపదురు. అని స్పష్టముగా భగవద్గీతలయందు శ్రీకృష్ణభగవానుడు చెప్పియున్నాడు. అందువలన వైశ్యదేవము అసశ్యముగా చేయవలెను.

యజ్ఞోపవీతీ జహుయాచ్ఛదేవ తీర్థేనచోత్తానక శీణచా

న్నః॥ తద్వైశ్యదేవా దిషు మాస్తసాధ్య హోమేషు స

శ్వేష్యసి తిండులాదీన్॥ ౪౧౧॥

హస్తసాధ్యహోమములగు వైశ్యశేవాది పనులకుగొలఁగందు అన్నమునుగాని, తిండులాదికమునుగాని, యజ్ఞోపవీతియై ఉత్తానహస్తమై దేవతీర్థముతో తహోమమును చేయవలెను.

బలంబు స్వయముగా తీసివేయకూడదు

వైశ్యదేవబలీనాంతు సదోషో నన్యనేక్యచిత్॥

స్వయముర్భరదేదోష స్తస్మాదన్యైస్తుకారయేత్॥ ౪౧౨॥

వైశ్యదేవబలమును మాచిన దోషములేదు. బలంబు స్వయముగా తీయకూడదు. ఇతరులచే తీసివేయవలెను.

అనూధ్యైత్య బలీనశ్చన్ ప్రాణాయామాంత్రదాచతేత్॥

స్వయముర్భరదేదత్తు ప్రాజాపత్యం సమాచతేత్॥ ౪౧౩॥

బలంబు ఎత్తిపొందా భుజించినయడల ఆరుప్రాణాయామములను చేయవలెను. శ్వియముగా బలంబు ఎత్తితనో ప్రాజాపత్యమును చేయవలెను.

నిశ్యప్యైర్వాంబలీన్ రద్యా నై వప్రాత్రంతరేక్యచిత్॥

ఉధ్యైగోగ్ని విప్రాపుషి పేద్వో వలినద్ధవాం॥ ౪౧౪॥

రాత్రులందును భూమియందే బలంబు ఉండవలెను. సాత్రాంతరమునందు

ఉంచకూడదు. బలులను ఎత్తి ఆపుటగాని బ్రాహ్మణులకుగాని ఉదకములయందుగాని ఉంచవచ్చును. లేదా ఇంటిమీదిపై నెవను చేయవచ్చును.

బ్రహ్మయజ్ఞ కాలము

ప్రాతస్నాత్వా కర్మసంధ్యాదికృత్వా

శ్రౌతస్నాత్రం చాగ్నిక్పితృసమాప్త్య

స్వాధ్యాయస్యా ధ్యాననాడ్యత్రిగేషా

యోగక్షేమం పితృసర్వం తదూర్ధ్వం రచి ||

యోబ్రహ్మయజ్ఞే నచ యజ్మ్యమాణః ప్రాచ్యామునీ

చ్యా మవరాచితాయాం గ్రాహాద్దిశిస్త ప్రాదకూపవా

పీనదీ తటాకాదయపవయత్రి రంజ || సంత్యత్రగత్వా

విధినాద్విరీయ స్నానంచ మాధ్యాహ్నిక మతిక్రిత్వా

గృహ్యంతరోక్త స్మృతిషూది తత్వా తస్మిన్నాస్మరిం

బ్రహ్మమఖంచ కుర్యాత్ రంజ ||

ప్రాతస్నానానంతరము సంధ్యావందనమును చేసికొని, ప్రాతస్నాత్వాగ్నిహోత్రములను చేసి, కిష్కలప చేదమునుచేప్పి, గృహమునందు యోగక్షేమములను కనుగొనినపిమ్మట బ్రహ్మయజ్ఞమును చేయునాడై, గ్రామమునకు తూర్పుదిక్కునగాని, ఉత్తరదిక్కునగాని ఉన్నకూపము, దిగుడుబావి, చెఱువు, నది మొదలగువానియందు యధాధిగా ను ధ్యాహ్నిక స్నానమునుచేసి, మాధ్యాహ్నిక సంధ్యావందనానంతరము బ్రహ్మయజ్ఞమును చేయవలెను. గృహ్యంతరములయంగును, ధర్మకాస్త్రములయందును, మాధ్యాహ్నికస్నానానంతరము బ్రహ్మయజ్ఞము చేయవలె నని చెప్పబడి యున్నది.

బ్రహ్మయజ్ఞవిధి

అత్నుస్నాత్వాగమ్య యజ్ఞోపవీత

భూత్వావిప్రోధాతశుష్కంబరస్సన్ ||

ప్రాక్షాసీతో బ్రహ్మయజ్ఞేనయత్య

ఇత్యాగూర్వా త్రోదకం స్పృశ్యవోర్భూమ్ రంజ ||

విద్యున్మంత్రేణాథ శుద్ధోదకైస్త్రే

రాచామేదిత్యాది హృత్స్పర్శనాంతం

కృత్వా శృత్యుక్తాచమనంచ సజ్యే

పాదేపాదం దక్షిణం స్థాప్యసృగ్ ॥ ౪౧౯ ॥

జనున్యత్రానం కరం స్థాప్యతస్మి

స్వాగ్రాజే ద్యౌతే పవిత్రేనిధాయా

ప్రాంచంవ్యంచం దక్షిణం స్థాప్యహస్త

మౌమిత్యుక్తా వ్యాహృతీ స్తినడక్త్యా ॥ ౪౨౦ ॥

దేవ్యాపాదం పాదముక్తార్థమర్థం

తూక్త్వా సర్వాంచా విరామంజిత్యా

ప్రాగ్రా నాస్తిర్య దర్భాన్లహూంశ్చ

తేమావస్థాఖ్యాననంత ద్విశేషం ॥ ౪౨౧ ॥

సవ్యేపాదే దక్షిణం స్థాప్యచోదం

సవ్యేహ్యారా దక్షిణం స్థాప్యపాదం

ఏవంయాపోఽస్థ సంజ్ఞాననేస్మి

స్వాగ్రాశ్య స్వాస్థ్యాయ మత్రారభేత ॥ ౪౨౨ ॥

యథోపవీరియై సద్యాచలయందు స్నానముచేసి, ఆచమనముచేసి, ఆరచేసిన భార్యసప్తమును ధరించి, ప్రాబ్ధులుగా నాసీనుడై “బ్రహ్మయజ్ఞేనయజ్ఞే” అని సంకల్పించి, “విద్యుతసి విద్యమేపాపాత్వ మృతాత్స్యమువై” అనుమంత్రముచేత దక్షిణోస్పర్శముచేసి, కృత్యాచమనముచేసి, వామపాదమునందు కుడిపాదమును ఉంచి, కుడిపాదాలిమీద కెరికిలగామంచిన కామపాదమునందు రెండుపవిత్రములను ఉంచి, దానిమీద కుడిచేతిని ప్రాబ్ధులుగా బోర్లించి, “ఓంభూర్భువస్సువః” అనిపలికి గాయత్రిని ముందుగా ప్రతిపాదమునందును అపిచెప్పి, రెండవమాటు అర్ధిగ్నగాచెప్పి, మూడవపర్యాయము అవిరామముగా గాయత్రినుంత్రమును అంతయుచెప్పి, ప్రాగ్రా మూలగా వేయబడిన దర్భలయందు ఉపస్థానముచేసి కూర్చొని, స్వాస్థ్యానుమును ప్రారంభించవలెను. ఉపస్థానము ఎట్లువేయవలెనగా వామపాదముమీద కుడిచేతి నుంచి ఎడమచేతివలన కుడిపాదమునుఉంచిన అది ఉపస్థానము అనబడును.

(అనగా శిష్టికముచేసి కూర్చొనుట)

స్వాధ్యాయస్వరూపము
అధ్యేతృభిఃపితృ పితామహతన్నిరూపః।
హద్యైః క్రమాధ్యయన పాఠవరంతరాయత్।

స్వాధ్యాయ మిత్యభిహితం హితమైక్యేర్థ్య
• నుష్టాన కారణవిధా శ్రవణమగితత్సాత్మికం। ౪౨౩।

పితృపితామహ ప్రపితామహాదుల అధ్యయన పాఠవరంతరంత స్వాధ్యాయమున
చేయ. అదియే సమస్తకర్మానుష్ఠానమునకు ఉపయోగించును.

అధ్యేతవ్యం వ్రత్యహం బ్రహ్మయజ్ఞే
స్వాధ్యాయంనై తద్యథాశక్తి కృత్సం
తత్రేషేత్వోర్థ ప్రభృత్యేవకాండం
ప్రశ్నంనూక్తం చానువాకం యజ్ఞాశ్వా। ౪౨౪।

అర్థవాధీయా నిర్విజ్ఞాపకేవి
కమ్యాన్వా హత్రిర్న మో బ్రహ్మణేతి।
వృష్టిస్మంత్రే ణోదకం స్పృశ్యదోర్భావః।
మాచమ్యాభోతర్పణం స్వాధ్యతానుః। ౪౨౫।

ప్రతిదివసాన బ్రహ్మయజ్ఞ మనందు ఆస్వాధ్యాయమునంతకు యథాశక్తిగా అధ్య
యనము చేయవలెను. అందు ముందుగా “ఇషేత్వోర్థత్యా” అనునదియొకటి ప్రతిరో
జాన ఒకకాండమునుగాని, ఒకపన్నమునుగాని, ఒకనూక్తమునుగాని, ఒకఅనువాక
మునుగాని, ఒకయజ్ఞమునుగాని, ఒకయజ్ఞార్థమునుగాని, జ్ఞాపకమున్నంతవఱకు అగ
కుండా చెప్పవలెను. అంతమునందు “ఓన్నమాబ్రహ్మణే నమాతస్త్వగ్నయే” యను
మంత్రమును ముహూర్త ఉచ్చరించి, “వృష్టిరసి సృశ్యమే పాప్యాన మృతాత్సోమక
పైమి” యనుమంత్రముచే ఉదకమును స్పృశించి అచమనము చేసినపిమ్మట ప్రాణా
యామముచేసి, తర్పణమును చేయవలెను.

ఏవంకశ్చూనో నమఃకోయదిస్యా

ద్వ్రామేస్వాధ్యాయం త్వధీయాతవిప్రః।

• అంతర్గే హేమానసే నైవమాహ

ర్షత్తందంతిష్ఠ న్వాశయానో వ్రజన్వా। ౪౨౬।

పూర్వోక్తప్రకారముగా చేయుటకు సంబంధముకాని బ్రాహ్మణుకు గ్రామము నందు తనగృహముననే కూపసికముగా స్వాగ్రాహము పఠించవలెను. రాత్రిం బగళ్లయందు నిలిచిపోవను, శయనించియేవను, నడచుచున్నవాడైనను, స్వాగ్రాహి మును జిలించవచ్చును.

దేశాస్వాస్థ్యా శౌచభావం వినాస్తి

న్వాసభ్యాయో బ్రహ్మయజ్ఞే కదాచిత్.

ఃత్యాయస్తు బ్రహ్మయజ్ఞం త్వధీతే

పుణ్య స్తేజస్వీ యశస్వీ ద్విజస్వాన్. ౪౨౭॥

దేశక్షోభము కలిగినపుడు, ఆశౌచమువలనపుడు, గాఢ ఇతరసమస్యముల యందు బ్రహ్మయజ్ఞమును ఆగ్రాహియములేదు. ప్రతిదినున ప్రహ్మయజ్ఞమునేయు ద్విజాదు పుణ్యాత్ముడు, లేజస్వి, కీర్తినిండును అగును.

దేవమిక నిర్వృతర్పణము

బ్రహ్మయో త్రయేదేవాస్తాః దేవాంస్తర్పయామహి

సర్వాన్ దేవగణాంతైష దేవపత్నీశ్చసర్వశః! ౪౨౮॥

దేవపుత్రాః దేవపౌత్రా నృభిర్దేవాంశ్చ భువస్సువః!

భూర్భువస్సువరిత్యేతాద్దేవాం స్సౌతర్పణేత్కరిమాత్.

దేవతీర్థేనాంజలినా బహిష్కేవ మహిఃతీర్థః!

ఆచమనముచేసి “ప్రహ్మయజ్ఞాంగ దేవమిక పితృగర్వణంకర్ష్యే” యని గంక త్వింది, బ్రహ్మయజ్ఞయో దేవాస్తాద్దేవాగ్ స్తర్పయామి, సర్వాన్ దేవగణాంక-మి, సర్వా దేవపత్నీశ్చ-మి, సర్వాన్ దేవపుత్రాగ్-మి, సర్వాన్ దేవపౌత్రాగ్-మి, భూతాంక-మి, భువనీకావాగ్-మి, మనవీకావాగ్-మి, భూర్భువస్సువరీకావాగ్-మి అని దేవ తీర్థముతో దేవతర్పణము చేయవలెను.

ద్వావంజలిఃపీతీతు కృష్ణదైవాయనాదయః! ౪౩౦॥

యఏవఋషయస్తత్రతానృషీం స్తర్పయామహి! సర్వా

నృషీనృషిగణా నృషిపత్నీంశ్చ సర్వశః! ౪౩౧॥ ఋషి

పుత్రా నృషిపౌత్రా నృభిఃపూషీంశ్చ భువస్సువః! భూ

ర్భువస్సువ రిత్యేతా నృషీం త్సౌతర్పయేత్కరిమాత్.

ప్రజాపతిగ కాండముమీం తప్పయామీ న్యధాప్రమాత్ |
సోమహగ్నించినై విశ్వాదేవా న్కాండము మీన్ద |
సాగహితీ దేవతాశ్చోపసదస్త్యయామిచ | యాశ్చీ
ర్వారుణీరేవంస్యా భృహస్పతిం న్వయంభవం | ౪౩౪ ||
సదసస్తతి మిత్యేతాం స్త్యయామీతి తర్పయేత్ | ఇత్యే
వం యాజ్ఞాకాః కేచిత్పాహుకుర్యగ్మనీషిణః | ౪౩౫ ||

శ్లోకద్వైపాపాదయోయే ఋషయస్తా శృషీగ్ స్తర్పయామి తప్పయామి స
ర్వాశృషీగ్-మి తర్పయామి | సర్వాశృషీగ్-మి | ౩ || సర్వాఋషీపత్నీ-మి | ౩ ||
స వ్యసిత్రత్రాగ్-మి | ౩ || సర్వావ్యసిత్రత్రాగ్-మి | ౩ || భూఋషీగ్-మి | ౩ ||
భువఋషీగ్-మి | ౩ || మవఋషీగ్-మి | ౩ || భూర్భువఋషీగ్-మి | ౩ || ప్రజాప
తిం కాండషీగ్-మి | ౩ || సోమకాండషీగ్-మి | ౩ || అగ్నింకాండషీగ్-మి | ౩ ||
విశ్వాదేవాన్కాండషీగ్-మి | ౩ || సాగహితీశివతాఉపసద-మి | ౩ || యా
శ్చీరేవతాఉపసద-మి | ౩ || వారుణీశివతాఉపసద-మి | ౩ || బ్రహ్మగ్న్య
య భువం-మి | ౩ || దసస్తతి-మి | ౩ || అనిఋషీశివతాతో ఋషీశివతామి న రేచేసి
సర్వాయామి చేయవలెను కొంతయు విద్వాంసులు కాండషీగ్తర్పయామి చేయవలె
నని దెల్పయన్నాను. కొంతయు చేయయన్నాను.

ప్రాచీనావీత్యంజలీం స్త్రీం స్త్రీం తోసయః పిశుమాన్య
నః | అంగిరస్యా నగ్నిమ్వాత్రా ఆధాగ్నిః కవ్యవాహనః |
ఇశ్వాదయో యేపి తరస్తాన్పితౄంశ్చ స్వధానవః |
సర్వాన్పితౄన్ పితౄగణాన్ పితౄపత్నీశ్చ స్వశః | ౪౩౬ ||
సోమత్రా పిశుపౌత్రా న్భూఃపితౄంశ్చ భువన్సుః |
భూర్భువఋషీత్యేతాం సర్వాన్పితౄన్ స్వధానవః |
తర్పయామీతిచోక్త్యాతు పితౄత్థేరతర్పయేత్ | ఇత్యం
తంజితాతోపి కుర్యాద్వై తర్పణ త్రిత | ౪౩౭ ||

సోమః పిశుమాన్యమంగిరస్యా నగ్నిమ్వాత్రా అగ్నిః కవ్యవాహన ఇత్యాదయో
దేవతరస్తాన్పితౄన్ స్వధానవస్తర్పయామి | ౩ || సర్వాన్పితౄన్ స్వధానవస్త-మి | ౩ || స
ర్వాన్పితౄగణాన్ స్వధానవస్త-మి | ౩ || సర్వాన్పితౄపత్నీన్ స్వధా-మి | ౩ || సర్వాన్పితౄ

స్వాత్వైశ్వదేవం గృహదేవతార్చనం

వ్యాభ్యాగతానా మతిభేశ్చపూజనం

అభ్యాగతా జ్ఞాత చరామనోహరా

అజ్ఞాతగోత్రో త్థిరాగతోహతాత్, ౪౪౩॥

* ఇంటికివచ్చి, వైశ్వదేవమును చేసినతర్వాత దేవతార్చనముచేసి, అభ్యాగతులను అతిథులను పూజించవలెను. అజ్ఞాతులగువారు అభ్యాగతులనియు, భోజనసమయమున హతాత్తుగా వచ్చిన అజ్ఞాతగోత్రుడగు నతడు అతిథి అనియు చెప్పబడుదురు.

ఉపనయన కాలము

గర్భాప్తమేష్వితిప్రో క్తమాచార్యేణైవతత్రతు ।

జన్మతఃపంచమేషష్ఠే నప్తమేఘోపనాయనం ॥౪౪౪॥

కర్తవ్యంబ్రాహ్మణస్యేతి సూత్రార్థఃసముదాహృతః ।

రాజ్యస్తునవమాదూర్ధ్వందశమాబ్రాత్యర్పరంవిశః ॥౪౪౫॥

అచార్యస్యమతంచేదం తతోమనుమతంస్మృతం ।

“బ్రహ్మవర్చసకామస్య కార్యంవిప్రస్యపంచమే ।

రాజ్ఞోబలార్ధినష్టష్ఠే వైశ్యస్యేహార్ధినోప్తమే” ౪౪౬

“పటుఃపటుతరప్రజ్ఞాశాలీచేద్యబ్రాహ్మవర్చసం

అపేక్ష్యపంచమేషష్ఠేషష్ఠేవాసప్తమేషివా” ॥౪౪౭॥

ఇతిగృహ్యంతరంబ్రహ్మవర్చసంపవమేనస్మృతం ॥౪౪౮॥

కశ్యపేనాధదశమాదూర్ధ్వంకామ్యంచమధ్యమం ।

సీచంత్రయోదశాదూర్ధ్వంపతత్యూర్ధ్వంతుషోడశాత్ ॥౪౪౯॥

నప్రాయశ్చిత్తమేతావత్పర్యంతంతూర్ధ్వమేవహి ।

ఉద్దాలకోదితప్రాయశ్చిత్తంకృత్వోపనాయయేత్ ॥౪౫౦॥

ప్రాయశ్చిత్తమకృత్వైవనకుర్యాదుపనాయనం ౪౫౧ ।

* జన్మాది విషయ సంవత్సరము నందుగాని, ఆరవ సంవత్సరము నందుగానివిషవసంవత్సరమున గాని, బ్రాహ్మణునకు ఉపనయనము చేయవలెనని “గర్భాప్తమేషుబ్రాహ్మణము

చవయిత" అప-గృ-౧౦-౨॥ యను నూత్రమన కర్థముచెప్పబడినది. త్కత్రియనకు నన్న
మాదూర్వము ఉచనయనము చేయవలెనని ను, వైఖ్యనకు దశమాదూర్వము చేయవలెనని
యు, అపస్తంబమతము. వేదాధ్యయనకర్త జ్ఞానాది ప్రకర్షకృత తేజఃకాహడగు బ్రా
హ్మణునకు విశవ సంవత్సరమునందును హస్త్యశ్యాదిరాజ్యబలాధ్యయను త్కత్రియనకు అజవ
సంవత్సరమునను బహుశృష్ట్యాచేష్టా ర్థయగు వైఖ్యనకు ఎనిమిదగు సంవత్సరమునను ఉచన
యనము చేయవలెనని మనువు మతము. పటుడు గొప్ప మేధాకాలి అయినచో బహువిర్వేష
మును కొలుకొని విదవ సంవత్సరమున గాని, అజవసంవత్సరమున గాని, ఏదెసంవత్సర
మున గాని, ఉచనయనము చేయవలెనని గృహ్యంతురములయందు చెప్పబడి గొన్నది. బ్ర
హ్మవిష్ణుకాముడగు వానికి తొమ్మిదవ సంవత్సరమున ఉచనయనము చేయవలెననియు,
దశమ సంవత్సరాదూర్ధ్వము చేయబడు కామ్యోపవయనము మధ్యమము అనియు, పద
మూడవయేడు దాటిన విదవ చేయబడు ఉచనయనము అననానియు, పదునాఱవ
యేడు దాటిన విదవ ఉచనయనము చేసినయెడల పతిరు డగుననియు, కశ్యపుశుక్రాసి
యున్నాడు. పదునాఱవ సంవత్సరము దాటుపఱచు అనుపనీశప్రాచ్యుత్తిము చేయన
క్కరలేదు. యోగశనశ్శములు నిడివ తర్వాత ఉద్ధాటనచే చెప్పువిన అనుపనిశ ప్రా
చ్యుత్తిమును చేసి ఉచనయనమును చేయవలెను గాని, ప్రాచ్యుత్తిము చేయక ఉచన
యనము చేయకుండదు.

ఉచనయనప్రాచ్యుత్తిము

మాసా ద్వా సహ యావకేవలయసా మాసం తు
వతుంసయేత్తద్రేణా వ్రదిసం ఘృతేన వడహంఘా రూ
ధికేనాంధి సాత్తిశ్ర శ్చాపి తిఫీరవా ర్నిరతనం బాహ్యో
లదు బద్ధలక్ష్మీప్రీతం చే త్యుచనాయన ప్రకరణే గృ
హ్యంత రేషూ దిలిం ॥౪౩॥

తెను మాసములు యావక భక్షణమును, అనంతరము ఒకమాసము పయోధక్షణ
మును, తర్వాత ఒకపక్షము మధుభక్షణమును, అనంతరము ఎనిమిది దినములు ఘృతి భక్ష
ణమును, విదవ అణుదివిములు నీడయందున్న చల్లని ఉదకమును భక్షించుటయు, పిమ్మ
ట మూడుదినములు రాత్రిభోజనమునుచేసి బాహ్య ప్రదీకమునందు ఉండుటయు, ఉద్ధా
తప్రాక్షప్రాచ్యుత్తిము చేసినచే గృహ్యంతరము యందు వర్ణునియొప్పుట.

ఉపసమనమాసములు

వసుతో న్యసానౌ వణా త్రయాణాం క్రమక స్త్రుతాః

మఖ్య మాఘాదిమాః పంచ చాసంతా ఇతి కేచనా రగిః

బ్రాహ్మణులను సంకర్షులు ఉపయోగముకు యోగ్యునియను, శ్రుతియవలననే పృథువు అష్టానియ, వైశ్యునకు శిరిద్విత్యువు భువనియ, చెప్పియున్నది. మాఘాది పంచకము మఖ్యమని శిరిందలు చెప్పుచున్నాను.

అనువసితప్రాయచ్ఛిత్తము

పూర్వేద్యు రాచార్య ఉపాత్తకేవ్య సాన్నిత స్పభార్య

స్సనులక్ష్యః, పూర్వహ నాందీముఖ కృ త్వయం

హిక్త ప్రచ్ఛ స్త్రిశి శ్చివ్య సువణా ధాన్యః ॥ రగిః

నిర్వేషహపై రుపనేక యోగ్యతా సిద్ధిస్తే పవిత్రీ

కృత గాత్రవాం స్తతః ॥ కృతప్రచ్ఛ స్త్రిశి శ్చివ్య శరీర

శోఢనం బ్రాహ్మీ హృదం గ్రాహయితుంచకారయేత్ ॥

ఉపయోగ పూర్వదినున మంగకన్నాతును, అలంకృతును, పత్నీసహితును, అ గు అచార్యును శిష్య సహితుడై పూర్వహవాచనము నాందీశాధ్యము చేసి, ఉపనే పృథువు తాసిద్ధికొటను పృథువు త్రయముచే పవిత్రుడై గాయత్రుపదకాన్వితకొటను కృష్ణునకు నూత కృత్యత్రయము చే శరీరశుద్ధిని చేయవలెను.

అచ్ఛిన్న కాపీన ధృతస్య తద్వహః

కథేవ్య ముక్తం నవ తంతు ధారణం

పరంపరా ప్రాప్త కులా భిదేవతా

సంభావనం కార్య మధావరేహ్నయి రగిః ॥

చాలం కృతం నో యది తూ క్తకా

చాలం చ కృతోవ్య పనయేత నో చేహ

జాతా ద్యతీతా న్యభిలాని యాని

క్రమేణ కార్యాణ్య భిలాని తాని ॥ రగిః ॥

నూతన కాపీన ధారియగు వటువునకు నవతంతువును వేసి ఎంకాచార ప్రాప్తమలదీ

పశాద్రవిష్టచేసి, పరదివమునందు ఉక్తకాలమునందు చాలముచేయబడనినో చాలము చేసి, ఉపనయనము చేయవలెను. బాతకర్మాదిచాలంతములగు కర్మలు తల్లిదుక్తకాలములందు చేయనినో అబాతకర్మాదికర్మలను చేసి ఉపనయనము చేయవలెను.

పాహిత్రయోదశహోమము

పూర్వోక్త కర్మ కరణే హ్యధికారసిద్ధయై

పాహిత్రయోదశ ఘృతాహుతి హోమమత్ర

కృత్వా ప్యతీత జననా ద్యఖిల క్రియాశ్చ

కృత్వా పనయాన ముశంతి విధివిధిజ్ఞాః ॥౪౫౮॥

పూర్వోక్తబాతకర్మాదికర్మలను చేయుటకు అధికారములుగుటకై పాహిత్రయోదశహోమమును చేసి, అతీతములగు బాతకర్మాదికర్మలను చేసి, ఉపనయనము చేయవలెనని శాస్త్రజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు.

ఉపనయనము

పశేద్య రాచార్య వటూ సుమంగళ

స్నాతౌ చ భూత్వా సమలంకృతౌ తతః।

కతు కుమారం హ్యుపవేశ్య దక్షిణే

హ్యసీన ఇత్యుత్తరత స్వయం తతః ॥౪౫౯॥

ఇమం వటుం కాశ్యప మాని గోత్రం

యజ్ఞేశ శర్మాణ మిహోపనేష్య।

సంకల్ప్య చాలం కృత వేదికాయా

మగ్ని ప్రతిష్ఠాపన మత్రకుర్యాత్ ॥౪౬౦॥

ఉపనయన దినమున ఆచార్యుడు మంగళస్నానము చేసి అలంకరించుకొనిన వాడై మంగళస్నానుడు. అలంకరించుకొనినవాడు అగు వటువును తనకుదక్షిణభాగమున కూర్చుండజేసి “ఇమం కాశ్యపసగోత్రయజ్ఞేశశర్మాణముపనేష్య” అని సంకల్పించి అలంకృత వేదికయందు అగ్నిప్రతిష్ఠాపనము చేయవలెను.

బధ్వా కుమారస్య చ కంకణం త

కో-ర్కాంగ తద్రాహ్మణ భోజనంస్యాత్ ।

తే ర్భుక్తవద్భి శ్శుచిమంత్రవద్భి

త్రైవా శిమాం వాచన మాచరంతి ||౪౬౦||

అనంతరము వటువునకు కంకణమును కట్టి కర్మాంగమును ఆభ్యుదయ శ్రాద్ధమునకు భుజించివట్టియు, శువులు, వేదవేర్తలు అగు బ్రాహ్మణులవలన ఆకీర్వాదమును పొందవలెను.

అభ్యుదయశ్రాద్ధము

బ్రాహ్మణా న్భోజయిత్వేతి యత్ర యత్రో పదిశ్యతే |

తత్ర తత్రా భ్యుదయక శ్రాద్ధ మిత్యవగమ్యతే||౪౬౧||

సర్వర్థి కర్మ కర్మభ్యః పూర్వేద్య ససర్వ ఏవవా| బ్రా

హ్మణా న్భోజయే దప్టే హిరణ్యేనా దనేనవా |౪౬౨|

ఇత్యయం గౌణపక్ష స్సాన్య న్మౌఖ్యో ద్వావింశతి ద్విజాః

తదా భ్యుదయక శ్రాద్ధం వత్సౌమ స్తూ త్తిరత్రహి||

ఆశిమోవాచయిత్వేతి పుణ్యాహం కర్మణస్సృతం| తత్క-

ర్మ సర్వే జానంతి గృహ్యజ్ఞా యాజ్ఞ కా ద్విజాః||౪౬౩||

శుచీ న్మంత్ర వత సర్వ కృత్యేషు భోజయే దితి,

ప్రాహ చార్యః కేషు చిదా దా వంతేషు కేషుచిత్||౪౬౪||

చౌలో పనయనా న్నాది ష్వాదా బ్రాహ్మణభోజనం|

ఉదీరితం కుమారాణాం శేష భోజన సిద్ధయే |౪౬౫||

ఎచ్చటెచ్చట “బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా” అని చెప్పబడునో ఆచ్చటచ్చట ఆ భ్యుదయక శ్రాద్ధము చేయవలెనని తోచుచున్నది. సమస్త శుభకర్మలయందు పూర్వదిన మున గాని, తత్కాలమునగాని, ఎనమందుగురు బ్రాహ్మణులనునిమంత్రించి, అన్నముతో గాని, హిరణ్యముతోగాని, ఆభ్యుదయక శ్రాద్ధమును చేయవలెను. ఆభ్యుదయక శ్రాద్ధము నందు ఇరువది ఇద్దఱు బ్రాహ్మణులకు పెట్టుట ముఖ్యపక్షము. ఎనమందుగురు బ్రాహ్మణులకు పెట్టుట గౌణపక్షము. ఆభ్యుదయక శ్రాద్ధము ముందు సవిస్తరముగా చెప్పబడును. “ఆశిమోవాచయిత్వా” అనుటవలన చెప్పబడుకర్మణఃపుణ్యాహ వాచనమును, గృహ్యవిదులగు యాజ్ఞికులందఱు ఎఱుగుదురు. “శుచీన్మంత్రవత సర్వకృత్యేషుభోజయేత్”

అని కొన్ని కర్మల అచయమును, కొన్నికర్మల అంతమును, ఆ స్తంభాచార్యును చెప్పి యున్నాడు. కాఁతము, అచయమును, అప్రప్రాశగము, మొదలగు కర్మల అచయమును వలనవలయు శేషభోజనము, బ్రాహ్మణభోజనము చెప్పి పోయెను.

యజ్ఞోపవీతధారణకాలము

యజ్ఞోపవీతం త్విత వాచయే ద్వట్టు

యజ్ఞోపవీతం భలు ధారియేపితి,

కేది చ్చివస్వామి మతానుసారిణః

కుర్యః పురస్తా చ్చనమిన్నిధానభోగరక్షం

“యజ్ఞోపవీతం” అను మంత్రమును వటువ్రచే చెప్పించి యజ్ఞోపవీతమును రింప చేయించెను. శివస్వామి మతానుసారులగు కొందఱు సమిదాధానమును పూర్వ యజ్ఞోపవీతధారణమును చేయించుచున్నాఁడు.

భోజనా చ మానే స్వాధ్యాయే చ యజ్ఞోపవీత్యధాత్

ఇత్యా చార్యః ప్రాహ సస్మా ద్యజ్ఞోపవీత ధారణం ॥౪౬॥

ప్రాగ్భజనా త్రేచ్ఛిమి ఏవ సదాచారాచ్ఛ శ్చిం

యజ్ఞోపవీతినం చైకం కుమారంభోజయే త్ప్రృథక్ ॥ ౪౭॥

“భోజన ఆచరణ స్వాధ్యాయే చ యజ్ఞోపవీతీస్యాత్” అప-ధ-౧-౧౧-౧౧. ఆ పస్తంబును చెప్పుట వలన భోజనాత్మ్యమందు యజ్ఞోపవీతమును కరిమిమిల మంచిది జల-గవనే శిష్టాచారము వలన గూడ నిశ్చయింపబడినది. యజ్ఞోపవీత ధారయగుమారుని కేలుగా భుజింపజేయవలెను.

రేమూరభోజనము

అన్నా ద్యశేషో చిత భోజ్య పూరితం

శాత్రం చ గాయ త్ర్యభిమంత్రితా శనం

అపోశనే నాహుతి పంచకై ర్యతం

తం భోజయేచ్ఛేదర పూరణం యథా ॥౪౮॥

త్రితా శిషో వాచయిత్వా కుమారం భోజయేదితి

మదా చా క్యే చోక్తత్వా మూత్రా సహభోజయేత్

మాత్రా సహా వాశనమత్ర నాస్యతా

చార్యేణనోక్తం నతు సర్వ సమ్మతం !

శాస్త్రార్థా మస్తీతి వదంతి యే ద్విజా

స్తే చాశ్చిజ్ఞాం ధ పరంపరాహి ॥౪౭ ॥

వటో శ్చ మాత్రా సహభోజనం మదా

వస్తంబ హ్రతే తు తిథా శ్వలాయనే,

నూత్రేవ్యనుక్తం హి తతో ననుష్ఠితం

శ్చిష్టై శ్చ వృద్ధై రపి నూత్ర వేదిభిః ॥౪౮॥

సమాన పక్షా వపి వా సహా శనం

యేషాం చ గృహ్యేతు వినిర్విధీయతే,

తచ్ఛాఖనామేవ తిదుక్త సత్క్రియా

విరుద్ధ గృహ్యే దితి నాన్య శాఖనా ॥౪౯॥

అశేషభోజ్యపార్థవారికమగు భోజనపాత్రను గాదుత్రచే అభివంతించి, అపోశ
నానంతరము ప్రాణాహుతిపంచమును పుచ్చుకొనిన కుమారుని ఉదాహరణము అగు
వట్టు భుజింప చేయనలెను. (అపోహావయవ్యామలంబోజయిత్వా) ఆప-గృ-౧౦-౫॥
అని అవస్తంబాచార్యుడు చెప్పుటవలన తల్లితోనూడ కుమారుని భుజింప చేయనూడదు
తల్లితో కలిసి భుజించి ఎలెనని ఆవస్తంబుడు చెప్పకపోవుటయేగాక, ఆశ్వలాయనాది
సంతుకమునూడ గాదు ఈవిషయమైశాస్త్రార్థము గలవనువాలు అంధవిలంపరలోనివారు.
గల్లిగోకిలిసి భుజించునలెనని ఆశ్వలాయనావస్తంబనూత్రమాయందు అనుష్ఠపగుటవల
న నూత్రవేదులు, వృద్ధులు అనుకంపలు తల్లితోకలిసి కుమారుని భుజింప చేయటలేదు
ఏమియును అందు మాత్రము క్రియందు కుమారునగు భోజనము పెట్టునలెనని నిధించుబడియు
న్నదో తత్సూత్రానుసారులే అట్లు చేయవలెను గాని అన్యసూత్రానుసారులు అట్లు చేయ
కూడదు.

క్షౌరకస్మయందు కుమాదనామోచ్చారణప్రకారము

అతో దాత్రే సర్వ సౌ శబ్ద ఏవ

నాను మ్రూయా ద్విష్టాకర్షా సుశర్కా

దేవస్యో దాత్తే పి చైవా నుదాత్తే

శర్మ నిత్యే వా వృథం చాత్ర వజ్రం ॥౪౭౬॥

యోరాదిమంత్రములయందు అసౌశబ్దము అంతోదాత్తమగునపుడు “విష్ణుశర్మణ శర్మా” యని ప్రథమావిధక్తి చెప్పవలెను. “అవృథమసౌసామ్యో” అనుమంత్రముగాక “దేవస్యో” ఇత్యాదిమంత్రములయందు ఉదాత్తమైనను అనుదాత్తమైనను “శేకవశర్మకా, నా రాయణశర్మకా” అని సంబుద్ధివిధక్తి చెప్పవలెను.

ప్రాతాసాదనము

కుశాం బు కూర్చా జన వస్త్ర మేఖలా

దండా శ్మన శ్చేతి సకృ త్రప్రయోజయేత్,

కుశలు, ఉదకము, కూర్చము, అజినము, వస్త్రము, మేఖల, దండము, అశ్మ అను పాత్రలను ఒక్కచూరే ప్రయోగించవలెను.

ఆచార్యవటువులు చెప్పితగినమంత్రములు

స్యా త్సామిధేసీ మిమ మగ్న ఆయుషే

హ్యగ్నిష్ట ఆయు స్త్వైచ ముచ్చరే ద్గురుః ॥౪౭౭॥

ప్రాహావయే నాత్రావకం తు వాచయన్

యోగాది మంత్రా న్నవ హావయేదితి,

ఇయం దురుక్తా దశనస్య మంత్ర

మాగంత్రాసమ గన్ని తి చాప్యదాయుషా ॥౪౭౮॥

సమంత్ర మేతా న్యపి మేఖలా దీ

న్యథో పున ర్దాణ వకం తు వాచయేత్ ।

“అయూర్దాదేవ, ఇమమగ్న ఆయుషే, అగ్నిష్టఆయుః” అనుమంత్రములను ఆచార్యుడు చెప్పవలెను. యోగాదిపదునొకండు మంత్రములలో ద్వితీయచతుర్థమంత్రములు గాక శేషించిన తొమ్మిది మంత్రములను మాణిమకునిచే చెప్పించుచు, హోమము చేయించవలెను. అని ఆపస్తంబుడు చెప్పియున్నాడు. ఇయండురుక్తాత్, మిత్రస్యచతుః, ఆగం త్రాసమగన్యపి, ఉదాయుషా, అనుమంత్రములను ఆచార్యుడు చెప్పుచూ, మేఖలారులను ధరింప చేయుచూ, కుమారునిచే చెప్పించవలెను.

ఉపనయన సుముహూర్తము

అగ్నే స్సమీపే సతి మంగళా వృత్తా
 స్పృశంతి తిచ్చాణికే వాచనా త్పరం॥౧౭౯॥
 ప్రాప్తే ముహూర్తే సతి తూ పవేశ్య చో
 పథే ఎటూ కణా జపే చ్చ సుప్రజాః॥
 తత్రా శిషో వాచన మాచరంతి
 విప్రా మహాంశో బహు మంత్ర వంతే ॥౧౮౦॥
 ఋగ్వి ర్యజుర్భి బహుభిః ప్రశస్తై
 సై స్సానుభి శ్చో త్తమ వేదవాక్యైః॥

అగ్ని సమీప మనందు మంగళా వృత్తములను పఠించి, ఆనంతరము ను
 ముహూర్తంబయినను తొలిమిది కుమారుని కుండలమునను, “సుప్రజాః”
 అను మంత్రమును పఠించి, తద్వారా జపించినవైన, అంతః సుప్రజాః అను బ్రాహ్మ
 ణులైన ఋగ్వేదాన్నా మంత్రముల తో పఠించి ఆ ర్వాచనమును పాఠించెను.

గాయత్ర్యుపదేశము

ఓం భూ స్తత్సవితు ర్వరేణ్యం
 భువ స్తు భగవత్స సువర్ధి యేయః॥౧౮౧॥
 తతస్త భూ స్తత్సవితు సభర్ణో
 భువర్ధి యో య సునవ రిత్వ్య గుక్తా॥
 గురో వరం తే ప్రసదామి చోక్త్వా
 వరం కుమారో గురవే ప్రదద్యాత్॥౧౮౨॥
 తతో గురు స్సప్త దశైవ చానూ
 నాయమ్య గృహ్లాంతి వరం హి మంత్రాత్॥
 క్రౌతేతు దేవన్య తు మంత్ర త స్తు
 గృహ్లాంతి తస్మా స్సవరో ప్ర గాస్యంతే ॥౧౮౩॥

“ఓం భూః తత్సవితు ర్వరేణ్యం ఓం భువః భగవో వేద్య భీమహి ఓం గురువః ధియో

యోనః ప్రవోదయాత్||ఒంభూః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి ఓంభూవః ధి
యోయోనః ప్రవోదయాత్||ఒంగీసునః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి ధియో
యోనః ప్రవోదయాత్||అని ఆచార్యుడు ఐటువునట్లు గాయత్రిని ఉపదేశము చేయవలెను.
అంతరించు కుమారుడు “గురోః పరం లేదదామి” అని పలికి నరమును ఇవ్వవలెను. ఆచార్యు
డు పదు కేడు ప్రాణాయామములను చేసి, “దేవస్యత్వా”యను మంత్రముతో ఆనరమును
గ్రహింపవలెను. శ్రాంతిమునందు గ్రహాణము వాక్త్రేభ్యః చేయబడుచున్నది. ఉపనయన
ము శృతిసంస్కారముగటవలన దీనియందును సమంత్రకముగానే వరమును గ్రహింపవలె
ను. వరమునగా గోవు అని ఎఱుంగవలెను.

అగ్ని కార్యము

అగ్నేయే సమిధ మేది యజాంషి

ద్వాదశైవ సమిదాహుతీ ర్వటుః|

కాలయో శ్చ జహలుయా ద్వయో రిహః

చార్య ఆహ న తదస్య ఇవ్యతే||ర౪ర|

ఏకా సమి ద్వాహులిభి శ్చ కేచి

ద్వ్యస్తా స్సమస్తా స్సమిధ శ్చ ప్రసా|

ఇత్యాహు రేకే తు తదూర్ధ్వ మేకా

సమి త్పునస్త్యే తివదంతి కేఽత్ ||ర౪గి|

య త్తేకగ్నే మయి మేధామిత్యుపస్థాయపావకం|

మాః ప్రోకః ఋచాభి స్మధార్యస్యాత్ప్రార్థనంతుచే||ర౪ల|

“అగ్నేయే సమిధం” ఇత్యాది పన్నెండు మంత్రములతో పన్నెండు సదాహుతు
లను సాయంప్రాతః కాలములందు చేయవలెను. అని ఆచార్యుడు చెప్పియున్నాడు.
ఆపస్తంబుకమునకు భిన్నమైనది అంగీకరించబడదు. వ్యాహృతులతో ఒక సమిదాహు
తిని చేయవలెనని కొందఱును, వ్యస్త సమస్తములను వాహృతులతో నాలుగు సమిదాహు
తులు చేయవలెనని మఱి కొందఱును, తదూర్ధ్వము “పునస్త్యా” అను మంత్రముతో ఒక
సమిదాహుతిని చేయవలెనని కొందఱును చెప్పుచున్నారు. “య త్తేకగ్నే నాహం” ఇత్యాది
మంత్రములతో అగ్న్యుపస్థానము చేసి, “మాసస్తాక” అను మంత్రముతో భస్మముధరించి

భిక్షోచరణాదికము

వృద్ధా న్నమస్కృత్య హి మాతృ పూర్వకం

పలాశ పూజార్థ మిహ మభిక్షోం

సంయూచయే త్తా మథ బాధ మస్మి

స్య ద్బాధక మశ్నామి కరోమి బాధం ||౪౮౭||

బాధం దివా నన్వపిమి తి బాధం

బాధం చరామి ప్రథవామి చేతి

తచ్ఛక్ను రేతేన కృతార్థతా స్య

న్యాభ్యాహ్నికే చాత్ర పున ర్షు కార్యా ||౪౮౮||

సంధ్యా చ భిక్షోటన మగ్ని కార్యం

కుప్విత కాలద్వయ మన్వహంహి

కలకవ్య మౌపాకరణా దుష్టై

గాణాయత్రియా బ్రహ్మమఖం చ నిశ్చిం ||౪౮౯||

మాతృపూర్వకముగా వృద్ధులకు నమస్కారము చేసి పలాశపూజనిమిత్తమై ఆనుశం
జుం) బిక్షును ఎత్తినవలెను. అనంతరము ఎటునిచే బాధములను చెప్పించి, నూర్యోపస్తాన
ము చేయించవలెను మధ్యాహ్న సంధ్యావ్రాతము చేయనక్కరలేదు. సంధ్యాపండితము,
విక్షోటనము, అగ్ని శాస్త్రము, సాయంత్రాకః కాలములయందు ప్రతిదినిన చేయ
వలెను. నూన పలువులు ఉపాకర్మవలకు గాయత్రితో ప్రతిదినునక బ్రహ్మయజ్ఞము
ను చేయవలెను.

పాలాశకర్మ

పాలాశార్చా స్యాచ్చతుర్థేహ్ని కార్యా

గ్రామాత్ప్రచీం ప్రాగుదీముదీచీం

తాంప్రాప్త్యాశస్తా త్పలాశవ్య కృత్వా

ప్రాకృంస్థాని స్థాడిలాం స్త్రీబృదగా ||౪౯౦||

అనాహ్యే తేషు పణవం తథాదా

శ్రద్ధాంచ మేధాంచ యథాక్రమేణ
 కుష్వీత పుంశామిహ భక్త్యభోజ్య
 ఒక్వాదనాపుంస సుమోదకాద్యైః॥౧౯౧॥
 యశ్చందసాం తై ర్న విభిష్య వాక్యైః
 రుపస్థితి స్సాస్యత్రోపణవస్యకార్యా
 స్యాచ్ఛ్రద్ధయాగ్ని స్త్వితి సూక్తకేన
 శ్రద్ధా ముపస్థాయ తథైవ మేధా॥౧౯౨॥
 మేధాదేవిత్యాది సూక్తై శ్చతుర్భి
 శ్శేధాంచో పస్థాయ పృథ్వీపలాశే
 వస్త్రాదీని న్యస్య పశ్చాత్స వాని
 తద్యాత్రస్యై మాణవామైవ నద్యైః॥౧౯౩॥
 తత్ర సప్తకశవార మ్యసూం
 త్సంనియమ్య హిగరుః ప్రతిగ్రహేత్
 అంశుకం పరిహితం ఒటోర్ధ్వతం
 యశ్యతే ప్రథమవాస్య మంత్రాతః॥౧౯౪॥

పూర్వశ్రద్ధా నామగమ్యం స చేదుఃసం. గ్రామమునకు ఉత్తమముగా గాని
 ఈశ్వరుగా గానితూర్పుగా గాని, ఉన్న మోదుగచెట్టు దగ్గరికి వెళ్లి, ఆచెట్టుక్రింద ప్రా
 క్షిహుప్తిగా గాని ఉత్తరదిశగా గానియూనుస్థంబములం చేసి, ఆముడింటి యందు
 యథాక్రమముగా ప్రథమ శ్రద్ధా మేధాదేవతలను ఆహవానము చేసి భక్త్య భోజ్య పశ్వా
 దనాపుంస మోదక సహితముగా పూరించి, “యచ్ఛ్రద్ధా సాస్యత్రభిః” ఇత్యాది తొమ్మిది
 వాక్యములచే ప్రణామమును, “శ్రద్ధయాగ్ని స్త్వితి” అనునాక్షరముచే శ్రద్ధాదేవత
 ను “మేధాదేవి” ఇత్యాది నాలుగు పదములచే మేధాదేవతను నేమించి, మాదుగ చెట్టు
 మీద ప్రాతినిధ్యములను పెట్టి త్యాగమునకు వస్తాను ను అటుప్రకారము కొట్టి ఆచార్య
 యొకరు నేమి సాదు ప్రాణాయామము చేసి “యశ్యతే ప్రథమవాస్యం” అనుమంత్రముతో
 తుప్త ధంబిపట్టియి మోదుగ చిట్టమీదనున్నట్టియి వస్త్రమును ప్రక్షాళించుటలెను.

శ్రేణిద్దోమం చాత్రమన్వంతి కరత్ర

న్యానా కృత్వా దేవతాపూజనంచ |
 అగ్నించేద్వాద్యాజ్య భాగావసానే
 పూజై రగ్నిం చిం పశ్యన్త్య సాంతం ||౨౯౫||
 యశ్చందసా మిదం సూక్తం వాచయ న్నేవ హవయేత్ |
 చతుర్భిః పంచభిష్టభిర్వాక్యైశ్చాధైకవాక్యైః ||౨౯౬||
 క్రమాత్ప్రక్ష్యాచి మాయంజ్యత్వాది వాక్యచతుష్టయం |
 స్వాహామూతా వ్యవత్రాంత్యే చాక్యేస్వాపీతి యో
 జయేత్ ||౨౯౭|| ఏకాదశాహుతీ రేవం హవయత్వా
 గురువృటుః | జగూదీంశ్చ స్వయంహుత్వా వస్త్రాది
 త్యాగిధావణం ||౨౯౮||
 అనంశయత్వా దుపనాయనస్య
 ఖండిద్వయస్యాః సుబోధకత్వాత్ |
 ఉపేక్షితం శిష్ట మథద్విజంశ్చ
 సంభోజయత్వా శిష మాచరంతి ||౨౯౯||

కొంతయు ఈపాలాక కర్మయందు హోమమును చేయఁజూచునపుడు ముందుగా ప్రణా
 వాది దేవతాపూజచేసి “అగ్నింధ వాగ్యాజ్యభాగావసానమనంద్రులపూజయింపఁగో అగ్ని
 అంకిరించి “యచ్చందసాం” అని చందస్సాస్త్రమును వ్రేచుచే చెప్పించుచూ, అనుక్త
 నందలి మొదటి నాలుగు వాక్యములచే నొక అహుతిని, అనంతరము ఐదు వాక్యముల
 తో నొక అహుతిని తిర్వాగి ఆరువాక్యములతో నొక అహుతిని, అనంతరవాక్యము
 తో నొక అహుతిని, అనంతరము “స మా మంతుః” ఇత్యాది నాలుగు వాక్యములను :ద
 చి నీదంతరముల నాలుగు వాక్యములచే నాలుగు అహుతులను, అనంతర వాక్యద్వ
 యితో రెండు అహుతులను, అనంతరవాక్యముతో నొక అహుతిని, ముత్తము పదనొకండు
 అహుతులను, ఎటుచే ఆచార్యుడు హోమము చేయించి జయములగు స్వయముగా
 హోమము చేయఁజెను. చందస్సాస్త్రమునందలి ఆఖరు ఏనువాక్యములతో ఆరువాక్య
 ములు స్వాహాకారములు అయిజూచి, ఆ త్రివాక్యమునందు స్వాహాకారము యో
 జన చేయవలెను. అనంతరము ప్రాచీన విస్త్రమును విడిచిమూరన విస్త్రమును ఎటుకు
 ధర్మింపవలెను. ఉపనయనము సంకయములు లేని దనుటవలనను ఉపనయన బోధకముగు

లిండభండములు ముదోధకములగుటవలనను శేషించిన దంతయు ఉపేక్షించబడినది. ఆ
సంతరముప్రాప్త్యములకు భోజనము పెట్టి వారినలన ఆశీర్వాదమును పొందవలెను.

స్నానకము

అధీత వేదస్తు గురో రనుజ్ఞయా

య ఆశ్రమం స్వీకురుతే తముద్దిశన్|

జ్యోతిస్వి దుక్తేహని శోభనే పివా

శ్యాం సమావర్తన ముత్తరాయణే||౧౦||

బ్రహ్మచర్య వ్రతస్యా నుష్ఠాన ధగ్మాది సంశయే.

కృచ్ఛాదిభిః కృతప్రాశశ్చిత్తో నాందీయముఖశ్చపన్||౧౦౦

చేపేహంగమును చదువుచిన బ్రహ్మచారి స్వస్థుడైన పాండిన డైగ్గ
హస్తాశ్రమము స్వీకరింప దలచిన యడల ఉత్తరాయామున, సిద్ధాంతి నిర్దిష్టమగు కుభము
హస్తాద్రుమ, స్నానకమును చేయవలెను. బ్రహ్మచర్యవ్రతము బాగుగా చేయడ లేదు.
అని సంశయము ఉన్నయడల బ్రహ్మచర్య వ్రతిలోపప్రాయశ్చిత్తమును చేసికొని నాందీ
ముఖశ్రాద్ధమును చేయవలెను.

తతః పరేహన్యుపసి వ్రతీకృత

స్నానో పున ధ్యాం తు సమాప్య గోగృహం|

ప్రవిశ్య హిప్రాగుదయా త్వక్తాంతమాం

సూర్యో యథా నా భితపే త్తథావసేత్||౧౦౨||

అనంతరము పండినమున ఉపః కాలమునందు స్నానము చేసి, సంధ్యావందనము
చేసికొని, సూర్యుడ యుత్పన్నమే గోకాలలో ప్రవేశించి, సూర్యరశ్మి తన దిహమునకు
తగులకుండుటయి ఉండవలెను.

యది క్వచి న్ముక్తపురీషనంకటే

ఛత్రాదిభి శ్చాపరజై ర్వృతో భవేత్

కృత్వాగ్ని శ్యాం త్విత మధ్యమే దినే

వహ్నేంధనాది హ్యథ పాత్రసాదనే||౧౦౩||

సూత్రే వస్త్రే మణియుగమపి న్రకుగంధా వ్రవతౌ

శీతోష్ణాంబు యుర కట యవ ఛత్ర దండాంజనాని
అవస్థో హంహ కుశ శకృత్సానమార్జానైవం
స్వాస్థ్యం యంజ్యా శ్శిశ్నోదిహ వృషఃకాష్ఠ మాదుంబరంఽ॥

మూర్తిప్రతిరోద్ధ్వనాదులు ఛత్రాదులను ధరించి చేయవలెను. అగ్ని కాగ్ధ్యును ను
చేసి, మధ్యాహ్నం = లగున అగ్నింధనాది వట్టుగ్ని ప్రయోగమునవలె చేసి, రెండు నూ
త్రములు, రెండునస్త్రములు రెండు మణులు, పుష్పమాలిక, నుంచుగంధను, రెండుసోగులు, 'తో
దకముకంఠానకము, నుంగలకట్టి, కటము () యలు, ఛత్రము, దండము, కాటుక
అద్దము, చెప్పులతోడు, కుశ, శకృత్ (పేద) నలుగుడిండి, మేడిపల్ల, మెదలగు వీని
వన్నిటిని ఒక్కమారు ఉంచవలెను.

గోశాలాయాః పశ్యమే భంగివ
హ్యసీనో వివ్రవృతాం మేఖలాంచ.
దద్యాత్తస్మై మాగ్ధవాయా త్రకాలే
దండత్యాగః కార్య ఏవా జనన్యగింగి.
వాసోహతిం తస్మిన్ధాయ చాంతరం
మంత్రేణ సోమన్య తనూరసీ స్యధ.
సూత్రంచ కౌపిన మపాన్య చరదనం
వాల్మీకోధార్య మిహద్విజాతిభిః॥గింఁ॥
హూమాది మానం హ్యుదితేషు భేషుత
త్యక్త్వాహ్యువస్థాయ దిశ స్త్వగర్థతః॥
చంద్రదండ్యతీయే నచభాసరాతినా
సంభాష్య గచ్ఛేత్సుననోరధాశ్రమం॥గింఁ॥
స్నానక్రియాయా మహ చంద్రదన్యసం
ప్రధాన మేనేత్యవగవ్యతే ధునా॥
స్వాత్సమరాజ న్నితి మంత్రలింగత
స్నానం నకర్తవ్య మశుక్ల పక్షకే॥గింఁ॥

గోకాల్మీయభాగమున ఆసీనుడై శేషము విడిచి బ్రహ్మచారి యనెను. ఇట్లుండెను ఈకాల్మీయ నందేహలాశదంపమును, అదనముగా విడువజాలెను. అంతఃసత్త్వమును “సోమ స్వర్ణసూరసి” యను మంత్రముతో ధరించి, మాతమును కాపింపజేసి సత్కిరింపి. పొలుగు నందుగా చందమును బ్రాహ్మణులు ధరించునను. మామ పంభృతి యేతునొంద యాపార్థిలము మానయుగా ఉండి నక్షిణోదయ మైనార్యాక “కేకేష్వసుర్వీ” అను అర్ధతో దిగులను “మాహాస్మిహి” యను అర్ధగో చందుగి యేతుకములకు నేటించి, మిక్కిలితో భాషించి తనకు ఇష్టమును ఆశమును నీర్దిశించునను. స్వాశకమునందు చంద్రుడైనను పరిధానముని నోచుచున్నది. “నామరాజన్” అను ముత్తిలింగమువలన బహుళక్షతుమునందు స్వాశకము చేయకూడదు.

గోణస్నాతికము

అథా సద్ధితే విషయే పి సంకటే

హ్యభావరం స్నాన మిదం వదంతి

సమిన్ని ధానాద్యధ వేణుదండ

సంధాదికాంతం క్రియతే త్ర మాష్టింగిం

గోణస్నాతికమును కొందఱు చెప్పుచున్నారు. ఈగోణస్నాతికమునందు సమిన్ని ధానాది వేణుదండభారణాంతము వఱకు మంగ్గిరిహితముగా చేయవలెను.

మధుపర్కపూజ

మధుపర్కేషట్పదార్థాస్తే వక్త్రస్య స్పృశ్యస్పృశ్యే.

కూచ పాద్య ర్ఘ్య చమన మధుపర్కాస్త ధాదికైః||గిం||

కూచ, పాద్యము, అర్ఘ్యము, అచనము, మధుపర్కము, గోవు, అనియధున ర్కమువలెను అతిపతాద్యములు కలవు. ఈపదార్థములు ఒక్కొక్కమాత్రం చెప్పవలెను

మధుపర్కే దధిమధుర్వ ర్వా ఎధ్వస భవే

వాసో భూషణ గంధాది పాఠిబర్హ సహస్ప చేత్||గిం||

చెయి, తేనె, కలిపినవానికి మధుపర్కము అనియే. తేనె దొరికకపోయినయెడల నెయ్యి చెయి కలపవచ్చును. సత్త్వము, అంకాగమును, విధియు, ధర్మము మొదలగు విస్తువులను మధుపర్కపూజయందు ఇవ్వవలెను.

అఘాత్య సంతిర మేతాని దాతవ్యానీతి కేవల

పచ్చాచే నూచ్యకృత్యే కే పత్నవ్యం సర్వశాఖనాం॥గి.౧౨॥
అహ్యనంతరము పూర్వోక్త విస్తారికమును ఇవ్వవలెనని కొంతయు చెప్పుచున్నారు.
పూర్వము పాదప్రక్షాళనము చేయునెడల ముందుగా వానిపాదములను కడుగవలెను.
అని సర్వశాఖలవారు చెప్పియున్నారు.

శ్రుతనైశ్చై యదిప్రాప్తే నియమో నాత్రదృశ్యతే॥

శ్రుతియు వైష్యయు సాచప్రక్షాళనము చేయునపుడు పాద నియమము లేది,

పురస్తా దుపరిష్కాచ్చ మధుపర్కాఖ్య కర్మణి॥ గి.౧౩॥

యజుర్భ్య మపరిచామే దిత్యాహంచార్య ఏవహి॥

తత్త్వక్వా త్రైవ కుర్వంతి కేచిద్వాగ్భ్యాన మన్యథా॥

ఏకత్యా త్కర్మణో మధ్యే ఘటతా చమనం కథం॥

అనుక్త మన్యతో గ్రాహ్య మిత్యథోఽపి ఘటేత న॥

తస్మా ద్విరుద్ధ వ్యాఖ్యానం న మన్యతేమనీషిణః॥

మధుపర్కకర్మయందు మధుపర్క ప్రాశనమునకు పూర్వమునందును, పరమునందు
ఆచమనము చేయవలెనని ఆపస్తంబుడే చెప్పియున్నాడు, దానిని విడిచి ఈవిషయమై
కొందఱు అన్యథాగా వ్యాఖ్యానమును చేయుచున్నారు, మధుపర్కము ఒక్కటే కర్మ
అగుటవలన కిర్మ మధ్యమునందు ఆచమనము ఎల్లు సంబంధించును “అనుక్త మన్యతో గ్రా
హ్యం, అను వ్యాయముకూడ యిచ్చట సంబంధించదు, కనుక విరుద్ధవ్యాఖ్యానమును
విద్వాంసులు అంగీకరించరు.

మధుపర్కః ప్రదాతవ్యః ప్రాజ్ఞుభాయ ద్విజాయహి॥ గి.౧౪॥

తస్మా న్నే భోజనం జేయ మాచార్యా దిభ్య ఏవహి॥

తేభ్యఃస్సవంత్రరా దూర్ధ్వ మాగతేభ్యఃస్సమిర్పయేత్ ॥

స్వగ్రామ వాసి వ్యాఖ్యాతే) మధుపర్క స్సకృ ద్భవేత్॥

సకృత్త్వా త్పటలస్యా స్య సుకరత్వా దుపేక్షితం॥ గి.౧౫॥

ప్రాజ్ఞుభుడగు ద్విజానకుమధుపర్కముఇవ్వవలెను. మధుపర్కపూజా స్తమునందు
భోజనము పెట్టవలెను. ఆచార్యాదులు సంవత్సరాదూర్ధ్వము వచ్చినయెడల తిరిగి వారికి
మధుపర్క పూజచేయవలెను. స్వగ్రామవాసియగు వ్యాఖ్యాతకు పదవార్షికప్రమాణము
లతో సాగుకట్టములగు ఉచ్చరించువాడు, సప్రమాణముగా వ్యాఖ్యానము చేయువాడు

ఒక్కమాత్రే మధుపర్క పూజ చేయవలెను. పంచమ పటలము స్వల్పమైనది అగుట వలనను నుక్కమైనది అట్టిపటలనను విశేషముగా చెప్పక విరమించడమైనది.

సీమంతకాలము

సీమంతకర్తైవచతుర్థమాసేతిథ్యృతవారాదివిశోధ్యశ్చార్యత్ |
 .పుంనామధిష్టేషుచతుర్థవత్సేన్యాచ్చంద్రతారాబలసంయుతేహ్నిః ||
 షష్టే ప్రమే వా సవమే వి మాసే
 సర్వేషు తిథ్యృత దినాది షున్యాత్ |
 త స్మిన్యోక్త్యా కిరణే హి దోషో
 న్యానుక్త కాలే వి చ కర్మ కుర్యాత్ || ౫౨౦ ||

చతుర్థ పక్షాంతము నవమ మాసములయందును, పురుషసత్త్వములయందును, పంచాంగశుద్ధ దినమునందు చంద్రతారాబలములను ఆలోచించి గర్భవతియగుస్త్రీకి సీమంతము చేయవలెను. సీమంతము నిత్యకర్మయగుటవలన జేయనివా ప్రత్యవాయము సంభవించును. కావుననే ఆనుక్త కాలములైనను సీమంతము చేయక తీరుదు.

సీమంతము

నాండిముఖబ్రాహ్మణభోజనంచకృత్వాశిషోవాచనమాచరేయుః |
 యాప్యేత్రపత్న్యైర్తరతిస్వయంచాసీనోగ్నిమిధ్వాదికమత్రశమ్యాః ||
 పాత్రప్రయోగా త్పర మేక యత్నా
 దాసాచయే దంకురితా న్యవాం శ్చ |
 మాలేవ స్ఫూత్ర గ్రధితా న్యయాథాం
 త్పిగ్గప్సపుంజీల శలల్య ఏతాః || ౫౨౧ ||

యథావిధిగా నాండికార్థమునందు బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టి వారివలన నాశ్వీచనము(కర్మణాపుణ్యాచనవాచనము) జరిగించవలెను. అనంతరముభర్త పత్నీకి మస్తకభాగమున నాసీనుడై అగ్నింధనాది పాత్ర ప్రయోగమువరకు చేసిసాంకురయవమాలికను, దర్పపుంజీలమును, మేడిపళ్లగుత్తిని ఏడుపందిముళ్లను, అనుమాపపాత్రములను ఆసాదించి ఆజ్యభాగాలమునందు “దాతాదదాతునోరయిం” అను నామముల హోమములను “యస్త్యానా” అనునామముల హోమములనుజేసిజయాయుర్మర్తదపరిషేచనమువరకుచేయవలెను.

సాస్త్రే ముహూర్తే సతి మంగళా ప్రకాశే

త చ్చూణికా దీచ పఠత్సుసత్త్విధా

సీమంత మున్నీయ నిరస్య పశ్చిమం

హ్యుప స్పృశే దంబ్య ధ గాన మత్ర హి॥ ౧౨౩ ॥

• అసా వితి హ్యత్ర సమీప సద్యా

స్సంబుద్ధి నామై వ ముదాహరేత

కావేరి గోదావరి తుంగభద్రే

తుల్యే తి భాగీరథి నర్మదే స్మ॥ ౧౨౪ ॥

ధమ్ని ఆబధ్య యవా న్విహాధాన్

కంతే ప్రబధ్యే తి వదంతి కేచిత్

సుముహూర్త సమయమున మంగళాష్టకమును చూర్ణిక్రమ పఠించుచుండగా మా నుషపాత్రములను గ్రహించి భార్య సీమంత ప్రదేశమును దువ్వి పశ్చిమముగా పాతివైచి ఉదకోపస్సర్పనము జేయవలెను. తర్వాత వైజికులకు గానముచేయుడని ప్రేమయివ్వ వలెను. గాన మంత్రముఅగు “సోమవివనోరాజా” యనుమంత్రమునందలి “అసా” అను స్థానమున సమీప వదీనామము సంబుద్ధిగానిదే శింపవలెను. అనగా “కావేరి, గోదా వరి, తుంగ, భద్ర, తుల్య, భాగీరథి, నర్మదే అని సంబుద్ధివిభక్తితో నిర్దేశింపవలెను. అనంతరము సాంకుర యవమాలికను కొప్పువకట్టవలెను. కంతమునందు ధరింపవలెనని కొం డలు చెప్పుచున్నారు.

పుంసువనము

కుక్ష్మీత చే త్పుంసువనం లృతీయే

మాశ్యేవ తిష్యా దితి శుక్ల పక్షే॥ ౧౨౫ ॥

నోచే త్తు సీమంత దినే హి పూర్వం

కృత్వా ధ సీమంత కృదేవ స స్సాత్

యామ్యే త్ర వత్స్య త్రరత స్వయం

స్యా న్నాత్మైవ శమ్యా ఆథ మానుషాశి॥ ౧౨౬ ॥

• న్యగ్రోధ వృక్షస్య భవా నుచీవ

శృంగం శ్చే వా ప్రాచ ఉతా వి వస్త్రం
 నివం త్వనుద్భూత రజః కుహూం
 చా నాదయేయు ర్దృషదం సపుత్రాం॥ ౧౨౭ ॥
 త్రిప్ర ప్రసూత్యథా మహాప చానా
 ప్రణేప చా యోధితి నూతనేన
 శ్వచి స్తుపి యోశిస వడితేన
 గ్రాహ్యం హ్యను ప్రాతస మంభ వీతీ॥ ౧౨౮ ॥
 లలితా భరిత బాహిణి భోజనం చ
 పృథ్వీ శేనాం చాచ మాచ శేయుః
 సోపాసనా గ్నా విహా వీర్వశే ద్వే
 కార్యే హి సీమంతి పుంసువాభ్యే॥ ౧౨౯ ॥

శ్వశిరుసానుమనందుకు పుష్కాగి వక్షత్రములు యంచునుశుష్ణవక్షిమంగు వుండు
 వసయ చేయవలెను. అప్పుడ సీమంతినివసునందు ముందుగా పుంసువాభ్యము చేసి తర్వాత
 సీమంతిమునుచేయవలెను. పృథ్వీకం ఉత్తరభాగమున అసీనుడై పుంసువనకిర్మను చేయవ
 లెను. పుంసువనము సరిధులు వేయవలెను. మట్టిచెట్టుయొక్క ఉత్తరముగాని, తూర్పు
 గాగాని, బహుదేవ కౌములయందు యలుదేరి నట్టియు, కేండుకాయల కలిగినట్టియు
 గల శేతకన్యాయ, సూతన వస్త్రమును, ఋతుమతీకాని కన్యకను పాశ్రమతో గూడిన
 పన్నికలను, అనూనుపపాశ్రమలను ఆపాదించవలెను. శీఘ్రముగా ప్రసవమగుటకై నీళ్ల
 చే కడిగిపెట్టి మూనుచుచే ప్రవాహమున కభిముఖముగా ఉదకమునుగ్రహించి పత్తిని
 ప్రాక్షించవలెను. అనంతరము బ్రహ్మణాలకు భోజనము పెట్టి వారివలన ఆశీర్వాదమును
 బొందివలెను. సీమంతి పుంసువనములు కౌపాసనాగ్నియందు చేయవలెను.

జాతకర్మకాలము

జాతే కుమారే సతి జాతకర్మ
 కాలే ద్విదైః కర్తు మిదం సశక్యతే
 అనిదానాయా మశుచిత్వ మస్తి తి
 త్తర్హస్వ ధి కార్యే ఇహ జాతి నామసి॥ ౧౩౦ ॥
 గూర్వతి ౧౦ సూతకం పూతు రు క్తం

న్నానం శేహాన్నిగమో నాస్తిశుద్ధిః |
 నిప్రాంతాయాం సూత్యగారా ద్దశమ్యాం
 సత్యాగ న్నాతాయాంచ శుద్ధాహి నాస్యాత్ || ౧౩౧ ||
 న్నానంప్రోక్తంసంగవేసూతకాంతే
 వైవంపిత్ర్యంకర్మకలకావ్యమత్ర |

తస్మాజ్జాతంకర్మజాతేష్టినామా
 వ్యుక్తంకార్యాత్తిచైకాదశేహి || ౧౩౨ ||

పుత్రుడు పుట్టినతోడనే జాతకర్మచేయుటకు వీలులేకున్నది. పదిరోజులలోపున జవనాశోచము ఉండుటవలన దశరాత్రాసంకరము జాజకర్మ నామకర్మలు చేయవలెను. పదిరోజులు వెళ్లినఱకు తల్లికి స్నానముగాని, పురిటియింటినుండి అవతలకు వెళ్లుటగాని, శుద్ధిగానిలేదు. పదునోకంపదిరోజున పురిటియింటినుండి ఇవతలకు వచ్చిస్నానము చేసిన నోడనే తల్లి శుద్ధురాలగును పురిటిస్నానము పదునోకంపదిరోజున సంగవకామునందు చేయించవలెను. వైవంపిత్ర్యకర్మలు ఈరోజుననేచేయవలెను. అందులననేవికాదశిదిసమున జాతకర్మ నామకరణములు చేయవలెనని శాస్త్రములయందు చెప్పబడియున్నది.

దశమ్యా మితి శబ్దోక్త సూతకాం తోపలక్షణం |
 అతీతే దశరాత్రేతు కలకావ్యే జాతనామనీ || ౧౩౩ ||

“దశమ్యామితితాయాం, ఆప-గృ-౧౧-౮|| అను సూత్రమునందలి “దశమ్యా” యను పదము సూతకాంతోప లక్షణము.దశరాత్రములు వెల్లిన తిర్వాత జాతకర్మనామక రణములు చేయతగినవి.

నామకరణము

ఎగోచ వగోచ ప్రథమ ద్వితీయా
 ఎఘోష వంతౌ శషసా అఘోషాః |
 అఘోష శప్తం ద్విహ ఘోషవ చ్చా
 స్తస్థా శ్చ యాద్యా అథ నామ దద్యాత్ || ౧౩౪ ||
 నామ ద్వయే ఘోషవ దాచి మధ్యే
 స్తస్థం తతోద్దిఘా వినజణనీయమ్ |
 అగార్య ఏతాదృశ నామ చాహ
 త ద్వైవిధికం చాథ న వ్యాకరణాత్ || ౧౩౫ ||

క, ఖ, గ, ఘ, గ, కర్ణము, చ, ఛ, జ, ఝ, ఞ, చర్ణము, ట, ఠ, డ, ఢ, గ, టన్గము, త, థ, ద, ధ, న, తివర్ణము. ప, ఫ, బ, భ, మ, పన్గము. ఈ వినువర్ణముల యందలి ప్రథమ ద్వితీయము లగు క, ఖ, చ, ఛ, ట, ఠ, త, థ, ప, ఫ, ఈఅక్షరము లను, శ, ష, స, లను అక్షరము లని పేరు, గ, ఘ, న, జ, ఝ, ఞ, డ, ఢ, ణ, య, ర, ల, వ, లను అంతస్థములని పేరు ఈరీతిగానితరసంజ్ఞలును చెలిసి నామకరణము చేయవలెను, నామద్వయమునగు ఘోషద్వర్ణములు అడయందును, అంతస్థవర్ణములు మధ్య యందును, దీర్ఘ విస్మరీయములు అంతమునందును, ఉడవలెను అని ఆపస్తంబుడు చెప్పి యున్నాడు, అనామము వైదికాహము గాని లౌకికాహము కాదు.

వాదాః శ్చ శీదాణః ప్రభృతి ద్వ్యక్షరంచ

హిరణ్యదా శ్శాశిభసదా ఇహాపి

నామాని చైతాన్యసి నో సుశబ్ద

పూర్వంతు వా నామ మనోహరంస్యాత్ || ౧౩౬ ||

వార్ధాః, గీర్ధాః, హిరణ్యదాః, శోభనదాః, అని ఆపస్తంబోక్త నామమున కుదా హరణములు వైదికాహ నామకరణములు వేనపుడు సుశబ్దపూర్వకమగు నామకరణము (సుబ్రహ్మణ్యుః, సుభద్రా)ను ఉచివ మనోహరముగా నుండును.

లిఖేత పాత్రా ద్విత తండులేషు

సువర్ణపుష్పా తుత సంయుతేషు

తజ్జన్మ మాసాధివ నామ చ త్స

నామా శ ఊర్ధ్వం వ్యవహార నామా || ౧౩౭ ||

పల్లెరమునందు తిండులమునుబోసి సువర్ణము, పుష్పములు, అక్షతలుగూడనుం చి మాసనామము, సత్తత్రనామము, వ్యవహారనామము క్రమముగావాయవలెను.

అన్నప్రాశన చౌలో పనయన స్నాన కర్మసు

కంకణం తు వటో రేకం కర్మాంతే త ద్విసజయేత్ || ౧౩౮ ||

గర్భాభానే పుంసువనే నీమంతే చ వివాహాకే

శతాభిషేకే దంపత్యో ద్విధీయే తే తు కంకణే || ౧౩౯ ||

అన్నప్రాశనము, చౌలము, ఉపనయనము, స్నానకము, అను కర్మలయందు వ టువునకు ఒకనికి మూత్రమే కంకణముకట్టి ఆయాకర్మాంతములయందు కంకణమును విసర్జింపవలెను. గర్భాభానము, పుంసువనము, నీమంతము, వివాహము, శతాభిషేక ము, అను కర్మలయందు దంపతుల కుభయలకును కంకణము కట్టవలెను.

అన్నప్రాశసము
షష్ఠే మాసే బ్రాహ్మణా నోభిజయిత్వా
వీప్రై స్తై స్తై రాశిహో వాచయిత్వా
పాత్రే మధ్యాహ్నా న్న దధ్యా ది యుక్తం

• చాంతే మంత్రాణాం సకృత్ప్రాశయే త్తం॥ ౧౪౦ ॥

ఆగవహమునందు ఆభ్యుదయక కౌర్ధము. కర్మణః పుణ్యాహవాచనము అయి నవిమ్మట స్వహాకాదిపాత్రీయందు లేనె, నెయ్యి, అన్నము, పెరుగు కలిపి “ భూర పాంత్యోఽమీనాం ” అను నాలుగు మంత్రములను చెప్పి పిమ్మట ఒక్కమారు బాలకు ని భుజంప చేయవలెను.

కణైవేధ

తామ్ర మ రాజత సౌవర్ణ సూచ్యా వా ద్విత్రి తంతునా।

పాగ్ గంత జననా త్కణౌ౬ భిద్యేశే మాతులా చిభిః॥ ౧౪౧ ॥

తామ్రముచేగాని వెండిచేగాని బంగారముచేగాని చేయబడినట్టియు రెండుమూ డురెట్లు పొడవుగల కాగము కలిగినట్టియు మూరితో మేనమామ మొదలగువారు బాలకు నికి కణైవేధను చేయవలెను.

చాలము

వర్షే తృతీయే సతి కాల కర్మ

కుర్వతి విప్రా నిహ భోజయిత్వా।

శై ర్వాచయిత్వా శిష ఊర్ధ్వ మగ్నీ

మిధ్యా ది పాత్రా వసప్రయోగే॥ ౧౪౨ ॥

శిరోష్ఠ మంఠ శృలలీః కుశాం శ్చ।

గ్లహ్నం తస్యపుంజీల శక్ప ద్యవాం శ్చ।

అసాదయే చ్చా ధ యథర్థి సంఖ్యా

శిఖా శ్చ కార్యాః కుల ధర్మతో వా॥ ౧౪౩ ॥

ఏతా శ్శిఖా వా పి శిఖే శిరో రుహః

ప్రస వాపయే త్కర్మణి చో ఐనాయనే।

మూడుసంవత్సరమునందు చాలము చేయవలెను. నాందీశాగ్ధ మైనపిమ్మట అకి ర్వాచమును పొంది అగ్నింధనాది పాత్ర ప్రియోగసమయమున కితోదకమును ఉష్ణోద కమును, ఏనుపందిముల్లను, మళలను, గ్లహ్నమును, దగ్ధపుంజీలమును, శక్పస్త్రును, యవ

ను, ఆసాదింపలెను పరీవరమునందు ఎందరు ఋషులున్నారో అన్ని శిఖలునుగాని, వంశాచారముగాగాని, శిఖలునుఉంచవలెను. ఉపనయనమునందా శిఖల వేషపనుచేయవలెను.

గోదానము

గోదానశబ్దా దధునా వగమ్యతే

త చ్ఛ్చక్రశ్రు త ర్థే తి హి చౌల వద్ధి॥ గీరర

ఉదగ తే ర్థే సతి షోడశే బ్దే

సగ్గప్ప పుంజీల శలల్య ఉక్తాః

హేమామా తుగం శ్రుత్ర చ వావయే చ్చ

కుర్యా న్నభో త్త్రింతన ముత్తమాంగం॥ గీరగి ॥

గోదానశబ్దములన న్నిశ్చక్రకర్మణుని తోచుచున్నది. ఈగోదానము చౌలవత్తుగా పదునారినసంపత్సమునందు ఉత్తరాయణమునందు చేయవలెను. అగ్నింధనాది పాత్రో ప్రియోగమునందు, మానుషపాత్రోములగు స్త్రీప్రమును, దర్భపుంజీయును, ఏడుపందిముళ్లను ఉంచి ఆభ్యుదానాది బ్రహ్మ విసర్జనాంతము ఐరకుడేసి శ్మశ్రు (మీసము, గడ్డము) చాపనముచేసి గోశను తీయించు కొనవలెను.

నీమంత్రో న్నయనా ఘ్యే స్మి స్పట లేఖల సంశయాన్

వివిచోక్త క్తాధ శిష్టస్య సుగమత్వా దుపేక్షితం॥ గీర౩ ॥

ఈనీమంఠపటలమునందలి అఖిలసంశయములను వివేచనపూర్వకముగా చెప్పి మిగిలిన భాగము సుగమమగుటవలన సుపేక్షింపబడినది.

గృహ నిర్మాణము

అథో ధికారిణాం రాజ్ఞాం సంపన్నానాం ప్రజారతాం

సర్వేషాం బ్రాహ్మణా దీనాం గృహ నిర్మాణ మాదిశేత్॥

నైమితికా ణి శ్రౌత స్మారా ది కర్మణాం

సిద్ధ్య ర్థం చా త్త్రైత్యైర్థం గృహస్థా శ్రమ సిద్ధయే॥ గీర౪ ॥

ఆశ్వలాయన సూతోర్ క బాహ్యం త ర్లక్షణాని చ

ఇష్టా నిష్ట ఫలం జ్ఞాత్వా గృహ కర్మ సమారభేత్॥ గీర౫ ॥

ఇక గృహనిర్మాణ విషయమై చెప్పబడుచున్నది. రాజులు, సంపన్నులు, బ్రాహ్మణులు, సర్వవిధములవారు నిత్య నైమిత్తికాది సమస్త కర్మ సిద్ధికొరకును, ఆత్మరక్షణకొరకును, గృహస్థాశ్రమ సిద్ధికొరకును, గృహము కట్టుకొనవలెను. గృహనిర్మాణవిధికర్తాహృద్యంతర లక్షణములు, ఇష్టానిష్టఫలములు, ఆశ్వలాయన సూత్రమునందు చెప్పబడియున్నవి. అనూత్రమును చూచి బాగుగ తెలిసికొని గృహమును కట్టుకొనవలెను.

జ్యోతిశ్శాస్త్రోక్త సంశుద్ధముహూర్తేతు శుభేదినే
 స్వసూత్రామాతమంత్రాను సారేణైవ యథావిధి॥౧౧౦॥
 భిన్నైగ్రీఖానయిత్వా తాహారేత్వాంసూనుదూహనైః ।
 కపాలాంగార భస్మాస్థితుషకాష్టోపలాదికాః॥ ౧౧౧ ॥

ఉచ్చావచాంశ్చత్రస్థా తత్కలాంశ్చ సముద్వసేత్ ,
 పంచాంగశుద్ధిదమున స్వసూత్రోక్తమంత్రములచే యథావిధిగాగడ్డపారలతో
 భూమినిత్రవ్వ భూమియందు ఉన్నవట్టి, పెంకులు, బొగ్గలు, బూడిద, ఎముకలు, ఊక,
 కట్టలు, రాళ్లు మొదలగు వానినిన్నింటిని తీసి పారవేసి గృహమునుకట్టుకొనవలెను.

గృహ ప్రవేశము

యథాధికారం నిర్మాయగృహోఽస్మర్చితానిచ॥ ౧౧౨ ॥

స్వలంకృతానివర్జ్యేవ కరణైస్సహితానిచ ।
 సర్వధాన్యాన్వితాన్యేవ సహమాత్యాగ్నిబంధుభిః॥ ౧౧౩ ॥
 సభార్యఃప్రవిశేత్తత్ర స్థాపితోపాననాలే ।

అగ్నిమిధ్యాజయాద్యంతం కుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనం॥ ౧౧౪ ॥

అధికారానుసారముగా గృహమును కట్టి అలంకృతము, సర్వోపకరణ సహితము, సర్వధాన్యసమగృతము, అగు గృహమునందు, బంధువులతోను, అమాత్యులతోను, అన్నులతోను, కూడాభార్యాసహితుడై ప్రవేశించవలెను. అనంతరము ప్రతిష్ఠితోపాన సాగ్నియందు అగ్నింధనాది జయాద్యంతమువలకు , చేసి బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టవలెను.

నూతనం గృహనిర్మాణం కర్తవ్యం మంత్రవత్తథా ।

జీర్ణాన్యపిగృహాణ్యేవం నవీకృత్య ప్రవేశయేత్ ॥ ౧౧౫ ॥

నూతనగృహము సమంత్రకముగా కట్టవలెను. జీర్ణగృహములను సమంత్రకముగానే
 బాగుచేయించి ప్రవేశించవలెను.

సర్పబలికాలము

• శ్రోతానక్షత్రాన్వితాపౌర్ణమాసీ

తస్యాంతర్యం సర్పబల్యాఖ్యకర్త ।

మార్గేణ రేణాన్వితా మార్గశీర్షి

తస్యా మహాత్మ్యేనర్జనం కార్యమేవ ॥ ౧౧౬ ॥

ద్వేతిధ్యయే కిన్మకాలేభవేతాం

మహ్యేనోచేదిప్యభేకర్మణిస్తః

తత్తస్మత్ప్రేక్షయిత్వాంచత్సన్య

తాత్పర్యంతస్యాం పార్థమాన్యమవశ్యం ॥ ౧౧౭ ॥

తస్మత్ప్రేక్షయిత్వాపార్థమానీ

యక్తాచేత్సన్యతత్తస్మాద్యుక్తాత్

ప్రాప్తేనోచే పుష్పవత్ప్యా చమత్ప్యాం

స్నానాంతేవానూతికాంతేవివాహాః ॥ ౧౧౮ ॥

ఆగ్రామన్యాం స్యాన్మాన్యాంతువాపి

కర్తవ్యంన్యాస్వత్సరే వాపి కేహి ॥

కాలాంతాగ్రామణం చాప్యకాన్యాం

కార్యమాధ్వేమాసినిధ్యక్తియత్యాత్ ॥ ౧౧౯ ॥

శ్రవణనక్షత్రముతో గూడిన పూర్ణిమనాడు సర్పబలిని మృగబలిని నక్షత్రములకు మగు పూర్ణిమనాడు సర్పబలిని సర్పనమును చేయవలెను. సర్పబలియందును, తిమ్మిగన మునందును ముఖ్యములగు పూర్ణిమానక్షత్రముల ఉండకపోయినచో కేవలపూర్ణిమనాడే సర్పబలిని ఉత్సర్జనమును చేయవలెను. ఒకవేళ ముందు మాసమునందు పూర్ణిమ శనివార నక్షత్రముతోగాని, మృగశిర్షానక్షత్రముతోగాని, కూడుకొనిన యడల, పూర్ణిమనాడు తిరిగి సర్పబలిని ఉత్సర్జనమును చేయవలెను. ఆశోదము ఎచ్చినప్పుడు నూతికాంతమునందును భార్యబహిష్కరియిన యడల స్నానదివమునందును లేక ముందుపూర్ణిమనాడు గాని, చేయవలెన ప్రతిసంవత్సరమునందును సర్పబలి చేయవలెను. కాలాంతమున ఆగ్రామము అష్టకాశాద్ధము. నిత్యము లగుటవలన ముందుమాసమునందు చేయవలెను.

సర్పబలి

సర్పస్థాలీపాక హోమేగ్రి ఆజ్య

భాగాంతేగ్నిశ్చావిణీపార్థమానీ

భిక్ష్యతే శ్వేదేవతేహిప్రధానే

స్థాలీపాకాచ్చువదాయసి మేణ॥ ౧౬౦ ॥

వీక్షైకస్యాపహతేస్తత్పలాశ

పుష్పాణిస్సుప్తస్త్రిత్వమాదీనిచాథ

స్థాలీపాకాత్కింసుకేభ్యోయదస్య

మంత్రేణస్యాశ్విష్ట కృతజ్జమాంతే॥ ౧౬౧ ॥

మార్గశీర్ష్యామేవమగ్ని మార్గశీర్షీ చదేవతే

పలాశపుష్పహూమస్యాద్వయోర్బ్రాహ్మణభోజనం॥ ౧౬౨ ॥

ఆమార్గశీర్ష్యాః పృతివాసరంబలిం

హరేన్నకర్తుం యదిశక్యతేవ్యహం

వృద్ధిక్షయాభ్యాం పృగిణయ్యవసరాం

త్విచూహారే వృశ్యచక్షావతోబుధే॥ ౧౬౩ ॥

సప్తజ్యగ్రియసే శాసమాశిశ్లోఘాప్తకాస్వపి

ముహుపాతిస్తు హివిహివదాన్భాగ్యతోగృతిః॥ ౧౬౪ ॥

తతః పృథానా చూతయస్తత్స్విష్ట కృతచ్యతే

బద్ధిస్సమంజసం చైషుకార్యాః పరిధయోబుధైః॥ ౧౬౫ ॥

అగ్నిణుం, శ్రావణీపూర్ణిమయు సర్వబలి స్థాలీపాకమునందు శ్రధాన దేవతలు. అగ్నింధనాదిముఖామృత్యంతమునందు అవదానధర్మముగాహవిస్సును గ్రహించి, ప్రధాన హోమమును చేసి, “జద్ధోమశకః, ఇత్యాది మూడు మంత్రములచే మోడుగపువ్వులను హోమము చేసి, జయచ్చగితమునందు హవి శ్చేదము చేతను, మోడుగపువ్వులచేతను “యదస్యకర్మణః, అనుస్విష్టకృతమంత్రముతో స్విష్టకృష్ణోమముచేయవలెను. సర్వబల్యశ్శస్త్రమునందు దులగ్నియు, మార్గశీర్షపూర్ణిమయు దేవతలు. సర్వబలియుందు వలె శేతశస్త్రమునందు నూడేపలాశపుష్పహోమము చేయవలెను. సర్వబల్యశ్శస్త్రములయందు బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టవలెను. శ్రావణపూర్ణిమ లగాత్రమునందు స్విష్ట పూర్ణిమముకు ప్రతిరోజునను బలులన్గు వేయంటకు పీలలేక పోయినవారికి నుత్తరపూర్ణిమ లగాయతు మార్గశీర్ష పూర్ణిమముకు గల దినములను లెక్కించి, మార్గశీర్ష పూర్ణిమ నాడు అన్ని బలములను వేయవచ్చును.

నర్వబలి, అగ్రయణము, ఈకానబలి, మాసిక్రాధము అప్తకాశ్రాధము, ఈకర్మలయందు ముందుగా ముఖాహుతియైనంతయు ప్రధానములగుట, ఏమియు స్విప్తకృత్తోచము, జేయవలెను. పూర్వోక్తకర్మలయందు ఒర్విస్సమంజసము చేయవలెను. ఈకర్మలయందు పరిధులను చేయవలెను.

ఆగ్రియణము

సద్వీహిభిః పర్వతీనూతనైశ్చర

ద్యాగాగ్రియణం కార్యమనాహితాగ్నిభిః

బౌపాననాన్న హవిషిప్రతిష్ఠితా

భీషూరణాంతేన్న మి ఖాదిచక్షుశ్చే ॥ ౧౬౬ ॥

హుత్యాహుతీపాక తోగ్గయేత

దింద్రాగ్ని భ్యా విశ్వదేవేభ్యవభ్యః

ద్యావా పృథ్వీభ్యామధస్విప్తకృతస్య

చ్ఛేమాన్నా ద్యాప్రాశనం తండులనాం ॥ ౧౬౭ ॥

వికల్పద్యయమత్రోక్తం దేశభగ్నవ్యవస్థయా

అగ్నింస్విప్తకృతం చాంతరేదేత్యగ్నిస్తులభ్యతే ॥ ౧౬౮ ॥

స్వాహిస్విప్త కృచ్చతుర్థాభ్య ఇతిసోమంవిసేతరాః

తస్మాదాగ్రయణేప్రోక్తాః పంచైతాశ్చరుదేవతాః ॥ ౧౬౯ ॥

అగ్ని శ్చేంద్రాగ్ని చ విశ్వేచదేవా

ద్యావాపృథ్వీ స్విప్తకృచ్చప్రధానాః

ఆచార్యేణ పూదితా తండులనాం

శబ్దాత్పక్వం నాదియంతేత్రకేచిత్ ॥ ౧౭౦ ॥

అనాహితాగ్ని ఆశ్వయుజపూర్ణిమనాడుగాని, కార్తికపూర్ణిమనాడుగాని నూతన ధాన్యములలో అగ్రయణముచేయవలెను. హవిస్సు అగ్నియందు ఉంచి, దింపి, అభిషురించి పిమ్మట అగ్నింధనాద్యాభ్య భాగానమనగదు. స్థాలీపాక చరువులన ముందుగా ముఖాహుతిచేసి, ఇంద్రాగ్ని భ్యాగ్ స్వాహా, విశ్వేభ్యోదేవేభ్యస్సాహ, ద్యాహుతీభ్యో విభ్యాగ్ స్వాహా, అగ్నయే స్విప్తకృతేస్వాహా, అను నాలుగుహోమములను చేసి ఒర్విస్సు

సుంజనాది కంత్రిశేషమును సమాప్తి పొందించవలెను. అనంతరము హవిశ్శేషమునుగాని తరిమలములను గాని, భక్షించవలెను అని వికల్పద్వయము చెప్పబడినది. “అగ్ని స్త్వస్తిప్తకృతం చాంతరేణ” ఆప-గృ-౧౭-౨౫॥ అను సూత్రము వలన అగ్నియు “స్విప్తకృచ్చశుద్ధాధ్యక్ష” ఆప-గృ-౧౮-౭॥ అను సూత్రమువలన శ్యామాకాగ్రయణదేవత యగు సోమడుగాక ఇతరులను ఇంద్రాక్షులు, విశ్వదేవులు ద్యావాపుధివలు, అగ్నిస్విప్తకృచ్చో అను నలుగుఱు దేవతలును, ఆగ్రయణమునందు విదుగురుఱు ప్రాధానదేవతలు అని చెప్పబడుచున్నారు “తండులానాం మఖింపూరయత్వా” ఆప-గృ-౧౮-౭॥ అను ఆపస్తంబ సూత్రమందలి తండులకర్మము వలన పక్ష్యమును తినగూడదని కొందఱు చెప్పుచున్నారు.

ఈశాన బలి

విధ్యాయోపా కర్మనేదవృతాని

పాలాశార్పా బ్రహ్మయజ్ఞోత్తముఖ్యః।

ఈశాన్యాఖ్యా దీనికర్కాభ్యుదీచ్యాం

ప్రాచ్యాం వైశాన్యాంచ కార్కాణేవుర్యాః॥ ౧౭౧॥

ఉపాకర్మ, నేదవ్రతములు, పాలాశకర్మ, బ్రహ్మయజ్ఞము, ఈశానబల్యానికర్మ లు గ్రామమునకు ఉత్తరదిక్కునగాని, ఈశాన్య దిక్కునగాని, ప్రాగ్దిక్కున గాని చేయవలెను.

ఉదగ్గతేర్కే సతిపాణిమాన్యా

మీశానబల్యాహ్వయకర్మకార్యం।

సప్రాతరౌపాసనమత్యైహంత్యా

పత్న్యాసపశాసన ఏకదేశం॥ ౧౭౨॥

వస్మింగృహీత్వావిశి తత్రగత్వా

యత్రక్వచాగ్నింప్రభృతీహకృత్వా।

హిమాయచ బ్రాహ్మణభోజనాధాం

పక్వాచరుంబద్ధిషిసాదయిత్వా॥ ౧౭౩॥

సలాంతరేథా దిహతాకికేగ్నా

తంక్షేత్రపత్యం చరుమత్యైహంత్యా।

అహస్వినిధ్యాదిక మాజ్యభాగో

హ త్యావరే ఖ్యలనంకశీర్షే॥గీ.౨౪॥

కృత్వాసువర్ణ ప్రసమాదకేషు

హ్యత్యావహతు త్విత్తిన్వికాసాన్

ఈశానసూనాహుయ త్తహ్యధీహ్య

మా మాహిమీఘం ఘృణిమీఘమీంచ॥ గీ.౨౫ ॥

మధ్యేచకట్యో గుభయోయంత

మానాహ్యహమా హిజయంతవాక్యాన్॥

అవాహనాదికమశః పృథక్పృథక్

పద్యాదిదద్యాచ్చరమో తనామభిః॥గీ.౨౬॥

ఈశానాయనమశ్యేతి మీఘక్షేప్తనమశ్యేతి ।

జయంతా మనమశ్యేతి హ్యపచారాన్సమన్వయేన్॥గీ.౨౭॥

ఈ ప్రకారమున ఏదేని ఒక పూర్ణిమనాను ఈశాన బలిని చేయవలెను. (పాత కావ్యానను చేసి, దౌహవైకదేశమునందలి అగ్నిని గ్రహించి, ఈర్షా దిగిప్పునకు వెళ్లి, “యశ్రక్వచాగ్నిముపసమాధాన్యంత్యాన్” అను ౧-౧-౧౦౩॥ అను విధముగా అగ్నిని ప్రతిష్ఠించి హోమమునను, బ్రాహ్మణోజనమునను, సరిహావునకు, సరువును వండి బిడ్డనునగు ఉంచవలెను. లోకికాగ్నియందు స్వైప్రహర్య సరువును వండి దర్శనయందు ఉంచవలెను. అనంతరము అగ్నింధనాద్యాజ్యభాగాంతియనందు అగ్నికి యశ్చినుభాగమునందు కుటీ (పాక) ద్వయమును చేయవలెను ఆపాకలలో దక్షిణపుపాక అందు “అత్యావహతు” అను మంత్రముచే ఈశానని ఉత్తరపుపాకయందు “అయా హిమీఘం” అను లోకవాక్యముతో ఈశానపత్నియగు మీఘుని, రెండు పాకల మధ్యయందు “అయాహిజయంత” అను వాక్యముతో జయంతునిని, అవాహనముజేసి సమంతనామములతో అవాహనాది హోమశోపచారములుచే పూజింపవలెను.

అధేశానాయమీఘమైవ జయంతాయపృథక్పృథక్ ।

తీనోదనాన్కాన్పయిత్యా శేషంవిప్రగణాయచ॥ గీ.౨౮ ॥

ఉపస్పృశతుమీధ్యాని త్యాదిభిఃప్రతిదైవతం

యథామోగ్యంతిభిక్తుంతైః పృథక్పృథకుపస్పృశేత్॥గీ.౨౯॥

ద్వేద్వేపిషున్వం తథాహమధ్యే,
 న్యాద్వేసమశ్చంః ఉపేతియామ్యే
 ద్వేద్వేపిషద్యా ద*భవైతదంతం॥ ౧౮౫ ॥
 న్యాద్వేసానాం దిశిదేవసేనా
 మంత్రేణపణ్ణా నిదశౌదనాత్వాత్,
 యాఽభ్యాతాయా శ్చవామంత్రోఽత్ర
 దశైవపణ్ణాన్యపి దక్షిణన్యాం॥ ౧౮౬ ॥
 స్వద్వారాహం స్పృశేత్తేవపక్షే
 స్వద్వారాహీ త్యుత్తిరన్యాంచపక్షే ।
 ద్వేమధ్యేన్వా నారిణచ్చేతిపక్షే
 ద్వేపక్షేన్వా దక్షిణన్యాంనిషంగి॥ ౧౮౭ ॥
 తద్ధోమబలిశేపేభ్యః ప్రాభ్యోక్షే భ్యఃకృతంతథా,
 విండంతి క్షేప్తావయిత్యా కస్మిన్వృక్షే ప్రలంబయేత్॥ ౧౮౮ ॥
 గవాంఽథక్షేత్ర పతేక్షభూమా
 వాత్వావహంత్యా వహనంచకృత్వా,
 పణ్ణానిచత్వార్యపి సప్తవాప్యా
 మానాద్యభూమాచ బలింప్రదద్యాత్॥ ౧౮౯ ॥
 తంక్షేత్రపతయేత్వాతు దదామితిదదాత్మధ,
 న్యాత్తే త్రపతయేన్వా పేత్యే కేధార్చనమాచరేత్॥ ౧౯౦ ॥
 స్థాలీపాకంబ్రాహ్మణా న్యౌజయిత్యా
 తేహిశ్చంతిక్షేత్ర పత్యంసపిండాః।
 యద్వాకుర్యా ద్వంశధర్మానుసారా
 దాదాయాగ్నిం సంసృజేద్గేహమేత్యు॥ ౧౯౧ ॥

అనంతరము ముఖాహుతిని చేసి 'భవాయ జేవాయస్వాహా' ఇత్యాది ఏదమిది మం
 త్రిములచే ఈశానోదనములన హోమముచేసి, తర్వాత "భవస్య జేవస్య పత్యైస్వాహా"
 ఇత్యాది ఏదమిది మంత్రములతో మిథుష్యోదనము నుండి హోమముచేసి అనంతరము
 'జయంతాయస్వాహా' అనుమంత్రముతో జయంతభాగమునుండియు, హోమముచేసి, ఓ
 దన శ్రమోత్తరార్థమునుండి గ్రహించి "అన్నయేస్విష్టకృతేనుహుతహుతే యనుమం
 త్రముచే స్విష్టకృష్ణోమమును చేసి ఈశానుని అగ్నిని "స్వస్తిః పూర్ణముఖః" అనుమం
 త్రముతో నేవించవలెను. బర్హిస్సనుంజనము ఈశానాగ్నిపథానమునకు పూర్వమునందు
 వినను పరమునం దైనను చేయవచ్చును. పరిషేచనాంతమునందు యజ్ఞాన్మృతముల ఆకుల
 యందు వాటి వాటి ఓదనమునుండి అన్నముగ్రహించి ప్రతిదేవతకు ఒక్కొక్కమంత్రము
 తో రెండేసి రెండేసి ఇవ్వవలెను. ముందుగా "గృహపాప స్పృశ" అను మంత్రముతో
 దక్షిణపు పాకయందు ఈశానోదనపూర్ణపర్ణద్వయమును ఈశానునకును, అనంతరము "గృ
 హపుస్పృశ" అను మంత్రముతో ఉత్తరపు పాకయందు మిథుష్యోదనపూర్ణపర్ణద్వ
 యమును మిథుషికిని, రెండుపాకలమధ్యయందు "ఘోషిణ ఉపస్పృశ" అను మంత్రము
 తో జయంతోదనపూర్ణపర్ణద్వయమును జయంతునకు ఇవ్వవలెను. తర్వాత "శ్వస్తిః"
 అను మంత్రముతో దక్షిణపుపాకయందు రెండుపర్ణములను, "విచిన్వంతిః" అను మంత్రము
 తో ఉత్తరపుపాకయందు రెండుపర్ణములను "ప్రపున్వంతి ఉపస్పృశత" అను మంత్రముతో
 రెండుపాకలమధ్యయందు రెండుపర్ణములను ఉంచి, తిరిగి "సమశ్చంతః" అను మంత్రము
 తో దక్షిణపు పాకయందు రెండు పర్ణములను ఉంచవలెను. ఇంతవఱకు రెండో పర్ణము
 లు ఉంచవలెను. అనంతరము దక్షిణపుపాకయందు "దేవనేనాః" అను మంత్రముతో ఈ
 శానోదనపూర్ణములగు పదిఆకులను, "యాఅభ్యాతా" అనుమంత్రముతో పదిఆకులను,
 "ద్వారాపాపస్పృశ" అనుమంత్రముతో రెండుఆకులను ఉంచి, అనంతరము "ద్వారాపి"
 అనుమంత్రముతో మిథుష్యోదనపూర్ణములగు రెండు పర్ణములను ఉత్తరపుపాకయందు
 ను, "అన్వాసారిణః" అనుమంత్రముతో రెండుపాకలమధ్యయందు జయంతోదనపూర్ణ
 ములగు రెండుపర్ణములను ఉంచవలెను. అనంతరము "నిషంగిన్" అనుమంత్రముతో ఈ
 శానోదనపూర్ణములగు రెండు పర్ణములను తిరిగి దక్షిణపుపాక యందుంచవలెను. ఓదన
 త్రమునునుండి హోమము, బలులు, అవగా మిగిలిన అన్నమును గ్రహించి పిండమునుచేసి
 ఉట్టిలోపెట్టి "సమోనిషంగిన్న ఇమధిమతే" అనుమంత్రముతో ఏదయైన ఒక చెట్టునందు
 వ్రేలాడ కట్టవలెను. అనంతరము గోవులు వెళ్లు మార్గమునందు భూమిమీద త్రేత్రపతిని
 "ఆత్వాహంతు" అనుమంత్రముతో ఆవాహనము చేసి, నాలుగుపర్ణములయందు గాని ఏ
 డు పర్ణములయందు గాని త్రేత్రపత్యోదనమునుండి గ్రహించి త్రేత్రస్యపతయేత్వాం

కామి" అనుమతముతో బలి ప్రదానము చేయవలెను. "క్షేత్రస్యసక్తయేస్వాహా" అను మంత్రముతో చేయవలెనని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. అనంతరము క్షేత్రపతికి పూజ చేయవలెను మిగిలిన స్థానభాగమును బ్రాహ్మణులకు పెట్టి క్షేత్రపత్యచరువును సపింధుల ఘోషెట్టవలెను. అధవానంతాచారానుసారముగా చేసి, అగ్నిని గ్రహించి, ఇంటికి వెళ్లి, తోపాసనాగ్నితో కలుపవలెను.

కలకవ్య మేత త్సకృదేవ కర్మ

వంశాభివృద్ధ్యై చ గవాం సమృద్ధ్యై

కలకవ్య మేత త్ప్రతివషణ మేవే

త్యుక్తం మహద్భి స్త్విహ గృహ్యవిద్భిః॥ ౧౯౨ ॥

గో రోగ శాంత్యర్థం మిదం హి కర్మ

కలకవ్య మిత్యుక్త మతో త్ర కుర్యాత్

సాక శ్చ హేనామౌ పి చ తాకికే గ్నా

యదా నైవ తే త్ప్రపతే శ్చ పూజాం॥ ౧౯౩ ॥

వంశాభివృద్ధిఁజను, గోసమృద్ధిఁజను ఈ శాసనవిధి కర్మమగుచేయవలెను. ప్రతిసంవత్సరమున చేయవలెనని గృహ్యవిదులు చెప్పుచున్నారు. గోరోగములు శాంతిండుటకై ఈ శాసన విధిచేయునలెనని చెప్పబడుటవలన అవశ్యముగా ఈ శాసనము చేయవలెను. క్షేత్రపత్యోదనమును తాకికాగ్నియందు వండి తాకికాగ్నియందే పూజించవలెను. సమకమును బరించి క్షేత్రపతి పూజను చేయవలెను.

పిండపితృయజ్ఞము

వంశా భిథే పిండపితృ కౌతౌ హి

క్రౌతే యథా జీవెతా స దద్యాత్

ఆ హేనామౌ త్తృత్వా విరమే దితి స్నా

శ్చా ద్యతా మౌ దీరితి మేవ మేవ॥ ౧౯౪ ॥

జీవపితృయజ్ఞము, క్రౌతీపిండపితృయజ్ఞమునందును, స్నాతృపిండపితృయజ్ఞమునందును అధికారము లేదు. క్రౌతీపిండపితృయజ్ఞము హోమార్హకృత్వా విరమేతో అప-క్రౌతీయజ్ఞము. అది సమకమునకు పితృయజ్ఞమునకు భిన్నమిందున అది పిండపితృయజ్ఞమునకు మన్ని

హేమమస్యాం త మనారంభో వేతి కాత్యాయనో * బ్రహ్మే!
శ్రౌతస్యా సథి కారత్యా తస్మిన్ తే తు కిముతా త్ర తు||
అస్యై వం న జనంత మతి దద్యా ది తీ రణాత్|

“ జీవత్స్వికస్యహాంతకునారంభోనా” జీవితహాంతవరకు చేసి మాని
చేయవలెను. లేదా ఆరంభముచే చేయకూడదు అని కాత్యాయనుడు చెప్పియున్నాడు.
శ్రౌతమునందు అధికారికానవుడు స్మృతకమునందు అధికారికాడనుటకై ముద్రిక
వ్యాససిద్ధము. “ సజీవంతమతిదదాతి ” అని గ్రంథాంతరములయందు చెప్పబడుటవలన
జీవ పిత సింహవిశ్వ యజ్ఞముచేయగూడదు.

మాసి శ్రాద్ధాధికారులు

మాసి శ్రాద్ధే జీవపితృ ధాధికార స్మృతః క్వచిత్|| ౧౬౬||

మసి శ్రాద్ధే చాప్యకా శ్రాద్ధాభ్యే

సంస్థా మాసే స్మృతీ జీవపితృ యే|

వృద్ధే రహస్యకర్తృ ధికారా

భాగౌ త్రాతీ చే స్మృతే త్రా ధికారః|| ౧౬౭ ||

జీవితకు మాసి శ్రాద్ధాధికారము ఎప్పుటను చెప్పబడలేదు. అప్రకాశాద్ధతుల్య
మగు సంస్థామాసి శ్రాద్ధమునందు జీవితకు అధికారములేదు. తండ్రి జీవించియున్నను
నాందీశ్రాద్ధము చేయవచ్చును. తండ్రి మరణించినయెడల మాసి శ్రాద్ధాధికారియగును.

మాసి శ్రాద్ధకాలము

మాసి శ్రాద్ధస్యా పరే పక్ష ఏవా

మావాస్యో పాంతే పరాహ్లాతృ ముఖ్యః|

పక్షత్యా ద్యా దర్శ వర్వంత ఘనా|

ఇష్టా నిష్టా ధాన్ నితా శ్చోప దిష్టాః|| ౧౬౮ ||

ధర్మో గావదశ్య ప్రమీ వై తృతీయా

శ్రేష్ఠా స్తేషాం వాసరాణాం చ మధ్యే|

అసా మన్యా నిందితా దోషయక్తా

శ్రాద్ధా యోగ్యా సుర్వదా వజానీయాః॥ ౧౯౯ ॥

శ్రద్ధావాం శ్చే చ్చాద్ధ కిం ద్య సమృద్ధో

మావాస్యాయాం వాసరే న్యత్ర కుర్యాత్॥

సంస్థా మాసి శ్రాద్ధ కృ ద్దీప్య హీనో

మావాస్యయా మేవ కుర్వీత సూనం॥ ౨౦౦ ॥

అమావాస్యపాంతదినమున అమావాస్యకాలమునందు మాసి శ్రాద్ధమునకు ముఖ్యము. పాడ్యము మొదలుకొని అమావాస్య వజ్రముగల దినములు ఇష్టానిష్ట పరియోజనాన్నితములని చెప్పబడినవి. పరిపక్తలగాయతు అమావాస్యవజ్రముగల దినములలో తదియ, అష్టమి, ద్వాదశి అమావాస్య, అను దినములు శ్రేష్ఠములు. ఇవిగాక మిగిలినదినములు శ్రాద్ధయోగ్యములుకానందున విడువబడినవి. శ్రాద్ధకీర్తన, దీప్తివంతుడు, శ్రాద్ధగలవాడు, అయినందున అమావాస్యనాడుగాని, ఇతరదినములయందుగాని, మాసి శ్రాద్ధమును చేయవచ్చును. శ్రాద్ధకీర్తన దీప్తిహీనుడైన యడల అమావాస్యనాడే మాసి శ్రాద్ధమును చేయవలెను.

దశశ్రాద్ధావశ్యకత

స శ్రవపతి య శ్రాద్ధ ప్రమిత పితృకో ద్విజః॥

ఇందు క్షమే మాసి మాసి ప్రాయ శ్చి త్తీయతే హి సః॥౨౦౧

ఇత్యాహ వ్యాఖ్యపాదో ధ మను రప్యే న మాహ సః॥

నిత్య యజ్ఞం తు నిర్విర్యవిప్ర శ్చంద్రీక్షయే గ్నిమాన్॥

ఏండా వ్యాహ ర్యకం శ్రాద్ధం కుర్యా న్మాసా నుమాసికం॥

ఏండా వ్యాహర్యకిం శ్రాద్ధం క్షీణే రాజసి శస్యతే॥ ౨౦౩ ॥

హురస్య తృతీయేం శే నా లిసంధ్యా సమీపతః॥

ఇతి నాత్మాయసః ప్రాహ్ మావాస్యా విషయే త్రతు॥౨౦౪॥

అమావాస్యాయాం పితృశ్చ ఇతి గౌతమ ఉక్తవాన్॥

తస్మాద్దశ్చే నిత్యయజ్ఞ పూర్వకం శ్రాద్ధ మాచరేత్॥౨౦౫॥

మృతపితరుడు ప్రతిమాసామావాస్యయందును దశశ్రాద్ధమును చేయింప వలె

మాతృశ్రాద్ధం పున క్కర్తా దన్యత పతిహ నహా ॥ ౬౦౨ ॥

ఇతి వాక్యా ద్దత్త కృష్ణ పతౌ దిష్వ పి భోజనే

పిత్రాదయ సుపత్నీకాః పిండ దాన పున క్కర్తవ్యం ॥ ౬౦౩ ॥

పత్రవ్య మన్యత్ర హి యత్ర మాతృ

శ్రాద్ధం పున గ్ద్వి ద్వి పితే తి నూత్రాత్

క ర్తుః పితృ ర్వా పి పితామహస్య

ద్విమాతరా వా యది సంభి బహ్వన్యః ॥ ౬౦౪ ॥

ద్విత్వే బహుత్వే పి చ విప్ర ఏక

శ్రాద్ధే తు సంభోజయితవ్య ఏవ

ద్విత్వే బహుత్వే పి ఏభ క్తిరూహ్య

మంత్ర స్థలింగాదిక మే* వనో హేత్ ॥ ౬౦౫ ॥

ఉదీరితా ముశంత స్త్వా హే చే హే తి తిలోసి చ

మంత్రా స్త్వనూహితా హేతే సర్వేషు శ్రాద్ధ కర్త్రుః ॥ ౬౦౬ ॥

ఇదం వాం మాతరా పాద్యం పాద్యం పౌ మాతర స్త్విదం

ఇదం వాం మాతరా చ్ఛార్ణ్యం ఇదం పౌ ర్ఛ్యంతు మాతరః ॥

ఏవం పితామహీ ప్రపితామహ్యా రేవం విని ర్విశేత్

ఏత ద్వాం మాతరా దాయ్యా గోత్రే రూపే యువామను ॥

ఏత ద్వాం మాతరా దాయ్యా గోత్రా రూపా యుష్మా సను ॥

ఇతి మంత్రేణ దాతవ్యః పిండ స్త్వేక స్తు సర్వదా ॥ ౬౦౭ ॥

మహాలయా మావాస్యా ది శ్రాద్ధే ష్వేవం విధీయతే

భోజయే చ్చ సపత్నీకా న్దేయాః పిండాః పున క్కర్తవ్యం ॥ ౬౦౮ ॥

త్రీ న్వా వగేషు త్రిషు శ్రోత్రియా ద్వి

లభ్యేతే చే త్స్పండిలం వైశ్వదేవే

శ్రేష్ఠ మాసి శాశ్వతమునగా తొలికోశన సాయమాపాసనముచేసికొని, పొగిచి నానీతియై పొగిచామునముచేసి, “ శ్రోమాసి శాంధం కరిష్యే ” అని సంకల్పించి, వైశ్వదేవస్థానమునందు ఇద్దరిని, పిశ్చస్థానమునందు ముగ్ధుని, బాహ్యస్థానములను నిమం త్రించవలెను. శాశ్వతమున పొగిచకకాలమునందైనను బాహ్యస్థాన నిమంత్రణము చేయ వచ్చును. ఘృతులు, అగ్నియవసనులు, కర్మానుష్ఠానవిధానములు, శివపితరులు, జ్ఞానులు, యోనిగోత్రముతో సంబంధ రహితులు, అగు బాహ్యస్థానములు శాశ్వతములందు ముఖ్యు లు. అని ఆపస్తంబుడు ముఖ్యపక్షమును చెప్పియున్నాడు. మనువు ముఖ్యపక్షమును, గౌణపక్షమునుగూడ చెప్పియున్నాడు. వైశ్వదేవస్థానమునందు యిద్దరిని పిశ్చస్థానము నందు ముగ్ధునిని నిమంత్రించవలెనని నారదుడు భాగవతం ప్రకటించునచెప్పియున్నా డు. విశ్వదేవస్థానమునందు ఇద్దరిని, పిశ్చస్థానమునందు ముగ్ధుని లేక రెండుస్థానములయందు ఒక్కొక్కనిని విధానముపెట్టవలెను. మాతామహస్థానమునందు కూడ ఇద్దరిని పెట్టవలయును. బా హ్యస్థానమునందు వైశ్వదేవస్థానమునపాత్రీనుంచి సిద్ధోక్తవిధానముగా (యద్యేకంభోజ యోచ్చాన్యోదేవంతత్రీకంధంభవేత్రీకం పాత్రీనముద్ధ్యన్య సర్వస్యప్రకృతస్యచ) దేవతా యంత్రసేకకృత్యత్రాశ్చాంప్రకారేయే. (పాశ్చేద్వందతఃకృతు దత్వాద్వాబిహ్వచా రితే. ౭౩ బాహ్యస్థానము దొరికినయెడల, వైశ్వదేవస్థానమునందు పెట్టనగా విశ్వదేవస్థానము నందు ఒకపాత్రీనుంచి, అన్నమును ఆపాత్రీయందుంచి, దేవాలయమునందుంచి, అ సంతరము శాశ్వతము జరిగించవలెను. శేడా అగ్నియందు హోమము చేయవచ్చును. లేక బాహ్యచారికి పెట్టవచ్చును.) తంత్రీమును చేయవచ్చును. అని యాజ్ఞవల్క్యుడు చె ప్పియున్నాడు. మాతామహాశాశ్వతాధికారి అయినచో మాతామహులకుగూడ శాశ్వతము చేయవలెను. అష్టకాశాశ్వతము, నాందీశాశ్వతము, గయాశాశ్వతము, ప్రత్యాక్షికాశా శ్వతము, వీట్లయందు మాతృశాశ్వతమును వేరుగాచేయవలెను. ఇతరత్రీ భరతతో కలపవచ్చును” అనువచనములైన దిద్దయందును మాసి శాశ్వతమునందును పిత్రాదులను సం త్రిక్షులనుగాచెప్పి పిండప్రదానమును వేరువేరుగాచేయవలెను. మాతృశాశ్వతము వేరుగా చేయవలెను అనిచెప్ప వచనములు దర్బాదిశాశ్వతతర విషయములని యెఱుంగవలెను. “ యద్యపి తాస్యాత్ ” ఆప-శా-౧-౯-౭॥ అనునూత్రియంతన కితకమగాని, క ర్తాపితకమగాని, పితామహులకుగాని, ఇద్దరుగాని, ముగ్ధులుగాని, తల్లెలుకున్నను, ఒకబ్రా హ్మణుడే నిమంత్రించి భుజింపచేయవలెను. ఇద్దఱుగాని, ముగ్ధులుగాని ఉన్నయెడల విభక్తిని ఊహించవలెనుగాని మంత్రీస్థలములకు విభక్త్యాధికమును ఊహించవలెను. ఉపవీతం ఉశంతస్త్వా, యేచేహ, తిలోసి, యనుమంత్రీములను సమస్తశాశ్వతముల యందు ఊహించవలెను చెప్పవలెను. ఇద్దఱు తల్లెలు ఉన్నయెడల “ ఇదంవామాతరా పాశ్యం ” యని పాద్యమానందును “ ఇదంవామాతరా ఆర్ఘ్యం, యని ఆర్ఘ్యప్రదానము

నందును, ఏతద్వాం మాత్రకాదాయ్యాగోష్ఠే, రూపేణువానును, అని పిండప్రదాన మునందును, ముగ్ధులున్నయడల “ ఇదంవోమాతరఃపాద్యం ” యని పాద్యమునందును, ఇదంవోమాతరఃప్రసరిం, యని అగ్న్యప్రదానమునందును, ఏతద్వోమాతరఃపాద్యః, గో త్రాపూపాయుష్మానను, అని పిండప్రదానమునందు విభక్తిని ఊహించి ఒకపిండమును మాత్రమే ఇవ్వవలెను. ఇట్లే పితామాహీప్రపితామహీలు ఇద్దఱుగాని, ముగ్ధులుగాని ఉన్నయడల విభక్తిని ఊహించి చెప్పవలెను. మహాలయామావాస్యాయలయందు ఇట్లే విధించబడియున్నది పితరులను సపత్నీకులనుగాచెప్పి ఒక బ్రాహ్మణునకేపెట్టి పిండప్రదానముమాత్రము నేఱునేఱుగాచేయునలెను. ముగ్ధులబ్రాహ్మణులు దొరికిన యడల మూడు స్నానములయందును ఇద్దఱు దొరికినయడల పితృమాలామహాస్నానములయందు కూర్చుండ చేసి వైశ్వదేవస్నానమునందు స్థంబిలికిల్పనచేసి శాగ్ధమును జరిగించవలెన

శ్రాధదినమున వైశ్వదేవాదినిర్ణయము

ఉక్తే కాలే జ్ఞాపితా స్మధ్యమే హ్ని

సానార్థం ప్రస్థాపయిత్వా థ కర్తా॥ ౬౨౧ ॥

అప్పు సాత్వా ధౌత శుష్కాంబర స్స

స్మృద్వా భస్మా దీని ఫాలేన ధృత్వా

శ్రాధా ధాన్యే నౌదనేవ వైశ్వ నై

దేవం యజ్ఞా స్ఫులచ దేవార్చనాంతం॥ ౬౨౨ ॥

కృత్వా దర్శే చే తతః పిండయజ్ఞం

కృత్వా దగ్ధ శ్రాధ మేవా రభేత్

ఏవం హ్యపస్తంబిభి శ్చాగ్నిమద్భి

ర్దర్శే కర్తవ్యాః క్రియాః క్వా పిదృష్టాః॥ ౬౨౩ ॥

పతాంతం కర్మ నిర్వర్త్య వైశ్వదేవం రితో గ్నిమాన్

పిండయజ్ఞం తు నిర్వర్త్య తతో న్వాహార్యకం బుధః॥ ౬౨౪ ॥

పతాంత కర్మా న్వాధానం వైశ్వదేవం పితృక్రతుః

అన్వాహార్యం నామ దర్శ శ్రాధం చాయం క్రమ స్సన్మృతః॥

మధ్యాహ్నమున బ్రాహ్మణులను స్నానార్థముపంపి కర్త స్నానముచేసి భాత వస్త్రమును ధరించి మృత్రికనుగాని, భస్మముగాని ఫాలభాగమున ధరించి, పృథక్పాకముచే వైశ్యదేవము పంచమహాజ్ఞములు చేయతార్చనములనుచేసి దర్శుక్రాధ్యమును చేయబలచినముడల చేయతార్చనానంతరము పిండపిత్తయజ్ఞమును చేసి, అనంతరము దర్శుక్రాధ్యమును జరిగించవలెను. ఇట్లు ఆహితాగ్నికి దర్శయందు చేయరిగిన కర్మ క్రమము ప్రితులయందు చెప్పబడినది పక్షాంతకర్మముచేసినతర్వాత వైశ్యదేవమును తదనంతరము పిండపిత్తయజ్ఞమును తర్వాత దర్శుక్రాధ్యమును చేయవలెను. పక్షాంతకర్మ అనగా అన్వాహనముఅనియు, అన్వాహార్యము అనగా దర్శుక్రాధ్యమనియు, చెప్పబడుచున్నది.

ప్రాచీనావీ త్యగ్ని మిధ్యాది కుర్యా

ద్వర్భాం త్సంస్తీర్యో త్తరేణా గ్ని మేవ॥

పాత్యాజ్యే కైకం న్యసే ద్దక్షిణా ప

వరంచాఘో దక్షిణే నా గ్ని మేవ. ౬౨౬ ॥

విత్తీర్థంపాత్యాజిచాసాద్యతత్ర॥ వేదింకుర్యాప్సిండదానార్థముర్వాప్తం ప్రాచీనావీతియైఅగ్నింధనాదిపరిస్తరణాంతమునఁజేసి అగ్నికి ఉత్తరభాగమున బర్చులనుచేసి ఆదర్చులయందు దక్షిణముపైగా ఒక్కొక్కపాత్రను ఆసాదించి, అనంతరము అగ్నికి దక్షిణభాగమున పిత్త పాత్రలను ఆసాదించి పిండప్రచానార్థమై భూమిని ద శేదిక చేయవలెను.

పవిత్ర లక్షణము

ఫౌల్యా గ్ని ప్రాదేశ చీఘాన్వితాని

పిత్రే త్రీణి న్యుః పవిత్రాణి పూర్వైః॥ ౬౨౭ ॥

“ సాగ్నాణి త్రీణి ప్రాదేశ సంమితాని సమాని చ॥

నైకమూలా న్యబధ్ధాని పవిత్రాణి హ పైతృకే ” ॥౬౨౮ ॥

వర్ణాలములైనట్టియు అగ్రములుగలిగినట్టియు ప్రాదేశ (బాడితెను) ప్రమాణముగ లిగినట్టియు చూడుపదిత్రముల విశ్వకర్మల యందు గ్రహించవలెనుఅని ప్రాచీనులుచెప్పియున్నారు.

ఇథ్యుత్రము

ఇ త్యుత్తో క్తం ప్రోక్షణీ సంస్కృతా డి

పూణః పాత్రం బహిషి స్థాపయిత్వా! *

పితృష్ట్య మిత్రాణి మాతావః శ్రా
న్యత్రానాని హ్యత్ర కృత్వా ధ తేషు || ౬౨౯ ||

దర్శాం తర్వత్వే వ పాతేష్వ పా చ్చ
శృంహోదేవీ రిత్యుచా మంత్రితేషు!

అపు ఎగ్నిప్త్య తిలాన్వై తిలోసి
మంత్రా త్పితౄణాం దుంబరై శ్చాదయిత్వా || ౬౩౦ ||

స బ్రాహ్మణం దక్షిణతో నిపాద్యే
త్యాది హ్య ధా ఘోర సమిన్విధానం!

అఘోర హిమమా ద్వితయాశ్చ ధాగ
ముఖాహుతి స్విష్టకృ దం తాగామాన్ || ౬౩౧ ||

ప్రదక్షిణా నువ్రజనాఖ్యయో వితీ ధవహిమా శ్రేష్ఠ!

అనంతరము ప్రాక్షిణీ పాత్రాదిసంస్కారములు పూర్ణపాత్రమును బర్హిస్సునందుంచి పితృష్ట్యపాత్రలను మాతామహర్ష్యపాత్రములనుగాచేసి దర్శాన్వితములగుపాత్రనులయందు స్వచ్ఛములగు ఉడకమునుఉంచి “శంహోదేవీ” అను ఋక్కుతో అభిఘంత్రించి “తిలోసి”యను మంత్రముతో అపాత్రలయందుతిలలనుఉంచి మేడిఆకులతోకప్పవలెను. “బ్రాహ్మణాదక్షిణతో దక్షేఘనిపాద్య” ఇత్యాది ఆజ్యభాగాంతము పరకు అగ్నితంత్రమును చేయువలెను ఆఘోరములు ఆజ్యభాగాలు ముఖాహుతి స్విష్టకృత్తుమొదలగుహోమములను ప్రవక్షిణము అను వ్రజనమును పితృకర్మలయందును ఉపవీతయై చేయవలెను.

మాసిశ్శాన్తము

అథా జ్యభౌగాం ల ఇహ గతేషు
పిత్రేషు సత్వే వ యతాసు రాసూః || ౬౩౨ ||

గోవింద కీర్త్యాది తతో ద్య మాసి
శాన్తం కరిష్యే ప ఉశన్న్వ శేత్తు!

అశ్వభాగావంకరము భోక్తృవచ్చినతరువాత కర్కా పాశ్రామముచేసి, గో విండకోకానము చేసి, “ అర్చనానిశాగ్రం కరిష్యే ” అని సంకల్పించి ఉదకముస్పృశింపవలెను.

యజ్ఞోపవీతీ పరిధమం పురోరఘా

ధృవాఖ్య విశ్వామర సంజ్ఞాకానాం॥ ౬౩౩ ॥

భవద్భి రత్రా హవనీయకార్యే

తీర్థాః పరిసారాః కరణీయ ఏవ॥

ఇత్యుక్తే సతివక్తవ్య మంత్రథే త్యుత్తరం వచః॥

ప్రాప్నోతు భవానిత్యుక్తే ప్రాప్నువానీ తి చో చ్చరేత్॥

యజ్ఞోపవీతీ ముగ్ధుగా “ హరవాద్భివ సంజ్ఞాకానాం విశ్వేషాం దేవా నాం స్థానే ఆవాపనీయా ధృత్యం ౭ తే ధవద్భిః తీర్థాః ప్రసారాః కరణీయాః ” అని కర్త చేప్పగా “ఏంతథ” అనిభోక్తృలు ప్రత్యుత్తరము చెప్పవలెను. “ప్రాప్నోతుభవాన్” అని కర్త చేప్పగా “ప్రాప్నువాన్” అనిభోక్తృ ప్రత్యుత్తరము చెప్పవలెను.

ఏతుశ్చ గోత్రస్య చ శర్మహో వసు

యావన్య పత్నీ సహితస్య వార్యే॥ ౬౩౪ ॥

భవద్భి రత్రా హవనీయకార్యే

తీర్థాః పరిసారాః కరణీయ ఏవ॥

పితామహస్య పృషితామహస్య

చాయం క్రమా ఏక ఇహ ద్విజ శ్చేత్॥ ౬౩౫ ॥

పితృ పితామహ పృషితా మహనా

మిత్యా ది మాతామహ కర్మకృచ్చేత్॥

మాతామహనాం పృథ గేక వద్వా

కర్మాన్యథా సంధవ మేవ మాహుః॥ ౬౩౬ ॥

అంతరము ప్రాప్నోతావీతీయై “ ఏతుఃగోత్రస్య శర్మహో వసురూపస్యపత్నీ సహిత స్య ధృత్యావీతానీ ధవద్భిః ౭ తే ప్రసారాః కరణీయాః ” అని బహుబ్రాహ్మణ పక్షమునందు పిత్రాదులకు నేనునేనుగా చెప్పవలెను. ఏకబ్రాహ్మణ పక్షమునందు “పితృపితామహప్రసి

తామహానాం గోత్రాణాం, కర్మణాం వసుప్రజాదిత్యరూపాణాం, సపత్నీకానాం స్థానే ఆహవనీయాధ్యక్షానందత్వాధ్యక్షానాం ప్రసాదాగరణీయః" అని పితృదులనుకలిపి చెప్పవలెను. అనంతరము భోక్తలు "ఓంకథా" అని ప్రత్యుత్తరము చెప్పవలెను. "ప్రాప్నోతుభవాన్" అని కర్త చెప్పగా "ప్రాప్నువాసి" అని భోక్త ప్రత్యుత్తరము చెప్పవలెను. బహుబ్రాహ్మణ పక్షమునందు "ప్రాప్నువంతుభవంతః" అని కర్త చెప్పగా "ప్రాప్నోతామ" అని భోక్తలు ప్రత్యుత్తరము చెప్పవలెను. మాతామహాశ్రాద్ధాధికారియైన తో పితృదులకు చెప్పినట్లే మాతామహాదులకు చెప్పవలెను.

క్షణః కర్తవ్య ఇత్యన్యే పిత్రథేక్షాక్షణ ఇత్యథా |

పితామహస్య పృపితామహస్య క్షణ ఇత్య పి || ౬౦ ||

"పితృక్షణః కర్తవ్యః" పితరునకును ఇట్లు వేలనిపితామహాదులకు చెప్పవలెనని కొందఱు చెప్పుచున్నారు.

సదర్శ తిల కుండేషు పాదకక్ష్యేషు పృథ క్రమాత్ |

ప్రతిభింతాం శ్రీ నాచాంతా నాసనేషా పవేశయేత్ ||

సదర్శతిలలగు వేలువేలు పాద్యస్థానములయందు విశ్వేదేవాది క్రమముగా పాద ప్రక్షాళనము చేసి ఆసనములయందు కూర్చుండ బెట్టవలెను.

విశ్వాస్తేవా బ్రాహ్మభూతాన్ ద్వా పిత్రాదీంస్త్రీ మదజుష్మాన్ |

మాతామహా నుద గృత్వా నైకేకం వా యథా క్రమం || ౬౧ ||

విశ్వేదేవస్థానమునందు బ్రాహ్మభూతముగాను, పితృదివర్గమునందును మాతామహాది వర్గమునందును, ఉత్తరముభూతముగాను, బ్రాహ్మభూతము కూర్చుండ చేయవలెను. ఏకత్రాహ్మణమునందుకు ఇట్లే చేయవలెను.

తిలా న్యకీర్యా వహతే తీ దిక్షు

హ్యధీరతా మిత్యుదకం ప్రసించేత్ |

పితృస్థలే దైవదిశం చ దద్యా

శ్రీ పుండరీకా క్ష నుతి ప్రభావాత్ || ౬౨ ||

బాహ్యంతరం గ ప్రయతః ప్రసన్న

శ్శ్రాద్ధార్థ సంపాదిత నర్పదా థాన్ |

జేహచ్చ కాలాచ్చ సువాచయే తు

తైత్తిర్యాద్ధ యోగ్యా హి భవంత్యే త్రిమా॥ ౬౨౨ ॥

“అపహతాః” అను మంత్రముతో నాలుగు దిక్కులయందును తిలలనుచున్న, పిత్తు స్థానమునందును విశ్వేదేవస్థానమునందు తిలలమును చల్లవలెను. అనంతరము “అపహత్రః పద్యోవా” యనుమంత్రముతో పుండరీకాక్షుని నుతించిత్తప్రభావమువలన తావ్య భ్యంతరకుచియై “క్రాధాధ్వంసంపాదితాఃపదార్థా నేతతఃకాలతశ్చక్రాధ్యయోగ్యాభవంతు” అని కర్త అడుగగా “క్రాధ్యయోగ్యాభవంతు” అని భోక్తలుప్రత్యుత్తరము చెప్పవలెను.

క్రాధ్య కా లే గయాం ధ్యాత్వా ధ్యాత్వా దేవం జనార్దనం |
వస్వా దీం శ్చ పితౄ ధ్యాత్వా తతః క్రాధ్యం ప్రివతయేత్ ॥

క్రాధ్యసమయమునయను, జవాక్తనుని, వస్వాది పిత్తుదేవతలను ధ్యానించి క్రాధ్య మును జరిగించవలెను.

యజ్ఞోపవీతీ భూత్వా త్రు దద్యా త్సురూరపూర్ణవ |

సంజ్ఞాకానాం చ విశ్వేషాం దేవానా మిద మాసనం॥ ౬౨౩ ॥

దైవేక్షుణో త్రి క్రియతాం తతఃప్రాప్నోతు వై భవాన్॥ ౬౨౪॥

యజ్ఞోపవీతయై “పురూరవోధ్వసంజ్ఞాకానాం విశ్వేషాందేవానామిదమాసనం, దైవేక్షుణః క్రియతాం, ప్రాప్నువంతు భవంతి” అని కర్త అడుగగా భోక్తలు “సుఖా సనంఘంతథా, ప్రాప్నువామ” అనిప్రమముగా సమాధానము చెప్పవలెను.

పితృశ్చ దర్భా న్ద్విగుణో పభుగ్నా

నితామహస్య పృథితామహస్య |

దత్వా సనాపీ హ చపై తృకే స్థిం

బ్రాహ్మణేక్షుణో త్రి క్రియతా మిహంవి॥ ౬౨౬ ॥

పితృ పితామహ పృథితామహానా

మిత్యాది వైక ద్విజ ఏక్ష ఏవ॥ ౬౨౭ ॥

“పితుః గోత్రస్యశరణ్యతః ఘనయాపస్య, సవత్సీతస్య, ఇదమాసనం” అని అనేక బ్రాహ్మణ వక్షమునందు పిత్రాదులకు వేటువేటుగానూ, ఏకబ్రాహ్మణ సక్షమునందు “పితృపితామహప్రథితామహానాం, గోత్రాణాం, శరణ్యణాం, ఘనయద్రాదిత్యరూపాణామిద మాసనం” అనియు చెప్పి అననుమలను చేయవలెను. క్రాధేక్షుణః క్రియతాం, ప్రాప్నువంతుభవం తః’ అని కర్త చెప్పగా భోక్తలు “ఘంతథా, ప్రాప్నువామ” అనియు ప్రత్యుత్తరము చెప్పవలెను.

ఆసాద్యా ధో విశ్వదేవా ర్ఘ్య పాత్రే
 ద్వే దర్భా స్త ర్ఘ్నినోః పాత్రయోశ్చ॥
 శంసోదేవి రిన్యోచా పో నిసీయ
 తాను స్రవ్యసే ద్యహా నైవ యత్రాన్॥౬౮౮॥
 మంత్రేణ ప్రక్షిప్య గంధాంశ్చ పుష్పం
 విశ్వాన్ దేవా సత్ర చానాహిత్యే॥
 విశ్వే దేవా స స్రవ్యచా నాహసం స్యా
 ద్విశ్వే దేవాశ్చే త్యుపన్ధాన ముక్తం॥౬౮౯॥
 ఆగచ్ఛంతు ప్రార్థనా మర్ఘ్య దానం
 యాదివ్యా ఇత్యే తయా ధా న్చసంచ॥౬౯౦॥
 యవైశ్చ పాదాది శిరోంత ముక్తం
 గంధాది వస్త్రా భరణాంతి మన్యో॥

అనంతరము విశ్వదేవాస్థానమునందు అర్ఘ్యపాత్రలను ఆసాదించిదర్భలను వాటి
 యందుంచి, “శంసోదేవిః” అనుబుక్కుతో ఆపాత్రలయందు ఉపకమును ఉంచి “య
 వోసిధార్యకావోవా” అను మంత్రముతో యవలను ఉంచి, “గంధద్వారాం” అను మం
 త్రో గంధమును ఉంచి పుష్పములను గూడిఉంచవలెను. అనంతరము భోక్తలయందు “వి
 శ్వేదేవాసః” అను బుక్కుతో విశ్వదేవులను ఆనానానము చేసి, “విశ్వదేవాః” అ
 ను మంత్రముతో విశ్వదేవో పస్థానము చేయవలెను. “ఆగచ్ఛంతు” అనుమంత్రముతో
 ప్రార్థనచేసి “యాదివ్యా ఆహః” అను మంత్రముతో అర్ఘ్యమును ఇచ్చిపాదానిశిరోంతము
 పూజించవలెను. అనంతరము గంధవస్త్రభరణాంతము వలకు చేయవలెను.

పితృ పితామహ ప్రపితామహానా
 వాహయిష్యే హ ముశంత ఇన్యోః॥౬౯౧॥
 ఆవాహ్య చాయం తు స ఇత్యృచో వ
 స్థాయా ర్ఘ్య దానాది సమాన మన్యో॥
 మాతామహానా మపి చైవ పేత
 శ్రాద్ధాధికారీ యది చేత్స కుర్యాత్॥౬౯౨॥

విశ్వస్థానమునందు విశ్వేదేవస్థానమునందు కలెనే అగ్ర్యపాత్రాసాదనాని అగ్ర్య దానాంతిముఁజను మాండ్ల క్షప్రకారిముగా చేసి “ఉశంతః” అను ఋక్కుతో శీతా నాహుతి చేసి “అహుతివం” అను మంత్రముతో ఉపస్థానముచేయవలెను. మిగిలినది స మానము మాతాపితృతాద్ధాదికారి అయిన యదితి మాతాపితృవనము శీత్రాద్యర్చనము వలెనే చేయవలెను శీత్రాది పూజకరిన్వముడలు పాదములువెరికు చేయవలెను.

అగ్న్యోకరణము

విప్రా స్విచ్ఛేద్యో నప్రథియతామగ్న్యో చ క్రియతా మితి |

కామ ముప్రథియతాం కామ మగ్న్యో చ క్రియతా మితి || ౬౫ ||

లభ్యా నుజ్ఞో పూజ దధ్యాది హవామ్య

మన్నం సాత్రే కల్పయత్వా స్య సాత్రే |

మాష త్పౌరా ద్యప్య హవామ్యం నిభాయ

హేమామం గుర్వితా వదానాచ్చ ధర్మాత్ || ౬౫ ||

“ఉక్రియతామగ్న్యోచక్రియతాం” అను మంత్రముతో కర్త అగుగగా “కామ ముప్రథియతాం కామమగ్న్యోచక్రియతాం” అనుమంత్రముతో భోక్తలు ప్రత్యుత్తరము చెప్ప వలెను. ఇటు బ్రాహ్మణానుజ్ఞను పొందిఅపూపములు అన్నము, పెరుగు, ఒకపాత్రయం దుంచి మఱియుకపాత్రయందు మాషత్పౌరాద్యహవామ్యమును ఉంచి అవదానధర్మముగా హోమముచేయవలెను.

కేచిచ్ఛంసం త్యక్త త్చోద్ధృత్య హవామ్య

మన్నం సంస్థాప్య గ్ని మిధ్యాది కృత్వా |

హేమామం కుర్వితే త్యక్త త స్మ సాధు

భోక్తృగాణాం త ద్బాధకత్వా ద్విలంబత్ || ౬౬ ||

అన్నమును అగ్నిమిదను ఉంచి, క్రిందకుదింపి ఒకచోటఉంచి, “అగ్నింధనాద్యా జ్యభాగాస్త్రము అంతు చేసిన పిమ్మట్టదేవప్రీత్యవములను చేసి, హోమము చేయవలెనని శాంఢలు చెప్పుచున్నారని బ్రాహ్మణబాధకమగుటవలనను అలస్యమగుటవలనను ఆ పక్షము మంచిది కాదు.

స్రాహః చారోత్ర తా తిస్సప్త ఉద్ధరే జ్వహయూచ్చ తత్ |

నూత్రా దవ్యవధానేన కార్య మిత్యన గమ్యతే || ౬౭ ||

“అశిష్టప్రకర్షరక్షాశుభాత్” ఆప-ధ-౨-౧౦-౪౬॥ అనుమానమును ఆపస్తంబును చెప్పుటవలన అన్నోద్ధరణ హోమములకు వ్యవధానములేకుండునట్లుచేయవలెననితోచుచున్నది.

తస్మా దాదా వగ్నిమిధ్యా ద్యధాజ్య
భాగాంతే త్రా హూత విప్రా ర్భనాది

వాసో గానాంతే ధ విప్రా జ్ఞయా స్మ

ముద్ధృత్యా ధో హూమ కర్మాగ్రభేత॥౬౯౨॥

అకారిణమువలన ముందుగా “అగ్నింధవాద్యజ్యభాగాంతము ఐహుక చేసి, ధోక్తము రావించి విప్రార్చనము అయిన తర్వాత బ్రాహ్మణానుజ్ఞను పొంది అన్నయను అగ్నిమీదశించి, క్రిందికిదింపిఅవంతిరము హోమమును ప్రారంభించవలెను.

యజ్ఞోపవీతీ దధి సాయసాదిభి

స్సంమిశ్రితా న్నా దవదాన ధర్మతః॥

గృహీత వా న్నావ్యణవ త్త దగ్నయే

స్వాహే తి హుత్వా గ్నిముఖామృతిం తతః॥౬౯౩॥

ప్రాచీనావీ త్యేవ తుర్వీత హోమం

యన్మే మాతే త్యాది తత్రో పవీతీ॥

భూత్వా కుర్యా త్స్విష్టకృ ద్ధోమ ముక్లేష్టే

భిస్మన్యేవా హూమ్య మత్రా వసవ్యాత్॥౬౯౪॥

సవ్యా త్రప్రయశ్చిత్త హూమాం శ్చహుత్వా

ప్రాచీనావీ త్యత్ర కేషం సమాప్య॥

మంత్రై స్సర్వా న్నా భిసంమర్శనం స్యా

త్సంస్థా మాసి శ్రాద్ధ మిత్యేత దంతం॥౬౯౫॥

యజ్ఞోపవీతియైదధిసాయసాదిమిశ్రిత మగుఅన్నమును అవదాన ధర్మముగా గ్రహించి, ప్రతిపత్నావీహోమమందువలె “అగ్నయేస్వాహా” అని ముఖామృతిచేసి, ప్రాచీనావీతియై యశ్మిమాతేత్యాదిపదుయేడు హోమములను చేసి, ఉపవీతియైస్విష్టకృద్ధోమమునుచేసి, ప్రాచీనావీతియైఉక్లేష్టభిస్మయందు ఔరాది మునుహోమమునుచేసి, ఉపవీ

తియై ప్రాయశ్చిత్తహోమములు చేసి ప్రాచీనావీతియై హోమ శేషమును సమాప్తిచాందించుటను. అనంతరము “ఏష తేకథ” ఇత్యాది మాడు మంత్రముంచే పిత్రాది పాత్రలయందలి ఆస్తిమును ప్రాచీనావీతియై అభిమర్చనము చేయవలెను. ఇంత వఱకే సంస్థామాసి శ్రాధము అని చెప్పబడుచున్నది.

మాసిశ్రాధమునందు అగ్ని తంత్ర నిర్ణయము
మాసిశ్రాద్ధే నుక్తవా సగ్ని తంత్రం
తంత్రా పేయాయాం చ సత్యాం కిమర్థం
తంత్రే నుక్తే సత్య వశ్య క్రియాయాం

* తంత్ర ప్రాప్తి స్సాస్య త్కథం బ్రూత సత్యం॥౬౬౧॥

అగ్నితంత్రాపేతుకలిగిఉన్నను మాసిశ్రాధమునందు అగ్నితంత్రమును ఆపస్తంబుడు ఎందులకుచెప్పలేదు? అవశ్యముగా చేయవలసిన కర్మయందు అగ్నితంత్రమును చెప్పవో తంత్రము ఎట్లు సిద్ధించునో నిజమునుచెప్పుడు?.

* దర్శా దికాదిష్వఖలేషు కర్మసు

శ్రాద్ధేషు చాగ్నే కరణ ప్రివృత్తయే॥

అనుక్తవా సగ్నిముఖాది చాఖిలం

హ్యచార్య ఇత్యత్ర చ నుష్ఠ గమ్యతే॥

దర్శాదినను స్రాధకర్మలయందు అగ్నే కరణము చేయుటకును, అగ్నితంత్రముచేయుటకుండా ఉండుటకును మాసిశ్రాధమునందు అగ్నితంత్రము ఆపస్తంబుడు చెప్పియుండలేదని స్పష్టముగాతోచుచున్నది.

పాక యజ్ఞ ఇతి వై కిరోతి య

శ్రాద్ధ కర్మ యది మాసి మాన్యపి॥

సర్వథా గ్నిముఖ కర్మ చాఖిలం

తేన కార్య మితి శాస్త్ర నిశ్చితం॥ ౬౬౩ ॥

ప్రతిమాసమునందును చేయుదుపాక యజ్ఞమగు సంస్థామాసిశ్రాధమునందే అగ్ని తంత్రమునంతను చేయవలయునని శాస్త్రమునందునిశ్చయింపబడినది.

స్విప్తకృత్రుభృతి నై సమాన మి
 త్యుక్తరతి విధి వాక్య దత్తనాత్ |
 పాక యజ్ఞ కరణ ప్రసంగితో
 స్మృక మగ్నిముఖ మతి లభ్యతే ||

“స్విప్తకృత్రు భృతి సమాన మా పిండనిధానాత్” అప-గృ-౨౨-౮౭ అని మఱి
 దు విధివాక్యము ఉండుటవలనను పాకయజ్ఞ ప్రశంసలనను సంస్థామాసిక్యాధ్యయనము
 అగ్నితంత్రము సిద్ధించుచున్నది.

వివాహాదిః సర్వేషు కర్మసు స్మ పునః పునః |

అగ్నే రుప సమాధానా దీ త్యుక్త్యా హమా ముక్తవాన్ ||

వివాహాదిః సర్వకర్మలయందు మాదిమాదికి “అగ్నే రుపసమాధానాది” అని
 చెప్పి హోమమును దెప్పియున్నాడు. అట్లుచెప్పినచో ఆకర్మలయందు అగ్నికర్తృత్వము
 సిద్ధించుకొనును.

ప్రత్యాబ్ధికాదులయందు అగ్ని తంత్రములేదు

ప్రత్యాబ్ధికాదిషు శ్రాద్ధే వ్యగ్నో కరణ సిద్ధయే |

మాసి శ్రాద్ధే గ్నృప సమాధానా దీ తి హ్యుక్తవాన్ ||౬౬౬||

ప్రత్యాబ్ధికాదిశ్రాద్ధములయందు అగ్నిశిత్రాభావము ఇష్టాపత్తియగుటవలన అస
 స్తంబును మాసిశ్రాద్ధమునందు ‘అగ్నే రుపసమాధానాది’ అని అగ్నితంత్రమును చెప్పలేదు

తస్మా త్రైశ్యబ్దాదిషు శ్రాద్ధ కృత్యే

వ్యగ్నో కుర్యా దగ్నిమిధ్యా ద్యభావః |

పూర్వేవ్య ర్యా వా పరేద్యు శ్చ విశ్రా

నామంత్ర్యా ధ స్నాన సంప్రేషణాంతే ||౬౬౭||

స్నా త్యా నిత్యంకర్మ నివృత్త్య తైశ్య

దేవం యజ్ఞా స్మంచ దేవార్చనంచ |

కృత్వా తత్రా హూత విశ్రా ర్చనాది

వాసో దానాంతే ధ విశ్రా జ్ఞయా స్మం ||౬౬౮||

హుతామ్యం ప్రాతే కల్పయిత్వా వ్యసామ్యం

ప్రాచీనావీ త్యేవ చౌ పాసనాగ్నిం
 యోగీం పర్యుత్థ్యో స్రుబౌ వా క రేణ
 యస్మేమాతా ద్యా స్త్రీయోదశ్య ఏతాః || ౬౬ ||
 హూతేవ్యా శ్చా పుష్ట భస్మ స్వహామ్యం
 హుత్వా పర్యుత్థ్యో న్న సంస్పృశనా ది
 కర్మ గ్రాస ప్రాశనాంతం సమానం
 సర్వం కర్తవ్యం మృతాహుతిషు స్వాత్ || ౬౭ ||

అగ్నిమలం ప్రత్యాబ్ధికాం సమస్త శ్రాధమలయందు అగ్నితంత్రమును చేయవలసియు, అగ్నికరణముచేయవలెను శ్రాధపూర్వదివముననాని, శ్రాధదినముననాని, బ్రాహ్మణులను నిమంత్రించి మధ్యాహ్న సమయమున వారిని స్నానమునకుపంపి, కర్తవ్యము చేసి, నిత్యకర్మలను చేయగాని, వైశ్య దేవమును, పంచమహాయజ్ఞములను, దేవతార్చనమునుచేసి, బ్రాహ్మణులు విచ్చినతర్వాతవిప్రాచనాంకమునందు బ్రాహ్మణానుజ్ఞనుపొంది అన్నము, వధి, పాయసము ఒకపాత్రయందుంచి, జ్వారాదికమును మఱియుక పాత్రయందుంచుగాని, ప్రాచీనావీత్యు జ్ఞాపాసనాగ్నికి మంత్రరహితముగా పర్యుత్థుణముచేసి స్రుమృతోగాని, హస్తముతోగాని, “యస్మేమాతా” ఇత్యాది త్రయోదశాహుతులను, చేసి, ఉష్ణభస్మయందు జ్వారాదికమును హోమముచేసి, అగ్నికి మఱి పర్యుత్థుణముచేసి, “ఏవ తేకత” అను మూడుమంత్రములచే అన్నాభిమర్చనమును చేసి, శేషగ్రాసప్రాశనాంతమునకు చేయవలెను ప్రత్యాబ్ధికాదుల యందును, హుతిశ్రాధమునందును, అగ్నితంత్రముగాక మిగిలినది అంతయు సమానముగా చేయవలెను.

అగ్నికరణ మంత్రములయందుఁజూపలేదు
 మాతా పిత్రో ర్భాతృ పిత్రోః పితృవ్య
 జ్యేష్ఠ భ్రాత్రో శ్రాద్ధ కృత్యేషు పత్నావః
 కర్తుః పిత్రా ద్యా స్త్రీయో దేవతా స్సువి
 రగ్నో హూమే హూమమంత్రేషునోహః || ౬౮ ||

తల్లిదండ్రులు, మాతామహీమాతామహులు, పితరండ్రులపెదతండ్రులు, జ్యేష్ఠభ్రాత, పత్ని పీఠప్రత్యాబ్ధికాదిశ్రాద్ధకర్మలయందు కర్తు పిత్రాదులేదేవతలు అగుటవలన అగ్నికరణమంత్రములయందు జూపలేదు.

పితృచ్చ పిత్రో ర్యది మాతృపిత్రో

స్సపిండ సంబంధ వయో ధికానాం

పత్యాః పితృవ్యా గృహయో ర్స్సతాహే

తూహేన చా గ్నో కరణం చ కుర్యాత్ || ౬౨౨ ||

ఇత్యాహు శేకే త దసాధు యుక్తిః

పితృ శ్రయాణా మిహ దేవతాత్మాత్మా

తల్లిశిష్యులు, పితామహీపితామహులు, మాతామహీమాతామహులు, సంబంధము, సంగబంధము, వయోవృద్ధులు, వర్షి, పితృవ్యులు, అగ్రజుడు, పితృప్రత్యాత్మికాగుణముందు అగ్నోకరణములనుఁజూపించి చెప్పవలసిన కొండులుచెప్పుచున్నాడు. పిత్రాగుణముగలను మాత్రాది ప్రత్యాత్మికములందు దేవతలగుటచే ఏకపక్షము యుక్తియు కమెనది కాదు.

మహాలయా మా దిషు చైక పాశా

ప్రాప్తదేషు చాగ్నో కరణం తైత్త కం || ౬౨౩ ||

ప్రత్యాత్మికం చే త్యది భిన్న పాశా

తుక్త్యా త్వివశ జ్ఞానృ పితృ స్వ పిత్రోః

మహాలయామావాస్యాది శ్రాద్ధములందు ఏకపాకమగుటవలన ఒక అగ్నోకరణ మునేచేయవలెను. మాతామహీమాతామహులయొక్కయు, తల్లిశిష్యులయొక్కయు ప్రత్యాత్మికములందు భిన్నపాకములుగుటవలన వేరుగానే అగ్నోకరణమును చేయవలెను.

మాతామహానా మిహ విప్రీ భోజనం

పిండార్చ్య దానే చ పృథక్త్వ దర్శనాత్ || ౬౨౪ ||

కేచి త్త్రధా గ్నో కరణం చ కార్య

మాహు ర్నత త్స ధ్వ గనూహ దర్శనాత్ || ౬౨౫ ||

మహాలయామావాస్యాది శ్రాద్ధములందు మాతామహులకు గ్రాహ్యభోజనము పిండప్రదానము, అర్చ్యదానము వేరువేరుగానేయవలసిన అగ్నోకరణముకూడ వేరుగానేయవలెనని కొంచులు చెప్పుచున్నాడు. ముక్తమును, ఉపాసకమును అని చెప్పుచునునది ఆపక్షము కాస్త్రీసంబంధముగా ను.

ఉదంతా నుశంత స్త్వా యే చే హేతి త్తోసిచ |

యన్మేమాతా ప్రభృ త్యేతేమంత్రా ఇహమాహితాస్సత్రుతాః ||

“ఉహితాం, ఉశంస్త్వి, మేచేహ, యన్మేమాతా ప్రభృతులగు నింత్రములను ఊహించకూడదు

ఏత్రాదీ నాం దేవతా త్వా శ్రయణం

అన్యత్రో హూ కాన్య ఉహ్యం యది న్నాత్ |

ఇహస్త్రిభూ వారణః పాప కృ త్నాన్

అన్యత్ర ప్రియో వలావ క్రియావాః |

ఏత్రాదులు అగ్నీకరణదేవతలగుటవలన ఊహించకూడకపోయినను శాస్త్రమువలనగాని, శిష్టాచారమువలనగాని, ఊహించకగినదైయడల మహాలయామావాస్యాది క్రాంతిలములకు క్రాంతిములయందు ఊహించవచ్చును. స్వతంత్రించి కర్మలను చేయువాడు హాహుస్మిడగును.

మోషాం మృత్వా పేత భావం గతానాం

ఏత్రాదీనాం పేతభావస్య ముక్త్యై || ౬౭౭ ||

తేషాం కరికావ్యా నపింపి క్రియా న్యా

త్తస్యా మూహూ యుజ్యతే శ్చత్ర ప్రియాత్ ||

మరణించినవారలకు ప్రేతత్వము క్రియను చేయబడునపిండికరణమునందు ఊహ చేయవచ్చునగాని తదితర శ్ర చేయకూడదు.

మాన్య స్త్రక శ్చాధి మహాలయా మూ

వాన్యాసు పితో రపి మాతృ పితోః ||

పత్నయః పితృవ్యా గృహయో ర్మృతాహే

నపిండనే గ్నాకరణం త్వనూహం |

కతకవ్య ముక్తం త్వహ కర్మ కర్తుః

ఏత్రాదయో గ్నాకరణా ధిదేవతాః || ౬౭౮ ||

* మాసి, శాస్త్రము, అష్టకా, మహాలయము, అమావాస్య, తల్లితండ్రులయొక్కయు మాతాపితౄలొకాపదులయొక్కయు, పత్నియొక్కయు, పితృవ్యయొక్కయు, అ

గ్రహనియోగము ప్రత్యాక్షికశ్రాద్ధములయందును, సపిండికరణమునందును. కర్తయోగము
పిత్రాదులుచేవలయుననిన అగ్నికాణములములుఁజూపించుకూపనిచెప్పబడియున్నది
ఏతు స్పసిండికరణ క్రియాచూం

పనప్వితా మాతృ సపిండి నేచ|

కృత్వా ద్యగ్ని మిధ్వా ద్యథ హేలూమ శాలే

కిరణ్య మూహేన పితుః పితేతి|| ౬౮౦ ||

పిత్సపిండికరణమునందును, జీవశ్చితకర్తృకమును మార్చి సపిండికరణమునందును
అగ్నింధనావాశ్యభాగలవలన చేసి అగ్నికరణసమయామన “పితృపితా” అని యాచి
యవలెను.

పితో స్పసిండి కరణా దృతే స్యా

దూహేన న కార్యః కృత్తిభిః కదాచిత్|| ౬౮౧ ||

తిగ్లితంధ్రుల సపిండికరణములుగాక ఇతరశ్రాద్ధములయందు ఊహచేయకూడదు.

అదా యస్మే పితృ రాతా ప్రలులోభే తి చోహయేత్|

రేతః పితుః పితౌ వృక్షామిత్త్యాహ వైచనమూర్ధ్వయోః||

పితుః పితామహీ చే తి స్యా త్పితుః పృషితామహీ|

పితుః పితా మహేనా వృక్షా స్యా త్పితుః పృషితా మహః||

“యశ్మేపిత్త్యాతా ప్రలులోభరేతః పితృపితౌ|| యశ్మేపితుః పితామహీ
రేతః పితుః పితామహావృక్షాం “యశ్మేపితుః ప్రపితామహీరేతః పితుః ప్రపితామ
హావృక్షాం” అని ఊహించిచెప్పవలెను.

యే చే హేత్యై గనూహస్యా త్పిత్రేస్త్వహాద్య నూహితాః|

నూత్రే తస్మా దృచంనోహే * దిత్యాసేధ వచశ్శృతం|| ౬౮౨ ||

“యేచేహ” అను ఋక్కును, పిత్రేస్త్వహా ఇత్యాదిమంత్రములు ఊహించకూడ
దని చెప్పబడియున్నది.

* ౬౮౨శ్లోకమునందలి నాలుగవపాదమునాకుదొరకిన ప్రతులలోభిన్న భిన్నముగాను
న్నందున ఎక్కువపరణచేయుటకును శక్యముకానందునయథామాతృకముగా నే ముద్రియించి
నాను ఎనిరై వను కుద్ధి పాఠమును తెలుపుదు చేసికనో సపరణచేయవచ్చునని

సంస్థామాసి శాన్ధ ప వేద్య తంత్రం

కలికావ్యం స్యాన్నో మృతాహాది ఘాతాః

యన్మే మాతేత్యాది హిమామ పృథ్విత్యా

శేషగ్రాస శాశినాంతా శ్చమానః॥

• సంస్థామాసి శాన్ధమునందే ఇన్ధుశంత్రముచేయవలెను గాని ప్రత్యాద్దికాదులయందు చేయకూడదు. ఇన్ధుశంత్రముగాక “యన్మేమాతా” ఇత్యాది హోమములగాదులు శేష గ్రాస సహాశము వలెను మాసిశాన్ధ పృథ్విత్యాద్దికాదులయందు భేదములేదు

అపస్తంబులుఁడవిత్తృ యజ్ఞోక్తక్రమముగా

అగ్నోకరణము చేయకూడదు

శాన్ధే ప్రాహః చార్య ఇత్యగ్ని మిధ్యే

త్యస్మత్ప్రత్యా సైవ్యోత్రా భిరుహోతాః॥

అన్త్యో ప్రానుజ్ఞయో ధ్యోవ్య హవామ్య

మగ్నో మిర్యా త్తస్మత్తా హోదిషున్మః॥ ౬౦౬ ॥

ఏతాద్భిశా గ్నోకరణం త్రయోదశా

సూత్యాశ్శక్తం తస్మైరవసరామి॥

మహ్నాశానా మేవహి నాన్యశాఖనాం

తేషాంస్మృతం పిండవిత్తృ కృమాదితం॥

సంస్థామాసి శాన్ధమునందు ఇన్ధుశంత్రమునుచేప్పకయే “అన్నస్యోత్తరాభిష్ట హోతి” అప-గృ-౨౧-౩॥ అని అపస్తంబులు చెప్పియున్నాడు అకారణమువలన పృథ్విత్యాద్దికాదులయందువిహిన్మజ్జనుపొందిఅగ్నోకరణముచేయవలెను. త్రయోదశమంత్రా త్మకమగు అగ్నోకరణము అపస్తంబసూత్రానుసారము చేయవలెను. ఇతరశాఖలవారల పిండవిత్తృయజ్ఞోక్త ప్రకారముగా చేయవలెను.

అగ్నో కలిష్య న్నా దాయపుచ్చేగన్నం ఘృతస్థతం

కురుప్వేత్య భ్య నుజ్ఞతో హుత్వాగ్నో పితృయజ్ఞవత్॥౬౦౮॥

ఇత్యుక్తం యాజ్ఞవల్క్యేన త న్నాపస్తంబ శాఖనాం

అగ్నోకరణ మగ్నోకరణమాత్రాశ్యోక్తమేవహి॥

విప్రాప్తిచ్చే దుద్రియతా మగ్నా చక్రియతామతీ!

కామ ముద్ధియతాం కామ మగ్నా చక్రియతామతీ॥౬౦॥

అగ్నాకరణమును చేయునకడు ఘృతప్లవము అగు అన్నమును పట్టుకొని, “అగ్నాకరణంకరిష్యే” అని అడుగగా భోక్తలచే “పరువ్వ” అని అను జ్ఞాతుడై పిండపిత్తయ జ్ఞాత్వ ప్రకారముగా చేరువలెను అని యజ్ఞసంస్కృతు చెప్పుచున్నాడు యజ్ఞసంస్కృత వాతముగా ఆపస్తంబకాఖిలవారలు చేయుకూడదు. కర్త “ఉద్రియతాం అగ్నాచక్రియతాం” అని అడుగగా “కామముద్ధియతాం కామమగ్నాచక్రియతాం” అని భోక్తలు పర్యవృత్తముచెప్పి పిమ్మట అగ్నాకరణము చేయవలయుననియు తద్విధానమును మిగిలినవారకు చెప్పుచున్నాడు.

అత్యోత్తి సృష్ట ఉద్ధరేజ్జహు యాచ్చేత్త్య నుక్రిమగాః!

త్రయోదశా హుతిమితం సూత్రోక్త మథ కేచన॥ ౬౦ ॥

సూత్రోక్త మగ్నా కరణం సూత్రం త్రిక్తాస్థానీధీత్యచ!

శాఖాంతరాగ్నా కరణం కుర్వంత స్సంత ఉత్తమాన్॥

దూషయంతో వయంశ్రేష్ఠా ఇహంపస్తంబశాఖః!

ఇతి బ్రువంత.....చారమేవా చారంతిహ॥ ౬౦-3 ॥

“అతిసృష్ట ఉద్ధరేజ్జహుయాత్” ఆప-౪-౨-౧౪-౬౦-॥ అన్నమును అభ్యాప్తములకొనుట మతియొకపాత్రయందు వేటుగా ఉంచి హోమముచేయవలెను అని కర్మము చెప్పుచున్నది త్రయోదశాహుత్యాశ్మకము సూత్రోక్తియు అగు అగ్నాకరణమును విడచి, సూత్రమును చదువుకొనక, శాఖాంతరాగ్నాకరణమును చేయుచున్న కొందఱు విద్వాంసులు సూత్రోక్తాగ్నాకరణమును చేయుచున్న ఉత్తములను నిందించుచూ, ఆపస్తంబకాఖిలవరులమేము శ్రేష్ఠులము అని చెప్పుచున్న వారై శాఖాంతరాచారమునే చేయుచున్నాడు

నానాగ్నా కరణము

* వ్యాఖ్యాతృభిః ప్రాక్తన గృహ్యవిద్భిః

* ప్రాచీనప్రదికావృద్ధినిచావముక్తం । వ్యాఖ్యాతృభిః ప్రాక్తనగృహ్యవిద్భిః
ఉక్తంతాసంప్రహకారికాసు । ప్రసంగస్తాస్సముదాహరిష్యే॥ ఇతిపాతాంతకం

రుక్తంతథా సంగ్రహ కారికాను!
ప్రసంగతస్తా సముదా హరిష్యే
కళావ్యమేవేత్యథయాజుషాణాం ॥ ౬౯౪ ॥

- శ్రాద్ధే ద్వై విధ్యమగ్నా కరణమభిహితంపిండయజ్ఞోక్తమేకం!
త్వావస్తంబోక్తమేకంతదుభయవిధయోఃకన్యకేహివ్యవధా!
యేత్వావస్తంబినస్తే తదృషి కృతమనుష్ఠీయతేవప్రదృశి
స్త్వావస్తంబినస్తే తదృషి కృతమనుష్ఠీయతేవప్రదృశి
“మృత్యావస్తంబినస్తే తదృషి కృతమనుష్ఠీయతేవప్రదృశి
త్వత్వావస్తంబినస్తే తదృషి కృతమనుష్ఠీయతేవప్రదృశి
సంస్కార్యోముఖాదికప్రదమతోన్నసృష్టిరాభిర్బహూ
తేత్యేవస్తంబినస్తే తదృషి కృతమనుష్ఠీయతేవప్రదృశి
శ్రాద్ధాన్తరే వతోర్భయేదశనతోన్న సృష్టిరాభిర్బహూ
తేత్యేవస్తంబినస్తే తదృషి కృతమనుష్ఠీయతేవప్రదృశి
అస్త్యత్వాగ్నిముఖంద్విజాభ్యనువతోయస్తేప్రభృత్యైత్రయో
సంస్కార్యోముఖంద్విజాభ్యనువతోయస్తేప్రభృత్యైత్రయో

చివలు, గృహ్యోదులు, అగు వ్యాఖ్యాలు తమ కమ సంగ్రహకారికా
మూలములు అగ్నోకరణవిషయమై వ్రాసియున్నారు. ప్రసంగములను ఆకారికలన
చుట్ట వ్రాసియుచున్నాము.

ప్రత్యాదికాదిశ్రాద్ధమలయందు పిండహస్తవిధానమనియు దానిశాస్త్రాధానము
నియు అగ్నోకరణము రెండువిధములుగా చెప్పబడుచున్నది. ఆరెండువిధములు అ
గ్నోకరణములను విషయవ్యవస్థచెప్పబడి చున్నది అవస్థంభీమూలం సారలు అవస్థంభీ
క్రమకారముగా పదమాదుమంత్రిను అచేతను నివేశములు పిండయజ్ఞవిధానముగగాను ప్ర
త్యాదికాది శ్రాద్ధమలయందు అగ్నోకరణమును చేయవలెను.

“మృత్యావస్తంబినస్తే తదృషి కృతమనుష్ఠీయతేవప్రదృశి, అచారకా. ౨౩౫॥ అను వచనప్రకారముగాపిం
డస్మియజ్ఞమునందలి పూర్వోక్తమును విడచిఅగ్నోకరణమును మూలము ప్రత్యాదికా
దిశ్రాద్ధములయందు చేయవచ్చునట్లే “అన్నసృష్టిరాభిర్బహూతి” అపంగ్య. ౨౧-౩॥ అను

మహాప్రసాదముగా ఇష్టశాంత్రమునువిడిచి మాసిక్రాద్ధవిధానముగా అగ్నేశరణమునుమా
త్రమచేయుచున్నాడు.

“శుచిశ్రుత్రవహః”అప-గృ-౨౧.౨॥అన్యసోత్తరాభిర్జహోతి”అప-గృ-౨౧-౩॥అవి
సృష్టవలనను, మాసిక్రాద్ధమునందుఅగ్నిశాంత్రముదెప్పబడకపోవుటవలనను, మృతాహారుల
నయి అగ్నిముఖముచేయుక, బ్రాహ్మణానుజ్ఞను పొంది“యశ్యేమాతా”ఇత్యాదిపదములు
చేయుములుగల అగ్నేశరణమును చేయవలెను.

స్మృత్యక్తాహ్నిక కృద్విజైర వరపక్షే మాసిమాస్యహ్నిత
తక్రవ్యాగ్నిముఖాదిశేషక బలాన్నప్రాశనాంతంహి మత్,
మాసిక్రాద్ధ మితిస్మృతం పృథగిదంపూమాది భూంతకృ
న్మాసిక్రాద్ధ విధానమిత్యేహితం యత్తస్మృతాహ్నికః॥

అగ్నేశరణబ్రాహ్మణులచే ప్రతిమాసకృష్ణపక్షమునందును చేయబడునట్టి మృత్యుశాంత్రము
నీక్రాద్ధప్రాశనముగలగిట్టిక్రాద్ధమునకి మాసిక్రాద్ధము అనేది. ప్రత్యాక్షికాక్రాద్ధము
అనగా మాసిమాదిశేషగ్రాసప్రాశనమువలన చేయవలెనని చెప్పబడినది మాసిక్రాద్ధవిధాన
అనియునుచున్నది.

మృతాహ్నికద్యఖల శ్రాద్ధే వ్యేవాపస్సంబళాఖనాం
త్రాదయస్త్రయోర్తు రగ్నేశరణదేవతాః॥౨౨౯॥

ప్రత్యాక్షికాదిసమస్తక్రాద్ధములయందును అవస్థాభిశాఖలకుకత్తప్రత్రాదులే అగ్నేశరణ
దేవతలుగా తిరియవలెను.

ఇత్యాదివాక్యైశ్చహు భిర్భహూక్తిభి
ర్భహూ ప్రకారైర్భహు వారహాదరాత్ ।
తచ్ఛ్రవ్యాతాంనో బధిరోపమాసకం
కిమర్థ మత్రప్రతి పాద్యతేత్వయా॥౨౦౦॥
సూత్రోదితాగ్నేశరణం సంప్రదాయవరంపరాత్ ।
చాగోత్పన్నమధునా దృష్ట్వా శాఖాభిమానతః॥౨౦౧॥
ఉక్తం హి పునఃపుక్తం తదున్మత్త ప్రలాపవత్ ।
తతోన్మధుంసూరయోనూయం సమర్థానూం ప్రతాగసం॥

పూర్వోక్తప్రకారముగా ఆ నేకులగు గారి కాకాయలు ఆ నేక విధములుగా ఆ నేక పర్యాయములు శివుని గ్రంథములందు వ్రాసియుంచిన పూర్వోక్త కార్యము వినియున్న మాకు నీవు చెముడు ఎత్తువట్లు తిరిగి చెప్పుట నిష్ప్రయోజనము అని మీకుతోచవచ్చును. ఆపస్తంబనూత్రోక్తమగు ఆ గొప్ప కణము సంప్రదాయపరంపరనుండి ఆచార్యుని నైహావుటనుచూచి కాష్ఠాభిమానమువలన ఈ నృత్యప్రలాపములె చెప్పినదాని నే తిని తినిగి చెప్పిననన్ను ను సమర్థులగు మీరలు తమిం చెదరు గాక.

పరివేషణప్రకారము.

అన్నాభిమర్శా త్వరస్తుకేచి

స్త్రీతీయమా మంత్రణమాచరంతి

హూమావశిష్టాన్న ఘృతంపితౄణాం

వాత్రేషుకృత్వా ధహవివ్యమన్నం॥ ౨౦౩॥

సత్పయసాపూప ఘృతాదిశాకం

హృదోతిమస్మైం ధవయుగ్ధధిస్యాత్

స్వయంచక్రరూపురివేషణాది

పుత్రాశ్చశిష్యా అపివావిశిష్యాః॥ ౨౦౪॥

అన్నాభిమర్శనమునకు పూర్వమునందు తృతీయామంత్రణమునుకొందరు ఆచరించుచున్నారు. హోమనేపములగు అన్నిమాను ఘృతమును పిత్రిపాత్రలందు ఉంచి అనంతరము ముందుగా అన్నమును తర్వాత పరమాన్నము, ఆపమములు, నెయ్యి, కూరలు, పప్పులు, పధి సహితము అగు ఉప్పును, క్రమముగా కర్తగాని, పుత్రులుగాని, శిష్యులుగాని, ప్రోత్రియూలుగాని, వడ్డించవలెను.

అన్నత్యాగ ప్రకారము

గాయత్రీయాద్భి రఖిలాశన పూర్ణపాత్రా

ణ్యభ్యుత్య దైవఉదగాస్యక హూపవీతి

ఘృత్యాభ దేవ సవితః ప్రనువేతిపాత్రం

• వర్ణుత్య దక్షిణక జాను నిపాత్యభూమ్యాం॥ ౨౦౫॥

పాత్రం ప్రగృహ్య పృథివీయజుషా భిమంత్యే

దంవిష్టు రిత్యశన మూర్ధ్విస్థృశేద్విజన్యః 202

అంగుష్ఠకంశ్రీవిష్ణో స్వాహా హవ్యం రక్షస్వపుహూమౌగ్రం
వసంజ్ఞక విశ్వదేవా ఏతన్వోహవ్యం సపరికరం విశ్వదేవ బ్రా
హ్మణస్త్వా హవనీ గూర్ధేకవత్తం దాన్యమాసంచాత్మప్రేస్త
త్స్వింగ్గమేయం భూర్గదాక్షరోభోక్తా అన్నం బ్రహ్మహుయ
బ్రహ్మసౌవర్ణం పాత్రమక్షయవటఘమేయం విశ్వదేవేభ్యశ్చద
మన్న మిహుప్రాన్వరూప మాస్మి ప్రేరాన్యమానంద ఆత్మయశ్చ
ప్యర్థం యథాభాగాస్వాహానమ కీర్తి యమౌదకః విప్రుజేత్ |
గ.యూ.యాంశ్రీవిష్ణుపాదాననమస్తేపాదేషునర్వరీధిర్భద్ర త్తమస్తు
యోవేవాదిక్యేకాదశ స్థేయచావిశ్వాస్తేవానుశ్లేత |

వర్షింయంతియసమిన్యటగాయత్ర్యభిమంత్రితమలసఉదకము చేభోజసాగ్ర మ గ్రా
హించి విశ్వదేవస్థానమున ఉత్తరంభిముఖుడై శుభోపవీత్యుండేవసంతాప్తి ప్రా
మంక్రముతో విశ్వదేవభోజన సాగ్రమప్రాప్తించి, విహారాని భూమిమీదను ఉండు
పాత్రమున గ్రహించి, పుష్పవీతేతిమనంక్రముతో ఆభిమంత్రించి, భోక్తకు విశేషబాంధవ్య
నిష్ఠానుని, “ఇదంః స్థావరక్రమే”యనుచంక్రముతో అన్నమును స్పృశింపజేసెనలెను.
“శ్రీ.ష్టో స్వాహా”ఇత్యాదిః యథాభాగంస్వాహానమను” ఇత్యంతమునకు చెప్పి, గ.యూ.
యాంశ్రీవిష్ణుపాదాననమస్తేపాదేషు స్యాత్పరీక్షా దత్తమను” అయిన మన దుఃఖ
లెను “యేదేవాదిక్యేకాదశ”యనుచంక్రముతో విశ్వదేవోపస్థానమునకు విడువలెను.

ప్రాచీనావీతి నవ్యంబాన్వాప్యః దేవనవిరరిత్యాదిన్వథాకవ్యం
రక్షస్వ పితృకితామహావ్రక్షితామహా ఏతద్వ్యకవ్యుత్త్యాదిరా
జతమిదం పాత్రం పితృకితామహా ప్రతితామహేభ్యశ్చకమన్న
మిత్యాది న్యధానమస్తేలోదకంవిప్రుజేత్ ||

ప్రాచీనావీతియైయదమహాకారినిభూమిమీదఉండు “దేవనవిరగ్రమున” ఇత్యాది, శ్రీ
విష్ణోస్వహావ్యూరక్షస్వ, ఇత్యంతమునకు చెప్పి పితృకితామహావ్రక్షితామహా ఏతద్వ్యక వ్యూ
ఇత్యాది, రాజతంపాత్రం” ఇత్యంతమునకు చెప్పి, పితృకితామహావ్రక్షితామహేభ్యశ్చక
మన్నం” ఇత్యాది యథాభాగం స్వాహానమః, ఇత్యంతమునకు చెప్పి, లోదకం మను విడువలెను.

౫ రూయాంబిష్టుకాదాదీత్యాభ్యంత్యైవమాహితః।

యేచేహపితరభిష్క్వాప్యత్రోపతన్ధవే॥౨౦౭॥

అనుభవముననుసరించి పాదమునందు వర్తమానము అని చెప్పి "యేచేహపితరభిష్క్వాప్యత్రోపతన్ధవే" అనుచు పాదమునందు చేయవలెను.

దేవతాభ్యః పితృభ్యశ్చేత్యభ్యవతకమాంతః।

త్రైస్రో విధుమతీర్జస్త్యా సత్సన్ధ్యమ్నాం సంధి కేరే॥౨౦౮॥

యథాను ఖంజపథ్యంచ పృథూపజనార్దకః

ప్రసాదాత్ పాత్రోక్త్యా బ్రాహ్మణానోజయేతత్తతః॥౨౦౯॥

సంహవిష్యందశద్యాద్యత్రోధనోత్వరః।

అనుభవముననుసరించి పాదమునందు వర్తమానము అని చెప్పి "యేచేహపితరభిష్క్వాప్యత్రోపతన్ధవే" అనుచు పాదమునందు చేయవలెను. "యథాను ఖంజపథ్యంచ పృథూపజనార్దకః" అనుచు పాదమునందు చేయవలెను. "ప్రసాదాత్ పాత్రోక్త్యా బ్రాహ్మణానోజయేతత్తతః" అనుచు పాదమునందు చేయవలెను. "సంహవిష్యందశద్యాద్యత్రోధనోత్వరః" అనుచు పాదమునందు చేయవలెను.

అభిశ్రవణపఠనము

అశ్రుతే విత్రాచి దక్షేశ్వక్తంహి యోగినాం॥౨౧౦॥

భూజానాంప్రాచినయేన్మత్రాన్రక్షోఘ్నసపివైష్ణవాన్

స్వీరింశస్యథాభ్యాసంశ్రావయేదితివైషమనుః॥౨౧౧॥

సాధ్వానుశ్రావయేత్ప్రేథగృణాస్త్రాచివైషహి॥

అనుభవముననుసరించి పాదమునందు వర్తమానము అని చెప్పి "అశ్రుతే విత్రాచి దక్షేశ్వక్తంహి యోగినాం" అనుచు పాదమునందు చేయవలెను.

"భూజానాంప్రాచినయేన్మత్రాన్రక్షోఘ్నసపివైష్ణవాన్" అనుచు పాదమునందు చేయవలెను. "స్వీరింశస్యథాభ్యాసంశ్రావయేదితివైషమనుః" అనుచు పాదమునందు చేయవలెను. "సాధ్వానుశ్రావయేత్ప్రేథగృణాస్త్రాచివైషహి" అనుచు పాదమునందు చేయవలెను.

త్రిస్తాకృత్యామధుమతీస్త్రసస్సంశ్రావయేదధి

అక్షన్నమీమదంతేతిచతుర్థీశ్రావయేద్భవం॥౨౧౩॥

భోజయేదమధుమధువాతాః ఇత్యాది మామసుక్రయతః పరిచి అక్షన్న

గణం

స ర సి ం మా కా రి కా వృ త్తి

మానుకంతానునాల్గు ముగ్ధమును కూడ భోజనమునను.

భోజనానంతరవృత్త్యము

శ్రాద్ధోత్సవపాదితపాచితాత్మ

దానాది సంపన్న మితిహా వృత్త్యు!

వింక్షప్రదానార్థ మతోఖిలాగ్న

దుర్భిష్ట పిండార్థ మిహిహిష్ట లేత|| ౭౧౮||

“మయాకృతం శ్రాద్ధం సంపన్నం” అనిగర్త భోక్తాను అడిగి పిండప్రదానము కొఱవ ను ఉద్విష్టపింపముకొఱవను” అన్న మునుచేరుగాతీనిఘంచవలెను.

కిమన్న కేషః క్రియతామిహ

నివేద యేచ్ఛేషమిమం ద్వజేధ్యః!

శిష్టై రభీష్టై స్సహభుజతామి

త్యతాపిశిష్టాన్న మహోగృహీత్వా|| ౭౧౯||

యేలగ్నినగ్ధాఇతిమంత్రముతో

చ్ఛిష్టాంతికేన్నం ప్రకిరేత్తుభూమ్యాం!

గంధోష్టిరాపోశన ముక్తమాచారం

తేషుద్విజేషుస్వదితంహివాచనం || ౭౨౦||

“పిండార్థం ప్రాశవాద్భోజ్యత్యున్న కేషః క్రియతా” అనిగర్త అనుగూ భోక్తయును “శిష్టై రభీష్టై స్సహభుజ్యతాం” అనిప్రతుల్లికముచప్పవలెను. అనంతమున్న మునుగ్రహించి” యేలగ్నినగ్ధాః” అనుమంత్రముతోఉద్విష్టసమీపమునందు భూమిమీద అన్నమునుచేయవలెను. అనంతము ఉత్తరాపోశనము చేప్పబడినది. వాస్తవతాళనముల యినతర్వాత ఆచమనముచేసి బ్రాహ్మణులుస్వతిథిను చేప్పవలెను.

శ్రాద్ధభోక్తృవిసర్జనము

పితరర్చనప్రాసధిరోచితేహ

దేవార్థవిప్రాసపివాచయేత్తతః || ౭౨౧||

స్వస్తివాచ్యంతతఃకుర్యాదక్షయ్యోదకమేవచ!

మయాకృతం శ్రాద్ధమన్న మక్షయ్యోదకమస్మిన్ || ౭౨౨||

దాతాగోనోభివర్ధంతామిత్యాదిప్రాథమేద్విజాన్!

అపరాధాన్ తమస్వంసీత్యాసీమాంతమనుచ్రజేత్ || ౨౨౪ ||

ఉద్వ్యాసేర్నివసితాంతే

తూర్ణిష్టపాత్రానిసతాదిభిన్నై

యత్తోపసీతియై బ్రాహ్మణులకు ప్రదక్షిణముచేసి నమస్కరించెనెను. తాంబూలము, గంధము, అక్షతలు, దక్షిణ, ఇచ్చి “దాతాగోనోభివర్ధంతామిత్యాదిప్రాథమేద్విజాన్” అని ప్రార్థించినమాంతమును జూచి అపరాధాన్ అనుచు “అపరాధాన్ తమస్వంసీ” అని ప్రార్థించినమాంతమును జూచి అపరాధాన్ అనుచు. భోక్తృవిధినివసితాంతే తుల్యముగా ఉద్విష్టపాత్రలను అదితీయమునను

పిండిప్రదానము

ప్రత్యేక్య పిండస్థలమత్రకర్త

చమ్యాపవిశ్చైవనదక్షిణాభ్యః || ౨౨౫ ||

ప్రాచీనావీశ్యేవచాసూన్నియమ్యా

ద్యాస్మిచ్ఛాదే పిండదానం శిష్యే

నేద్యాంద్యైవదక్షిణాగ్రాంసమూలాం

తస్మాద్రాస్త్రాత్సన్యగాస్తీతూష్ణిం || ౨౨౬ ||

పిత్రాదిభ్యపూర్వాభాగేస్వపశ్చ

స్నాతాదిభ్యోధానపూర్వాన్యత్తిహం

దధ్యాత్సిశ్యేతైవశీర్షేతేషు

దర్శ్యేషేవమంత్రపాత్రకమేణ || ౨౨౭ ||

మార్జయంతామచపిత్రగత్యాన్యస్థామూర్ధ్వమోః

యథాలింగదక్షిణాపవగాన్విండాం స్తిహోదకాన్ || ౨౨౮ ||

జాన్యాభ్యసవ్యంత్యహపైతృకేణ

శీర్షేనపిండాన్ హుతభుక్తశేషే!

సంస్పృశ్యదద్యాత్తిలవారిభూయ

స్తన్మత్రపాత్రకమతోఽథక్షార్ధ్యం || ౨౨౯ ||

మాతామహాశ్రాద్ధకృతోయదిస్య

శ్వేద్యాందిశిసాక్షిలవారిపిండాన్ ।

దద్యుహిప్సిత్తోర్మృతవాసరాదా

పిండార్ఘ్యదానేద్విజజ్గిదేశే ॥ ౨౩౦ ॥

స్వాద్యేచప్రాతేతిహిపిత్యైపస్థితి

స్వాద్యాశ్చప్రాతేతిచపూత్యైపస్థితిః ।

పితౄంశ్చితేచేత్యథతాశ్చమాతౄః

పితౄంశ్చతృప్యంతుభవంపవ ॥ ౨౩౧ ॥

మాతౄశ్చతృప్యంతు భవత్యఙ్గర్థం

తథోభయోస్తృప్యతతృప్యతేతి ॥ ౨౩౨ ॥

పుత్రాసప్త్రానిత్యైచాభాజనేనా

విద్ధిన్నాంబుత్రిప్రసవ్యప్రసంగేత్ ।

సర్వాన్పిండాంశ్చార్ఘ్యహోమాధిపాత్రా

ణిహస్యగృభతానికృత్యాతఙ్గర్థం ॥ ౨౩౩ ॥

అనుచ్ఛ్వసంస్తృప్యతతృప్యతేతి

యజుప్రిరుక్వోఽత్యచభాజనాని

ద్యంద్వంవిసృజ్యాత్రచపిండపూజా

కృత్యాపితౄన్ప్రత్యథవతమానే ॥ ౨౩౪ ॥

ఇత్యాదిచోక్త్యాప్వపివాద్విశేగ్న

పిండాఃప్రిపేద్యవ్యథపిండదేశే ।

సంప్రోక్ష్యచాన్నాదఖలాద్గృహీత్వా

గ్రాసావరార్థ్యంగ్రిసితవ్యమత్ర ॥ ౨౩౫ ॥

మంత్రేణచాథహ్యుపవీతినైవ

కర్తవ్యమత్రాచమనంతదానిం ॥ ౨౩౬ ॥

సాలేధృత్వా భస్మమచ్చందసంవా

శిష్టై ర్విష్టై ర్భంధుభిః ప్రోష్యవర్గైః॥

నిత్యశ్రాద్ధేనైవసాధకం సుహృద్భిః

ఝంజితైవాభ్యాగతాన్నాధికభిక్షా ॥ 232 ॥

బ్రాహ్మవిదగర్జనానంతరము కర్త, పిండప్రదానప్రదేశమునకు వచ్చి, కూర్చుని ఆ
చమనము చేసి, దక్షిణాభిముఖుడై ప్రాచీనాపీతము చేసికొని, ప్రాణాయామము చేసి
“అస్మిన్మాసిక్రాద్ధే పిండప్రదానం కంష్యే, అని సంకల్పించి, వేదికయందు మోళ్లు
కలిగినట్టి దూ, అగ్రములు కలిగినట్టియు దర్బలను దక్షిణాగ్రములు గాను, రెండు పండ్లు
గాను పెరవవలెను. తనకు పూర్వదిక్కున పిత్రాదులకును, తనకు పశ్చిమ భాగమున మా
త్రాదులకును, మంత్ర బ్రహ్మైక పాత క్రమముగా “మూర్తయంతాయమపీతం” ఇత్యా
దిమంత్రములతో పితృతీర్థమునుండి తిలోదకమును దక్షిణసూక్తిగా ఇవ్వవలెను. అనంత
రము ఎడమచాకాలిని భూమిమీది మోపి హస్తభుక్త శేషములను కలిపి పిశ్యస్తీర్థముతో
దక్షిణసూక్తిగా పిండప్రదానము చేసి’ పూర్వోక్త ప్రకారముగాతనికి తిలోదకమును ఇ
వ్వవలెను. మాతామహాశ్రాద్ధాధికారవైవర్త్యే వేదికయందు కూర్చున్నప్పుడు తనకు
పిండములను ఇవ్వవలెను. మాతాపితరుల ప్రత్యాభిక్షాశ్రాద్ధాలయందు, బ్రాహ్మణులైన
ప్రదేశమున నే పిండప్రదానము చేయవలెను. “యేచవోత్రయేచాస్యాస్యాగ్గోసంతే నా,
శ్చవోత్రయాశ్చాస్యాస్యాగ్గోసంతే” ఇత్యాది మంత్రములచే పితృబ్రాహ్మణావస్థానముచేసి
“పుత్రాశ్చాస్త్రానభివర్షయంతీః” అనుముఖ్యుతో అనులోపిల్లుసోపి ఆ చిచ్చిన్నధారగా
ను అప్రసక్తీగముగాను పిండములకు ముహూర్త చుట్టూశ్రీవునను. తిర్వాగ్గోసంత్యనా
త్రలను హోమపాత్రలను బోర్లించి, అనంతరిము ఊపి దువకుండా “త్యన్యోత్యన్యోత్య
వ్యత” అను మంత్రమును ముహూర్తరు ఉచ్చరించి, ఆకులను బోర్లించిన వాక్రము ప్రో
క్షించి బోర్లించిన పాత్రలను రెండేసి రెండేసి పువ ముఝుకువోట ఉంచి ముఝు
లనుపూజించి “ఓంఅద్య-పూర్వోక్తమగ్రామానిక్రాద్ధ్యస్మిన్మాతామహాప్ర-తామహాన్
ఇత్యాది, గయపిండపద్యశాధి ౧౧ అవధి చేసిధానుడెంచి, ఉపకములను ముగిసి,
అగ్నియందుగాని, ఉంచవలెను. లేక గోవునకుగాని, బ్రాహ్మణునకుగాని, పెట్టవలెను. తర్వా
తపిండప్రదానప్రదేశమునందు ప్రాక్షించినమంత్రమునుండి పుచ్చుకొనిపిండదను “సి ప్రాచీ
నాపీతయై “ప్రాణేనీవిష్టే, అనుమంత్రముతోభక్షించి, ఉపపీతయై ఆచమనముచేయును. అనంత
రము ఫాలమునందు భస్మముగాని, మృత్తునుగాని, చందనమునుగాని, ధరించి.

కిష్టాలు, ఇష్టాలు, బంధువులు, ప్రావ్యవృద్ధులు, మిత్రులు, అభ్యాగతులు, అన్నాధులు మొదలగువారితో కలసి భుజింపవలెను.

అష్టకాశ్రాద్ధము

మా ఘేమా సేకృష్టపక్షేష్టమీయా

జ్యేష్ఠానక్షత్రాన్వితాన్వితానా

విఘ్నోత్పన్నే ఫాల్గునేమాసికృష్టా

ప్రమాంధధాన్వహూమవనాత్రకార్యః || 23౮ ||

మాఘబహుశాష్టమినాడు జ్యేష్ఠానక్షత్రమున్నను లేకపోయినను అష్టకాశ్రాద్ధము చేయవలెను. మాఘమాసములో విఘ్నము సంభవించినయడలఫాల్గుణబహుశాష్టమినాడు చేయవలెను. అష్టకాశ్రాద్ధమునందు బధిహోమముచేయవలెను.

ప్రాతఃకృత్వా బ్రాహ్మణామగ్రశరాని

స్నాత్వాకాలేకగ్నవిగ్నైర్వచిన్విం

స్నాత్రాప్రచీనావీర్యసాదక్షిణాన్యః

ప్రాణనాయమ్యాష్టకాశ్రాద్ధకర్మ || 2౩౯ ||

కరిష్యత్సగ్నిముఖాద్యథాజ్య

భాగావసానేథ గృహంగతేషు

విప్రేషుసంకల్ప ముఖాదినాసో

గానాంతపశ్చాద్రియతామతీర్య || 2౪౦ ||

లబ్ధాభ్యనుజ్ఞో దధిసంగృహీత్వా

దధ్నైవకార్యాగ్నిముఖాహుతిస్తు ।

అజ్యేనకేచిత్తదసాధునాత్రా

గ్నిస్యిష్టకృద్భ్యంహవిషోపృథక్త్వాత్ || 2౪౧ ||

అష్టమినాడు ప్రాతఃకాలమున బ్రాహ్మణులను నిమంత్రించి, మధ్యాహ్న కాలమున స్నానముచేసి, నిత్యకర్మను చేసికొని, ప్రాచీనావీరియై దక్షిణాభిముఖులుగా కూర్చుని, ప్రాణాయామముచేసి “అష్టకాశ్రాద్ధంకరిష్యే, అని సంకల్పించి, అగ్నింధనాద్యాజ్యథాగాంతమునకు చేసి, బ్రాహ్మణులరాగా సంగల్పిం ది పశ్చాదానాంతము వఱకుచేసి

“ఉద్రియతామగ్నోచక్రియతాం,, అని అక్షిణి భోక్తలవలన అనుజ్ఞను పొందినవాడైదధి
చేత ముఖాహుతి చేయవలెను. అజ్ఞముతో ముఖాహుతిచేయవలెనని కొందఱుచెప్ప
చున్నారు గాని అగ్నిస్విప్తకృతులకు హవిస్సు ఇచ్చుట అగుటవలన ఆక్షతుము కాస్త్ర
సంపతము కాదు.

అచార్యవాచఃకిలపార్యణేనా

తోన్యారికర్మాణితదాదిశబ్దాః ।

యథోపదేశంత్యితిదేవతానుస్య

రిగ్విగ్నస్విప్తకృతంచాంతరేణ ॥ ౭౪౨ ॥

ఇత్యంతముద్దిశ్యహవిష్యమేకం

అచార్యపహవృద్ధిభిన్నాత్ ।

ఏకంహవిస్త్వగ్నిముఖాహుతిప్ర

ధానాహుతిస్విప్తకృదాహుతీనాం ॥ ౭౪౩ ॥

తస్మాద్ధినర్వేషకృతాన్నహోమే

ప్వన్నేనకార్యాగ్నిముఖాహుతిస్యాత్ ।

తతఃప్రధానాహుతయస్తతోత్రా

గ్నిస్సిస్విప్తకృత్యాదితివాక్రమాయం ॥ ౭౪౪ ॥

“పార్యణేనాతోన్యారికర్మాణి” ఇదిమొదలుగునన్నియు అచార్యవాక్యములే. య
థోపదేశంజేసతః ఇత్యాది అగ్నిగ్న స్విప్తకృతంచాంతరేణ, ఇత్యంతము నజుకు ఉద్దేశించి
అచార్యుడు ఒకహవిస్సునేచెప్పియున్నాడు. వేఱుగాచెప్పలేదు. అందువలన అగ్నిముఖా
హుతి, ప్రధానాహుతి, స్విప్తకృదాహుతులకు ఒక్కహవిస్సునే చేయవలెను. అందువల
ననే చరుహోమము “యందు అన్నముతో ముఖాహుతిని చేసి, ప్రధానహోమములను
చేసి, అనంతరము స్విప్తకృద్ధోమముచేయవలెను. ఇట్లుహోమక్రమముచెప్పబడినది.

యజ్ఞోపవీతిజుహుయాదాహూర్యాద్యదితాస్రమూత్ ।

దధిహూమమివాప్రాయశ్చిత్తహూమాంతమిత్తుత ॥ ౭౪౫ ॥

అహూరాదులను, ప్రాయశ్చిత్తహోమసహితము అగు దధి హోమను యజ్ఞోపవీ
తియై చేయవలెను.

ప్రాప్తేతుదధ్యంజలిహోమకర్మ

తస్యమావ్యహాబ్రాహ్మణభోజనంజగః।

కేచిత్ప్రధానశ్రయయుక్తమప్తకా

శ్రాద్ధవినిగ్నైకరణంకథంభవేత్ ॥ ౭౦౬ ॥

పూర్వాష్టాంగైర్వ్యవధేయభవత

సగ్నాత్రేతుకాలవ్రతగిధ్యుక్తిః।

కార్యోయమగ్నైకరణస్య స్థయే

పరాహ్మకాలే దధిహోమఃకరితః ॥ ౭౦౭ ॥

పూర్వాష్టాంగమున దధ్యంజలిహోమమును చేసి, బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టు
లెనని కొందఱు చెప్పుచున్నారు గాని అదియుక్తముగాదు. ప్రధానశ్రయయుక్తమగు
అప్తకాశాగ్నిము అగ్నైకరణమువిశాగా ఎల్లుచేయవలెను? అదియుగాక అప్తకాశాగ్ని
ము పూర్వాష్టాంగమునందు చేయవలెను అను విధిలేకపోవుటవలనను, సూత్రమునందు కాల
ప్రగతిని చెప్పనిచో నవటకలంకము అగ్నైకరణము సింహుటకై అపరాహ్మమునందు దధి
హోమము చేయవలెనని చెప్పబడినది.

అతాష్టకాభ్యయం వైతిదైవతం

తద్దక్షిణంజలిహోమహోమశ్చ

స్థానేశ్వపూపాదిక హోమకర్మణాం

హోమస్య వైత్రప్రతి సిద్ధ్యదీరితం॥ ౭౦౮ ॥

అప్తకాశాగ్నివేదకలంక దధ్యంజలివేదకే హోమము చేయవలెను. అపూపాది
హోమస్థానమునందు ప్రతినిధిగా దధి చెప్పబడినది.

అపూపమాంస స్థవపాజ్యహోమ

సిష్టాన్నహోమా ఇతిపంచకానాం।

స్థానేయమేకో దధిహోమపవా

చార్యేణ తుక్తో హికలాయుగేస్మిన్ ॥ ౭౦౯ ॥

అపూప, మాంసాన్న, వహ్ని, జ్య, సిష్టాన్న హోమములు అను అయిదు హోమములకు
కలిగియుండు పంచ ప్రతినిధిగా దధిహోమము చేయవలెనని ఆ చార్యుడు చెప్పియున్నాడు

అన్యనచో వస్తరణా వదానా
 భిఘారణాన్యేవహికారయిత్యా
 కర్తవ్యసభ్యంజలి హేమమంబ్ర
 స్వాద్యాం జనాన్యభతేనదత్వా || ౭౫౧ ||
 దర్వాత తస్విష్టకృతంచపలుత్యా
 తల్లేవయోరాద్యఖలంసమాప్న
 అన్నాభిమర్శద్విజభోజనాది
 శిష్టేచదధ్నానహవిండదానం || ౭౫౨ ||

ఉపస్తానము, అనదానము, అభిఘాగణము, ఇతరులచే చేయించి “నూంజనాః”
 అను మంత్రముతో దధ్యంజలిహోమము చేసి, దర్విచేస్విష్టకృద్దోమమునుచేసి, తేపయోగ
 త్యాః కంగ్ర శేపమును సమాప్తిపొందించవలెను. అన్నాభిమర్శముక బ్రాహ్మణ భో
 జనమైవోత్ముట మిగిలిన దధితో పిండప్రదానము చేయవలెను.

అన్యప్తకాశ్రాద్ధవిధిస్తుమాసి
 శ్రాద్ధేనవిజ్ఞేయఇహవికారః!
 సర్వేషుహోమేవ్యపిప్రైతృకేషు
 తూష్ణింప్రసవ్యంనిర్ముతేర్దిశంహిగి || ౭౫౩ ||
 ఆరభ్యతాద్దక్షిణతోవపగవాక్యా
 త్సమంతంపరిషేచనంస్యాత్!

అన్యప్తకాశ్రాద్ధము తూన్తిశ్రాద్ధమునలెను. వికృతి ఏమియు లేదు. సమస్తప్రైతృక
 హోమములయందు నైఋతి దిక్కున ప్రారంభించి దక్షిణాపర్గముగాను మంత్రపఠిత
 ముగాను సమంతంపరిషేచనము చేయవలెను.

ప్రత్యాబ్దికాదులయందుఇధ్యతంత్రములేదు.
 పిత్రోస్సపిండేకరక్షాయాయా
 మేవాగ్నిమిధ్యాద్యఖలంచకుర్యాత్ || ౭౫౪ ||
 తయోర్మృతాహోదిషునాగ్నితంత్రం
 కతావ్యమగ్నోకరణాదినర్యం || ౭౫౫ ||

మాతాపితరుః సవిందీకరణమునందు ఇంద్యతంత్రమును చేయవలెను. తత్సత్వాబ్ధికా
మలయందు తత్సత్వతంత్రమును మది అగ్నికరణాదివస్తువు చేయవలెను.

సంస్థామాసిశ్రాద్ధపవేద్ధతంత్రం

కలికావ్యంస్యానోమృతాచక్షుషా కల

యన్మేరూతేత్యాదివశోమప్రభృత్యా

శేషగ్రాసప్రాశనాంతంసమానం || ౭౫౫ ||

సంస్థామాసిశ్రాద్ధమునందే ఇంద్యతంత్రమును చేయవలెను గాని ప్రత్యాబ్ధికాదుల
పేరగుదురు. అగ్నికరణాది శేషగ్రాసప్రాశనము వలన మాసిశ్రాద్ధమునందు
శేష ప్రత్యాబ్ధికాదులయందు చేయవలెను.

శ్రాద్ధమునందు ప్రధానత్రయనిరూపణము

ప్రధానంగాదధునానమస్తు

శ్రాద్ధక్రియాశాంక్రియతేవిచారః ||

శ్రాద్ధమునందు సమస్తశ్రాద్ధకర్మలు వివరింపబడుచున్నవి

శ్రాద్ధేత్రణిప్రధానానిబ్రాహ్మణానాంచభోజనం

దోషాననాగ్నోకరణంపిండదానమమాదిషు || ౭౫౬ ||

శ్రాద్ధములయందు బ్రాహ్మణభోజనము, అగ్నోకరణము, పిండదానము, అన్న
దాన ప్రధానములు అని చెప్పబడుచున్నవి.

దగ్ధయందు మాతామహాశ్రాద్ధవిచారము

శ్రాద్ధేవ్యప్యేతాదృశేష్వేవమేవ

ఏత్రోత్తైకంచాత్రమాతామహనాం

యంజ్యదేకంభోజయేచ్ఛేథయోరి

త్యేషోద్ధోక్తోధు.....వవ || ౭౫౭ ||

ఏకంవివం భిన్నగోత్రేషుపిత్రి

దైవత్యేషుప్రాశయేన్నోదపాది

ఇత్యేషోకోదృశ్యతేనూత్రిభాష్య

స్మృత్యేకోఽనుప్రాహతంయూజ్జవల్యైః || ౭౫౮ ||

దక్షశ్రాద్ధాదులయందు మాతాపితరులకొక బ్రాహ్మణుని మాతామహులకు ఒకఁ
 .బ్రాహ్మణుని భుజింపచేయవలెను. భిన్నగోత్రములగు పితృమాతామహస్థానములయందు
 ఒక బ్రాహ్మణునిభుజింపచేయకూడదు. అనినూత్రములయందు, భావ్యమునందు, స్వృతులయం
 దు చెప్పబడియున్నది.

ద్వాదశేవేప్రాక్త్యయఃపితృశ్రేష్ఠదగ్గేకైకమేవనా |

మాతామహానామప్యేవంతంత్రంవావైశ్వదైవికం || ౭౫ ||

విశ్వేదేవస్థానమునందు ఇద్దరిని పితృస్థానమునందు ముగ్గురిని కూర్చుండబెట్టవలెను
 శేదా ఒక్కొక్కని ఐనను కూర్చుండబెట్టవలెను. మాతామహస్థానమునందును ఇట్లే చే
 యవలెను బ్రాహ్మణులు ఇట్లుదొరికినవో విశ్వేదేవస్థానమునందు తంత్రము చేయవలెను.
 అని గూర్చుకల్యూఁడు చెప్పియున్నాడు త్రిశబ్దార్థము ౬౧౦-శ్లోకమునందు వివరిం
 చబడినది.

లభ్యేతేచేద్రాహ్మణోద్వాపితృభ్య

త్వైకం చైకం చాపిమాతామహానాం |

ఏవంయోజ్యంస్థండిలంవైశ్వదేవం

కార్యంవిజ్ఞానేశ్వరేదైవముక్తం || ౭౬ ||

ఇద్దఱుగ్రాహణులు లభించినయడల పితృస్థానమునందొకనిని, మాతామహస్థానము
 నందొకనిని కూర్చుండబెట్టి విశ్వేదేవస్థానమునందు స్థండిలవిధానముగా చేయవలెనని పూ
 ర్వోక్తయజ్ఞసంహితచరణమునకు విజ్ఞానేశ్వరుడుటీకను వ్రాసియున్నాడు.

సూత్రేపితృంశ్రాద్ధక రైవచోక్తం

దోషాభావాన్నాత్రమాతామహానాం |

యద్యైవైకోబ్రాహ్మణోలభ్యతేతం

పిత్రథకంవాభోజయేద్వైశ్వదేవం || ౭౭ ||

కృత్వాతత్రస్థండిలంక్లప్తమన్నం

ప్రాశ్యేద్వాగ్నోబ్రహ్మచారిభ్యవప |

శద్యాద్విద్యాధికాభ్యవపంసప్తః

ప్రాహేత్యుక్తంతత్రసాదగృనాద్యైః || ౭౮ ||

మద్యేకం గోచరేచ్ఛాద్యే దైవంత్రకథంభవేత్ |

అన్నం వాత్రేసముద్భవ్య సర్వస్యవ్రకృతస్యచ || ౨౬౩ ||

దేవతాయతనే కృత్వా తత్రశ్రాద్ధం ప్రకల్పయేత్ |

ప్రాసేదగ్నై తదన్నంతు దద్యాద్వా బ్రహ్మచారిణే ||

సూత్రమునందు పిత్తిశ్రాద్ధము చెప్పబడినది విధించబడకపోవుట వలనదోషములేదు గనుక మాతామహాశ్రాద్ధము చేయవలసివచ్చును. ఒక్కట్రాహ్మణుడే లభించిన యడల అతనిని పిత్తివర్గమునందు భుజింపచేసిపిత్త్యేదేవస్థానమునందు స్థంబలహును కల్పించి ఒక ప్రముఖుడు అన్నమును వేటుగాకంచి ఆ అన్నమునును అగ్నియందు వ్రేల్చువలెను. లేదా పూర్ణియగు బ్రాహ్మణునికి యియ్యవలెను అనిమదధునాదులు “యద్యేకం”, ఇత్యాది కెండు శ్లోకములు తమభాష్యదులనుండుకదాసించి వాసియున్నారు.

మూత్రాద్ధం గయాత్రాద్ధం శ్రాద్ధంచా పరపక్షికం |

ఏకమహ్యశయే ద్విప్రం పిండానర్భ్యం పృథక్పృథక్ ||

ఇదంబచనమత్రాపిసిత్తవగ్గోద్యయాతక్రం మాతామ

హవచోభావాన్లోచ్యకేస్మిన్నథ శాతమః || ౨౬౪ || పితరో

యత్ర పూజ్యంతే తత్రమాతామహాద్రువం | అవిశేషే

ణకతకవ్యం విశేషాన్న రకంప్రజేత్ || ౨౬౫ ||

ఇత్యాది వాక్యాని బహూని సంతి

మాతామహాశ్రాద్ధపరాణి తేమాః |

అథోమమేతే వ్యసుతస్య మాతా

మహస్య యశ్శాద్ధకృదేవతస్య || ౨౬౬ ||

తస్మాద్ధి పుత్రీకృత పుత్రికాతక్ర

మాతామహస్యాఖిల రిక్తహరిణః |

అథాసురోద్వాహిత పుత్రికాతక్ర

స్త్రాద్ధకృత్యే హ్యధికారిణః ప్రయః || ౨౬౭ ||

“పూత్రాద్ధము, గయాత్రాద్ధము, మహాలయ శ్రాద్ధము, వీనియందు ఒక ట్రా

హృదయ భుజింపచేసి పిండములను అర్చ్యమును కలువేలుగా ఇయ్యవలెను,, అను ఈపద
 ననునందు మాతామహాకల్పము లేకపోవుటవలన మాతాపితృవర్ణములనే బోధించుచున్నది.
 మాతాపితరులను పూజించునపుడు మాతామాహాదును మాతాపూజింపవలెను అట్లు చేయుని
 యడల వరకప్రాప్తి అగును అని గొతముడు చెప్పుచున్నాడు మాతామహాకాథ నిధా
 యకములగు గౌతమాదివాక్యములు అనేకములు గలవు. పుత్రహీనుడగు మాతామహానకు
 క్రాధమును చేయు దోహిత్రునకు మాతామహాకాథమును చేయులెనని బోధించుచున్నది
 ఈశ్వోకములకర్ణము, నిమ్మపైర్ల మేనునగా, పుత్రీకృత పుత్రికాత్మజాలు, మాతామహానిస
 మస్తదనమునకు అధికారులు అనుకోవ్యాహిత పుత్రికాత్మజాలు, అను యాముగ్గులు మా
 తామహాకాథమును చేయుటకు అధికారులుగాని ఇతరులకు గాచేయవలసిన అగత్యము లేదు
 వాందీకాథము గయాకాథము, మహాలయముప్రయాగాదితీర్థకాథము, మొదలగు క్రాధ
 ములకు దర్శాదికాథములను ఆముగ్గురే చేయవలెను.

నవ్రత్యవాయో కరణే కృతేభ్యదయ ఇత్యపి!

ఉ క్తం సుదర్శనాచార్యై స్సూత్రేనైక్త హేతుతః॥ ౨౨౦॥

సూత్రమునందు చెప్పకపోవుటవలన మాతామహాకాథము చేయునిచో ప్రత్యవా
 యము లేదనియు చేసిన అభ్యుదయము కలుగుననియు సుదర్శనాచార్యుడు తనభాష్య
 ములలో వ్రాసియున్నాడు.

దర్శయందు సంక్రాంత్యాది క్రాధ నిణకాయము.

సంక్రాంతి మన్వాది యుగాది వైధృ

త్యుభ్య యోగా వ్యతిపాతముఖ్యాః!

దర్శనయుక్తా యది తత్రదర్శం

త్యక్తోత్తరం త్యాగత మాచరేత్తు ॥ ౨౨౧॥

ఏవం పురాతన నిబంధన కృద్భి రుక్తం

మన్వాద్య శేష తిథయః ఫలకామ్యయుక్తాః!

దర్శన్య చాకరణ ఏవ మహాంశ్చనోష

ఇత్యాదరణ బహుభి స్సుప్తప్రతికృద్భి రుక్తం ॥ ౨౨౨॥

సంక్రాంతులు, మన్వాదులు, యుగాదులు, వైప్రవ్యప్రాధ్యుభ్యయోగములు చక్క
 గాను వచ్చినయడల దర్శకాధమును మాని అగంతకములగు సంక్రాంత్యాదికాథమును

చేయవలెనని ప్రాచీన నిబంధన కారులు చెప్పుచున్నారు. సంక్రాంతి మహావిశ్రాంతిము
లు కామ్యశ్రాద్ధములనియు దర్శశ్రాద్ధము చేయవలెననియు ప్రత్యవాయము కలుగుననియు
అనేకులగు శ్మృతికర్తలు.

“సనిర్వపతి యశ్రాద్ధం ప్రమీత పితృకోద్విజః।

ఇందుకుయే మాసి ప్రాయశ్చిత్తియతే హిసః॥

అమావాస్య వ్యతీపత పౌణకమాస్య ప్త కాసుదః।

విద్యాం చ్ఛ్రాద్ధమకుర్వాణః ప్రాయశ్చిత్తియతేహిసః॥

తమస్మృతులయందు వ్రాసియున్నారు. ఈశ్లోకములకు అర్థము దర్శశ్రాద్ధావశ్యక
మందు వ్రాయబడుటవలన తిరిగి ఇచ్చట వ్రాసివ గ్రంథవిస్తరభయముచే వ్రాయలేదు
సమాన దైవత్య సమానకాల

సమాన కర్తృక ఫలాధికావంతి।

శ్రాద్ధాని చాయాంతిదినేచ యస్మిం

స్తేనైవ సర్వాణి కృత్వాథకాకాని ॥౨౭౩॥

సమానదైవత్యములు, సమానకాలములు, సమానకర్మములు, తుల్యఫలములు అగు ఆ
నేక శ్రాద్ధములు ఒకదినమునందు శుభవించినయడలవానిలో ఒకశ్రాద్ధమును చేసిన మిగిలిన
శ్రాద్ధములు కృతార్థములు అగును.

దర్శస్య కర్మానికి కారణత్వా

ద్వరేన సిద్ధిర్భవతీ తరేమాం।

స్వల్పక్రియావస్థను సంక్రమాద్యై

ర్దహౌనసిధ్య త్యథత్రైకదాచిత్ ॥౨౭౪॥

దర్శశ్రాద్ధము అధికకర్మకంటె అగుటవలన దర్శశ్రాద్ధముతో సంక్రాంత్యాదిశ్రా
ద్ధములు సిద్ధించును గాని స్వల్పకర్మగల సంక్రాంత్యాది శ్రాద్ధములతో దర్శశ్రాద్ధము సిద్ధి
చదు.

సత్యత్వదోష శ్రవణప్రథాన

త్రయాత్మకత్వాగ్రత ఈరితత్వాత్।

సర్వాసు శాఖాస్వవిగీతశిష్టా

చారాచ్చ దర్శన సమాసకించిత్ || ౨౨౧||

నిశ్చలకర్మ యగుటవలనను, ప్రధానత్రయ యుక్తమగుటవలనను, ప్రథమమున చెప్పబడినట్లుగాను, సనుస్తకాభియ శిష్టులచే ఆచరింపబడుచుండుటవలనను దర్మశ్రాద్ధము సంక్రాంత్యాశ్రాద్ధములకంటే అధికమైనది. దానితో సమమైన శ్రాద్ధములేదు.

దర్శః ప్రధాన త్రితియేన యుక్త

స్సంక్రాంతి కాద్యా ద్విజభోజనాంతాః|

స్వాత్మప్రత్యవాయో హ్యకృతేతు దర్శ

శ్రాదేన దోషశ్రవణం పరేషాం || ౨౨౨||

దర్మశ్రాద్ధము ప్రధానత్రయముతో గూడినది. సంక్రాంత్యాశ్రాద్ధములు బ్రాహ్మణభోజనము మాత్రము కలవి. దర్మశ్రాద్ధముచేయుని యడల ప్రత్యవాయము కలుగును. సంతాంత్యాది శ్రాద్ధములు చేయనియడల ప్రత్యవాయములేదు.

దర్శే అర్చికనిగయము

పిత్రోర్భృతా హేయదిచేత్కుహూదినే

హ్యౌచామృతాహం కుతపేషమారభేత్|

శ్రాద్ధసమాప్యాకపితుః క్రతుస్తతో

మాశ్రాద్ధమిత్యక్త మనాహితాగ్నిభిః || ౨౨౩||

చేదాహితాగ్నిస్తుకృతార్చికస్తతో

న్వాధానకృత్యాన్యచ్చతలఃపితుః క్రతుః|

తలఃప్రధానత్రయయుక్త దర్శ

శ్రాద్ధహికుర్యాచ్చతురగ్ని కోర్ధాత్ || ౨౨౪||

అమావాస్యనాడు మాతాపితరుల ప్రత్యార్చికశ్రాద్ధములు సంభవించినయడల క్రతు అనాహితాగ్ని అయినయడల కుతపకాలమునందు ప్రత్యార్చికశ్రాద్ధమును ప్రాగింభించి, పునాప్తిపొందించిన పిమ్మట పిండపితృయజ్ఞమునకర్వాత దర్మశ్రాద్ధమును జరిగించును. అనాహితాగ్ని అయినయడల ప్రత్యార్చిక శ్రాద్ధమును జరిగించిన తర్వాత అన్వాధానమును, కర్వాత పిండపితృయజ్ఞమును, పిమ్మట ప్రధానత్రయయుక్తదర్మశ్రాద్ధమును చేయవలెను.

పితృయదేశేనై వకర్తవ్యచిత్వ

శ్రాద్దేప్యేకః పాకపకోగ్నహూమః |

పత్నీయుక్తా న్యోజయే ద్భోజనేతు

వర్గం వర్గం పిండదానే పృథక్చ || ౨౨౯ ||

పితృదేవతలను ఉద్దేశించి చేయబడు నిత్యశ్రాద్ధమునందు పాకము ఒకటి, అగ్ని
కోణము ఒకటి, భోజనమునందు సపత్నీశులనుగా చేప్పి పిండశ్రవాణము లేకునేటలుగా
చేయవలెను.

యస్మిన్ప్రాప్తదే మాశ్చమాతామహాద్యా

యేయేప్రోక్తాస్తేభ్యోవప్రదద్యాత్ |

వృద్ధిప్రశ్నబాప్తకామూగయాయా

దద్యాన్మాశ్చభ్యః పృథగ్దృష్టమేవ || ౨౩౦ ||

అప్తకానుచవృద్ధాచగయాయాంచివ్యతేహని |

మాతుశ్చాద్ధిపృథక్కుర్యాదన్యత్రపతినాసహ || ౨౩౧ ||

పితృమాతృమహాదీ శ్రాద్ధములయందు పితృమాతృమహాదులను ఉద్దేశిం
చి పెట్టవలెను. హందీశ్రాద్ధము ప్రత్యాభిక్తశ్రాద్ధము, అప్తికాశ్రాద్ధము, గయాశ్రాద్ధము,
పీనియందు మాతృశ్రాద్ధము వేటుగా జరిగించవలెను. అని స్మృతులయందు చూడఁడుచు
న్నది. అప్తకలయందు, హందీశ్రాద్ధమునగు, గయాశ్రాద్ధమునందు, ప్రత్యాభిక్తశ్రాద్ధము
నందు మాతృశ్రాద్ధము వేటువేటుగా చేయవలెను.

ఏకదినమందుమాతాపితృవత్యాభిక్తనిర్ణయము.

అత్రాప్తకాస్వితి బహువచనా దన్యశాఖినాం

తిస్రోస్మచ్చాఖినాంద్వైవైహ్యప్తకాన్వప్త కేపిచ || ౨౩౨ ||

అన్వప్తకాయామేవైకే పిండానుపదిశంతిచ

సూత్రేణైవదన్వయోరహ్నా శ్చాద్ధంకర్తవ్యమేవహి || ౨౩౩ ||

“అప్తకానుచ,, అను శ్లోకమునందు “అప్తకాను,, అని బహువచన నిర్దేశమువలన
అన్యశాఖిలవారికి అప్తకలుమూడు అనియు ఆప సంబన్ధాత్రానసారులకు అప్తకలు రెండ
నియు స్పష్టమగుచున్నది. “అన్వప్తకాయా మేవై కేపిండానిదానముపదిశంతి,, ఆప-గృ
-౨౩౨-౨౩౩ అను సూత్రము వలన అప్తకాన్వప్తకలయందు శ్రాద్ధమునుచేయవలెను.

వృద్ధిశబ్దేనవిశ్లేయం నాందిశ్రాద్ధంశుభాగమే |

తత్ప్రకారంతూ తైరత్ర వర్ణయిష్యామ్యనంశయం॥ ౭౮౪॥

స్థితీశబ్దముచేగుభకర్మలయందు చేయబడు నాందీశ్రాద్ధము చెప్పబడుచున్నది. ఆ నాందీశ్రాద్ధవిధానము ముందు నిస్సంశయముగా చెప్పబడును.

గయా యామితీశభేనప్రయాగాద్యభిలేష్వపి॥

గంగాకృష్ణాదితీర్థేషుమాత్రశ్రాద్ధంపుధక్చరేత్ ॥ ౭౮౫॥

“గయాయాం, అను శబ్దముచే ప్రయాగాదితీర్థములయందును, గంగాకృష్ణాది పుణ్యనదులయందును చేయబడు తీర్థశ్రాద్ధమునందు మాత్రశ్రాద్ధముచేయుగా చేయవలెను.

మృతేహనీతివచనాత్స్వపిత్రోరేకదామృతిః॥

అనుయానేపివాతస్మిన్దినేకాలాంతరేమృతిః॥ ౭౮౬॥

మాత్రశ్రాద్ధేపుధక్పాకఃపుధక్గ్రహహృణభోజనం॥

పిండదానంపుధక్కార్యంపాకైక్యంచాదిషుత్రిషు॥ ౭౮౭॥

“మృతేహని,, ఇతివచనమువలన తలిలిండ్రులు ఒక్కమాత్రే మరణించినను, సమాగమముచేసినను, తల్లి తండ్రులలో ఒకరుమందు మరణించగా కాలాంతరమున ఆరోజుననే మిగిలినవారు మరణించినపుడును, మాతాపితరుల ప్రత్యార్థికశ్రాద్ధములు ఒకరోజుననే చేయువలసియుండును గనుక మాత్రశ్రాద్ధమునందు పుధక్పాకమును, పుధక్గ్రహహృణభోజనమును, వేలుగా పిండప్రదానమును చేయవలెను. గాని మాతాపితరులకు ఒకపాకముచే ప్రత్యార్థికము జరిగించకూడదు. అష్టకశ్రాద్ధమునందును నాందీశ్రాద్ధమునందును తీర్థశ్రాద్ధమునందును ఒకపాకముతోనే శ్రాద్ధమును జరిగించవచ్చును.

మృతేహనిపుధక్పాకఃహ్యగ్నౌకరణనిధయే॥

పిత్రోరాద్వికయోఃపాకఃపుధక్కర్తవ్యఏషహి॥ ౭౮౮॥

మాతాపితరుల ప్రత్యార్థికశ్రాద్ధము ఒకరోజుననే సంభవించినయడల అగ్నేకరణముతోట పుధక్పాకము చేయవలసి యున్నది.

మాత్రాదీనాంవై పుధక్సృక్త్యభావే

ప్యక్తంతాభ్యఃపిండదానంతులాసాం॥

భుక్తిస్సాకంధర్మభిర్విద్యతేత

త్వదైవత్యందాన్వికేస్మన్మతేతు॥ ౭౮౯॥

దర్శకాధ్యక్షునందు పిత్రాదులతోకలిపి ఒక బ్రాహ్మణునికే పెట్టుటచే మాత్రాదుల
కుబేలుగా భోజనము లేకపోయినను పిండప్రదానమును చేయిగాచేయ వలెను. ఆకారణము
వలన దర్శకాధ్యక్షుడు పుట్టినవత్సరము అని మామతము.

ఆచార్యేణానుక్రమాతామహానాం

స్మృత్యుక్తేనశ్రాద్ధమంగీకృతంచేత్

మత్తోన్మేమాంశాఖనామేవతత్సావ్య

త్వదైవత్యుతస్మతేనోకదాచిత్॥ ౭౯౦॥

అపస్తంబాచార్యునిచే చెప్పబడఁజేయు, ఇతరస్మృతికర్తలచే చెప్పబడినట్టియు
మాతామహాశ్రాద్ధమును అంగీకరించినయడల ఆశ్రాద్ధమునువశ విధాయకము గాకపోవుట
వలన ఆశ్వలానువాదికాఖ్యులగువారలకు దర్శకాధ్యక్షుడు నవదైవత్యమునునుగాని పుట్టిన
వత్సరమునున్నటికినికాదు.

తస్మాద్విప్రాచార్యాశ్రయశ్చైవతీస్తా

మాత్రాద్యసస్యరస్యేషమావాస్యమోశ్చ

ప్రత్యేకేతుస్సాన్తిదైవత్యమేవ

పుణ్యదైవ్యంసవస్యాచ్చకామ్యే॥ ౭౯౧॥

క్షేమందావ్యానిశైవశ్యంగయాశ్రాద్ధంమహాలయం

పిండార్చనకరణాభ్యాంయుక్తాచ్యుత్తవైషవిధిస్సమైతః॥ ౭౯౨॥

ఆకారణమువలన మాసిశ్రాద్ధహోత్రాధ్యక్షులయందు పిత్రాదులుమగుటను, మా
త్రాదులు మగ్గులును చేకరలు, ప్రత్యేకితశ్రాద్ధము శ్రిదైవత్యము, హందీశ్రాద్ధము నవదైవ
త్యము, మహాలయశ్రాద్ధము, గయాశ్రాద్ధము మొదలగు కామ్యశ్రాద్ధము ద్వాదశదైవత్యము
లు. పిండప్రదానము అగ్నికరణము గలిగిన శ్రాద్ధముల విధి ఇట్లు స్మృతులయందు
చెప్పబడినది.

వ్యతిపాతవైధ్యత్యాదులయందుశ్రాద్ధవిధి

హోత్రైభ్యత్రినంక్రాంతిమన్వాద్యాదిషుసర్వదా

పిండార్చనచేత్యత్వాకర్తవ్యంవిప్రభోజనం॥ ౭౯౩॥

వ్యతిపాతవైధ్యత్యాదులయందుశ్రాద్ధవిధియందుగాదులయందు చేయబడఁశ్రాద్ధమునందుపి
ండప్రదానమును అగ్నికరణమును పడిచి బ్రాహ్మణులకుభోజనము మాత్రము పెట్టవలెను.

సంకల్పశ్రద్ధావృత్త్యేషు సహమాతామహైవిత్తాన్ ।

హోమేషతీతశంసంతిగృహ్యజ్ఞాస్సూరయోఖిలాః॥ ౭౯౪॥

అట్లు కట్టించుచు మరల మహామలలో పీఠాదులను కలుపవచ్చును అని
 వ్యక్తమగు విధానములు చెప్పచున్నారు.

‘రక్కటకమకరసంక్రాంతిపుణ్యకాలనిర్ణయము

సంధ్యాకాలోర్వమర్కేయదిమకరగతేస్సానదానంపరేహ్ని

కర్ణాటక-నూత్నావధానము

ప్రకేసూక్యేకుళిరేహనితదహనిపూక్యేమ్యం న్యేషుకుర్యా

సూర్యునిచేదర్శరాత్రాదుపరిపరిదినేత్రాద్యమేవాపరాణి

“ఈ చూత్రాన్ని సీమగ్యాఘటికాశ్రయమచ్యతే సాయంసంధ్యాత్రిఘటికాహ్య
స్తామపరధాన్వతిః” ఇతి స్మరించురాణే॥ నూర్వోసయాత్సూర్యము ఘటికాశ్రయము
ప్రాతస్సంధ్యానదియ, సూర్యాస్తమయానంతరము మూడుఘటికలవఱకు సాయంసంధ్య
యాదియ సంధ్యాకాలనిరూపణము చేయబడియున్నది. సాయంసంధ్యానంతరము సూర్యుడు
మగరమును ప్రవేశించినయడల మకర సంక్రమణ ప్రయుక్త స్నాన దానాదికము పఠనము
నందు చేయవలెను. సాయంసంధ్యాయందు మకరసంక్రమణ మైనయడల పూర్వదినమునకల్పి
యుక్త స్నానదానాదికమును చేయవలెను. ప్రాతస్సంధ్యాకాల తూర్వము కర్కటక
సంక్రమణము అయినయడల పూర్వదినమునందు షష్ఠీదాయన ప్రయుక్త స్నాన దానా
దిమును చేయవలెను. ప్రాతస్సంధ్యాయందు కర్కటక ప్రవేశ మైనయడల పఠనమునందు
స్నానదానాదికమును చేయవలెను. కర్కటక మకర సంక్రమణములు పగటియందైన
యడల ఆదిముంబి తీతప్రయుక్త స్నానదానాదిక చేయవలెను. ఇతర సంక్రమణములు
అర్ధరాత్రాత్సూర్యము అయినయడలపూర్వదినమునందును అర్ధరాత్రార్చనమునందు అయి
నయడల పఠనమునందును అర్ధరాత్రమునందైనయడలఉభయదినములయందును తిత్తత్సం
క్రమణప్రయుక్త స్నానదానాదికమును చేయవలెను. సంక్రమణశ్రాద్ధము అపరాహ్ణికాకాల
మునందు చేయవలెను.

అనుక్రమాదవిధి

అన్నశాస్త్రానంభవేజాతుమాసి

శ్రాద్ధాచారశాస్త్రము మేనవిప్రచ

అగ్ని కార్యంపిండదానంచకుర్యా

దిత్యే ప్రా క్తం స్యాత్ స్మృతి ప్తే వసిద్ధం || ౭౯౬ ||

మా సిక్తాధము మొదలగు శ్రాధములయందు అన్నము సంభవముకానియడల ఆ ముద్రప్రముచేతనే శ్రాధమును జరిగించవలెను. అగ్నికరణము, పిండప్రదానము, ఆమద్ర వ్యముచేతనే చేయవలెనని స్మృతులయందు చెప్పబడియున్నది

ఉదాహరంత్యత్ర బృహత్ప్రచేతో

బృహస్పతి వ్యాసవసిష్టవాచః

క్ర మేణ హోరీతవచోపి వృద్ధా

సూత్రాధితాత్పర్యవిదః ప్రసంగాత్ || ౭౯౭ ||

సూత్రాధితాత్పర్యవిదులగు వృద్ధులు ప్రసంగమువలన బృహత్ప్రచేతో బృహస్పతి వ్యాసవసిష్ట వచనములను యాచిషయమై ఉదాహరించియున్నారు.

అపద్యవగ్నో తీర్థే చ చంద్ర సూర్య గ్రహే యది

అమ శ్రాధం ద్విజః కుర్యాత్ చూడః కుర్యాత్ సదై వహి || ౭౯౮ ||

ఇతి బృహస్పతి వచేత సా

అపదయందును, అగ్నిభావమును, తీర్థశ్రాధమునందును, చంద్రసూర్యగ్రహములయందును, బ్రాహ్మణుడు ఆమశ్రాధమును చేయవచ్చును. తూర్పుడు ఎల్లపుడు ఆమ శ్రాధమును చేయవలెను. అని బృహస్పతి బృహత్ప్రచేతనులు చెప్పుచున్నారు.

అవాహనంచ కర్తవ్యమర్ఘ్యదానంత ధైవచ |

ఏవ ఏవ తిథి ర్యత్ర అమ శ్రాధం విధీయతే || ౭౯౯ ||

అమశ్రాధమునందు అవాహనము అర్ఘ్యదానము గలవు.

యద్యద్దదాతి విప్రేభ్యశ్శృతం వాయదివాశృతం

తేనాగ్నో కరణం కుర్యాత్ పిండం స్తేనైవ నిర్వపేత్ || ౮౦౦ ||

బ్రాహ్మణులకు ఆమద్రవ్యము ఇచ్చినయడల ఆమద్రవ్యముతో ను అన్నమును పెట్టినయడల అన్నముతోను అగ్నికరణమును పిండప్రదానమును చేయవలెనని వ్యాసుడు చెప్పి యున్నారు.

అమ శ్రాధం యదా కుర్యాత్ పిండదానం కథంభవేత్ |

గృహదాహృతపక్వాన్నాత్ పిండదానంతీతైస్సహ || ౮౦౧ ||

అమక్రాధము చేయవలసివచ్చినప్పుడు పింజప్రదానము ఇంటినుండి తీసుకురాబడిన అన్నముతో చేయవలెనని మత్రింశస్మృతిమూలము చెప్పుచున్నది.

శ్రాధవిఘ్నే ద్విజాతీనామామశ్రాధంవిధీయతే।

అమావాస్యాదినీయతంమాసిసాంవత్సరాదృతే ౮౦౨॥

శ్రాధవిఘ్నము సంభవించినపుడు అమావాస్యది నిశ్చయశ్రాధములను బ్రాహ్మణుడు అమద్రవ్యముతో చేయవచ్చును. మాసిప్రత్యాకములు మాత్రము చేయకూడదు అని హా రీతుడు చెప్పియున్నాడు.

ఏతేమాంసచనానాంతుతాత్పర్యార్థఃసహజాత్పతే।

సంతే పేదై పవిద్వద్భ్యయథామతియథాశృతం ॥౮౦॥

పూర్వోక్తబృహస్పత్యాదిచనములకు యథామతిగాను, యథాశృతిగానుతా త్పర్యార్థము సంగ్రహముగా చెప్పుచున్నాను.

రోగోదేహోపప్లవౌరాజబాధా

ద్యాపద్ద్రివ్యాలాభఃశ్యేవమాద్యాః

శ్రాధాపత్నీపుత్రహీనోద్విజశ్చే

నోచేదన్నశ్రాధకృతాన్యతేపుత్రః ॥౮౦౪॥

రోగము, దేహోపప్లవము, రాజబాధద్రవ్యము దొరికకపోవుట మొదలగు అపదల యందును శ్రాధాపత్నీపుత్రులు లేనప్పుడును బ్రాహ్మణుడు అమక్రాధమును చేయవచ్చును, పత్నీపుత్రులు ఉన్నప్పుడు అన్నశ్రాధము చేయవలెను.

పత్నీయుక్తస్తీరయాత్రాంగతశ్చే

దన్నశ్రాధంతేనకర్తవ్యమేవ

యద్యేకశ్చేచ్ఛాచ్ఛిధమామనకుర్యా

దుక్తోర్ధస్యాదాపదాదిత్రయాణాం ॥౮౦౫॥

శబ్దానాంవైచంద్రసూర్యగ్రహే

యద్యేతస్యాన్తోవిస్తరేణోఽచ్యతేత్ర।

బ్రాహ్మణుడు పత్నీయుక్తుడై తీర్థయాత్రకు వెళ్లినయడల అన్నశ్రాధమును చే యవలెను. పత్నీని ఇంటిద్వారముంచి ఒకడై తీర్థయాత్రవెళ్లిన యడల అమక్రాధమును చే యవలెను. ఇట్లు ఆపద నన్ని తీర్థములకు మూడుశబ్దములకు అర్థము చెప్పుచున్నది. ఇకను

చంద్రసూర్యగ్రహే,, అను శబ్దమునకు విస్తరముగా అర్థము చెప్పబడుచున్నది.

దన్వత్రాధేర్మగ్రహశ్చేద్యదీహ

ప్రాతఃకాలేబ్రాహ్మణామంత్రణాది ||౮౦౬||

అత్యాస్మాత్వాపింశయజ్ఞంసమాప్య

విప్రానాహూయూత్రసంకల్పకాది

వాసోదానాంతేద్విజానుజ్ఞయామం

చాజ్యంసంగృహ్యమహాపాసనాగ్నా ||౮౦౭||

యశ్చేమాతేత్యాదిసప్తాశ్టార్ధ్య

మాజ్యంహుత్వాగోజం ద్విశృయామే||

సాజ్యంపాత్రేస్వేవసంస్థాప్యదత్వా

విప్రేభ్యస్తచ్చార్ధశేషంసమాప్య ||౮౦౮||

సిద్ధాస్మమాదాయగృహధుతావ

శిషేనసంయోజ్యహింశిదాసం|

కర్తవ్యమేవేతినుదగ్ధనాద్యై

ద్విజామదానక్రమణక్రపవం ||౮౦౯||

అమావాస్యనాడు సూర్యగ్రహణము సంభవించినయడల దర్శనార్థమును ఆమతో చేయవలెను. అమావాస్యనాడు ప్రాతఃకాలమున బ్రాహ్మణులను పిలిచి, స్నానము చేసి కొని, పిండపితృయజ్ఞమును జరిగించి, బ్రాహ్మణులను పిలిపించి, వారు వచ్చినతర్వాత సరి కల్పిది పుస్త్రదానాంతమువలకుచేసి బ్రాహ్మణుజ్ఞనుపొంది, ఆమముతో అజ్యముతోను “యశ్చేమాతా” ఇత్యాది క్రయోదశశమంత్రాత్మకమగు అగ్నేకరణమును జోపాసనా గ్నియందు చేసి, నెండవయామమున బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టవలెను. శ్రాద్ధశేష మును సమాప్తి పొందించి, హోమముచేయగా మిగిలినట్టి అన్నము ఇంటిలోనున్న అన్న మును కలిపి పిండవ్రదానము చేయవలెనుఅని ఇట్లు ద్విజామ శ్రాద్ధవిధానము ముదగ్ధనా చార్యులు తమ గ్రంథములయందు వ్రాసియున్నారు.

మాసిశ్రాద్ధాదిష్విదంనోమృతాహే

త్వత్ప్రంతావద్యేవకుర్యాద్ధిరణ్యం|

విప్రేభ్యోయత్సంభవంసర్వధగ్ధ

రాహిత్యంతథానమాత్రంత్యధా హుః ॥౧౦॥

మాసిక్రాధాదులు ఆమక్రాధవిధానముగా చేయవచ్చును గాని మృతాహదులయందు చేయకూడదు. మృతాహమునంతిధిక ఆపద వచ్చినయడల హిరణ్యక్రాధము చేయవచ్చును. క్రాధసర్మములు వినాగా సంభవముగు ద్రవ్యమును విప్రలకు ఇచ్చుట దానమునబడును.

ఆమంతుద్విగుణాంప్రోక్తంహిరణ్యోతుచతుర్గుణం

అన్నమాతృప్తిపర్యంతమిత్యుక్తంక్రాధలక్షణం॥౧౧॥

ఆమద్రవ్యము ద్విగుణముగాను హిరణ్యము చతుర్గుణముగాను ఇవ్వలెను. అన్నము తృప్తి అగువఱకు పెట్టవలెను. అని ఆమహిరణ్యఅన్నక్రాధముల లక్షణము చెప్పబడినది.

పిండాగ్నైకరణాభావశ్రాద్ధేవ్యవ్యఖలేషుచ

నసంకల్పవిధానేనబ్రాహ్మణాన్భేదయేదితి ॥౧౨॥

అగ్నైకరణము, పిండిప్రదానము లేని శ్రాద్ధములయందు సంకల్పవిధానముగా బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టవలెను.

స్వాధ్యాయశ్రాద్ధకాలోపరాష్టే

యేషాంసూత్రపిండక్రియోక్తా

ఎవరిసూత్రమునందు పిండిపితృయజ్ఞము చేయవలెననిచెప్పబడినచో వారు ఆమావాస్యనాడుఆమక్రాధవిధానముగా చేయవలసి వచ్చినయడలఅపరాష్టమునందు చేయవలెను.

గ్రస్తేభాసాతంచదృష్ట్యాసరిత్యు

న్నత్వాగ్రహశ్రాద్ధమామేనకార్యం ॥౧౩॥

దద్యేనాలంచాపరాష్టేగ్రహశ్చే

నోనేత్పాధకేక్రేసకలకన్యమేవ

సూర్యగ్రహణము సంభవించినయడల గోదాసర్వాదీ నదులయందు స్నానముచేసి గ్రహశ్రాద్ధము ఆమక్రాధవిధానముగాజరిగించవలెను అమావాస్యనాడు అపరాష్టసమయమున గ్రహణము సంభవించినయడల దక్షశ్రాద్ధము చేసిన చాలును. గ్రహశ్రాద్ధము పెట్టనకంటెలేదు. అపరాష్టమునందు గ్రహణముసంభవించక ఇతరకాలములయందుగ్రహణం భవించినయడల గ్రహశ్రాద్ధము వేలుగా చేయవలెను.

గ్రహణేప్రత్యాస్తిక శ్రాద్ధనిర్ణయము.

ప్రాప్తేప్రత్యోరాద్వికేతుగ్రహేహి

ముక్తానత్యాంశ్రాద్ధమన్నేనకార్యం ||౮౧౮||

గ్రహణదినమునందు మాతాపితరుఁ ప్రత్యాస్తిక శ్రాద్ధము సంభవించినయడల ముక్త్యంతరము అన్నశ్రాద్ధము జరిగించవలెను.

గ్రహేనూర్యేస్తంగతేచేత్తదాన్తిం

జ్యోతిశ్చాప్రాత్రస్యవిజ్ఞాయముక్తిం

శ్రాద్ధంకర్తవ్యంతదానింహినోచే

చ్చుండాలస్యాత్కోటిజన్మస్వభోక్తిం ||౮౧౯||

గ్రహస్తనూర్యగ్రహము సంభవించినపుడు జ్యోతిశ్చాప్రాయమువలన ముక్తిని తెలిసికొని, ముక్త్యంతరము ప్రత్యాస్తిక శ్రాద్ధము జరిగించవలెను. అట్లు జరిగించనియడల కోటిజన్మములగుచు చండాలుడై పుట్టును అని స్మృతులగుండు చెప్పబడినది.

జ్ఞానిసఃపండితావాపిమూఢా యోషితవవచా

యోమృతాహమతిక్రమ్యచండాలఃకోటిజన్మను ||౮౨౦||

జ్ఞానులు, పండితులు, మూఢులు, స్త్రీలు, వీటిలో పెనగైనను మృతాహమును అతిక్రమించినయడల కోటిజన్మలగుచు చండాలుడై పుట్టుదురు.

చంద్రసూర్యగ్రహేనిత్యభోజనేవిషయేస్మృతౌ

గృహస్థస్యాధికారోహదృశ్యతేదిర్లయ్యాయుతే ||౮౨౧||

చంద్ర సూర్యగ్రహణములయందు గృహస్థునకు భోజనముచేయుటకు అధికారము గలదని నిర్ణయామృతిమునందు మాహితుమన్నది.

చంద్రసూర్యగ్రహేనాద్యాత్మకృష్ణహనిపూర్వతః

రాహుకాంత్యముక్తింవిజ్ఞాయన్నత్యాకుక్తితథోజనం ||౮౨౨||

చంద్ర సూర్య గ్రహణములు సంభవించినపుడు గ్రహణాత్పూర్వము భుజింపకూడదు ముక్త్యంతరము స్నానముచేసి, భుజింపవలెను.

గ్రహేచంద్రేతూదితేతస్యముక్తిం

దృష్ట్వాతత్రశ్రాద్ధమన్నేనకార్యత్

రాత్రేస్సస్యాపూర్వయామేగ్రహాశ్చే.

త్రాప్తర్యామేపార్లమాస్యాంవిధేయం॥౧౮౯॥

యామాదూర్ధ్వంమధ్యరాత్రాధధశ్చే

తూర్వంమధ్యాహ్నచ్ఛకర్తవ్యమేవ

తస్మాదూర్ధ్వంచేద్రహశ్చపరాశ్చే

కీర్తవ్యంస్యాత్పైరకీమాన్యామృతాహం॥౧౯౦॥

గ్రస్తేచంద్రచాస్తగేచేత్తదహి

కుర్యాత్ప్రత్యబ్ధంధాకాలమేవ॥

గ్రస్తోదయచంద్రగ్రహణము సంభవించినయడలరాత్రిముక్తనంతరమిన్నశ్రాద్ధచేయవలెను. పూర్ణిమనాడు రాత్రి ప్రథమయామమున గ్రహణము సంభవించినయడల పూర్ణిమనాడు ప్రాతఃకాలమున ప్రత్యాబ్ధిక శ్రాద్ధముజరిగింపవలెను. జామరాత్రి అయినతర్వాతను రెండుజాములరాత్రిలో పునను గ్రహణము సంభవించినయడల పూర్ణిమనాడు మధ్యాహ్న తూర్వము ప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధము పెట్టవలెను. అధరాత్రానంతరము చంద్రగ్రహణము పట్టినయడల పూర్ణిమనాడు అపరాహ్ణకాలమునందు ప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధము పెట్టవలెను. గ్రస్తాని చంద్రగ్రహణము సంభవించినయడలపూర్ణిమనాడుయధాకాలమునందు ప్రత్యాబ్ధిక శ్రాద్ధము జరిగించవచ్చును.

రాత్రిశ్రాద్ధనిపేథోత్ర దృశ్యతేసనుతత్కథం॥ సచన

క్తగ్ శ్రాద్ధంకుక్ష్వితేత్యాచార్యేణచోదితం॥౧౯౧॥ రా

త్రోశ్రాద్ధంనకుక్ష్వితేత్యుక్తంహిమనునాపిచ॥ రాత్రో

శ్రాద్ధంనకుక్ష్వితరాహారస్యత్రదగ్ధనాత్॥౧౯౨॥ ఇత్య

స్యత్రాపిదృష్టంతునిపేథాబహవస్మృతాః॥ ఏతావత్సస్య

మేపూక్తంతథాప్యత్తరముచ్యతే॥౧౯౩॥ ఉపరాగోప

ద్రవాదిదైవికంరాజికంవినా॥ నకార్యమితత్రోక్తౌ సం

వతఃప్రాహనిశ్చయం॥౧౯౪॥ రాత్రావపిప్రకతకవ్యం

గ్రహజేచంద్రసూర్యయోః॥ ప్రత్యాబ్ధికంప్రమాదాద్వా

శ్రాద్ధంకుర్యాద్విధానతః॥౧౯౫॥ ఏనం వ్యాసోపాహుపి

త్రోవ్యపయేబ్జికఆపది । స్వకాలాతిక్రమేకుర్యాద్రాతేః

* పూర్వాయధావిధి॥౮౨౭॥

“నచనక్తన్ శ్రాద్ధకుర్వీత్” ఆప-ధ-౨-౧౦-౫౦-॥ రాత్రియందు శ్రాద్ధము జరిగించుకూడదని ఆపస్తంబుడును, “రాత్రే శ్రాద్ధం నకుర్వీత్” మను. స్మృతి-౩-౨౮౦॥ అని మనువును, రాహుద్భవమైనప్పుడు గాక ఇతర రాత్రియందు శ్రాద్ధము జరిగించకూడదు. అని గ్రంథాంతరములందును, రాత్రి శ్రాద్ధనిషేధము కనుపడుచుండగా రాత్రి శ్రాద్ధము చేయవచ్చునని నీ వెట్లు చెప్పుచున్నావు? అని మీకు సంశయము కలుగవచ్చును. అది నిజమే అసంశయమునకు సమాధానము చెప్పుచున్నాను. దైవికరాజిగోపద్రవములు చంద్రమూర్త్యగ్రహణములుగాక రాత్రియందు శ్రాద్ధము చేయకూడదని సంవర్తకు స్పష్టముగా చెప్పియున్నాడు. చంద్రమూర్త్యగ్రహణము సంభవించినపుడు రాత్రియందును ప్రత్యాబ్జిక శ్రాద్ధము యధావిధిగా జరిగించవచ్చును. అని వ్యాసుడు చెప్పియున్నాడు. ఆపది విచ్చినపుడు కాలాతిక్రమణము అయినందులకు రాత్రికాకుండా ప్రత్యాబ్జిక శ్రాద్ధము జరిగించవలెను.

సత్యము క్తంహి సస్వత్రినిపే ధోదృశ్యతేపరః॥౮౨౮॥ గ్ర

హణేతుద్వితీయేహ్నిరజోదోషాత్తుపంచమే । మృతకేతు

త్రయోదశ్యాంజాతేత్యేకాదశేహ్నిచ॥౮౨౯॥ కాగతి

ర్వచనస్యావ్యవక్తవ్యంసవ్యగుత్తరం । అపీరావిషయం

త్వేతత్తథావ్యస్యాభిఉచ్యతే । పతిపుత్రవిహీనాయాః

కర్త్యాస్తుగ్రహణేదినే॥౮౩౦॥ ఉపవానవిధానాశ్చద్వితీ

యేహ్నిమృతాహకం । అయనేవిషువేచైవగ్రహణేచంద్ర

సూర్యయోః ॥౮౩౧॥ ఉపవానంయతిఃకుర్యాదపుత్రావి

ధవాపిచ । రజస్వలాచేచ్ఛుద్ధాచ్చతుర్థేహనిమజ్జనాత్॥

శ్రాద్ధాధికారిణీచస్యాద్దైవేపిత్రేపవంచమే । సపిండా

నాంమృతేపిత్రోస్సాకర్త్రీచేద్భవేద్యది॥౮౩౨॥ త్రయో

దశేహ్నికుర్వీత్క్షత్రియాణీతికేచన । జాతేచైకాదశేహ్ని

తిసూతకాంతోపలక్షణం ॥౮౩౩॥

రాత్రియందు శ్రాద్ధమును జరిగించకూడదు అను విచనములకు సర్వమును సమాధానమును చెప్పియున్నావు గాని యింకనొక నిషేధముకనవకుచున్నది. అది ఏదనగా? గ్రహ

గము సంభవించినపుడు ద్వితీయదినమునందును, రజోదశ్యము అయినయడల పంచమదినమునందును, మృతశాశ్చము వచ్చినపుడు పదుమూడవరోజునను, జలాశాచమువచ్చినపుడు పదునొకండవరోజునను శ్రాధము జరిగించవలెను. అను శ్లోకమునకుగతిపది. బాగుగ సమాధానమును చెప్పము అని మీరుఅడుగుచున్నారా? యీవచనము పతిపుత్రవిహీనయగు శ్రాధకర్తరియై అగు స్త్రీవిషయము అయినను ఈవచనమునకు అర్థము చెప్పదున్నాను. పతిపుత్రవిహీనయగు శ్రాధకర్తరియై అగు స్త్రీకి గ్రహణదినమునందు ఉపవాసమునది పబడుటవలన గ్రహణ ద్వితీయ దినమునందు స్రత్యాద్ధిక శ్రాధమును జరిగించవలెను. పతిగోత్ర రాయణములయందు, విషువత్సృజ్యకాలమునందు, గ్రహణముసంభవించినపుడు యతియు పతిపుత్రవిహీనయగు స్త్రీయు ఉపవాసమును చేయవలెను. అని స్మృతులయందు చెప్పబడినవి. రజస్వలయగు స్త్రీ విశుద్ధిదినమునన్నానముచేయుటచే శుద్ధురాలు అగును పంచమదినమునన్నానముచేసినయడల దైవపితృకర్మలయందు అధికారిణియగును. తృతీయస్త్రీ మాతాపితృశ్రాధకర్తయైనయడల జ్ఞాత్యాశాచమునందు మాతాపితరుల స్రత్యాద్ధికములు వచ్చినపుడు పదుమూడవరోజున జరిగించవలెనని కొందఱు చెప్పుచున్నారు. జ్ఞాత్యాశాచమువచ్చినపుడు పదునొకండవదినము జరిగించవలెను. అననది మూకాంతోపలక్షింపగలగలబ్రాహ్మణస్త్రీ పదునొకండవదినమునను తృతీయస్త్రీ పదుమూడవదినమునను శ్రాధమును జరిగించవలెను.

ఆమశ్రాధాదికాలనిర్ణయము.

ఆమశ్రాధంనోమృతాపేకగాచి

ద్దధేమాస్యేవాపరాష్ణేచకార్యం

మన్వాద్యాదౌసంగవేకాలఉక్త

మామశ్రాధంహేమవాపిద్విజానాం॥౮౩॥

స్రత్యాద్ధికశ్రాధమునందు ఆమశ్రాధము ఎప్పుడు చేయగూడదు. దశ్యశ్రాధము మాసిశ్రాధము, ఆమవిధిగాచేయవలసివచ్చినయడల అపరాష్ణామునందు చేయవలెను. మన్వాదిశ్రాధములు ఆమద్రవ్యవిధానముగా చేయునెడల సంగవకాలమున జరిగించవలెను. బ్రాహ్మణులకు ఆమశ్రాధమునాని హిరణ్యశ్రాధముగాని పూర్వోక్త కాలములయందు జరిగించవలెను.

శూద్రోనాన్నేనైవకుర్యాన్మృతాహ

శ్రాదామావాస్యాదికంచాదరేణ

సత్యాంతిభ్యాంషణ్మహారస్థితాయాం

పూర్వాస్తాప్రైశ్రాద్ధమామేనకుర్యాత్ ॥౮౩౬॥

మృగము మృతాచరి సమస్తశ్రాద్ధములయందు ఆమశ్రాద్ధము నే చేయవలెనుగాని అన్నిశ్రాద్ధము చేయవలెదు. తిథి ఆరుముహూర్తములున్నప్పుడు ఆగోణవశేషపూర్వాస్తా మనందు. ఆమశ్రాద్ధము జరిగింపవలెను.

ఆమశ్రాద్ధ తుపూర్వాస్తావకోద్దిష్టతువధ్యమే।

హ్యేంద్రావరాణ్ణేతుప్రాత్యన్వద్ధిమిత్తరం ॥

ఇతిశ్రాద్ధచతుష్కల్యకాలస్తూర్వీతస్మయో।

వర్ణదేవ్యవస్థాభ్యాంశ్రాద్ధకార్యప్రోచ్యతేబుధ్ధైః ॥౮౩౭॥

ఆమశ్రాద్ధము పూర్వాస్తామనందును, ఏకోద్దిష్టము మధ్యాహ్నమునందును, పూర్వ శ్రాద్ధము ఆమశ్రాద్ధమునందును వారదీశ్రాద్ధము ప్రాతఃకాలమునను జరిగించవలెనని స్మృతి తులయందు ప్రస్తుతమవుచున్నది. ఈవచనమునకు శ్రాద్ధకార్యమునుసాగించుముగా విద్యాయంతులు అర్థమును చెప్పియున్నారు.

అన్నశ్రాద్ధ బ్రాహ్మణానాంనిత్యమామంతసకటే।

ఆమశ్రాద్ధ తుపూర్వాదాణా బహ్వేషసస్త్రితిషూదితి॥౮౩౮॥

బ్రాహ్మణులు ఎప్పుడు అన్నశ్రాద్ధము చేయవలె ననియు ఆంధ్రులచివపుడు అమ శ్రాద్ధము చేయవచ్చుననియు శూద్రులు ఎప్పుడూ ఆమశ్రాద్ధము నే చేయవలెననియు స్మృతి తులయందు వేష్యులగుచున్నది

ఆపద్యఃశ్చోత్తీర్థేచచంద్రమాశ్యేగ్రహేయః।

ఆమశ్రాద్ధ ద్విజాశ్చర్యాచూద్రఃకుర్యాత్సప్తైవహి ॥౮౩౯॥

ఆపదయందు అగ్నిభాసమునందు తీర్థశ్రాద్ధమునందుచంద్రమార్యగ్రహములయందు బ్రాహ్మణుడు అమశ్రాద్ధముచేయవచ్చును, శూద్రులు ఎప్పుడూ అమశ్రాద్ధమునేచేయవలెను.

ఆపద్యఃశ్చోత్తీర్థేచప్రవాసేషశ్రజస్మయి

ఆమశ్రాద్ధద్విజాశ్చర్యాచూద్రఃకుర్యాత్సప్తైవహి ॥౮౪౦॥

ఆపదయందు, అగ్నిభాసమునందు, తీర్థశ్రాద్ధమునందు, ప్రవాసమునందు, పుత్ర జన్మయందు, ద్వీకామ అమశ్రాద్ధముచేయవచ్చును శూద్రులు ఎప్పుడూ అమశ్రా

భమును చేయవలెను.

అనగ్నికఃప్రవాసీచయస్యభార్యారజస్వలా

ఆమత్రాధ్యంద్విజఃకుర్యాంచూద్రఃకుర్యాత్పృథ్వీవహి ||౮౮౧||

అనగ్నికుడు, ప్రవాసమందున్నవాడు, రజస్వలాభక్తయు, అగు ద్విజుడు ఆమ
త్రాధ్యమును చేయవలెను. శూద్రుడు ఎల్లప్పుడు ఆమత్రాధ్యమును చేయవలెను.

అగ్నినోదేశకాలాభ్యాసేవ్వేనమంసితే

ఆమత్రాధ్యంద్విజైకార్యశరూద్రేణతుసప్రవహి ||౮౮౨||

దేశకాలవైషమ్యములు ఎచ్చినపుడు బ్రాహ్మణుడు ఆమత్రాధ్యము చేయవచ్చును.
శూద్రుడు ఎల్లప్పుడు చేయవలెను.

అనగ్నికఃప్రవాసీచయస్యభార్యారజస్వలా

ఆమత్రాధ్యంద్విజఃకుర్యాత్తుమర్యాశ్చృజ్జేహని ||౮౮౩||

అనగ్నికుడు, ప్రవాసమందున్నవాడు రజస్వలాపతియు అగు ద్విజుడు దర్బాది
త్రాధ్యములందు ఆమత్రాధ్యమును చేయవచ్చునుగాని మృతాహుతమందు చేయకూడదు.

మృతాహస్యశరూద్రస్తుకుర్యాదామేనవైత్తృకం

ఇద్ధంమకిచినాప్రోక్తసువన్తశ్చాహాకిచ్ఛిమం ||౮౮౪||

సపక్ష్యంభోజయేద్వివాంచూద్రోపహిశిఖించన

భోజయన్ప్రత్యవాయీస్యాన్నచనిస్మాశ్శలాలభేత్ ||౮౮౫||

శూద్రుడు మృతాహుతమందు ఆమత్రాధ్యము చే చేయవలెను. అని మరీచి చెప్పి
యున్నాడు. శూద్రుడు మృతాహుతమందు బ్రాహ్మణులను పక్ష్యపదార్థము పెట్టికూ
డదు. బ్రాహ్మణులను పక్ష్యపదార్థమును భుజి. పనినీయుల ప్రత్యవాయమేకాకుండా
ఆత్రాధ్యములను ఫలముకూడ గొందుడు.

భూజాన్స్యసావిప్రస్యయత్పాపస్యాద్దురాశ్మనః

తేనాసావిప్యతేనూక్రోయశ్శూక్రోభోజయేద్దిజాన్ ||౮౮౬||

శూద్రుడైశక్యపదార్థమును భుజించు బ్రాహ్మణునకు కలుగు పాపము పక్ష్య
పదార్థమును బ్రాహ్మణులకు పెట్టు శూద్రుని చెందును.

పాపాభానేశికారస్స్యప్రప్రసీనాంసరాధిప

అనగ్నినా మహాబాహునావిదేశగమనాదిభిః ||౮౮౭||

అపత్నీకలగు బ్రాహ్మణాదతన ప్రణాసానులు పంధిపించినపుడు పాకము సంభవించు గనుక ఆ బ్రాధ్యము చేయుటకు అధికారము ఉన్నది.

నదా చె వత్తురూద్రాణామామశ్రాద్ధా పి సర్వధాః |

ఇత్యాదివదనైశ్చుక్రదర్శనాదవ్యాజేహా ||౨౪||

ఆమశ్రాద్ధాధికారీస్యాత్కామ్యూర్వాహ్నాపీవతు |

కరోమపదజానాతుశ్రాద్ధా త్వామే వైపిధి ||౨౫||

హుక్రులకు ఎప్పుడు ఆమశ్రాద్ధ మేలిధియని పండితులు చెప్పుచున్నారు. ఇత్యాది పూర్వార్థం ఎదనములవలన హుక్రుడును బ్రాహ్మణ ధీముని మృతాహులను ఆమశ్రాద్ధవిధానముగా చేయుటకు అధికారి అగుచున్నాడు. ఆమశ్రాద్ధము పూర్వాహ్నమునందు చేయవలెను. ఈక్రియలకు వైశ్యులను హుక్రులకు సమస్తశ్రాద్ధములు ఆమశ్రాద్ధవిధానముగా చేయవలెనని నిశ్చయపడియున్నది.

మశ్చుహూ ర్గతానూంతుత్తత్రప్రోక్తంమహ్నాభిః |

నూర్తాంప్రోదయమారభ్యనూతిదిష్ట్యబ్రుహూర్తగా ||౨౬||

ఆమశ్రాద్ధాతదాకార్యమ్యధానోహిష్ఠతే |

ఆమశ్రాద్ధాయదాకుర్యాత్ప్రతాపేనముపసితే ||౨౭||

మధ్యాహ్నవ్యాపనీయత్రగృద్విగస్త్యఃపీధీయతే |

ఉదయములగాయతః ఆరముహూర్తములు తిథివస్త్యప్తకు ఆమశ్రాద్ధము చేయవలెను, ఆరముహూర్తములకు తక్కువగా ఉన్నప్పుడు ఆమశ్రాద్ధము చేయరాదు. ద్విజాదు మృతాహమునందు ఆమశ్రాద్ధము చేయవలసి విచ్చిననులమధ్యాహ్నావ్యాపని యగు తిథియందు ఆమశ్రాద్ధమును చేయవలెను.

కాలాత్ప్రాతస్తనాదూర్ధ్వత్రిముహూర్తాతుయాతిధిః ||౨౮||

ఆమశ్రాద్ధస్యకాలోయంత్వముహూర్తోధనాభనేత్ |

ప్రాతఃకాలాదూర్ధ్వముమాడు ముహూర్తములుగాని, కందుముహూర్తములుగాని తిథి ఉన్నయడల ఆమశ్రాద్ధము చేయవచ్చును.

ఆమశ్రాద్ధంతుపూర్వాహ్నాభిశ్యేపంస్మృతిషాదితః ||౨౯||

• సూద్రస్యైవబ్రాహ్మణానామపరాశ్చీస్మృతంబుధైః |

ఇయంవర్ణవ్యవస్థేతిప్రాహుస్సర్వేనసూర్షయః ||౩౦||

శూద్రులు పూర్వాష్టమమునందును, బ్రాహ్మణులు అపరాష్టమమునందును, అనుక్రా
ద్ధము చేయవలెనని స్మృతులయందు చెప్పబడియున్నది. ఇట్లువర్ణవ్యవస్థను మునులుచెప్పిరి.

ఏకోద్దిష్టశ్రాద్ధము

అథ దేశవ్యవస్థాతుప్రోచ్యతేఽహుధర్మిభిః ।

వల్లవల్లేతుకర్తవ్యామాతాప్రిత్రోస్తుసత్క్రియా ॥౮౫౧॥

ఋషులు దేశవ్యవస్థను అనేక విధములుగా చెప్పచున్నారు. ప్రతిసంవత్సరమున
మాతాపితరులకు కర్మచేయవలెను.

అధైకంభోజయేచ్ఛాద్ధేపిండమేకంతునిర్వపేత్ ।

ససింధీకరణాదూర్ధ్వంప్రతిసంవత్సరంస్తుతే ॥౮౫౨॥

ససింధీకరణానంతరము ప్రతిసంవత్సరమున మాతాపితరుల మృతతీధియందు ఏకోద్ది
ష్ట విధానముగా శ్రాద్ధముచేయవలెను.

మాతాప్రిత్రోఃపృథక్కార్యంఏకోద్దిష్టంమృతేహని ।

ఏకోద్దిష్టంపరిత్యజ్యపార్వణంకురుతేసరః ॥౮౫౩॥

అకృతంతద్విజానియాద్భవేచ్ఛసిన్మహాతుకిః ।

మాతాపితరులకు ఏకోద్దిష్టశ్రాద్ధము చేయుగా చేయవలెను. ఏకోద్దిష్టశ్రాద్ధమును నే
యకుండా పార్వణశ్రాద్ధము చేసినను ఆశ్రాద్ధముచేయబడనటుల తెలుసుకొనవలెను. ఇం
తేకాకుండా పితృహతుడుకూడ అగును.

ప్రత్యబ్ధంపార్వణేనైవవిధినాత్యేత్రబౌరసా ॥౮౫౪॥

కుర్యాత్మామిత రేకుర్యురేకోద్దిష్టంసుతాదతః ।

త్యేత్ర బౌరసులు ప్రత్యబ్ధమున పార్వణవిధిగా మాతాపితరుల ప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధము
లను జరిగించవలెను, మిగిలిన పది పుత్రులు మాతాపితరుల ప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధమును ఏకో
ద్దిష్టవిధానముగా చేయవలెను.

ఏకోద్దిష్టంతుకర్తవ్యమౌరసేనమృతేహని ॥౮౫౫॥

ససింధీకరణాదూర్ధ్వంమాత్రోపిత్రార్నపార్వణం ।

ససింధీకరణానంతరము బౌరసపుత్రుడు మాతాపితరుల ప్రత్యాబ్ధికశ్రాద్ధమును ఏకో
ద్దిష్టవిధానముగా చేయవలెను. గాని పార్వణవిధిగా చేయకూడదు.

వల్లవల్లేనుతేకుర్యాత్పార్వణంయోగ్నిమాన్దిజః ॥౮౫౬॥

పిత్రోరస్మి మాన్ధీరీవకోద్దిష్టమృతేహని

బహ్వగ్నయస్తుయేవిప్రామేచైకాగ్నయఏవచ ॥౮౬౧॥

తేహంసపిండనాదూర్వమేకోద్దిష్టంసపార్వణం

అహితాగ్ని ద్వీజుడు ప్రతిసంవత్సరమున మాతాపితరుల ప్రత్యాభిక్ష శ్రాధమును పార్వణవిధిగాను అనాహితాగ్నియగు ద్వీజుడు ఏకోద్దిష్టపదావముగాను చేయవలెను. బహ్వగ్నులు గాని, ఏకాగ్నులుగాని, అగు బ్రాహ్మణులు సపిండీకరణాదూర్వమునందు మాతాపితర మృతాహమునందు ఏకోద్దిష్టవిధానముగా శ్రాధమును జరిగించవలెను. గాని పార్వణవిధిగా చేయవలెను.

ఇతివిజ్ఞానేశ్వరేహోదాన్యాతానివచా సచ ॥౮౬౨॥

ఏకోద్దిష్టపరాణ్యేవస్మృతీనూక్తానిచూచిచ ॥౮౬౩॥

అని స్మృతులయందు చెప్పబడియున్నది. ఏకోద్దిష్ట శ్రాధవిధానములు అగు పదనములు విజ్ఞానేశ్వరిచేయగ్రహణ్యస్మృతి వ్యాఖ్యానముందు ఉదాహరించబడినవి.

ఏకోద్దిష్టముగీరితంస్మృతిమతేపిత్రోర్మృతాహేక్వచి

స్తేశేసంప్రతిసంప్రవ త్తతఇదంమధ్యాహ్నకాతేస్మృతం

పత్వాన్బ్రాతృసహౌదరీప్రభృతిగుర్వాతాన్లికానామయః

కాలఃప్రోక్తఇదంసమాసముదితందేశేషసర్వేష్య ॥౮౬౪॥

మాతాపితరుల మృతాహశ్రాధమునందు ఏకోద్దిష్టవిధానముగా చేయవలెనని స్మృతులయందు చెప్పబడియున్నది. ఆప్రకారముగా కొన్ని దేశములయందు ఇప్పటికి జరుగుచున్నది. ఏకోద్దిష్ట శ్రాధముమధ్యాహ్నకాలమునందు చేయవలెను. పత్నీబ్రాతృసహౌదరీగురు ప్రభృతుల ప్రత్యాభిక్ష శ్రాధములు మధ్యాహ్నకాలమునందు జరిగించవలెనని స్మృతులయందు చెప్పబడియున్నది. ఆప్రకారముగా నర్వదేశములయందు ఆరంభముచున్నది.

ఏకోద్దిష్టంయతేర్నా స్మితిదండగ్రహణాదిహ

సపిండీకరణాభావత్పార్వణంతస్యనర్వదా ॥౮౬౫॥

త్రిదండగ్రహణముచేయుటవలన యతికి ఏకోద్దిష్ట శ్రాధముచేయకూడదు. సపిండీకరణము లేక పోవుటవలన ఏకాదశాహమ్ననాడు సపిండీకరణస్థానమునందు పార్వణశ్రాధముచేయవలెను. అని ప్రచేతిసుడు చెప్పియున్నాడు.

అపాన్యరహపిండత్వమారసోవిధివత్సు ౩ః

కుర్వీతవగ్నవప్రాధ్ధంమాతాపిత్రోః యేహని ||౮౬౬||

జౌంసప్రగుడు మధాఃధా సపిండీకరణము చేసి ప్రతిసంహస్వరమున మాతాపితరుల
మృతాహమునునుదర్శుకాధ్ధములైత్రాధ్ధమునుజరించెనలెను అనిజనుదగ్గి చెప్పుచున్నాడు.
సపిండీకరణంకిృత్యాకుర్యాత్పృథ్వణవత్సదా।

ప్రతినంవత్సరంవిద్వాంశ్చాగ లేయోదితోపథిః ||౮౬౭||

సపిండీకరణంతరము ప్రతినంవత్సరమునందు దగ్గుత్రాధ్ధములై మాతాపితరుల
మృతాహమునందు ప్రత్యాబ్ధికముగా జరిగించెనలెను. అనిభాగలేముడు చెప్పియున్నాడని
కాతాత్రపుడు చెప్పుచున్నాడు.

ఏతాని సుసూప్రత్యాబ్ధికపరాణిచ।

అపివిష్ణానేశ్వరేనోదాహృతాన్యశతద్విధిః ||౮౬౮||

అని ప్రత్యాబ్ధికపరములగు వచనములను విష్ణానేశ్వరుడు తనయాజ్ఞచల్యై సప్తతి
వ్యాఖ్యానింతుండు బ్రాసియున్నాడు.

ప్రత్యాబ్ధికాదిశ్రాద్ధకాలము.

ప్రారభ్యకుతపేత్రాధ్ధంకుర్యాదానౌహిణాబుధః।

విధిజ్ఞోవిధిమాస్థాయరౌహిణాతుసలంఘయేత్ ||౮౬౯||

ఉధ్ధంముహూతాత్మకపాద్యన్యపశాతకచతుష్టయం।

ముహూతకశంచకంపేత్యతత్స్వధాభవనమిష్యతే ||౮౭౦||

ఏతద్దేవచనేక్షేయేప్రత్యబ్ధివిషయేత్వభి।

కుతపకాలము (దినసముయోక్తవిరిమిపవ ముహూర్తము) నందు త్రాధ్ధమును
ప్రారంభించి రౌహిణమునఱచుచేయవలెను. రౌహిణమునుఅతిక్రమించకూడదు. కుతపకా
లాంతరము ముహూర్తచతుష్టయముగాని, ముహూర్తపంచకముగాని, స్వధాభవనముని
చెప్పబడుచున్నది. ప్రారభ్య “ఉధ్ధం” ఇత్యాది రెండువచనములప్రత్యాబ్ధిక శ్రాద్ధవిష
యములు.

అపరాణ్ణేసమభ్యర్చ్యస్వాగతేనాగతాంస్తుతాత్।

ఇత్యుక్తంయూజ్ఞనశ్శేనహ్యమావాస్యాప్యకాదిషు ||౮౭౧||

దగ్గు మాసి త్రాధ్ధాది శ్రాద్ధములయందు అపరాణ్ణకాలమున వచ్చిన బ్రహ్మిణ
బ్రాహ్మణులను పూజించి శ్రాద్ధమునుజరిగించవలెను. అనియూజ్ఞనఱ్ఱుకు చెప్పుచున్నాడు

ప్రారంభఃకుతపేమృతాహవిషంశ్రాద్ధేషుదర్శాప్యకా
మాసిశ్రాద్ధముహూలయేషుతదుపకామీపరాష్ట్రేస్సస్మృతః
పాశ్చిమ్యద్ధిమిత్తకంస్సస్మృతమిహస్మాత్తేషవాసంగే
శ్రౌతేమాక్తవిశిష్టమాహుసగతేకాలేచనాదీముఖం ॥౮౭౨॥

ప్రత్యాఖ్యః శ్రాద్ధము కుతపకాలమునందును దర్శాప్యకా మాసిశ్రాద్ధ మహూలము
లు అపరాష్ట్రమునందును ప్రారంభించవలెను. స్మాత్తకర్మలయందుచే కుబ్జు నాంధ్రీశ్రాద్ధ
ము ప్రాణికాలమునగాని, సంగంకాలమునగాని, ప్రారంభించవలెను. శ్రౌతిమునందు చే
యబడు నాంధ్రీశ్రాద్ధము కర్మప్రముగా ఎప్పుడు నచ్చునో అప్పుడే చేయవలెను.

తీర్థేకావిప్రసిమంత్రణాదినియమాభావాచ్చకాలస్తథా
పిండాగ్నౌకరణప్రయుక్తవిహితశ్రాద్ధేషుకాలస్సస్మృతః

సంగ్రహం నివృత్తిపాతినైధ్యత్రియుగేభిచ్చాయమాన్వాదిక
శ్రాద్ధానామిహపిండహోమరిహితానాచోదితానామపి

సర్వేషాంవిషువాయసద్విశయయోఃకాలోపరాష్ట్రస్సస్మృతః
నిత్యశ్రాద్ధమలభ్యయోగఉపరాగ శ్చేతితాత్కాలికాః

యఃకాలస్మృతిషూచితోశన హవిశ్రాద్ధస్యసర్వాదిషు
స్వాద్ధిబ్రాహ్మణకర్తృకామహవిషశ్రాద్ధస్యకాలోపినః ॥౮౭౪॥

ఇత్యుక్తంస్మృతికప్రధిరంఘిజవరైఃకార్యామదాసక్రియా
కాలోదగ్యమృతాహకాదిషుసదాపూర్వాహకాలస్మృతః

తీర్థశ్రాద్ధమునందు బ్రాహ్మణ నిమంత్రణనియమము లేక పోవుటవలన ప్రధాన ప్రయ
యంక్త శ్రాద్ధకాలముగు అపరాష్ట్రమునందు తీర్థశ్రాద్ధము జరిగించవలెను. అగ్నౌకరణ పిం
డప్రధాన రహితములగు సంగ్రాహి, వృత్తిపాత, వైగృతి, యుగాదిగజభాయా, మన్వాది
శ్రాద్ధములకును విషువత్పుణ్యకాల దక్షిణోత్తరాయణ పుణ్యకాలములయందు చేయబడు
శ్రాద్ధములకును, అపరాష్ట్రము ముఖ్యకాలము నిత్యశ్రాద్ధా లభ్యయోగ పుణ్యకాల కర్తవ్య
శ్రాద్ధ, గ్రహణ శ్రాద్ధములు తత్కాలములయందు చేయవలెను. దర్శాదిశ్రాద్ధకాలము అగు
అపరాష్ట్రమునందు బ్రాహ్మణుడు అనుశ్రాద్ధమును చేయవలెను. శూద్రుడు ఆమావాస్య
ప్రత్యాఖ్యికాది శ్రాద్ధములను ఆనుశ్రాద్ధవిధానము గా పూర్వాహ్మమునందు చేయవలెనని స్మృ
తులయందు చెప్పుచున్నది.

శ్రాద్ధవిఘ్నములు

శ్రాద్ధవిఘ్నేద్విజాతీనామిత్యన్యైకకథ్యతే।

విఘ్నాన్సంత్యత్రబహవః కాంశ్చిద్వక్ష్యేతథాపిహ ॥౮౭౬॥

“శ్రాద్ధవిఘ్నేద్విజాతీనాం” అను శ్లోకమున కథయు చెప్పుచున్నాను. విఘ్నములు అనేకములుండును. వానిలో కొన్నిటిని చెప్పుచున్నాను.

శ్రాద్ధేషుదర్శాగిమభోజనాధా

నిమగ్నత్రితబ్రాహ్మణపుంగవానాం

అశౌచరోగాగ్నివృద్ధిస్తమానా

చోరప్రభృత్యాపదుపాకతేషు ॥౮౭౭॥

ప్రాప్తేష్వముక్తాస్తమితోపరాగే

గ్రస్తాస్తగేసత్యపిసంకటేషి

క్వచిత్సమీపేషుగృహేషుకశ్చి

ద్విప్రమృతశ్చేన్యదివాపిమోషితో ॥౮౭౮॥

ప్రాప్తిండాదానాద్యమనంయదాచే

ద్రజస్వలాచేన్యదికర్తృపత్నీ

తత్పిండయజ్ఞానధికారమేతో

దక్షాన్యన్యపిండక్రతుపూర్వకత్వాత్ ॥౮౭౯॥

విఘ్నేషుసత్వేష్వముపస్థితేష్వమా

వాన్యాన్వితంశ్రాద్ధమహాపరాశ్టే

ఆమేనకుర్యాద్విగుణేనయత్నతో

నోచేద్దిరక్యాంవిభవానుసారతః ॥౮౮౦॥

దర్శాది శ్రాద్ధముల యందు నిమగ్నత్ర త్రాహ్మణులకు అశౌచము, రోగము, అగ్ని బాధ, రాజపీడ ఋణపీడ, వారబాధ, మొదలగు అపదలు వచ్చినపుడును, గ్రస్తాదయ, గ్రస్తాస్తను గ్రహణములువచ్చినపుడును, సంకటమువచ్చినపుడును, సమీపగృహములయందు బ్రాహ్మణుడు గాని స్త్రీగాని, మరణించినపుడును, శ్రాద్ధబోక్త, పిండప్రణానర్హులైనవారు నందు నమనముచేసికొనినను, కర్తృపత్నీ రజస్వలయైనయడల పిండపితృయజ్ఞము చేయు

అనుచును కనుకను పిండవిచ్ఛేదము చేయవలెనని భక్తిశాస్త్రమును బోధించుచున్నది. ఇట్లు భక్తిశాస్త్రమును బోధించుచున్నది. ఇట్లు భక్తిశాస్త్రమును బోధించుచున్నది. ఇట్లు భక్తిశాస్త్రమును బోధించుచున్నది.

సాంక్షికోపాధి

అనిష్టాదుపిష్టాంశాద్ధే దైవికంకర్మనారభేత్

ఇతిస్మృతేస్తుకర్మవ్యంత్రోతస్మాదాదికర్మను॥౧౦౧॥

పితృదేవతలను పూజించునది దైవికకర్మము. దైవికకర్మము చేయవలెనని భక్తిశాస్త్రమును బోధించుచున్నది. ఇట్లు భక్తిశాస్త్రమును బోధించుచున్నది.

సీమంతాన్నప్రాశనోపాయనాఖ్య

చాలాఖ్యేషు బ్రాహ్మణానోభిషయిత్వా

ఇత్సుకత్వా తేషుకర్తవ్యమేవ

వృద్ధిశాస్త్రం చాఖిలేష్యమౌచికే॥౧౦౨॥

సీమంతము, అన్నప్రాశనము, ఉపనయనము, చాలము, ఇత్యాది కర్మములు. ఇట్లు భక్తిశాస్త్రమును బోధించుచున్నది. ఇట్లు భక్తిశాస్త్రమును బోధించుచున్నది.

సర్వధికరకర్మభ్యః పూర్వే దుష్కర్మద్యవవా

బ్రాహ్మణానోభిషయేదప్తే హిరణ్యేనాదనేనవా॥౧౦౩॥

సమస్తవిధికర్మములు పూర్వదివమునగాని, తత్కాలమునగాని, ఎవమండ్రుగది బ్రాహ్మణులకు హిరణ్యకాధవిధానముగాని, అన్నకాధవిధానముగాని, చేయవలెను.

సీమంతోన్నయనేకర్మణ్యన్నప్రాశనచాలయోః

ఉపాయనేచగోదానేచాదావేవవిశేషతః॥౧౦౪॥

బ్రాహ్మణానోభిషయిత్వా భవ్యజిహ్వాచయేదితి

వివాహకన్యకాయాశ్చవరసైగృహేపిచ॥౧౦౫॥

సాంక్షికోపాధిపూర్వే దుష్కర్మకర్తవ్యం స్మృతాననాకా

సీమంతోన్నయనము, అన్నప్రాశనము, చాలము, ఉపనయనము, గోదానము, ఈ కర్మములు ముందుగా సాంక్షికోపాధిచేసి కర్మణ్యుజ్ఞాపాదనమును చేయవలెను.

కన్యకాపూజనందు కన్యకయు, వరగృహమునందు వరుడును వివాహపూర్వదివనున నాం
దీశ్రాద్ధమును చేయవలెనని స్మృతులయందు వ్రాయబడియున్నది.

మాతుశ్శాస్త్రంధంతుపూర్వంస్యాత్పితౄణాంతదనంతరం॥౧౮౬॥

రితోమాతామహానాంతువృద్ధాశ్రాద్ధత్రయంస్మృతం॥

నాందీశ్రాద్ధమునందు ముందుగా మాతుశ్రాద్ధమును, తర్వాతపితృశ్రాద్ధమును, అనంత
రము మాతామహాశ్రాద్ధమును, చేయవలెను.

నాందీముఖేవివాహేచప్ర పితామహపూర్వకం ॥౧౮౭॥

నామసంకీర్తయేద్విద్వానస్యత్రపితృపూర్వకం॥

నాందీశ్రాద్ధమునందును, వివాహమునందును, ప్రపితామహపూర్వకము చెప్పవ
లెను. ఇతరకర్మలయందు పితృపూర్వకముగా చెప్పవలెను.

ప్రవక్షీణంచోపచారా స్తిలాధీశుయవాస్సృతాః ॥౧౮౮॥

అస్మద్రూపంతిలాస్త రాభినవసవ్యంస్వధాపిచ॥

నాందీశ్రాద్ధేత్యజేద్విద్వాన్మాతృపూర్వంతునర్వదా ॥౧౮౯॥

ప్రవక్షీణము ఉపచారములు నాందీశ్రాద్ధమునందు కలవు. తిలలకు మాటుగా
యవలను వీయవలెను. అస్మచ్చిబ్దము, రూపము, తిలలు, దర్శనము, అవసవ్యము, స్వధా,
అనునవి నాందీశ్రాద్ధమునందు పరిత్యజించవలెను. నాందీశ్రాద్ధమునందు మాతృపూర్వక
ముగాచెప్పవలెను.

జీవత్పితౄణాం దీశ్రాద్ధే విశేషము

అపిజీవత్పితౄణాం దీశ్రాంధంకుర్యాచ్ఛభాగమే॥

పితృశ్చప్రపితామహ్యదీనుద్దిశ్యయథావిధి ॥౧౯౦॥

యేభ్యవపపితావద్యాత్రేభ్యదద్యాత్స్వయంసుతః ॥౧౯౧॥

జీవితుడును శుభకర్మలయందు తండ్రిప్రపితామహ్యులను ఉద్దేశించి నాందీ
శ్రాద్ధమును చేయవలెను. తండ్రి ఎవనియై ఉద్దేశించెననుచో వారలను ఉద్దేశించియే జీవి
తుడు నాందీశ్రాద్ధమును చేయవలెను.

నాందీముఖేకర్మణి సంప్రవృత్తే

పితర్యతో జీవతియస్యభ్రుంసః

యేభ్యశ్చదద్యాత్స్వపితావ్యయంచ

తేభ్యశ్చదద్వాదితిశాస్త్రనిశ్చయః ॥౮౯౭॥

జీవితరదు నాందీశ్రాద్ధము చేయవలసి వచ్చినపుడు తండ్రివలనని ఉద్దేశించిచేయునో వారలనుద్దేశించియే తానును నాందీశ్రాద్ధము చేయవలెనని శాస్త్రముల నిశ్చయమై ఉన్నది :

సత్యాంమాతరిజీవంత్యాంశేషవర్గసమర్పయేత్ ॥

మాతామాతామహాసంతేజీవంతౌపితరంయశేత్ ।

తల్లి జీవించియుండినయడల పితృశ్రాద్ధమును మాతామహాశ్రాద్ధమును చేయవలెను మృతృశ్రాద్ధము చేయకూడదు. తల్లియు, మాతామహుడును, జీవించి యుండినయడల మృతృశ్రాద్ధమును మాతామహాశ్రాద్ధమును మని పితృశ్రాద్ధమును మాత్రముచేయవలెను.

అనగోత్రస్సగోత్రోవాయతచార్యక్షిపాయనే ॥౮౯౮॥

సతూపనేయపిత్రాదీనుద్దిశ్యాభ్యుదయంచరేత్ ।

ఉపనయనకర్తయగు ఆచార్యుడు సగోత్రుడైనను అన్యగోత్రుడైనను ఎటుని పిత్రాదుల నుద్దేశించియే నాందీశ్రాద్ధమును చేయవలెను.

కన్యకాయాలయంమార్గోమునిభిస్సముదాహృతః ॥౮౯౯॥

ఇత్యుక్తంయూజ్ఞకైర్మహ్యవిద్భిర్వృద్ధైఃపురాతనైః ॥౯౦౦॥

కన్యకకుమార ఇదియేవిధమని మునులు చెప్పియున్నారు. అని యూజ్ఞ కులు, గృహ్యవిదులు, వృద్ధులు, అగు ప్రాచీనులు చెప్పియున్నారు.

నాందీశ్రాద్ధేబ్రాహ్మణసంఖ్య

ద్వాద్వావేకైకన్యవిప్రాచవృద్ధి

శ్రాద్ధమాతృశ్రాద్ధవంనియుంజ్యాయేత్ ।

పర్ణాత్మాణాంపట్నీత్మాణాంచమాతుః

పిత్రాదీనాంపట్నవిశ్వేచదేవాః ॥౯౦౧॥

చత్వారస్సుత్రాబ్రాహ్మణానాంచసంఖ్యా

వృద్ధ్యాద్వాద్వావింశతిర్ముఖ్యపక్షః ।

ద్వాద్వావేకైకన్యవర్గస్యవిప్రా

వప్తేసంఖ్యాగౌణపక్షోద్విజానాం ॥౯౦౨॥

నాందీశ్రాద్ధమునందు మాత్రాదివర్గములలో ఒక్కొక్కనికి ఇద్దటిద్దలుగా మాత్రాదులకు అణుగురును, పిత్రాదులకు ఆరుగురును, మాతానుహాదులకు అరుగురును, విశ్వేశ్వరులకు నలుగురును మొత్తము ఇరువదియిద్దరు బ్రాహ్మణులను నిమంత్రించుట ముఖ్యపక్షము. అథవా మాత్రాదివర్గమునకు ఇద్దలును, పిత్రాదివర్గమునకు ఇద్దలును, మాతానుహాదివర్గమునకు ఇద్దలును, విశ్వేశ్వరులకు ఇద్దలును మొత్తము ఎనమండ్రుగఱు బ్రాహ్మణులను నిమంత్రించుట గౌరవతీయము.

నాందీశ్రాద్ధ కాలము

నాందీశ్రాద్ధస్యోదితోముఖ్య కాలః।

ప్రాతస్సద్భిస్సంగీతౌగౌణికాలః।

తస్మాద్దూర్ధ్వంనోపచారాదికుర్యా

త్తూష్ణీవిప్రాసాన్భజయేద్వృద్ధికామః ॥౮౯౮॥

నాందీశ్రాద్ధమునకు ప్రాతఃకాలము ముఖ్యము. సంగవకాలము గౌణము అని విద్వాంసులు చెప్పుచున్నారు. సంగవకాలము దాటినతర్వాత నాందీశ్రాద్ధము చేయునెడల ఉపచారాదికము చేయకూడదు. మంత్రరహితముగా బ్రాహ్మణులను భుజింపచేయుట లేదు.

నాందీశ్రాద్ధవిధి

ప్రాతస్సమృద్ధా మకృతాహ్నికస్సం

త్సుగర్ధపుష్పాతుతభూషణాన్ద్యైః।

అలంకరిన్ఘ్నఃకృతవై శ్వదేవ

స్సపంచయజ్ఞోహరిపూజనాంతే ॥౮౯౯॥

సమాహతాస్సంత్రవతస్స్వలంకృతా

న్విప్రాంతృమాహూయతదోపవేశయేత్।

తాన్ప్రాజ్ఞుఖాంతృత్యవసూసమన్వితా

* న్ద్వావింశతిర్వాప్తహిమాత్మపూర్వకం ॥౯౦౦॥

ఆసాద్యగంధాతుతపుష్పధూప

యవానపోచ్ఛాబవశీఫలాని।

ప్రదక్షిణం ప్రాగ్ పవర్గమేత

త్వర్వం హ్యుదగ్వాఘలకర్మకార్యం ॥౯౦౧॥

ప్రాతఃకాలమునలేచి అస్తికములగు స్నానసంస్కారములను నానులను చేసికొని, గంధపుష్ప భూషణములతో నలంకరించికొని, వైశ్యదేవమునుపఁచి మహాయజ్ఞములను చేసి, దేవపూజానంతరము వేదవిదులు, సమాహిత చిత్తులు, అలంకృతులు అగు బ్రాహ్మణులను ఇరుండియిద్దఱిగాని, ఎనుంగుద్రుగుఱిగాని, నిమగ్తించి, ప్రాజ్ఞులులను గా అనీనులను చేసి, మర్తిపూర్వకముగా గంధమును, అక్షతలను, ఘౌషమును, యవలను, స్వర్ణవృక్షమును, రేగుపండ్లను, ఆహారించి, ప్రదక్షిణముగాను, ప్రాక్షునాపి గాగాని, ఉత్తరసమాపి గాగాని సమస్తము చేయగలెను.

ఉదయస్థిభిస్సన్నభిలోపచారై

రానాహనాద్యైశ్చ సమస్తయేత ॥౯౦౨॥

ఉత్తరాభిముఖుడై ఆవాహనము మొదలగు సమస్తోపచారములతో నుపూజించవలెను.

తశ్చేదాధానుసమయః కాండానుసమయోపి నా

ద్రష్టవ్యస్తత్రిపూజాయాం సర్వకర్మసునిశ్చయః ॥౯౦౩॥

అనాంఘ్రాధిపూజయందు పదార్థానుసారముగాగాని, కాండానుసారముగాగాని, చేయవలెనని శాస్త్రములయందు నిశ్చయముగా చెప్పబడియున్నది.

యజ్ఞోపవీతప్రపితామహీతి

పితామహీమాతరగృత్యధాపి

పిత్రేష్టివగ్నేప్రపితామహాది

తదైవమాతుః ప్రపితామహాది॥

మాతామహాదీతివదంతీకేచి

త్పత్నీయుతాంశ్చ త్యవసూచవిశ్వే ॥౯౦౪॥

శ్రౌతేచదక్షక్రతుసంక్షౌకౌచ

దేవాస్సురగ్రేచఉదాహరంతి

తస్మాత్పూర్వం ప్రపితామహీతి

క్రమేణైవైత్యధిలోపచారాన్ ॥౯౦౫॥

యశోపవీరియై “ప్రపితామహీపితామహీమాతరః, అనిమాతృవర్గమునందును, ప్రపితామహీపితామహీమాతరః” అని పితృవర్గమునందును మాతఃప్రపితామహీమాతరఃపితామహీమాతామహాస్సదారాః, అనిమాతామహావర్గమునందును “సత్యవనుసంజ్ఞకవిశ్వేదేకాః” అని విశ్వేదేవస్థానమునందును చెప్పయ సకలఃపితృమలతో పూజించవలెను. మాతామహామాతఃపితామహామాతఃప్రపితామహాస్సదారాః” అని మాతామహాదిగా కొందఱు చెప్పయన్నారు. శ్రాతమునందు చేయబడు నాందీశ్రాద్ధమునందు వశఃశ్రుతుసంజ్ఞక విశ్వేదేవలను చెప్పవలెను.

ఏకైకస్యైదేవతాయైవిభవేనతిపూజనం

అపివావర్గవర్గస్యకుర్వీతైవయథావిధి ||౯౦౬||

సామర్థ్యము ఉన్నయెడల వేఱుగావేఱుగా ఒక్కొక్కరికిగాని, అథవా ఒక్కొక్క వర్గమునకు గాని యధావిధిగా పూజచేయవలెను.

మాతృశ్చయుష్మానుపిత్తృనృవత్సు

మాతామహానశ్రకశత్రయైక్తాన్

భవత్సువిశ్వాతిచాననాది

కుర్వీతిదీపాంతమనుక్రమేణ ||౯౦౭||

మాత్రాదివర్గమును, పిత్రాదివర్గమును, మాతాదివర్గమును బ్రాహ్మణులయందావాహనముచేసి, ఆపవాది దీపాంతమునఱకు యధాక్రమముగా అర్చింపుటెను.

తతస్సాజ్యంవావిష్యాన్నమాదాయౌపాసనానలే

నాందీముఖేభ్యస్సాస్వపీతియన్మేజ్యేవశ్రయోదశ ||౯౦౮||

ఆహుతీర్బహుయాత్తరతూత్రానేననుపాణినా

భక్ష్యభోజ్యాదిచాన్నానియథాసంభవమాదరాత్ ||౯౦౯||

దత్వాపాస్త్రైగాయతేతిమంచర్చిత్తున్నమిత్యుచం

దధ్నాత్తుతైశ్చబదరీఫలమిత్రైదనేనచ ||౯౧౦||

అక్షాతుప్రపితామహస్యేపితామహస్యేతతఃపరం

మాత్రేతేతిక్రమేనైవంశేషవర్గద్వయాయుచ ||౯౧౧||

ద్వాద్వావైకైకస్యపిండాదాతవ్యాసాత్తుతోజకం

తగ్రతశేషంనకార్యంస్యాత్కుంజీకనహుంధువిః ||౯౧౨||

అనంతరము అజ్యోతహితము అగు అన్నముతో జోహానాగ్నియనుచు “యశ్శ్రీ మహా” ఇత్యాది శ్రయోదిక మంత్రాత్మకమగు అగ్నికరణమును చేసి, అనంతరము భక్ష భోజ్యాదులతో అన్నమును యథాసంభవముగా బ్రాహ్మణులకు పెట్టి “ఉపాస్మేగా యతః” ఇత్యాది అయిదు ఋక్కులను “అక్షంష్ణమిమదంతః” అనుఋక్కును జపించి, దధి, అక్షతలు, రోగపక్షు, యావన్మవులతో విశ్రాంతమగు అన్నముతో ముందుగా ప్రసాదామహికిని, తర్వాత పితామహికిని, అనంతరము మాతకును, ఇట్లు నీ పితృహతామహావర్గములకును, ఒక్కొక్కరికి రెండేసి రెండేసి చొప్పున సాక్షుతోడకపూర్వకముగా పిండ్రు ధానమును చేయవలెను. తంత్రశాస్త్రమును సమాప్తి చేయక అంతట అపివేసి బంధువులతో భుజింపవలెను.

* ఆవాహనాన సేవాద్యమ్ ర్యమూచమనీయకం |
వస్త్రగంధాక్షతాః పుష్పధూపదీపాస్సుభోజనం ||౯౦౩||
తాంబూలందక్షిణాదానం ప్రదక్షిణం మనమృతీ |
అత్రాభ్యుదయి కేత్రాద్ధేహేడైవై ప్రాపచారకాః ||౯౦౪||
స్యాన్నదార్థానుసమయః కాంక్షానుసమయోపివా |
ద్రష్టవ్యస్తత్రేపూజాయాం న ర్వేషస్సార్థకరమ్ ||

ఆవాహనము, ఆసనము, పాద్యము, అర్ఘ్యము, ఆచమనము, వస్త్రము, గంధము, అక్షతలు, పుష్పము, ధూపము, దీపము, భోజనము, తాంబూలము, దక్షిణాదానము, ప్రదక్షిణము, నమస్కారము, అని ఈసాందీక్రాధ్యమనందుకీ పచారములు పడునారు.

పత్యంతరసాందీక్రాధ్యము

అథ పత్యంతరం వక్ష్యే త్రాపిన్యాన్యాశ్చ పూర్వకం |

• సాందీముఖాః పిఠిరంబులికుర్యాత్సర్వోపచారకాన్ ||౯౦౫||

పత్యంతరసాందీక్రాధ్యమును పట్టుచున్నాను, పత్యంతరసాందీక్రాధ్యమనందును మా తృపూర్వకముగానే “సాందీముఖాః పిఠిః” అని పాదకోపచారములతో పూజించవలెను.

సాందీముఖాఖ్యాంశ్చ పితౄంస్త్రీవర్గా

నావాహయిష్యే త్రభవత్సంతు |

• తతో యథాసంభవవిప్రపూజాం

కుర్యాదథస్వస్త్యయనం జపిత్యా ||౯౦౬||

నాందీముఖానాంభవతాంపేత్యాణా
 మిమానిచాస్యామిసుఖాననాని
 దైవేక్షణోత్తక్రియతాంసమస్తా
 స్తేప్రాపువస్త్యభవంతపవ ||౧౮౭||
 నాందీముఖాభ్యాఃపితరస్త్విదంపః
 పాద్యంతతోంభఃకలశేభిమంత్రాన్||
 యస్మాసిదేవదేవేభ్యఃపుష్ప్యానాందీముఖాన్విశ్వాన్|
 ఇమాన్లోకాన్ప్రణయాహినస్వాపేతియవాన్క్షిచేత్||౧౮౮||
 సుగంధగంధాక్షతపుష్పజాతా
 స్త్యంభస్సువిస్యస్యచతాభిరద్భిః ||౧౮౯||
 నాందీముఖాభ్యాఃపితరోర్భ్యమేత
 న్నాందీముఖాభ్యాఃపితరఃప్రియంతాం|
 ఇత్యేవమర్భ్యంక్రమశఃప్రదద్య
 ర్దాతవ్యమత్రాచమనీయమేవ ||౧౯౦||
 అత్రార్చితప్రార్చితమంత్రముక్త్యా
 క్షతైశ్చపుష్పైరపిచార్చయేయుః|
 వస్త్రాణ్యలంచందనకుంకుమాక్షత
 న్రగ్ధావదీపాంశ్చసమర్భ్యతేత్ర ||౧౯౧||
 సాజ్యన్నమగ్నజహుయాచ్చపూర్వవ
 ద్భక్ష్యైన్నభోజ్యద్యఖిలంప్రదావయేత్|
 తదావ్యాపాన్సౌభాగ్యపంచచాక్ష
 న్నమీమదంతేత్యుచవవిజస్తా||౧౯౨||
 విచిత్రనానావిధరంగవల్లి
 విచిత్రితాలంకృతవేదికాయాం|

దధ్నాహారిద్రాబదకీసలాక్షతై

ర్మితౌదశేనైవహిదేవతీర్థతః ॥౯౨౩॥

నాందీముఖేభ్యఃపితృభ్యస్సాస్వపేతి

న్వాహ్వాతుమిహాయుగపత్రవద్యాత్ ॥

ఏకైకదైవదేవతామైకమేత

మణాత్సభ్యఃపితృభ్యోధమాతుః ॥

నిత్రాదిభ్యస్త్రైపత్నీయతేభ్య

ష్టప్రేషాన్సుగ్ధ్యుఖ్యైపితృపితౄణాశ్చ ॥౯౨౪॥

తేషాంపూజాగంధపుష్పక్షతాద్యైఃకర్తవ్యైవస్యాత్ ॥

నాందీముఖాఖ్యులగు వర్ణగ్రయ పితృదేవతలను, బ్రాహ్మణులయందు ఆవాహనము చేసి సంధించిననుటకు బ్రాహ్మణులను పూజించి స్వస్తి పుణ్యాహవాచనమును జపించవలెను. “నాందీముఖాఖ్యానాంపితౄణామిహస్వాసనాని” అని ఆపనములనిచ్చి, “దైవేక్షుగైకైయతాం” అని త్తగములనిచ్చి “ప్రాప్నువంతు ధవంతః” అని చెప్పి, “నాందీముఖాఖ్యాపితర ఇహం వఃపాద్యం” అని పాద్యమునిచ్చి, పాదప్రక్షాళనము చేయవలెను. అనంతరము “యవోసి” అనుమంత్రముతో యతును అగ్న్యపాత్రలయందుంచి, చందనము, అక్షతలు, పుష్పములు వానియందుంచి, “నాందీముఖాపితర ఇహంవోర్ఘ్నిం” అని అగ్నిమును ఇచ్చి, అనంతరము ఆచమనీయమును ఇచ్చివలెను. “అగ్న్యత్ప్రాచ్ఛత్” అను మంత్రమును చెప్పి అక్షతలతోను పుష్పములతోనుపూజించి, వస్త్రములు, అలంకారములు చందనము, కుంకుమ, అక్షతలు, పుష్పమాలికలు, ధూపము, దీపము, అనువానిని ఇచ్చిన తర్వాత ఆభ్యముతోను అన్నముతోను అగ్నేశ్వరగము చేయవలెను. బ్రాహ్మణులకు భోజనము పెట్టవలెను. అనంతరము “అపాస్మై” ఇత్యాది విదులుముక్తులను “అక్షన్నమిమదర్థిక” అనుబుక్కును జపించి, అనేకవిధములగు ముగ్ధలచే అనేకవిధములుగా అలంకరింపబడిన వేదికయందు పెరుగు, పపపు అక్షతలు, లేగుపండ్లు కలసిక అన్నముతో “నాందీముఖేభ్యఃపితృభ్యస్సాస్వహా” అని దేశతీర్థములన రెండేసి రెండేసి పిండిములను ఒక్కొక్కమాటు ఉంచవలెను. ఇట్లు ఒక్కొక్క దేవతకు రెండేసి రెండేసిగా మాతృవర్ణమునకు ఆరునీ, పితృవర్ణమునకు ఆరును, సప్తతీర్థకమారామకావర్ణమునకు ఆరును, ముఖ్యగౌణపక్షములయందు పిండిములను ఇచ్చి అపిండిములను గంధపుష్పక్షతాదులతో పూజింపవలెను.

ఇహంవాచయిష్యే!

ఇత్యుక్తేదాదేవహూరామంత్య

త్వంతంవక్తవ్యంతదానింత్రివారం ||౯౨౫||

అనంతము “ఇహంవాచయిష్యే” అని సంకల్పించి “ఇదాదేవహూ” అను మంత్రమును మూడుపర్యాయములు చెప్పవలెను.

సింధాసపుష్పక్షి పేద్వాదివిభాదా

దద్యాత్కీంచించుత్తవక్తవ్యమస్తే!

శృత్వాది మేగ్నా కరణంతతఃపరం

సింహప్రదానంత్యభివ్రజ్యోజనం||

మనుస్మృతా వేదముదీరితంద్విజైః

కర్తవ్యమిత్యభ్యుదయేవగమ్యతే ||౯౨౬||

సింహములను ఉదకమునోదు. ఉంచవలెను, లేక, బ్రాహ్మణులకుగాని గోవులకుగాని పెట్టవలెను. ఈవిధముచే చెప్పలేని విషయముకలదు. ముందుగా అగ్నేకరణమును పేసి అనంతము సింహప్రదానమునుచేసి. తర్వాత బ్రాహ్మణులకు భోజనముపెట్టవలెను. అనిమనుస్మృతిగుఱున ప్రమము చెప్పబడియున్నది. కుభికార్యములనుచు బ్రాహ్మణులు ఇట్లు చేసి వలెనని తోచుచున్నది.

గాయత్రీయాత్యుపరివేషితభూజనాని

నగ్నత్రదేవసవితఃప్రసవేతిచోక్తా

పుష్పక్షిపాత్రాశ్రీవిష్ణోన్నంరతుస్యేతి

నాందీముఖాఃపితరపితృదిదంహిష్ణాన్నం||౯౨౭||

హస్తైర్వోర్విపాణాముపస్పృశ్యుర్వా

నానాపాత్రస్థానిచాన్యానీతీస్తై

తస్మైప్రణేత్యేకింసంప్రదదేన్యా

దేకోవిష్ణుశ్చాపినర్వంసమానం||౯౨౮||

ఇత్యాది పదార్థ పూర్ణములను భోజనపాత్రలను గాయత్రీతో ప్రోక్షించి, “దేవసవితఃప్రసవ” అనిచెప్పి, “పుష్పక్షి” ఇత్యాది శ్రీఃష్టోత్రంత్యుత్తమం” అను వినియోగముచేసి, “నాందీముఖాఃపితరపితృన్” అని బ్రాహ్మణులహస్తములతో అత్తమును స్పృశింపజేయువలెను. ఇట్లు కీర్తితాదివిధమునందు ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా చెప్పవలెను. తర్వాత “వికోవిష్ణుః” ఇత్యాది శ్లోకము సమానము.

నాందీముఖాభ్యాఃపితరోయథానుఖం

జాషధ్వముక్తైఃసహిభోజయేద్ద్విజాన్

తాంబూలదానంత్యథదక్షిణాంతతః

ప్రదక్షిణంచాపిసమస్కృతిస్తతః॥౯౨॥

శ్రైర్వాచయిత్యాశిషవవబంధుభి

ర్భుంజితశిష్యైరశనాద్ధిభిస్సహ॥

“నాందీముఖాఃపితరోయథానుఖంజాషధ్వం” అని చెప్పి బ్రాహ్మణులను భుజింప చేయనలెను. తాంబూలమును ఇచ్చి, దక్షిణను ఇచ్చిన తర్వాత ప్రదక్షిణమును నమస్కారమునుచేసి, వారివలన ఆశీర్వాదముపొంది బంధువులతోను, శిష్యులతోను అన్నాభ్యంతోను కలిసి భుజింపవలెను.

శ్రాద్ధప్రసంగోదధ్యుదయశ్రాద్ధముక్త్యంయథామతి॥

సనిమిత్యాపిచాస్థూణావిరోహంతిమనంశయః॥౯౩॥

శ్రాద్ధప్రశంసలన నాందీశ్రాద్ధము యథామతిగా చెప్పబడినది. “సనిమిత్యోక్తరాంజపేత్” అప.శృ. ౨౨-౧౩॥ఇత్యాది అగారణాణాః లోహణే” అప.శృ. ౨౩-౯ వరకు సందేహములులేవు.

అదభ్యుత్పాతశాంతివిధి

స్థూణావిరోహణాదీనిప్రోక్తౌత్పాతాద్భూతాన్యథ॥

తేషామన్యేషువోత్పాతేష్వీత్యుక్తంతత్రప్రయోజనం॥౯౩౧॥

ఇతరోత్పాతములనుచుండు శాంతిని చేయుటకుగాను స్థూణావిరోహణముమొదలగు అదభ్యుత్పాతములను చెప్పియున్నాడు.

అన్యేషుచేతివచనాదుపనాయజాత

కర్మాఖ్యశావహుతభుక్తువినాశనేషు॥

సప్రోత్తియన్యభవనాహృతవీతిహూత్రే

స్వాద్యక్ష్యమాణఘృతహూతమిహైవకార్యం॥౯౩౨॥

“అన్యేషు” అప.శృ. ౨౩-౯॥ అను వచనములన ఆపనయనాగ్నియు, జాతకర్మాగ్ని, శావాగ్నియునప్తముఅయినయవల శ్రోత్రయగృహమునుండితీసుకుని రాబడిన అగ్నియం

దు వత్సహానిప్రకారముగా ఆశ్వుహోమమును చేయవలెను.

సత్కృతసంఘపతనాసనపుచ్చయు క

తాఠోదయాదిధరణీచలనాది కేషు॥

ప్రత్యజ్ఞుఃపక్షదళీయది నూయతేవా

యామ్యాసనాధదృశివాయసమైఘనాదా ॥ ౩౩॥

రాత్రీంద్రచాపదృశిగౌర్యనినూయతేవా

భార్యాయమామయదిసదంతజనోచతేషు॥

జోహసనేత్రగృహిణోవృశినాపను త్తే

కుర్వంతిశత్రువిధురాలిపతాకికాగ్నా ॥ ౩౪॥

సత్కృతసనమా తోకి దుక్క ఉదయించుట, భూకంపము, అంటిచెట్ట, పక్షిమట్ట ముఖముగా గాని, దక్షిణముఖముగా గాని, గలవేరుచుట, కాకమైఘనముదూచుటరా త్రియందు ఇంద్రచాపముకవచుట, ఆపురెండుదూచుటయుఈమట్ట, భార్యకపరిల్లలను కను ట, శిశువు దంతసహితముగా పుట్టుట, మొదలగు ఉత్పాదములు సంభవించినపుడు త త్తోనవతిహోమముకాఅను జోహసనాగ్నియందు గృహస్థులను, విధులు లోకి కాగ్నియం దును హోమము చేయవలెను.

తత్రాగ్నిమిథ్యాద్యాధ్యధ్యధ్యధ్యాభాగావసానకే॥

ఇమం మేపరుతేతిద్యేత్వనోఅగ్న ఇతిద్వయం ॥ ౩౫॥

స్విమగ్నేఅయాస్యంచ తద్దైవైకంప్రజాపతే॥

సంప్రజాచన్యాహృతయతిజ్యేనై కాదశాహుతిః ॥ ౩౬॥

హుత్యాశమ్యాస్యస్యజకాయాదిసమమాపరిషేచనాత్॥

నిమిత్తేమరణేచేయంక్రియాచేత్పరిధింశిలా ॥ ౩౭॥

నిదధ్యాద్దక్షిణేనాగ్నింఇమంజీనేధ్యఇత్యృచా॥

అగ్నింధనాద్యాద్యభాగాంతమునందు, ఇమం మేపరుత, తత్పాదామి, ద్యేనోఅ గ్నే, సన్వేనోఅగ్నే, స్విమగ్నే, ప్రజాపతేనద్యేదేతా, ప్రసాజంచ, భూః, భువః, సువః, భూర్భువస్సువః॥ అను మంత్రములతో పదునొకండు ఆహుతులను చేయవలెను. కాంతు లమలకు శమ్యలను చేయవలెను. ఇయాది తిర్వాశేవమును : పుష్టిపొందింపవలెను. త త్రాదలుంకతమువలెఁబడుచున్నపుడుపూర్వోక్తప్రకారముగాకాంతినిచేసి, అగ్నిపిడికి ఁభాగమున “ఇమంజీనేధ్యః” అను ఋషుతోమృత్యునివాకమగుశిలనుఁబంచవలెను.

ఉపసంహారః

యథామతీతం సానుజాం సీద్ధిశీలతా వినిస్సంశయ కాణీశతః ఉక్తా
 ధానారంపగ్నిహ్వనభిసంవాత్రేతమ క్తంభ సతిస్ఫుటం యథా ॥౯౩౦॥
 శంకా మూకా న్నిరన్యా శుతి నిహ రచితా కాకావృత్తిరన్యా స్తాస్వి
 ధ్యాకా స్థియాన్వికృతివిహిత సదాచారక ఫావతాంహి । గాద్దాంః
 ప్రోచ్యతే ధోజ్యలనము ఖవిధాదగ్ధసంఖ్యాసంహితా యత్రాస్తే ప్రోక్షణే
 తిజ్జుమభిముఖతే తావసంప్రకార్యం ॥౯౩౧॥ కతకవ్యం సుక్రవృ
 ప్రతిష్ఠల తిజస దర్శగ్రసంకృప్తతాః ప్రోక్షేంసంకర్తనాన్యోకృత
 మహాకదామ్రుసముక్త ప్రభృతి అభూరౌద్వాస్త కధ్యః వేదియః ఇతినా
 న్యాసమత్యాసోదాచి త్యానీహ కేమచారతేజ యపిఘయద స్వేష్ట
 చాస్విష్టకృతాన్యత్ ॥౯౩౨॥ ఆగ్నేయే వైశ్వదేవగ్రయణ ఖిబలీశా
 సమాస్య ప్రకాసు, నో శమ్యా నో జయద్యాః క్షుచి దధిచ సపిండి
 క్రియామాం చ పిత్రోః సానం కర్మోదగే ర్మే ప్రపమ ముపయమ
 శ్చోదగ ర్మే వసంతే జేషేనా వైశిశే నో క్వచి దధి తు వివాహ క్రి
 యా ద్యప్తమ స్మృ ॥౯౩౩॥ ప్రాణాయామా యతానూ త్తరత ఇహ న
 రో గ్రాహ్యో ద్వాసనాస్తం హ్యసేనస్వకర్మాణ్యపిఖలువర ఏవా
 వపే దత్రలాటాన్ సభ్రాతా జాతు తిష్ఠ న్మహి భవతి తతో రుంధతీ
 దగ్ధనాంతే స్థాలీపాకో ధ చాపాసన విధిరుభయోః కాలయో రగ్ని
 తేన ॥౯౩౪॥ ప్రాతః స్థానీ క్వ చాపాసన దిన * పరతిః పార్శ్వమాస్యాంచ
 సత్యాస్యా దన్వారంభణీయ శ్చరు విధి రుదిణో ధా గ్నిముఖ్యా
 హుతిస్తుస్థాలీపాకా వదానా ద్విహిత విధిముఖేనోపదిష్టాతిత్వః స్థాలీపా
 కేషు సర్వేష్వ పిచ ఘృత హవిష్కేషునాగ్నాహుతిస్సన్యత్ ॥౯౩౫॥
 పర్వాణ్యన్వారంభణీయా గ్రయణ హృదయ సర్గ క్రియా వైశ్వదేవ
 మాసి శ్రాద్ధాప్తకే శ గ్రహ మఖ గణ హేమామా మహారాజయా
 గః॥ స్థాలీపాకేషు వైషాం విధిషు తు జహుయా దగ్ని వక్త్రం ప్రధాన
 దేవా గ్ని స్విష్టవృద్ధి పిచ ఖలు హవిషై కేన చోక్ష్యేవేచ ॥౯౩౬॥

* తిపరితి ఇతిపాఠాంతరిం.

ఉద్వాహా దూర్వ రాకా హని కృత నియమావైశ్వ కేవా ర్థ సిద్ధైశ్చ
 ప్తాలీపాకో త్ర కార్యో ధ్యయన పఠన లోగ్యుది రాద్రాం రిమం
 త్రైః॥ దోష్టా సంమూర్జనా ఘోషా బలి పరిషేకా స్రు-మేదైవ కు
 ర్యాత్ స్థానం స్థానం ప్రతీత్యం తనయ చులి దేవేషు తేషా నుపూ
 ర్యాత్॥౧౮౩॥ ఏకీగ్రంథాన యోగ్యా శమన దిశి బలి పిత్ర్య శాస్త్రా
 ప్రసవ్య సవ్యాభ్యా మేవ కాశ్యాదుపరి పరిషేకా చ తద్ధర్మ భేదాత్॥
 కాండా ధ్యాయ ప్రతో పాకరణ విశిషు చో త్సర్జనము ప్రయత్నా న్నో
 వస్యానం న సూక్తం నన జయ విధయ స్త్రీనే సామ్యే న్య ఆహుః॥
 ॥౧౮౪॥ మాంశీ బుధో వసంతే పృథ గళన భుగే వాత్ర మాశ్రా
 న సాకం ఖజ్జో వా న్యా త్కుమారా నల విధి నమిధ స్సు స్త్రుయా
 దశ్య ఉక్తాః॥ వ్యాహృత్యా సాక మేవాప్యుదగయన శుభ రేసమా
 వర్తనం న్యా త్కుర్తవ్యం శుక్ల పక్షే హని సుత జననే కార్య మేకా
 దశే హి॥౧౮౫॥ జాతేష్టిర్నామజాతంత్రితయమపితతో నామకర్మహ్య
 మంత్రంచాంగాదాది ప్రవాసాద్భవనమభినమేత్యాభిమంత్ర్యాది కార్యం॥
 మాసి శ్రాద్ధ క్రియాయాం జ్వలన ముఖవిధి శ్చాద్య భాగా వసానే
 సంకల్పా ద్యంబరాంతే ద్విజ గణ సమనుజ్ఞాత ఆదాయహా మ్యం॥౧౮౬॥
 అగ్న్యది స్విష్టకృత్సోభావి రిహ జహుయా ల్లేపయో రాది విప్రాన్
 సంభోజ్యో త్సృజ్య పిండాన్ (ద్విజనహుతశిష్టా) ద్ధ్రాస్థ భు క్షేప్త భు
 క్నాన్తే॥పిత్రోః ప్రత్యాబ్ధికాదా కృత పృథ గళనా ద్విశ్వదేవం చ
 పంచయజ్ఞా నిర్వర్య చాగూః ప్రభృతి వసన దానాం తిమో విప్ర
 వాక్యాత్॥౧౮౭॥ హూతవ్యా అంధనా జ్యేనచహుతభుజి దర్వాన్య
 త్రయోదశ్య ఉక్తాః యజ్ఞేమాతా ప్రభుశ్యః పర మిహ కబల ప్రా
 శనాంతం సమానం॥ నిత్యో ధార్యోయమగ్ని ర్యది సమనుగతో మం
 ధ్య ఇత్యాది నోక్తా వహ్యుర్న త్పత్తి స్తదేనో నిరసన ముపవాసేన వ
 త్యు శ్చపత్నయః ౧౮౮॥ నాశే చైవా పహారే జ్వలన ముప సమాధా
 య సంస్కార్యహి శ్చాయాశ్చ వ్యాహృతీ ద్యే హుతభుజి జహు
 యా త్సృక్సృవాభ్యాం క్ర మేణాభూయ సంధాన మేత న్నదభిమృత మ
 యాశ్చేస్త్వచం వ్యాహృతి శ్చేన్నాన్య త్కించి త్స్వికాఖాంతర వి

కరిణీ తస్య దృష్టం ప్రమాణం ॥౯౫౧॥ ఉక్తం స్యా జ్ఞాతకర్మో వనయ
న శవ కర్మ స్విహా గ్నేః ప్రమాదా న్నాశ శ్చేచ్ఛోత్థియా గారజ
మరిణి భవం హా నలగ్ధాపయత్వా తంత్రంకుర్యాది మం మే వరుణ
తదితి చా రిభ్య చై కాదశాపి హూతవ్యాసస్య స్థియాద్యాఅపి ఘృత
హోవిహస్యేషు చే త్వేవ సూత్రాత్ ॥౯౫౨॥ బహ్వాంసం నా స్వ గృ
హ్యా క్తం యస్య కర్మ ప్రచోదితం । తస్య తావతి శాస్త్రార్థే కృతే
స్వో కృతం భవేత్ ॥౯౫౩॥ ఇత్యుక్తం మనునా గర్భాధాన నామా
స్య కర్మసు హూమో నో క్తో నామ్న మంత్రా స్తావ దేవాల మి
ష్యతే ॥౯౫౪॥ అనుక్త మన్యతో గ్రాహ్య మవిరుద్ధ మపేక్షితం ఇశ్యే
వాన్యిత్ర సంస్కార హూమ మంత్రేభ్య ఉచ్యతే ॥౯౫౫॥

అవశ్యకరణీయశిష్టాచారకర్మలు.

అచార్యేణా వ్యసూక్తా సకరణ దురితా వశ్య కాశ్యా విగీత
శిష్టా చారాంశ్చ పక్ష్య గ్రహ మఖ సర బంధాం కురా రోపణాని
స్మార్తం వుణ్యాహ కర్మా భ్యవయక సరణి ర్వంశ దేవ ప్రతిష్ఠా స్నా
నం యజ్ఞోపవీతా హత వసన మహా భూషణానాం వరాయ ॥౯౫౬॥
ఉద్వాహే గ్నిప్రతిష్ఠావన మరిణి భవంత్రోత్థి యా గార జం వా దం
పత్యో శిష్టే భయో ర్వా రణ వసన విని ద్విపికా బృంద పాత్రే ల
గ్నిం మాంగళ్య సూత్రా భరణ వసన బంధా త్కతా రోపణాని జా
యా పత్యో ర్నభో త్కృంతన మపి హరి రాణ్య ర్నసం చాంబి
కాయాః ॥౯౫౭॥ పాత్రాణాం నామ ద్వీ ప్రభృతి హుత వహ ధ్యా
న పూజా తథో వస్తానం చా పాననా గ్నే ర్భసిత ధృతి రిథో పూర్ణ
పాత్రో క్షణం ఛా బ్రహ్మ్యా గ్వాహో ద్వి భార్యాజ్వలన యుగళి సం
సర్గ మాధ్యాహ్నకేద హూమ ద్రవ్యప్రమాణం ప్రథమ చతు రథో
దుష్ట సక్షత్ర శాంతిః ॥౯౫౮॥ కావీనం కర్ణ వేధో హ్యుపసయన విధేః
ప్రా గనాచార దోష ప్రాయశ్చిత్తం చ తిం తుం నవ గుణ మపి య
జ్ఞోపవీతవ్యకాలః మాహూర్తమాతృభిః సరణమథవతు ర్థేహ్ని పాలాశ
పూజామాంజీవండాని నానానిరసన ముత్తరస్మృతనానాంచధార్యం ॥౯౫౯॥

అచార్యైః కథితం హి సర్వము తస్మాత్తే వాహి కస్యేతియత్తస్మాద్భోద్వివభో
 వ్యవస్థిత వికల్పేకోచ్యతే సూరిభిః | యస్య స్థానయుతో వివాహకవిధి స్సన్యా
 యశేచోత్తరేత్వచేమాః తుస్మదాహి సర్వము తస్మాత్త్రాహ్యైః వాహి
 త్సవే ||౯౬౦|| గ్రంథకర్తృప్రార్థనా

సూత్రాణ్య పస్య బ గృహ్యస్స సూక్ష్మ సుశేహ మ్యానా త్తి
 క్తాని మూని సుశోభ్యా లోచ్యైవ సంక్షేపతస్తు ప్రోక్తా త్ర శ్లోకరూపే
 వృత్తిః ||౯౬౧|| ఇత్యాపస్తంబీయ గృహ్య మితి మావేదిం మయా
 సభ్యై స్సారం తు వై గ్రాహ్య మసారిం త్యజ్యతా మహా ||౯౬౨||
 మంత్రి ప్రశ్న ద్విత్వ పాశో స్తి యేషాం గృహ్య ప్రశ్నస్య ర్థతాపి
 ర్భ భాజా | వ్యాఖ్యై శ్శాఖాకారికావృత్తి రేషా నాధ్యా నాన్యమా
 క్వచి త్కేవల నాం ||౯౬౩|| అగ్రా త్సుత్రే శ్లోక రూపే పవత్రై స
 త్యాభందో భంగతా ప్రాయశ స్సాన్త | తత్సుతా ద్ధా చిత్వ క
 ర్మా భవీత్య తి త్తతస్యా మే పరాధో మహా న్దః ||౯౬౪|| సమా ల
 క్మ సృసింహాభ్యా మాపస్తంబాయ వై నమః | భాష్యకృద్భ్యో సమా
 మాతాపితృభ్యాం చ సమా నమః ||౯౬౫|| ఆనంద వరే యది శాలి
 వాహకే గతే చతుష్టపి విహీన పోడ శే | శరచ్చతే నీత ఉప్పేద్ర తుప్త
 యే శ్రీకారికా వృత్తి రకార్య సంశయా ||౯౬౬|| సృసింహ నామ్నేవ
 యథా మతి త్థం స్వ సత్య నైమిత్తిక కర్మభి స్తు | పుంసాం భవత్యే
 విహీ చిత్త శుద్ధి రానం చ తస్మా త్తత ఏవ ముక్తిః ||౯౬౭|| దు
 రుక్తమ ప్పుకత్త ముక్త మన్యథా ప్రోక్తం య దస్యా మఖిం వి
 మృశ్య తిత్ | తుంతం క్రియా విత్కృతినో ర్హధో త్వనా త్వమాద్ర
 యధ్వం కథితాం కృతిం మయా ||౯౬౮|| అస్యా వృత్తే రాదిత శ్లోక
 సంఖ్యా పంచ త్రింశ మ్మూన్య న సాహస్ర మాసీత్ | గ్రంథస్తావ తస్య
 చ్చత ద్వాశతంచ పంచాశ చ్చాప్యస్తరం సిద్ధమేవ ||౯౬౯||

సృసింహకారికావృత్తిస్సమాప్తా

ఇతి శ్రీపాద శంకరమణదైవజ్ఞవిరచితా సృసింహకారికావృత్తి భాష్యరకా
 ఖ్యాంధ్రవివృణ్ణమాప్తా

11010